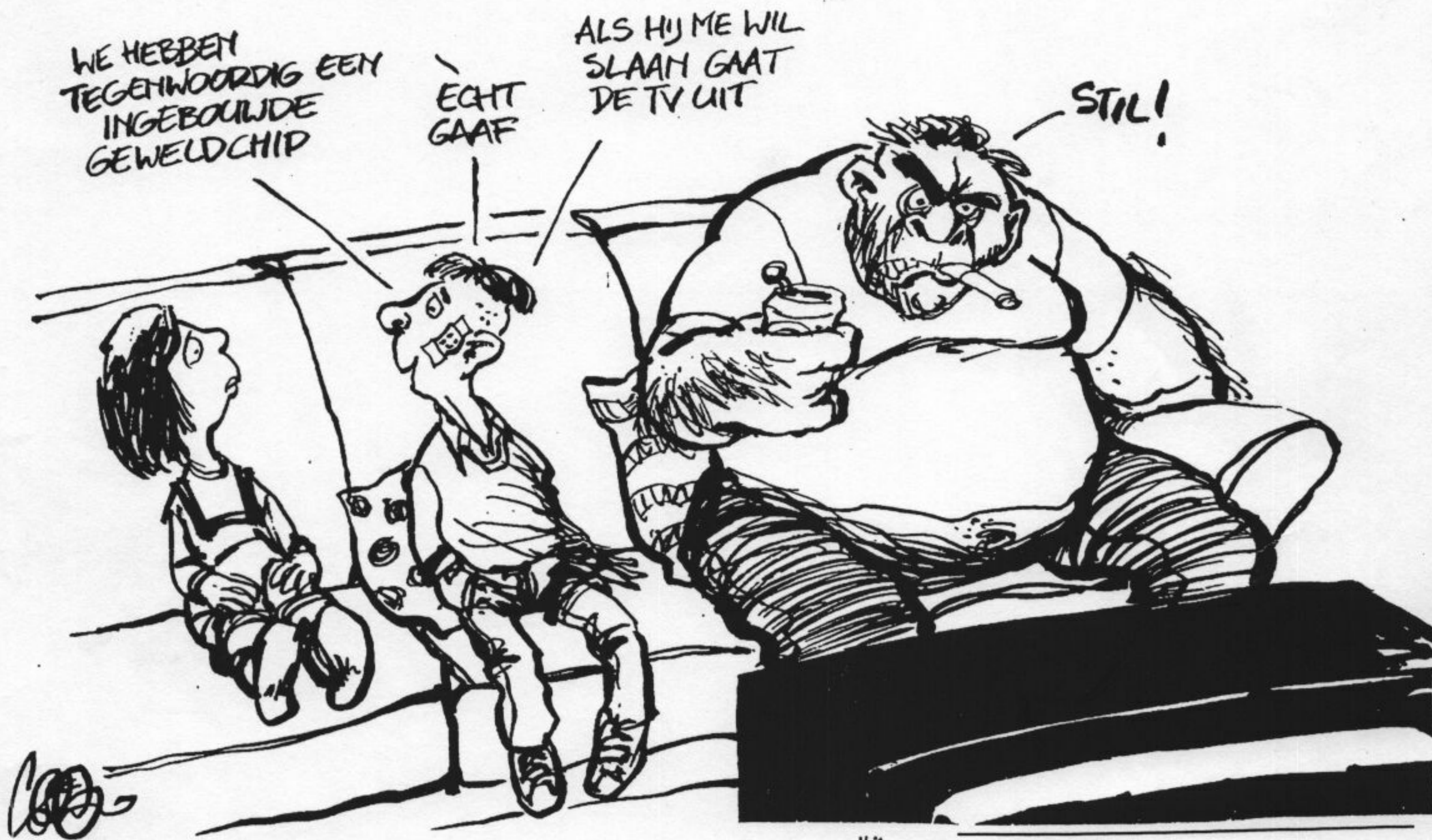

PERSFOCUS

DETIENDE JAARGANG NUMMER 11 - NOVEMBER 1997

KNIPSELKRANT VAN VERENIGING MARTIJN
OVER KINDEREN, VOLWASSENEN EN SEKSUALITEIT

VK 9-4-96 JOS COLLIGNON

IN DIT NUMMER:

Kinderporno op't net...
...en bij de lectrurhal
TV-geweld aan banden
Wet op het Communicatiegeheim verontrust Tweede Kamer
Jarige Kindertelefoon veel gebeld
De strijd tegen seksuele intimidatie...
...en valse beschuldigingen
Geen ontucht in Emmer Compascuum
Ontucht van de maand
Kindermoord...
...door Dutroux...
...en Winnie M.
Argumenten voor en tegen het homohuwelijk...
...en ander onecht ouderschap
Jeugd en seks: het blijft tobben
De schone kunsten
Achtergrond
De schone kunsten

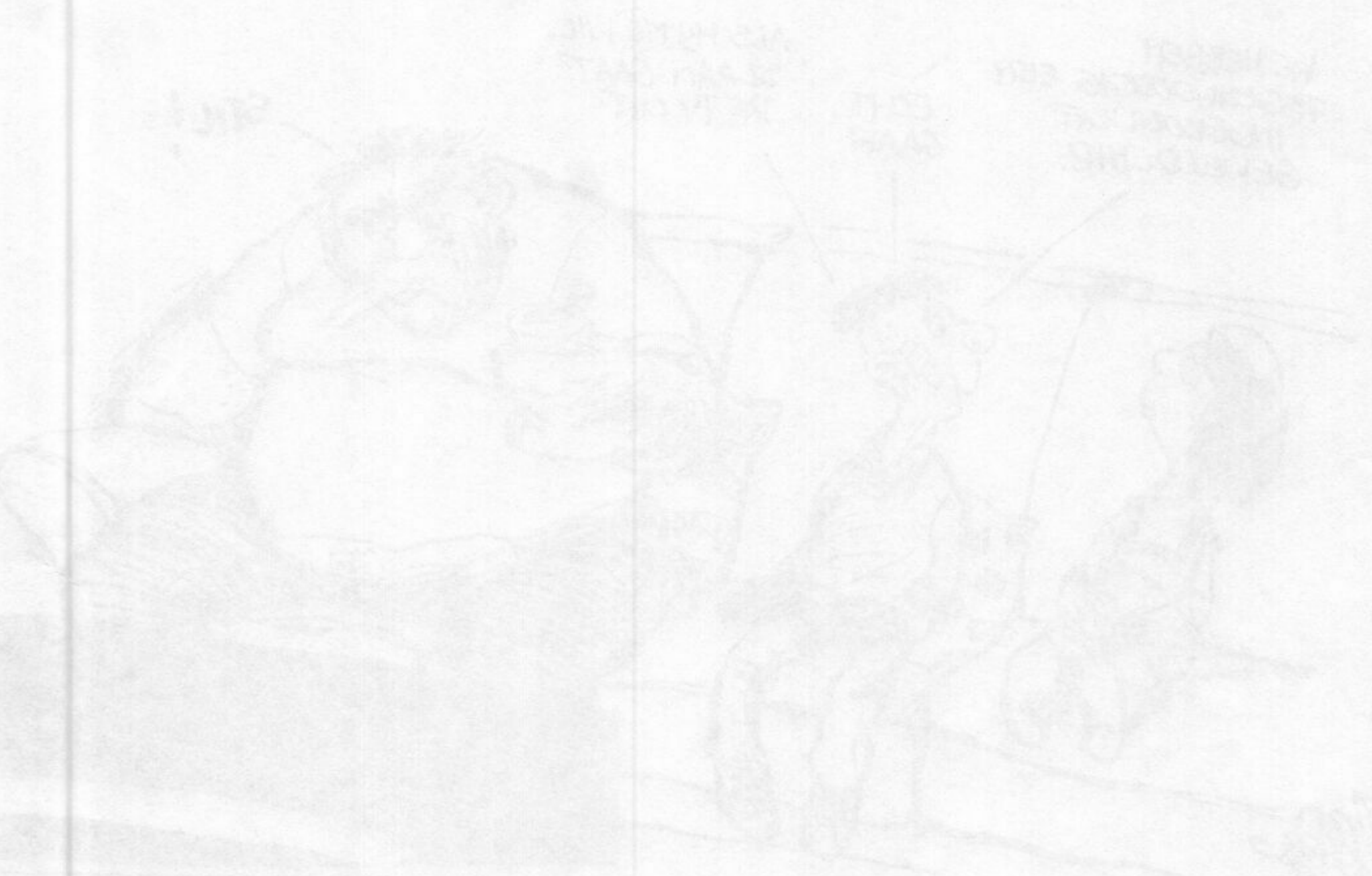
pag. 2
pag. 3
pag. 5
pag. 6
pag. 7
pag. 8
pag. 11
pag. 16
pag. 18
pag. 20
pag. 21
pag. 23
pag. 27
pag. 29
pag. 30
pag. 36
pag. 40

PERSEPHOGUS

STANDARD JOURNAL NUMBER 11 - NOVEMBER 1954

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY
OVERSEAS DIVISION, ANN ARBOR, MICHIGAN

JOY COLLECTION

NOVEMBER 1954

Persephogus is a genus of the family
Coryphællidae, and is distinguished
by its small size and its habit of
living in the water. It is found
in the western part of the
United States, and is one of the
most common of the group.
The species here described is
found in the same localities as
the other species of the genus.
It is a very common and
persistent form, and is
found in the same localities as
the other species of the genus.
It is a very common and
persistent form, and is
found in the same localities as
the other species of the genus.

PERSEPHOGUS

DE TIENDE JAARGANG NUMMER 11 - NOVEMBER 1997

Met knipsels uit:

De Volkskrant	VK
NRC Handelsblad	NRC
Algemeen Dagblad	AD
Het Parool	Par
Gooi en Eemlander	G+E
Nieuwsblad van het Noorden	NvhN
Vrij Nederland	VN
De Groene Amsterdammer	GA
VPRO-gids	VPRO
Gemeentebld (Amsterdam)	
Amsterdams Stadsblad	
Uitleg (Ministerie van OcnW)	
Van twaalf tot achttien	
Spiekbrief	
0/25	
J/M	
Tijdschrift Gezondheids Voorlichting	TGV

Abonnementen op Persfocus kosten f 85,- per jaar. Verzending als brief kost f 95,-.
Losse nummers f 10,-.

Giro 5459646 van Vereniging Martijn
Postbus 93.548
1090 EA Amsterdam

Justitie speurt op Internet actief naar kinderporno

Door een onzer redacteurs
DEN HAAG, 13 NOV. Justitie gaat actief speuren naar kinderporno op Internet. Minister Sorgdrager (Justitie) heeft deze beleidswijziging gisteren aangekondigd in een brief aan de Tweede Kamer. Het gaat vooralsnog om een experiment, waarvan de opzet nog moet worden uitgewerkt.

Tevens zal Sorgdrager laten onderzoeken in hoeverre erotische programma's op de televisie strijdig zijn met het strafrecht. De minister stelde gisteren bij haar begrotingsbehandeling in de Kamer echter nadrukkelijk dat het hierbij gaat om een inventariserend onderzoek door een deskundige, niet een opsporingsonderzoek door het openbaar ministerie.

Op Internet, het wereldwijd toegankelijke computernetwerk, is in-

■ **KINDERPORNO** Het valt mee met het aandeel van Nederland in de verspreiding van kinderporno op Internet, vindt het Meldpunt Kinderporno. In de twaalf maanden dat het actief is, kwamen 256 meldingen binnen. Een derde bleek loos alarm. Van elf verdachte Nederlandse sites werd het materiaal - deels na politiedwang - verwijderd door de eigenaars.

In het jaarverslag schrijft het meldpunt dat het te weinig greep heeft op verspreiding via discussiegroepen. Traagheid en bureaucratie bij organisaties als Interpol verhinderen een actieve aanpak. Tegen de tijd dat de klacht bij de juiste agent is behandeld, is het bewijsmateriaal al verdwenen.

<http://www.meldpunt.org/verslag.html>
e-mail: meldpunt@xs4all.nl

formatie te vinden die in drukvorm verboden is. Overheden in verschillende landen worstelen nog met de vraag hoe zij dit kunnen voorkomen. Sorgdrager verwacht begin volgend jaar met de Tweede Kamer over wetgeving op de 'elektronische snelweg' te debatteren. De brief van gisteren is een tussenstand betreffende de bestrijding van kinderporno door de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI). Om zo'n tussenstand was gevraagd door de Kamerleden Van der Stoep (VVD) en Van den Berg (SGP) na een uitzending van het actualiteitenprogramma Nova.

Op dit moment is nog sprake van een passief opsporingsbeleid. Ontwikkelingen op het net worden in de gaten gehouden en met buitenlandse politie-instansies wordt informatie uitgewisseld. Ook is er sinds een jaar een Meldpunt Kinderporno, dat klachten verzamelt en vervolgens de bedrijven benadert die particuliere toegang geven tot Internet. Deze zogenaamde providers proberen vervolgens de kinderporno te verwijderen.

Volgens Sorgdrager is deze vorm van zelfregulering alleen niet voldoende. Actieve opsporing op het wereldwijde medium is nodig om kinderporno effectiever te bestrijden en om de bron (seksueel misbruik en soms ook mensenhandel) te achterhalen, aldus de minister. Daarom zal de CRI vanaf nu actief op Internet naar kinderporno zoeken.

Justitie gaat kinderporno op Internet aanpakken

Van onze verslaggever

DEN HAAG

De Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) gaat actief misstanden op het wereldwijd toegankelijke computernetwerk Internet bestrijden. Daarmee komt een einde aan de passieve houding van de overheid tegenover strafbare feiten op Internet, zoals het aanbieden van kinderporno.

Minister Sorgdrager van Justitie kondigde de beleidswijziging woensdag aan in een brief aan de Tweede Kamer. Ook zedenspecialisten en deskundigen op het terrein van computercriminaliteit worden bij de opsporing betrokken.

De CRI 'gaat zoeken naar feiten die strafbaar zijn gesteld en vervolgbaar zijn voor de Nederlandse wetgeving'. Nu is er slechts sprake van een 'passief opsporingsbeleid': de ontwikkelingen op het net worden nauwlettend gevolgd, en er wordt informatie uitgewisseld met buitenlandse politie-instansies.

De aanleiding voor de nieuwe aanpak is het veelvuldige aanbod van kinderporno op Internet. Het Meldpunt Kinderporno verzamelt nu klachten en schrijft Internet-providers aan. De providers - bedrijven die particuliere toegang geven tot Internet - proberen vervolgens de kinderporno te weren.

De providers prefereren deze 'zelfregulering'. Ze hechten aan de gedachte van onbeperkte vrijheid op Internet. 'Maar met zelfregulering alleen zal de verspreiding van kinderporno via dit medium niet voldoende bestreden kunnen worden', vindt Sorgdrager. Met name de kinderporno die in gesloten gebruikersgroepen wordt uitgewisseld, komt volgens haar zelden onder de aandacht van het meldpunt.

Justitie wil kinderporno op Internet actief gaan bestrijden. Omstrepen beelden komen echter niet vanzelf op de Internet-gebruiker af.

Door onze redacteur
MARIE-JOSE KLAVER
ROTTERDAM, 15 NOV. Volgens het vorige week verschenen evaluatierapport van het Meldpunt kinderporno op Internet wordt er vooral op het World Wide Web en in Usenet (de nieuwsgroepen) kinderporno aangetroffen. Het gaat meestal om afbeeldingen van kinderen die seksuele handelingen met elkaar of met volwassenen plegen. Maar de kinderporno rolt niet over je scherm als je op Internet aanmeldt via je provider.

Het intikken van de zoekopdracht 'kinderporno' levert met zoekmachine AltaVista direct 1.173 pagina's op. De eerste acht pagina's zijn artikelen uit kranten over kinderporno en een site van het Meldpunt Kinderporno. Nummer 9 is een site die kinderporno belooft. Het gaat om een homepage van een World Access-abonnee die met een grafisch programma zwart-wit foto's van naakte vrouwen heeft bewerkt. Op een van de foto's is het hoofd van de paus geplakt, op een andere het hoofd van een kind. Geen kinderporno in de zin van het Wetboek van strafrecht. In Nederland is deze zogeheten virtuele kinderporno (waarvoor geen echte kinderen zijn gebruikt) niet strafbaar.

Site nummer 18, *Sloppy Sex* geheten, belooft ook kinderporno. Na het aanklikken van de hyper-

Nieuwe wet beperkt aansprakelijkheid Internet-aanbieders

NOORDWIJKERHOUT
Internet-aanbieders zullen in een nieuw wetsvoorstel, dat over enkele weken naar de Tweede Kamer gaat, slechts beperkt aansprakelijk worden gesteld voor de inhoud van wat zij via hun computers verspreiden.

De aansprakelijkheid van deze 'Internet providers' zal in grote lijnen hetzelfde worden geregeld als die van 'gewone' uitgever van gedrukte informatie.

Een topambtenaar van het ministerie van justitie zei dat gisteren tijdens een conferentie in Noordwijkerhout over computercriminaliteit. De aanbieders zullen niet strafbaar zijn, als zij de bron van mogelijk strafbare informatie, zoals kinderporno of racistische uitingen, kennen, die aan de justitie bekendmaken en maatregelen nemen om de verdere verspreiding van het materiaal tegen te gaan.

Doen zij dat niet, dan kunnen zij medeplichtig worden verklaard aan de verspreiding en worden aangeklaagd.

De topambtenaar, mr. A. Pa-

tijn, wees er op dat Internet-aanbieders altijd gedwongen kunnen worden om informatie te verstrekken in het kader van een justitieel onderzoek. Maar hij zei dat de aanbieders ook een soort 'openbare nutsfunctie' vervullen, en daarom wellicht toch speciale bescherming verdienen. Uitgangspunt van de nieuwe wet zal zijn dat de strafbaarheid minder wordt, naarmate de aanbieders meer met justitie meewerken bij het tegengaan van excessen. In het nieuwe wetsvoorstel zal ook worden geregeld dat justitie computergegevens van Internet-aanbieders in beslag kan nemen, niet alleen voor de bewijsvoering in een latere strafzaak, maar ook om ze verder ontoegankelijk te maken.

Risico's

„Het wordt nauwelijks onderkend welke enorme bedreigingen via de computer op ons afkomen”, memoreerde internet-deskundige drs. Maurice de Hondt van het Wegener-uitgeversconcern. Poli-

tie en justitie zijn zich nog onvoldoende bewust van de risico's. Tot nog toe concentreert men zich vooral op kinderporno en dergelijke, maar het net kan voor vele vormen van criminaliteit gebruikt worden. Zo worden zelfs, onder meer vanuit Amsterdam, openlijk via het Internet verdovende middelen aangeboden, en kun je nu ook gokken via het net. Dat biedt grote fraudekansen. „Grensoverschrijdende criminaliteit is niets nieuws”, zei directeur F. Rodriguez van de Amsterdamse Internet-aanbieder XS4ALL, „maar met het Internet kan het allemaal in een fractie van een seconde”.

Een probleem blijft dat sommige zaken in Nederland verboden zijn, die in andere landen worden toegestaan (zo zijn racistische uitlatingen in de VS niet strafbaar), terwijl wat hier toegestaan is elders verboden is (de VS willen porno weren). „Gevolg is dat porno-aanbieders zich in Nederland vestigen, en racisten naar de VS gaan”, aldus Rodriguez. (GPD)

Strafbare plaatjes op Internet vooral gespreksonderwerp Zoeken kinderporno tijdrovend

link verschijnt behalve een naaktfoto van een vrouw die duidelijk meerderjarig is, een zoekveld in beeld waar je termen kunt ingeven. De termen 'kinderporno', 'child porn', 'kiddie porn' leveren niets op. Het begrip 'kid' levert een aantal kleine afbeeldingen op van jongemannen van begin twintig.

'Child' resulteert in een minuscuul plaatje van slechte kwaliteit van een jongen met zijn broek op zijn knieën en zijn geslacht in de hand. Het is moeilijk te zien hoe oud hij is. Waarschijnlijk rond de achttien, het zou echter ook zestien of twintig kunnen zijn. *Sloppy Sex* is een commerciële web-site. Wie meer wil zien dan de verkleinde foto's moet zich voor 14,95 dollar per maand abonneren.

Een half uur zoeken op vijftig sites levert behalve de twee genoemde seks-sites alleen maar artikelen en persberichten op over kinderporno op Internet en bij mensen thuis. Een andere veel geraadpleegde zoekmachine, HotBot, verwijst na het intypen van 'child porn' naar meer seks-sites dan AltaVista. Tussen de links naar de porno-sites staan ook hier verwij-

zingen naar artikelen over kinderporno-affaires. Het bekijken van de vele porno-sites vol met foto's is tijdverslindend.

Naast het World Wide Web bestaan er ongeveer 25.000 verschillende nieuwsgroepen. Dit zijn discussiegroepen over de meest uiteenlopende onderwerpen, van tuinen tot science fiction, van neurologie tot pedofilie.

De alt.sex-categorie lijkt de meest waarschijnlijke voor foto's van kinderporno. Hier volgt een lange lijst met berichten. In veel van die berichten of *postings* staan adressen van websites, veelal commerciële pagina's waarop men zich moet abonneren. In andere berichten staan plaatjes.

In de wirwar van aankondigingen voor commerciële porno-sites, hulpeloze berichten van gebruikers die een grafisch programma zoeken, amateur seksfoto's, erotische verhalen en andere *postings* zijn ook enkele foto's van naakte kinderen tussen de 8 en 15 jaar te vinden. Zo nu en dan kom je ook kinderporno tegen. Drie uur doelbewust zoeken in nieuwsgroepen als alt.sex.pre-teens levert naast

enkele naaktfoto's ook twee foto's op waarop kinderen in seksuele poses te zien zijn. In beide gevallen gaat het om jonge meisjes, onder de tien zo te zien. Een meisje wordt tot orale seks met een volwassen man gedwongen, een ander meisje wordt vaginaal verkracht met een fles.

Wie wil weten of over een bepaald thema een nieuwsgroep bestaat, kan ook naar de zoekservice DejaNews gaan. Dit is een zeer omvangrijke databank die alle berichten opslaat die in nieuwsgroepen worden gepost. De zoekmogelijkheden zijn geavanceerd. Zo kan men bijvoorbeeld opzoeken welke Nederlandse gebruikers berichten hebben achtergelaten in seksgroepen. Ook kan men op trefwoorden zoeken. Het trefwoord 'child porn' levert meer dan 300.000 *postings* op. Dat kunnen zowel *postings* van pedofielen of handelaren in kinderporno zijn als berichten van mensen die hun afkeer van seksueel misbruik van kinderen uitspreken. Foto's zelf slaat DejaNews niet op. Omdat de berichtstroom op Usenet zo groot is, staan *postings* slechts enkele dagen op de nieuwscomputer van providers. De kans is dan ook heel klein aan de hand van DejaNews een kinderpornografische afbeelding te vinden.

Volgens een woordvoerder van de Centrale Recherche Informatie (CRI) begint de politie pas over een paar maanden met de speurtocht naar kinderporno op Internet. Hoe de politie dat gaat doen en welke opsporingstechnieken ze gaat gebruiken, wilde de CRI-woordvoerder niet zeggen. „We geven niet het geheim van de smid prijs.”

'Achterhalen van kinderporno op Internet is simpel'

Van onze verslaggever ^{VK}
AMSTERDAM ¹⁴⁻¹¹

Rechercheurs van de Centrale Recherche Informatiedienst surfen binnenkort over Internet, op zoek naar kinderporno. De overheid wil niet meer passief toekijken hoe het net wordt gebruikt door pedofielen, zegt minister Sorgdrager van Justitie.

Op een bijeenkomst in de Balie in Amsterdam, afgelopen dinsdag, liet Internet-specialist Francisco van Jole nog zien hoe eenvoudig het is om kinderporno te achterhalen. 'Je komt heel enge dingen tegen. Iemand die op een school werkt en op zijn homepage foto's van "al zijn vriendjes" laat zien. Als je hem checkt, blijkt hij deel te nemen aan discussiegroepen van pedofielen', zegt Van Jole.

Tot nu toe heeft justitie vrijwel niets gedaan aan kinderporno, vindt hij. Het probleem werd overgelaten aan de Internet-providers. Die hebben een meldpunt ingesteld, waar elke gebruiker van het net kinderporno kan aanmelden. Wie betrapt wordt, krijgt een week de tijd om de gewraakte plaatjes te verwijderen. Als hij daaraan gehoor geeft, wordt hij niet bij justitie aangegeven.

Minister Sorgdrager vindt dat te slap. De politie gaat nu zelf actief op zoek. In de Verenigde Staten is daarmee succes geboekt, onder meer door te infiltreren in nieuwsgroepen van pedofielen.

Dat gebeurt niet alleen door de politie. Van Jole: 'Een van de succesvolste bestrijders van kinderporno is een pornoproductent, die vindt dat pedofielen zijn branche een slechte naam bezorgen. Samen met een gepensioneerde politiemann heeft hij al 1500 mensen gepakt.'

Minister Sorgdragen wil ook onderzoeken of zij virtuele kinderporno moet gaan verbieden. Hiervoor worden geen kinderen misbruikt. Via digitale manipulatie kunnen volkomen onschuldige plaatjes uit

de *Kampeerkampioen* worden gecombineerd met volwassenenporno. In Nederland is kinderporno pas strafbaar als er schade aan kinderen is berokkend.

Virtuele kinderporno zou een uitlaatklep voor pedofielen kunnen zijn, meent seksuoloog R. van Lunsen van het Academisch Medisch Centrum in Amsterdam. Omdat pedofielen nu eenmaal altijd over kinderen fantaseren, kan virtuele porno hun behoefte enigszins bevredigen. Daardoor wordt de kans kleiner dat zij zich aan kinderen vergrijpen, stelde Van Lunsen in een interview met *de Volkskrant*. Juist het onderdrukken van fantasieën leidt tot ongelukken, aldus Van Lunsen.

Maar de Leidse psycholoog en hulpverlener J. Hendriks ziet ook nadelen. 'Virtuele porno is allicht beter, omdat er geen kinderen bij betrokken zijn. Je kunt ook zeggen dat een pedofiel recht heeft op zijn fantasie, omdat je die toch nauwelijks kunt afdrukken. Aan de andere kant: als je vaak naar die computerplaatjes kijkt, ben je toch eerder geneigd dat in de praktijk te gaan brengen.'

Door therapie probeert Hendriks te bereiken dat zijn cliënten minder geobsedeerd raken door seks. Daar zal weinig van terecht komen, vreest hij, als computer-kinderporno relatief gemakkelijk beschikbaar is met het argument dat het toch geen kinderen schade berokkent. De drempel voor kinderporno zou aanzienlijk verlaagd worden.

In de Verenigde Staten is virtuele kinderporno sinds 1996 verboden. De Amerikaanse regering vreest dat virtuele beelden 'echte' pedofilie stimuleren. 'Op die manier kun je ook Bonnie & Clyde verbieden, omdat zo'n film aanzet tot bankroven', vond een advocaat van de American Civil Liberties Union. 'Er is een groot verschil tussen het aanraken van een kind en het aanraken van een computer om een seksueel beeld te creëren.'

groeien met tv & pc, dat maandag verschijnt.

Valkenburg raadt aan niet passief te wachten tot het kind met zijn eerste computerspel komt aanzetten, maar het voortouw te nemen, zodat onschuldige of leerzame spelletjes als *Tom en de Toveraardbel* of *Denkende Dingen* een kans krijgen in het overweldigende aanbod aan gevechtsspellen.

Deze zomer ontstond commotie over het spel *Carmageddon*, waarbij de speler scoort met het 'zo creatief mogelijk' doodrijden van voetgangers, met weggebruikers en dieren. Dat spel zullen bezorgde ouders inmiddels wel herkennen. Maar de Nintendo-generatie is niet voor één gat te vangen: er zijn genoeg 'volwassen' spelletjes die ouders niet bij naam kennen. Meer dan zeventig procent van de Nintendo-spellen alleen al heeft geweld als hoofdthema. "Lees een computerblad," adviseert Valkenburg.

Vijfenzestig procent van de ouders vreest dat hun kinderen de agressie op tv imiteren. Vooral geweld waarbij wel de klap, maar niet de pijn wordt getoond, zou agressief gedrag stimuleren. Daarom zijn televisieregels met 'rode' (verboden) en 'groene' (toegestane) programma's een must in ieder huishouden met jonge kinderen, vindt Valkenburg. "Het belangrijkste is dat ouders tv-kijken begeleiden met commentaar. Vertel dat geweld niet altijd een oplossing is en dat slaan pijn doet."

Verstandig kind gaat liefst met valse naam op Internet

MARIJE VLASKAMP ^{PAR}
⁴⁻¹⁰

AMSTERDAM - Internet is een heel gevaarlijk medium voor kinderen, vindt pedagoge en media-onderzoeker Patti Valkenburg. Toen ze onder de naam 'Patti' allerlei babbelboxen doorkruiste, schrok ze van de 'flirterige' en soms zelfs ronduit bedreigende reacties. "Kinderen kunnen worden lastiggevallen door personen met slechte bedoelingen op Internet," zegt Valkenburg. "Mannen komen op een meisjesnaam af alsof het honing is."

Verstandige kinderen gebruiken een pseudoniem op Internet en geven nooit hun adres, is haar advies. Beter is het als een ouder zelf interesse in 'chatten' en 'surfen' ontwikkelt, zodat opvoeders en kind samen op de digitale snelweg toeren. Om hen daarin wegwijs te maken, schreef ze *Vierkante Ogen*, Op

„Peter-Jans Rens uit valse beschuldigingen” ^{G+E} ⁸⁻¹⁰

HILVERSUM

In twee uitzendingen van de Late Night Show van Peter-Jan Rens is ten onrechte de suggestie gewekt dat Lectorhal Candy in Klazienaveen kinderporno verkoopt. Volgens advocaat M. Schaatsbergen, die optreedt namens de eigenaar van de winkel, moet er dan ook een (voorlopige) schadevergoeding op tafel komen van minimaal 50.000 gulden.

Bovendien moet de populaire presentator in zijn uitzending „een algehele rectificatie" opnemen die de eigenaar van alle blaam zuivert. De advocaat dreigt naar de rechter te stappen als producent John de Mol niet aan zijn eisen voldoet. Er zou sprake zijn van „een grove aantasting van de goede naam en eer van de eigenaar". John de Mol Producties kon gisteravond nog niet reageren. Volgens een woordvoerder heeft de onderneming de zaak nog in onderzoek.

Schaatsbergen wijst op twee uitzendingen (26 september en 2 oktober) waarin beeldopnamen zijn vertoond uit de

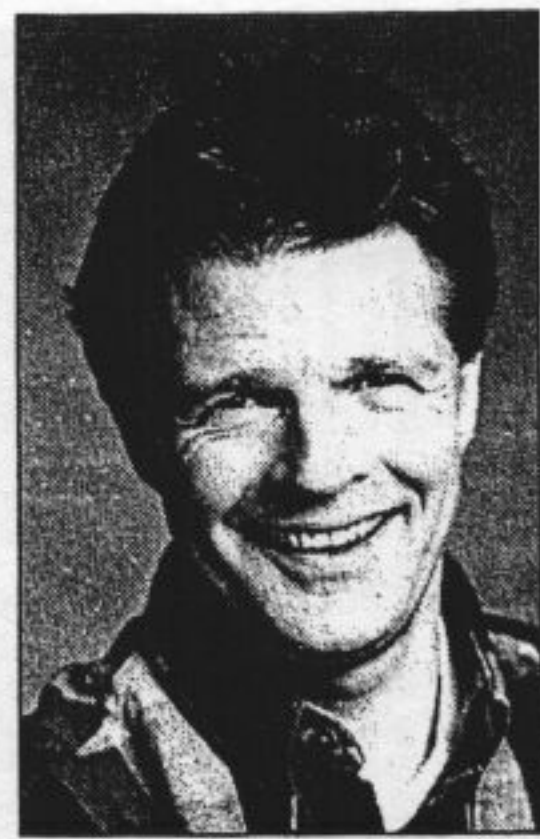

FOTO:RTL 4

• PETER JAN RENS.

Lectorhal. Eigenaar J. Buitenhuis heeft volgens zijn advocaat nooit toestemming gegeven de beelden te maken of uit te zenden. De opnamen moesten duidelijk maken hoe eenvoudig in ons land aan kinderporno is te komen.

Een vertegenwoordiger van de stichting Schouder aan

Schouder, die vecht tegen kinderporno, meldde in het programma dat de winkel van Buitenhuis zou handelen in kinderporno. Volgens Schaatsbergen snijdt deze beschuldiging geen hout. De winkeleigenaar beschikt over schriftelijke bevestigingen van een groothandel en de producent van video's die hij verkoopt, dat „alle afgebeelde personen de leeftijd van 16 jaar hebben bereikt".

Volgens de advocaat heeft zijn cliënt dan ook te goeder trouw gehandeld. Hij wijst er bovendien op dat in de show van Rens steeds sprake is van een leeftijd van 18 jaar „terwijl de wettelijke minimumleeftijd 16 jaar is", aldus de jurist. Hij houdt de stichting overigens ook aansprakelijk voor vergoeding van de schade.

Schouder aan Schouder is naar justitie in Assen gestapt met de gewraakte banden, maar volgens Schaatsbergen heeft de officier juist gistermiddag besloten niet tot vervolging over te gaan omdat er geen sprake is van kinderporno.(ANP)

Exploitant lektuurhal spant kort geding aan ^{NVHN} ²⁰⁻¹¹

EMMEN - Exploitant J. Buitenhuis van Lectorhal Candy in Klazienaveen gaat een kort geding aanspannen tegen voorzitter R. van de Luitgaarden van de stichting Schouder aan Schouder. Van de Luitgaarden beschuldigde Buitenhuis in het RTL-programma Late Night Show van Peter-Jan Rens voor het oog van de camera van handel in kinderporno. Later deed hij hiervan ook aangifte bij de politie.

Van de Luitgaarden, voorman van de stichting die zich inzet voor seksueel misbruikte jongens, wilde eind september in het RTL 4-programma aantonen hoe gemakkelijk het is om kinderporno aan te schaffen. Daarvoor toog hij gewapend met een verborgen camera naar Lectorhal Candy in Klazienaveen, waar hij voor een paar honderd gulden aan pornografische magazines en videobanden aanschafte. Kort na de uitzending deed Van de Luitgaarden aangifte bij de Emmen politie. Het aangeschafte materiaal leverde hij als bewijsmateriaal in. De politie stuurde het door naar het Openbaar Ministerie (OM) in Assen, dat na bestudering van het bewijs echter tot de conclusie kwam dat het niet om kinderporno ging.

Hierop ging de Klazienaveener exploitant in de tegen-

aanval. Volgens zijn raadsman, de Amsterdamse advocaat mr. M. Schaatsbergen, is er inmiddels een datum voor een kort geding aangevraagd bij de Amsterdamse rechtbank. Hij wil nog niet vooruitlopen op wat hij namens zijn cliënt gaat eisen. In een eerder stadium sprak hij echter van een rectificatie - bij voorkeur in het programma van Rens - en een schadevergoeding van zeker 50.000 gulden wegens gederfde inkomsten en aantasting van de goede naam en eer.

De advocaat van Van de Luitgaarden, Mr. H.M. Hielkema, verwijst in een reactie naar de invallen die de politie in Twente twee weken geleden in een aantal videotheken deed. Daarbij werd een groot aantal verdachte videobanden in beslag genomen. "Daar is in elk geval één van de banden bij die mijn cliënt ook bij Buitenhuis heeft weggehaald", aldus Hielkema. Mocht de politie in Twente de beelden op de bewuste band kwalificeren als kinderporno, ligt de zaak weer helemaal open. Hielkema: "En ik heb goede hoop dat dat gebeurt. In tegenstelling tot in de zaak van mijn cliënt, die als een individu optrad en vervolgens aangifte bij de politie deed, lag het initiatief voor de actie in Twente namelijk bij de politie."

Gary Glitter in bezit van kinderporno

LONDEN

Gary Glitter, de extravagante Engelse rockzanger, moet vreden voor het einde van zijn carrière. ^{G+E}
²⁰⁻¹¹

Gearresteerd en gisteren voorlopig weer vrijgelaten wegens bezit van kinderpornografie, breekt Glitters manager zich het hoofd of een Engelse 'kersttoernee' die 8 december zou beginnen nog

wel zin heeft. Glitter (53) heeft via zijn advocaat ontkend enig strafbaar feit te hebben gepleegd.

Glitter liep tegen de lamp toen hij zijn computer bij een electronicawinkel liet repareren. Hij had vergeten een voorraad kindersex uit het geheugen te wissen en het bedrijf rapporteerde dat aan de politie.

Dinsdag volgde de arrestatie en bij invallen in de twee woningen van de zanger werd nog meer kinderporno ontdekt. Het is vooralsnog onduidelijk of Glitter zich ook schuldig heeft gemaakt aan handel in kinderporno. (GPD)

Slechte organisatie bestrijding van handel in video's met kinderporno ^{NVHN} ¹⁶⁻¹

HILVERSUM - De bestrijding van de handel in video's met kinderporno is in ons land nauwelijks georganiseerd. Er is nog altijd geen landelijk registratiesysteem van kinderporno en de samenwerking tussen de regionale politiekorpsen en de Centrale Recherche Informatiedienst laat te wensen over.

Uit een enquête onder alle regionale politiekorpsen van de tv-rubriek Nova blijkt dat 14 van de 24 korpsen nooit videobanden met kinderporno opstuurt naar de CRI, hoewel dit volgens de richtlijnen wel zou moeten. De enquête wees verder uit dat alleen dit jaar al meer dan 1500 banden met kinderporno in beslag zijn genomen.

Overigens beschikt de CRI nog altijd niet over een digitale databank van kinderporno. Dit in tegenstelling tot opmerkingen van minister Sorgdrager (D66) van Justitie tijdens een overleg met de vaste Kamercommissie van Justitie op 23 oktober. De minister zei toen dat er een digitaal archief van kinderporno is opgezet. "Er worden afbeeldingen opgeslagen om ze te kunnen herleiden en combineren. Als een afbeelding ergens opduikt, kan men nagaan of deze ook ergens anders voorkomt, zodat verspreidingsnetwerken met elkaar in verband gebracht kunnen worden", aldus de bewindsvrouw.

S. van de Geer, hoofd Dienst Recherche Advisering en Ontwikkeling van de CRI, zei in Nova echter dat de CRI nog niet over een dergelijk systeem beschikt. Op zijn vroegst in 1998 zal de CRI met een pilotproject starten, waar slechts een beperkt aantal regiokorpsen aan zal deelnemen.

'Video's met kinderporno komen van gewone groothandel'

ENSCHEDÉ - Kinderporno in zijn zaak? Videotheekhouder S. uit Enschede waar donderdag een grote partij videobanden in beslag is genomen, heeft zich er steeds op laten voorstaan dat hij het niet in huis had. "Ik heb liever dat ze bij mij een kilo cocaine vinden dan die rommel." Toch liggen de zaken na de recente politiecontrole iets anders: uit zijn 'ertheek' nam het kinderporno-team van de Twentse politie een paar verhuisdozen vol verdachte films mee.

"Titels als 'Action Boys' en 'Sebastian Bleich' die op een landelijke lijst staan, naturalis-

De videotheekhouders in Twente van wie grote hoeveelheden banden met kinderporno in beslag werden genomen, zijn zich vooralsnog van geen schuld bewust. Ze spreken schande van het optreden van politie en justitie.

tenfilms en opnamen die de indruk wekken dat minderjarigen meespelen vallen volgens justitie onder de noemer kinderporno: afbeeldingen van seksuele gedragingen met - vooral - jongens van onder de zestien. "Het gaat om films die niet al te

appetijtelijk zijn", vat coördinerend officier van justitie mr. H. Bloebaum het bondig samen. "Maar ze moeten wel eerst bewijzen dat het echte kinderporno is", meent mevrouw B. van een Enschedese seksshop waar 86 banden in beslag zijn genomen.

Videotheekhouder S. voert zijn eigen verdediging. "Ze komen van een gewone groothandel uit Amsterdam, Scala, onze vaste leverancier. Als deze films niet mogen, had de politie veel eerder daar moeten ingrijpen", stelt hij. Maar dat is te simpel. Hij is volgens justitie

als verkoper/verhuurder wel degelijk zelf verantwoordelijk voor materiaal dat-ie aanbiedt. "Maar ze gaan er op voorhand van uit dat het kinderporno is. Dat is schandelijk, een voorbarige conclusie", vervolgt hij.

Dat ziet aanklager H. Bloebaum anders. Er bestaat tot nu toe alleen nog maar een vermoeden. De banden die van S. twee Almeloerse ertheekhouders uit Twente zijn meegenomen, worden allemaal versneld afgedraaid op een monitor. Komt er een twijfelachtig fragment in beeld, dan wordt de band op normale snelheid

afgekeken en worden de handelingen punt voor punt genoteerd. Bloebaum ziet geen problemen voor de bewijslast.

Zowel in de kringen van politie en justitie als in de politiek is geschrokken gereageerd op de grote inbeslagnames van verdachte videobanden. Staatssecretaris Erica Terpstra (VVD) van Volksgezondheid nam gisteren direct contact op met de organisatie van videotheekhouders en maakte daarbij duidelijk dat de branche snel zelf orde op zaken moet stellen. Zij kondigde aan dat de overheid bij overtreddingen hard zal reageren: "Men-

sen die deze rotzooi verkopen en verhuren moeten worden gestraft."

Strafrechtelijk gezien is de vervolging van handelaren in kinderporno tot nu toe minder simpel gebleken. De wetstekst 'kennelijk de leeftijd van zestien jaar nog niet bereikt hebben' is juridisch verre van wettelijk. De leden van het kinderporno-team van de politie speurden in 36 Twentse videotheeken ook naar banden waarop de indruk werd gewekt dat jongeren onder 16 jaar zijn afgebeeld. Uitgangspunt moest 'het nuchtere verstand' zijn,

stond op de dienstopdracht. Maar of dat van politiemensen en officieren hetzelfde is als van rechters is de vraag.

Bovendien: wat zijn seksuele gedragingen? Er zijn pedofielen die zich vergapen aan filmpjes met naakt huppelende families op Duitse FKK-stranden. Is het verkopen of verhuren van dergelijke banden dan ook strafbaar? Officier Bloebaum: "Ik heb niets tegen vakantiefilmpjes met blote mensen die aan het badmintonnen zijn. Maar als wordt ingezoomd op geslachtsdelen, als het voor sommigen zinnenprikkend wordt, ligt het anders."

Politie vindt duizend films met kinderporno in Twente

NVHW 14-11

ENSCHEDÉ - Het Kinderporno-politieteam heeft bij invallen in Twentse videotheeken bijna duizend films in beslag genomen waarop seks met jongeren onder zestien jaar te zien zou zijn. Rond zeventig medewerkers van de politie en het Openbaar Ministerie gingen gistermiddag over tot een gecoördineerde actie, na signalen dat de markt voor kinderporno zich van het westen naar Twente zou verplaatsen.

De speciale recherche-unit heeft een vooronderzoek gehouden bij Twentse videotheekhouders, na tips van landelijke justitiële informatiediensten. Zij gaven aan dat door scherpe-

KINDERPORN De politie Twente heeft 932 videobanden met kinderporno in beslag genomen bij een controleactie onder Twentse videotheeken. Alle zeventig videotheeken in de regio zijn gecontroleerd. Bij zestien zaken werden banden met kinderporno gevonden. De grootste vangst werd gedaan in een Enschedese zaak, waar bijna 600 banden in beslag werden genomen. Bij twee videotheeken in Almelo werden 230 kinderpornofilms gevonden. De andere dertien zaken hadden tien banden of minder liggen. V 13 1'

re opsporingsacties in Amsterdam en omstreken grote hoeveelheden videobanden met kinderporno naar andere regio's waren verhuisd.

Op grond van de onderzoeksresultaten zijn gistermiddag 36 videotheekhouders in Oost-Nederland bezocht. Doel van de actie was het uit de handel nemen van dergelijk materiaal en de videotheekhouders duidelijk te maken wat onder kinderporno wordt verstaan. "Daarover bestaat regelmatig onduidelijkheid", aldus een politiewoordvoerder.

Bij de actie zijn in totaal 932 banden in beslag genomen. Bij een videotheekhouder in En-

schede werd volgens de politie de grootste partij gevonden: 589 banden. Twee collega's in Almelo hebben 89 en 145 banden uit de rekken zien verdwijnen. Twintig verhuurders hadden geen 'besmet' materiaal in de schappen. De overige videotheekhouders waren in het bezit van tien of minder banden.

De actie van de Twentse unit sluit aan bij het beleid van D66-minister Sorgdrager (Justitie). Zij liet de Tweede Kamer gisteren weten harder te willen optreden tegen kinderporno. Zo gaat de Centrale Recherche Informatiedienst actief spuren op Internet naar strafbare feiten die vervolgbaar zijn voor de Nederlandse wetgeving.

Kinderporno N&N

ENSCHEDÉ, 14 NOV. De politie Twente heeft 932 videobanden met kinderporno in beslag genomen tijdens een donderdag gehouden controle-actie onder 36 Twentse videotheekhouders. Bij een videotheekhouder in Enschede vond de politie 589 banden. Bij twee videotheekhouders in Almelo trof ze 89 en 145 van deze banden aan.

Aatje stoort zich niet aan conventies

EEN LEVEN LANG, RADIO 5, 11.02-12.00 UUR

27-11

Aat Veldhoen, ondanks zijn 63 jaren nog altijd Aatje genoemd, is de kunstenaar met wie Michel Simons in Een leven lang, terugkijkt op leven en werk. Dat moet een schrik geweest zijn voor de man die pas nog naar de Telegraaf stapte om door deze megafoon zijn prille geluk

weest, dus wilde Aat ook wel. Wat lastiger is, is met Aat over het verleden praten, want het verleden heeft voor hem afgedaan, hij is veel meer geïnteresseerd in het heden. Het is natuurlijk toch al raar: wij gaan naar mensen die schilderen, en willen ze dan dingen laten zeggen. Als ze daar goed in waren,

zowel leven als werk is seks ('dat hemelse geschenk'). Sinds de vanuit de bakfiets voor een appel en een ei uitgevente 'zinnenprikkende' rotaprints, het schilderij van het neukende stel Juliana/Samkalden, of de tienfontijn kan dat niemand ontgaan zijn. Ook het koningshuis kan op zijn warme - zij het negatieve - belangstelling rekenen. Geldverspillers, vindt hij ze, en militaristen, die er in de oorlog vandoor gingen om als verzetshelden terug te keren. Ze zouden net als de familie Gümüs in een busje naar de grens moeten worden gereden en daar uitgezet worden. Het christendom kan hem woedend maken. Het beeld van Christus aan het kruis, met spijkers door zijn handen en verpakt geslacht, dat vindt hij nou een kwalijke invloed op de kinderziel. Dat geweld wel mag en seks niet: verbijsterend, onbegrijpelijk!

Ook over kinderporno zou niet zo moeilijk gedaan moeten worden. Simons: "Veldhoen is iemand die provocerende uitspraken doet. Hij stoort zich niet aan conventies, en ik geloof dat hij daarin volkomen oprecht, zelfs een beetje naïef is. Grappig ook wel, dat hij die zo tegen het establishment is, er nu naast Hedy middenin zit. Daar heeft hij ook geen enkel probleem mee. "Dat is de liefde, hè. Zo gaan die dingen," zegt hij dan."

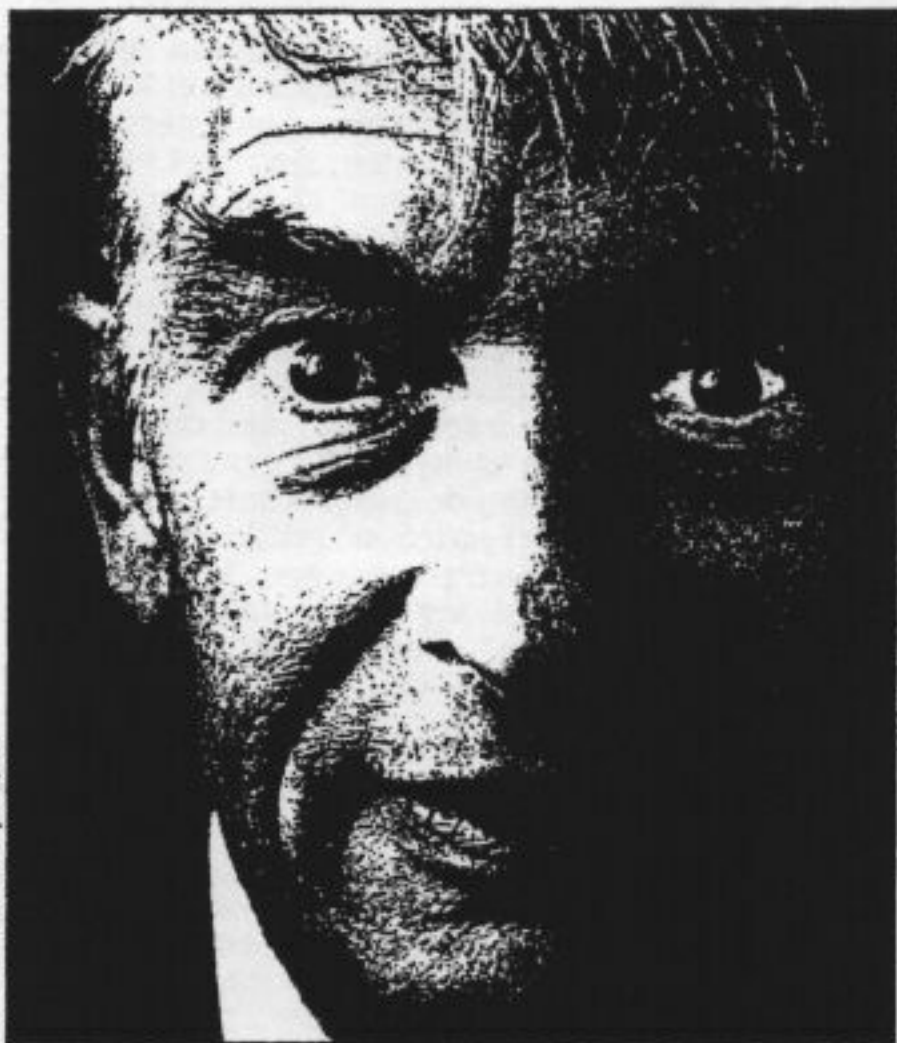

Foto: C. Barton van Hagen/NTFF

Aat Veldhoen: 'Dat is de liefde, hè. Zo gaan die dingen'

met oud-minister en Europarlementariër Hedy d'Ancona uit te schreeuwen: 'Dit is de vrouw met wie ik oud wil worden!' Michel Simons: 'Dat viel erg mee. Het contact kwam ook een beetje toevallig tot stand. Ik kwam hem tegen op straat met ex-provo Cor Jaring. Die is nog iets jonger en was ook al aan de beurt ge-

waren ze wel schrijver geworden.' Niet dat Aatje niks te vertellen heeft. Stokpaarden van deze prototypische kunstenaar en 'cannabist tot in de kist' worden door hem altijd weer even enthousiast bereden, en hij is er bepaald de man niet naar om niet het achterste van zijn tong te laten zien. Een favoriet onderwerp in

Erotiek of geweld op de buis: het moest niet mogen

Gui van Hooijdonk

Afgelopen zaterdag keerde NRC Handelsblad zich in een hoofdredactioneel commentaar tegen het vertonen van harde porno op het open televisienet. Het is een stellingname, waar je het mee eens of oneens kunt zijn, maar de manier waarop de redactie tot haar stellingname komt, roept de nodige vraagtekens op.

Nederland is een tolerant land, waar wat betreft de vertoning van bloot veel kan, zo begint het commentaar. Er kan meer dan in de meeste ons omringende landen, die er een ietwat preutere moraal op nahouden. Een en ander leidt echter niet tot overmatige frivoliteiten, zo stelt de redactie: „Huwelijkstrouw, abortustratio en seksuele hygiëne staan hier op een redelijk Europees peil”.

Er is dus eigenlijk geen probleem, zo zou je kunnen denken. Toch wel, zegt het hoofdartikel. Want wat zeggen begrippen als aanstoot geven en openbare eerbarmheid ons heden ten dage nog? Bovendien heeft Veronica het gewaagd om harde porno uit te zenden en de zappers onder ons komen daar gewild of ongewild langs. Dat getuigt niet van goede smaak van de commerciële omroepen. Ze sloegen wat dit aangaat in vergelijking met de publieke omroepen ook al op het vlak van het vertonen van geweld een slecht figuur.

Op deze ogenschijnlijk plausible redenering is het nodige af te dingen. Zo gaat de vergelijking tussen porno en geweld volstrekt

mank. Geweld is gericht op vernietiging en seks niet, althans niet in de manier van beleving die we normaal plegen te noemen.

Wanneer het simpele bestaan van een afstandsbediening ertoe leidt, dat lieden ongevraagd in allerhande gevoelens gekwetst kunnen raken, dan valt te vrezen, dat na het door de redactie bepleite verbod op harde porno op het open net, zich nog meer hoekse en kabeljauwse twisten rond het beeldscherm gaan afspeelen. Een louter technische innovatie (de afstandsbediening) wordt tot argument voor bedilzicht omgemaakt.

In tegenstelling tot het spreekwoord *de gustibus non disputandum est* valt er in een volwassen democratie over smaak wel degelijk te twisten. Maar voor die twist wil de redactie met haar oekaze tegen harde porno nu een stokje steken.

Het debat rond porno is een voorbeeld van een twist over goede smaak. Voor zover zich dat debat afspeelt, zeilt het door tussen de klippen van het feminisme van de stellingname 'porno is vrouwenhaat', het pleidooi voor begrip van Rudy Kousbroek (als hij porno beschouwt als een soort zoete troost), en de schaamte van Willem Jan Otten, die zich tegenover zijn vrouw publiekelijk verontschuldigt voor het feit dat hij het zien van porno lekker vindt.

Je zult mij niet horen beweren, dat allerhande pornofilms van goede smaak getuigen, maar wat mij stoort is, dat onder een moreel vertoog veel besmuiktheid en dubbele moraal schuil kan gaan.

De opgeheven vinger van de redactie komt betweterig en clitaïr over.

Strengere grens tv-geweld

Door een onzer redacteurs **NRC**
DEN HAAG, 7 NOV. Minister Sorgdrager (Justitie) wil een kritischer beoordeling van geweld in de media. Ze zal daarom op korte termijn samen met het ministerie van VWS de beoordeling van de leeftijdsgrenzen voor geweldadige films opnieuw onderzoeken. De minister wil ook met omroeporganisaties en de producenten van videospellen tot gedragsregels komen.

Sorgdrager zei dit gisteravond tijdens de behandeling van de begroting van Justitie. De toename van geweld in de samenleving baart de minister en de Kamerleden grote zorgen; allen spraken over de dood van de Fries Meindert Tjoelker. Deze werd na een avondje stappen in Leeuwarden doodgeschot.

„Geweld is een graadmeter voor de toestand van de samenleving. Het economisch succes van Nederland is blijkbaar geen garantie voor een vreedzame samenleving”, aldus Sorgdrager. Ze oarmde een plan van de GPV om een platform tegen geweld op te richten. Zo'n platform moet lokale initiatieven ter voorkoming en bestrijding van geweld coördineren. Tijdens de behandeling van de begroting pleitte D66 voor lokale commissies die het geweld op straat moeten beteugelen. Hierin moeten vertegenwoordigers van horeca, politie, bewoners en slachtoffers zitten. De VVD stelde voor een meldpunt voor huiselijk geweld op te zetten.

Sorgdrager hield het geweld op televisie. „Eerst zie ik een hele

gewelddadige film en een half uur later zie ik een praatprogramma met diepbedroefde slachtoffers. Dat vind ik niet te rijmen.”

Volgens het Tweede-Kamerlid Koekoek (CDA) moet repressief worden opgetreden tegen geweldadige en seksistische uitzendingen. „Een klimaat waarin alles moet kunnen, deugt niet.”

Het oordeel van de regeringsfracties over de veelgeplaaide D66-minister was voldoende. „Gematigd positief”, aldus Tweede-Kamerlid O. Vos (VVD).

Het CDA hield daarentegen de vele incidenten: de 'gouden handdruk' voor Van Randwijk, het niet tijdig melden van ontwerpwetten en regels in Brussel (Securitel-affaire) en het besluit om de Surinaamse legerleider Bouterse niet te arresteren.

Philips experimenteert met chip tegen televisiegeweld

Van onze verslaggever **VK**
AMSTERDAM 29-11

Philips wil komend voorjaar gaan experimenteren met een chip tegen geweld op televisie. De proef heeft plaats op initiatief van het ministerie van Justitie, in samenwerking met de omroepen en de Universiteit Twente. Duizend gezinnen zouden eraan moeten meedoen.

De partijen staan een systeem voor, waarbij zowel de publieke als de commerciële omroepen films met geweldadige scènes van een code voorzien. Die code wordt bij uitzending met het signaal meegestuurd. Het beeld springt op zwart zodra een televisie die met een zogeheten geweldchip is uitgerust een dergelijke code opvangt. Kijkers kunnen daarbij een gradatie aangeven die voor hen acceptabel is.

Naar aanleiding van uitspraken

van de Europese Commissie en het Europees parlement over het beschermen van kinderen tegen televisiegeweld, is Philips al langer bezig met het ontwikkelen van een dergelijke chip.

Volgens een woordvoerder is daarom de keuze voor een Europese standaard een voorwaarde voor deelname aan de proef.

Of geweldchips daadwerkelijk in televisies worden ingebouwd en hoeveel ze gaan kosten, kan de woordvoerder niet zeggen. Als het systeem ooit operationeel wordt, dan zal dat volgens haar pas over enkele jaren zijn.

SBS 6-directeur F. van Westerloo bevestigt aan de proef te zullen meedoen. Volgens hem is het experiment vooral nuttig, omdat gezocht zal moeten worden naar min of meer objectieve criteria op het gebied van televisiegeweld.

pen is ongetwijfeld nodig, want er zijn te veel media-uitingen om alles te controleren, maar ik denk dat de overheid toch ook een rol moet spelen. Zoals bijvoorbeeld de Keuringsdienst van Waren dat bij vlees doet. Die controleert of een slager zich houdt aan de afspraken die de slagers hebben gemaakt.”

De omroepen houden de controle het liefst in eigen hand. Publieke en commerciële zenders moeten dan samenwerken om overheidsingrijpen te voorkomen. „De publieke omroep is een hartstochtelijk voorstander van zelfregulering”, aldus Gerard Hulshof, netcoördinator van Nederland 1. „Het liefst gaan we met SBS en Veronica om de tafel zitten om een inhoudelijke discussie te voeren en afspraken te maken.”

Hulshof vindt het onderzoek van het Commissariaat nuttig, „omdat de discussie over geweld op televisie van concreet materiaal wordt voorzien”. Tegelijk relativiseert hij het belang. „Ik betwijfel of het nu echt zo schokkend is gesteld met de Nederlandse televisie, zoals het Commissariaat suggereert. Wanneer er op 850 uur televisie maar 22 minuten worden gevonden, dan is dat niet goed, maar toch ook niet heel erg.”

Ook Van Westerloo heeft het idee dat de zaak wordt overtrokken: „Ik zeg niet: alles moet kunnen. Ik trek het me ook aan. Maar de politieke stemming is nu wel erg tegen. Wanneer ik minister Borst op de radio hoor verklaren dat het geweld allemaal de schuld is van de televisie, gaat me dat echt te ver. Dan wordt de tv gebruikt om niet naar maatschappelijke misstanden te hoeven kijken.”

Fokke Obbema

De illustraties zijn afkomstig van de videoband *De omroep gekeurd*, die het rapport van het Commissariaat voor de Media en de Nederlandse Filmkeuring begeleidde.

Geweld op tv is voor kinderen heel gewoon.

Moet daar wat tegen worden gedaan?

De filmkeuring en het mediacommissariaat vinden van wel. **VK** 8-11

gramma's, als 'belangrijk preventiemiddel'.

Het Commissariaat voor de Media en de Nederlandse Filmkeuring zetten zich graag aan de klus van leeftijdskeuring, getuige hun vorige week verschenen rapport *De omroep gekeurd*. Zij plozen alle programma's na die in juni tussen vier uur en negen uur te zien waren op 'voor jeugdigen schadelijke beelden'. De bijbehorende videoband vat circa 850 uur televisie samen tot 22 minuten geweld. '21 sancties voor geweld op televisie in één maand' kopte het Commissariaat enthousiast boven zijn persbericht, al was van sancties eigenlijk geen sprake. Want de toezichthouder wil wel graag, maar mag niet.

Diverse omroepen zijn niet onder de indruk van het werkstuk van het Commissariaat. „Ik schrok me dood, toen ik hoorde dat wij bij die 21 overtredingen zaten”, aldus IKON-directeur Lejo Schenk. De keurders hadden niet hem, maar alleen de pers geïnformeerd over zijn overtreding. Het bubbling-item zou schadelijk zijn voor jeugdige kijkers tot twaalf jaar. „Onvoldoende begrip van het thema kan bij deze groep leiden tot verwarring. Daarnaast bevat de opname seksistische elementen.” Schenk is het er niet mee eens. „Ik plaats geen enkel vraagteken bij de inhoud. Het programma is opgevraagd door veel scholen en gemaakt door een uitgesproken anti-seksistische verslaggever, die de bedoeling had de meisjes in hun waarde te laten.”

SBS 6-directeur Pons van Westerloo is al even ontstemd. De keurders hekelen bijvoorbeeld de SBS-serie *21 Jump Street* vanwege „een scène met gruwelijk geweld en schrik-effecten”. Van Westerloo: „Die serie is juist over de hele wereld gelauwerd met prijzen, omdat voor de jeugd het verschil tussen goed en fout duidelijk wordt gemaakt. Als je dat soort programma's aan gaat pakken ben je heel stom bezig.”

Van Westerloo onderschrijft dat geweld op televisie een probleem is. Tegenwoordig worden er films vertoond uit wat ik de video- en C-categorie noem, die vroeger niet op televisie te zien waren. SBS 6 was goed voor dertien van de 21 overtredingen. „Over een paar films op het lijstje zeg ik: *mea culpa*. Maar het onderzoek dateert van juni. Omdat we het ook zelf een probleem vinden, hebben we in de afgelopen maanden maatregelen genomen. Daar lees ik niets over.” Hij verwijft de toezichthouders daarom 'stemmingmakerij'.

Buiten de omroepwereld wordt het onderzoek serieuzer genomen. „Ik werd van de meeste scènes van die video echt onpasselijk”, aldus Patti Valkenburg, onderzoekster aan de Universiteit van Amsterdam. Zij schreef onlangs een praktische gids voor ouders die het mediagebruik van hun kinderen willen bijsturen. Het onderzoek toont volgens haar aan dat beoordeling door de omroepen zelf, zoals de Mediawet nu nog voorschrijft, een wassen neus is. „Zelfregulering door omroep-

SCENE 1: Vader, moeder en dochtertje spelen in een park. Het meisje loopt weg tot achter een boom, waar ze van een Aziatisch type een lolly krijgt. De camera zwenkt naar haar ouders, liggend op het gras. Die horen een gedempt schot en komen aangerend. Prompt worden ook zij vermoord. Drie lijken in een park, even na vijf uur bij SBS 6.

Scène 2: Surinaamse meisjes met strakke, glimmende broekjes draaien op een feestje bevallig met hun kont. De camera registreert hun bewegingen en de opwindende *bubbling* teweegbrengt bij toekijkende Surinaamse jongens. Rond zeven uur 's avonds bij de IKON.

Schadelijk voor de jeugd, vinden het Commissariaat voor de Media en de Nederlandse Filmkeuring de fragmenten. Beide instanties mogen er niet echt iets over zeggen, maar voelen een sterke aanranding de jeugd te beschermen.

Het politieke klimaat is voor dit soort aspirant-toezichthouders gunstig, want ook het kabinet toont zich bezorgd. „Bescherming van jeugdigen tegen schadelijk audiovisueel beeldmateriaal” is het uitgangspunt van de kabinetsnotitie *Niet voor alle leeftijden*.

Welke relatie er bestaat tussen zinloos geweld op straat en geweld op televisie mag dan onderwerp zijn van een overloos debat, het kabinet loopt liever geen risico en neemt de kwestie hoog op. Zo wordt serieus gespeeld met de gedachte om televisies te voorzien van een geweldchip, waardoor het apparaat op zwart gaat als er een als gewelddadig gecodeerd programma verschijnt. Het ministerie van Justitie laat een hoogleraar psychologie onderzoek doen naar de chip. Die chip is nog toekomstmuziek, maar op korte termijn ziet het kabinet veel in leeftijdskeuring van pro-

DELFT 8-11

De Nederlandse Video Detailisten Organisatie (NVDO) heeft gisteren bij staatssecretaris Terpstra aangedrongen op het instellen van een meldpunt voor klachten over seks en geweld op tv, video en in bioscoopfilms.

De belangenorganisatie stelt Terpstra voor het meldpunt onder te brengen bij de Raad van Toezicht, waaronder bijvoorbeeld ook de filmkeuring ressorteert. „Zo'n onafhankelijk instituut behandelt de klachten zo objectief mogelijk. De overheid kan aan de hand daarvan haar beleid maken”, zegt directeur W. van Teeseling van de NVDO.

Het aantal klachten over onder meer geweld in de media groeit. „Ouders klagen erover dat er al vroeg op de avond schietpartijen op tv te zien zijn. Kinderen zijn dan nog niet naar bed. Zelfs in tenkfilms zitten al geweldscènes. Het wordt tijd dat de samenleving zich bezint”, vindt Van Teeseling.

Directe aanleiding voor de actie van de NVDO is het inbeslagnemen van 1000 videobanden met kinderporno in Twente. Tot nu toe is niet gebleken dat er leden van de NVDO betrokken zijn bij die affaire. Maar mocht later anders blijken, dan zal de organisatie hen royeren. Bij de NVDO zijn bijna 700 van de 1100 videotheekhouders aangesloten. (ANP)

(Van een verslaggeefster) **VK**
ENSCHDEDE - De universiteit Twente gaat volgend jaar experimenteren met de zogenoemde geweldchip in televisietoestellen. Deze door Philips vervaardigde chip voorkomt dat kinderen worden blootgesteld aan televisieprogramma's met veel geweld.

Ongeveer duizend huishoudens krijgen voor enkele maanden een televisie met chip in huis. Programma's krijgen een code mee van een tot tien, waarbij tien voor heel veel geweld staat.

De code wordt meegezonden via teletekst. Ouders kunnen zelf beslissen op welke cijfercode de chip in actie komt en het beeld zwart wordt. Het gedrag van ouders en kinderen met chip in de televisie wordt vergeleken met dat van gezinnen zonder. De onderzoekers zijn benieuwd of een 'ander televisiedieet' effect heeft op agressie.

Minister Sorgdrager van justitie heeft haar goedkeuring gegeven aan dit experiment. De publieke en de commerciële omroepen hebben hun medewerking toegezegd. Zij zullen volgens projectleider prof. O. Wiegman, een deskundige op het gebied van agressie, zelf de programma's coderen.

videomateriaal: meerpunt voor seks en geweld

chip tegen geweld op tv.

Kamer bevreesd voor aantasting van briefgeheim

INP
DEN HAAG VK 8-10

De grote meerderheid in de Tweede Kamer vreest dat een voorstel van het kabinet om de Grondwet te wijzigen, uitdraait op een aantasting van het briefgeheim. De grote partijen (PvdA, VVD, CDA en D66) en de kleine christelijke partijen hebben alle forse kritiek.

Met het oog op moderne communicatietechnieken als elektronische post, fax en dergelijke wil het kabinet bepalingen over brief-, telefoon- en telegraafgeheim in de Grondwet vervangen door een algemeen communicatiegeheim. Nu is het nog zo

dat het briefgeheim alleen maar ongedaan kan worden gemaakt door de rechter. Als er een algemene regeling komt, kan het communicatiegeheim worden geschonden door andere functionarissen.

De privatisering van het telefoonverkeer maakt deze zaak actueel. Toen de PTT nog het monopolie had, hadden PTT-ambtenaren een geheimhoudingsplicht. De nieuwe telecommunicatiewet laat allerlei particuliere maatschappijen toe op de markt van de telefonie, maar gaat nauwelijks in op het telefoongeheim, zo merkt de VVD-fractie op.

Vooral PvdA, D66 en CDA vrezen dat de vertrouwelijkheid van e-mail via Internet buiten het briefgeheim zal vallen. Zij zijn bang dat het voor de ondernemingen die de toegang tot het netwerk verzorgen, geoorloofd wordt de elektronische postbussen van de gebruikers te openen.

Nieuwe wet schendt 'briefgeheim'

an onze verslaggeefster

Thijssen
AMSTERDAM VK 13-10

De nieuwe Wet op het Communicatiegeheim haalt de privacybescherming van het briefgeheim onderuit. De onschendbaarheid van vertrouwelijke informatie is in het wetsvoorstel bewust ruim interpreterbaar, om het ministerie van Justitie en de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) meer opsporingsbevoegdheden te geven. Dat zegt J. Hofman, op wiens proefschrift het wetsvoorstel is gebaseerd.

De onschendbaarheid van vertrouwelijke berichten per brief of telefoon mag nu nog uitsluitend door de rechter worden opgeheven. Als de Wet op het Communicatiegeheim het huidige briefgeheim gaat vervangen, krijgt de overheid vrij spel in het lezen of af luisteren van vertrouwelijke informatie van burgers.

Volgens J. Hofman, als wetgevingsjurist werkzaam bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, is die bepaling voornamelijk bedoeld als 'verruiming van de bevoegdheden van de BVD'. Hofman benadrukt dat hij de kritiek levert op persoonlijke titel.

De Nederlandse regering wil de Wet op het Briefgeheim uitbreiden, omdat die met de opkomst van nieuwe communicatiemiddelen is achterhaald. Maar juist faxen en e-mail, waarvoor de uitbreiding van het briefgeheim is bedoeld, vallen niet onder privacybescherming in de nieuwe wet.

Zoals het voorstel er nu ligt, is

misbruik van andermans e-mail en faxen pas strafbaar als er sprake is van 'beveiligde, versleutelde computerberichten' en 'gesloten faxen, verzonden met een sealfax'. Het begrip 'beveiligd' is niet nader omschreven en voor meerdere interpretaties vatbaar.

Hofman noemt dit 'een ernstige omissie'. Volgens hem is de wet 'bewust vaag geformuleerd', omdat een grondwettelijke bepaling in het geding is. 'Ze houden het zo algemeen mogelijk, zodat de wetgever die naar eigen goeddunken kan toepassen.'

Kamerleden en juristen hebben veel kritiek op de wetswijziging. N. van Eijk, onderzoeker van het Instituut voor Informatierecht in Amsterdam, noemt het wetsvoorstel 'slecht en onverstandig'. Volgens hem worden alle rechten van een privé-persoon met de nieuwe wet teniet gedaan. 'Het brief-, telefoon- en telegraafgeheim wordt niet alleen met alle nieuwe technologieën op een hoop gegooid, maar ze stellen ook niks meer voor. Als de wet door meerdere instanties buiten de rechter mag worden ontkracht, kun je hem net zo goed niet opstellen.'

M. van Zuijlen, Tweede-Kamerlid van de PvdA, noemt de Wet op het Communicatiegeheim verwarrend en misleidend. 'Als mensen bellen, schrijven, e-mailen of faxen, gaan ze ervan uit dat dat vertrouwelijk is, dat je iemand mag aanklagen die daar misbruik van maakt. Maar dat is dus niet zo. Die berichten mogen juridisch gezien ongestraft worden onderschept en gelezen, als het voorstel wordt aangenomen. Dat moeten wij zien te voorkomen.'

Nieuwe regels briefgeheim zijn grote vooruitgang

NRC André Hofman 21-10

Het onlangs ingediende voorstel tot wijziging van het grondwettelijk brief-, telefoon- en telegraafgeheim is binnen en buiten de Tweede Kamer met scepsis ontvangen. De vrees, dat dit voorstel allerlei soorten van communicatie zou uitsluiten, is echter volkomen ongegrond. De bestaande bescherming wordt juist drastisch uitgebreid.

De reden waarom het huidige grondwetsartikel aan vervanging toe is, is de recente technische ontwikkeling. Daardoor is een niet langer te handhaven verschil in beschermingsniveau ontstaan tussen het briefgeheim en het telefoon- en telegraafgeheim. Twee jaar geleden heb ik daarom het begrip 'vertrouwelijke communicatie' aanbevolen als onderwerp voor een nieuwe grondwetsbepaling. Een belangrijke uitbreiding zou daarbij de 'directe' communicatie moeten zijn, zoals het besloten gesprek. Het af luisteren daarvan zou in het nieuwe artikel aan dezelfde eisen moeten voldoen als het aftappen van telefoongesprekken. De regering heeft deze gedachte overgenomen.

Sommige auteurs hebben nu gesuggereerd dat er toch nog veel vertrouwelijke communicatie onbeschermd blijft. Alle vertrouwelijke e-mail zou daarom 'versleuteld' verzonden moeten worden en faxverkeer zou alleen nog maar veilig zijn als bij de ontvanger een sealfax (die het faxbericht meteen van een gesloten omslag voorziet)

Wie geen sealfax gebruikt, wordt toch beschermd

staat. Ook zou de telefoon mogen worden afgetapt als een van de gesprekspartijen iemand met een speaker laat meeluisteren.

Dit is een onjuiste voorstelling van zaken die vooral te verklaren is uit het feit dat deze critici het brief-, telefoon- en telegraafgeheim zien als een transportgeheim: een bescherming van het communicatiekanaal.

Het belang van een dergelijke bescherming onderschrijf ik volledig, maar wie het daarbij laat, ziet het grondrecht als te eendimensionaal. Alle communicatie zou dan in het kader van het transport moeten worden beschermd. Het face to face-gesprek valt daar uiteraard buiten. En bovendien: wat is nog wel transport, en wat niet meer? Hoe moet dat bij de fax, of bij de e-mail, die behalve een transportfase ook nog een 'aanhangsel' kennen?

Met het grondrecht als zuiver transportrecht komt men er dan ook niet. Dit concept is al in de Grondwet van 1983 verlaten, en wordt ook in de mensenrechtenverdragen niet als zodanig gehuldigd. De enige mogelijkheid om aan de problemen te ontkomen zou zijn het geforceerd oprekken van de transportfase, maar daarmee wordt voorbijgegaan aan het feit dat, bijvoorbeeld, de bescherming van een faxbericht iets anders is dan de bescherming van faxverkeer.

Beter is het de begrippen 'communicatievorm' en 'communicatieproces' te onderscheiden. Daarmee krijgt het nieuwe grondrecht meer dimensies. De bescherming van vertrouwelijke communicatie wordt breder. In sommige gevallen — het gesprek van mond tot mond — vallen beide begrippen samen, maar meestal niet. De communicatievorm is dan de boodschap, bijvoorbeeld de brief, het e-mailbericht, het faxbericht of de geuite

Wet briefgeheim is geen vooruitgang

Elco den Dunnen

Het nieuwe grondwetsartikel ter bescherming van vertrouwelijke communicatie mag best met 'wat meer vertrouwen' tegemoet worden gezien. Zo eindigde mr. J.A. Hofman zijn artikel in NRC Handelsblad van 21 oktober. Het zou volgens hem geen enkele communicatie van bescherming uitsluiten. Integendeel, het zou juist drastisch worden uitgebreid. In het voorstel erkent de regering inderdaad dat alle vormen van vertrouwelijke communicatie grondrechtelijke bescherming moeten genieten. Onderscheid tussen briefgeheim en telefoon- en telegraafgeheim zou voortaan moeten vervallen en het directe gesprek zou er ook bij betrokken moeten worden. Maar volgens Hofman is er nu geen enkele vertrouwelijke communicatie meer die geen bescherming geniet. Als voorbeeld geeft hij e-mail die niet meer versleuteld hoeft te worden om beschermd te worden, omdat het proces van versturen al beschermd wordt.

Het communicatieproces ziet hij als iets anders dan de communicatievorm. De technische kant, zo schrijft Hofman, speelt hier geen grote rol. Al is er volgens hem wel een ondergrens: om beschermd te worden mag het niet al te eenvoudig zijn om de communicatie te onderscheppen.

Maar dan stelt hij dat e-mail, net als een brief, tot en met de mailbox of elektronische brievenbus als communicatieproces beschermd is, maar, anders dan bij brieven, niet meer beschermd wordt als de ontvanger zijn 'brievenbus' niet met een wachtwoord beveiligd. Blijkbaar is deze vorm van beveiliging voor e-mail in zijn visie nodig om aan te geven dat de ontvanger geen prijs op meelezen stelt. Alleen dan geeft hij aan vertrouwelijke communicatie te willen plegen.

Is dat zo? Volgens deze redenering zou een brief voor mijn buurman op de deurmat voor onze, gezamenlijk gedeelde, voordeur niet meer beschermd zijn en door mij ongestraft kunnen worden gelezen, totdat wij beiden een afzonderlijke, met sloten beveiligde, brievenbus hebben. De buurman aanvaardt immers het risico dat een andere bewoner zich toegang tot de post verschafft. Aldus ontstaat een duidelijk onderscheid in 'vormen' van communicatie, doordat voor nieuwe vormen van communicatie een (technische) beveiliging wordt geëist die niet hoeft te gelden voor reeds bestaande vormen. De gesloten enveloppe is in het maatschappelijk verkeer een besloten bericht, maar een e-mail (na ontvangst in een mailbox) niet (meer). Zonder beveiligde mailbox is het zelfs gelijk aan een onbeschermde briefkaart. Mij lijkt dat de technische vorm van een e-mail niet bepalend moet zijn voor de vertrouwelijkheid en dus ook niet voor de bescherming van de communicatie.

Ik heb nog een ander bezwaar tegen het stuk van Hofman. En dat is dat hij de beperking van het recht op onschendbaarheid door de overheid of door andere bevoegde instanties onbesproken laat. In het voorstel zegt het kabinet dat het traditionele onderscheid tussen het briefgeheim en andere vormen van (tele)communicatie komt te vervallen. Ten gevolge van deze samenvoeging zou er een algemene beperkingsclausule opgenomen moeten worden. Zo komt het specifieke vereiste van een rechterlijke last met betrekking tot de beperkingen op de onschendbaarheid van het briefgeheim te vervallen. In de huidige vorm maakt artikel 13 van de Grondwet echter een onderscheid tussen briefgeheim (te beperken op last van een rechter) en telefoon- en telegraafgeheim (te beperken door hen die door de wet daartoe zijn gemachtigd).

Ook het achteraf meedelen dat

mededelingen tijdens een gesprek. Deze zijn besloten zodra er een zekere vorm van 'beveiliging' is.

Beveiliging moet daarbij niet in absolute zin worden opgevat, maar in de context van het maatschappelijk verkeer. Een gesloten enveloppe om een brief is een beveiliging, hoewel het voor derden natuurlijk eenvoudig is om die enveloppe open te krijgen. De beveiliging van de enveloppe fungeert als signaal: dit is een besloten bericht, dat niet voor derden is bestemd. De afzender stelt prijs op vertrouwelijkheid, anders dan die van een briefkaart, die door iedereen die deze in handen krijgt te lezen is.

Het communicatieproces heeft betrekking op het transport van boodschappen. Iemand die via de telefoon een mededeling uitsprekt, laat deze via de telefoonlijn transporteren naar zijn gesprekspartner. Dit transport kan meer of minder besloten zijn, en ook dit hangt samen met het maatschappelijke verwachtingspatroon. Wie een telefoonverbinding tot stand brengt, kiest er doorgaans voor om een gesprek met iemand te voeren op individuele basis. We mogen aannemen dat hij er prijs op stelt dat dit gesprek niet wordt onderschept. Hetzelfde geldt voor het zenden van een fax of een e-mail aan concrete geadresseerden.

De technische kant — hoe beveiligd is de verbinding? — speelt ook hier geen grote rol. Al is er wel een ondergrens: het mag niet al te eenvoudig zijn om de communicatie te onderscheppen. Mobiele telefonie zonder gebruikmaking van GSM-techniek is te gemakkelijk door iedereen met een scanner af te luisteren, en geldt in het maatschappelijk verkeer daarom niet als besloten. GSM-telefonie is daarentegen wel besloten, en dus volledig beschermd.

Veel communicatie heeft zowel een vorm- als een proceskant. Dit heeft gevolgen voor de bescherming. Als iemand zijn e-mailbox beveiligd door middel van een password, is de communicatievorm van het e-mailbericht beschermd zolang het zich in die mailbox bevindt. Laat hij die beveiliging achterwege, dan aanvaardt hij het risico dat een ander zich toegang tot zijn mailbox verschafft en zijn berichten leest. Dat doet echter niet af aan de bescherming van het communicatieproces, het transport van de gegevens: dit is in het geval van geïndividualiseerde e-mail besloten.

Dat wil zeggen dat tijdens het transport van e-mail de gegevens niet mogen worden afgetapt, zolang niet is voldaan aan de strenge grondwettelijke eisen. Om dezelfde reden is het inschakelen van een speaker bij een telefoongesprek niet van invloed op het besloten — en daarmee beschermde — karakter van het transport van de spraak via de telecommunicatie-infrastructuur. Ook degene die geen sealfax wenst te gebruiken geniet de volledige bescherming van het gegevenstransport via de infrastructuur.

Het regeringsvoorstel tot vervanging van het huidige brief-, telefoon- en telegraafgeheim en de bijbehorende toelichting zijn op dit punt niet te begrijpen als men het nieuwe grondrecht als eendimensionaal beschouwt, als enkel een transportgeheim. Het voorstel komt niet op een beperking neer maar op een uitbreiding van de grondrechtelijke bescherming. Het nieuwe grondwetsartikel inzake vertrouwelijke communicatie mag dan ook best met wat meer vertrouwen tegemoet worden gezien.

Mr J.A. Hofman werkt op het ministerie van Binnenlandse Zaken en de Vrije Universiteit. In 1995 promoveerde hij op het proefschrift 'Vertrouwelijke communicatie'.

Volwassen Kindertelefoon al 18 jaar luisterend oor

GRONINGEN - Hoe moet ik een appeltaart bakken? Ik ben verliefd, maar hij niet op mij, wat moet ik doen? Hoe moet je nu eigenlijk een condoom om doen? Mijn ouders gaan scheiden en dat vind ik heel erg. Niet alleen met 'serieuze' problemen, maar ook met doodgewone vragen en verhalen kunnen kinderen en jongeren in de leeftijd van acht tot 18 jaar terecht bij de Kindertelefoon. Ze hoeven hun naam niet te zeggen en kunnen alles vragen en vertellen wat ze willen. Dit jaar is de Kindertelefoon volwassen geworden: hij bestaat 18 jaar. Dat wordt morgen gevierd.

In Groningen is de Kindertelefoon van twee uur 's middags tot acht uur 's avonds bereikbaar. Twee vrijwilligers zitten dan naast de telefoon om hem op te nemen. Zo'n 50 keer per dag rinkelt hij, maar niet alle telefoontjes leiden tot een gesprek. Veel kinderen durven niets te zeggen en gooien al snel de hoorn op de haak. "Nog steeds associëren veel kinderen en jongeren de Kindertelefoon meteen met ernstige problemen. Dat is een groot misverstand", zegt coördinator W. van der Zee van Kindertelefoon Groningen. "Ze mogen ook bellen omdat ze een hondje hebben gekregen en daar geen naam voor weten. Als ze later eens een ernstig probleem hebben, pakken ze sneller de telefoon. Het contact is dan al gelegd."

Kinderen in de leeftijd van acht tot 18 jaar kunnen elke dag met hun vragen terecht bij de Kindertelefoon. In Groningen en Drenthe is dat al bijna 18 jaar mogelijk. Morgen is het feest bij de Kindertelefoon, want landelijk bestaat hij nu reeds 18 jaar. *NRC 11*

Volgens vrijwilliger Astrid, die vanwege de anonimiteit liever haar achternaam niet prijsgeeft, denken veel kinderen dat hun probleem vergeleken met 'grote-mensenproblemen' niets voorstelt. "Daarom durven ze vaak niets te zeggen als ze bellen. Wij vertellen dan hoe de Kindertelefoon werkt, dat alles geheim blijft en dat ze altijd serieus worden genomen. Dan durven ze soms wel iets te vertellen of te vragen."

De meeste gesprekken gaan over seksualiteit. "Dat is nog steeds een moeilijk bespreekbaar onderwerp. Sommige kin-

deren kunnen er slecht met hun ouders over praten", zegt Astrid. Verliefdheid, verkering en school zijn ook populaire onderwerpen. Een doorsnee gesprek duurt ongeveer vijf minuten. De wat zwaardere telefoontjes over ingewikkelde situaties kunnen wel een uur duren.

De Kindertelefoon is in 1979 -het Nationaal Jaar van het Kind- opgericht in Amsterdam. Al snel verschenen er ook in andere delen van het land kindertelefoons. Momenteel zijn er twintig, met elk een eigen regiogebied. De Kindertelefoon Groningen bestaat sinds 1980 en neemt de provincie Groningen en een deel van Drenthe voor zijn rekening. Zo'n 20 medewerkers zitten vrijwillig zes uur in de week achter de telefoon om de bellers informatie, advies en ondersteuning te geven. Ook proberen ze knelpunten te signaleren en die vervolgens te verhel-

pen als jongeren dat willen.

Sinds 1993 kan de jeugd gratis de Kindertelefoon bellen. Het aantal bellers nam dat jaar dan ook aanzienlijk toe: in 1996 zochten ongeveer 17.000 kinderen in Groningen contact. De 20 Kindertelefoons in Nederland hebben vorig jaar gezamenlijk 93.049 gesprekken gevoerd. De PTT neemt het grootste gedeelte van de gesprekskosten voor zijn rekening.

Kinderen en jongeren kunnen morgen van 's ochtends zes tot 's avonds acht uur bellen om de Kindertelefoon (0800-0432) te feliciteren met zijn 18e verjaardag. Ook kunnen ze gewoon een praatje maken of hun probleem vertellen. Iedere beller die dat wil, krijgt van de jarige Kindertelefoon een presentje toegestuurd.

Van onze verslaggeefster *VK*
AMSTERDAM *22-11*

De Kindertelefoon is vorig jaar door 5 procent meer kinderen gebeld dan het jaar ervoor. Nog steeds bellen jongens vooral over seks en meisjes vooral over relaties. De grootste groep bellers is tussen dertien en vijftien jaar oud, al bellen ook veel jongere meisjes (tussen acht en twaalf) en oudere jongens (tussen zestien en achttien).

Dit blijkt uit het jaarverslag van de Kindertelefoon over 1996. De Kindertelefoon voerde in dat jaar ruim 93 duizend gesprekken en kreeg daarnaast bijna net zoveel 'stille' telefoontjes: kinderen die wel verbinding maken maar niets zeggen. De hulplijn registreerde 35 duizend telefoontjes van kinderen die een geintje uithaalden: met je giechelende vriendjes op de achtergrond heel hard roepen dat je wordt mishandeld en dan snel neerleggen.

Volgend jaar gaat de Kindertelefoon experimenteren met daadwerkelijke steun. Kinderen die hun recht willen halen, wordt de weg gewezen, of er wordt namens hen actie ondernomen. Uit onderzoek blijkt dat daaraan behoefte bestaat. Bij de opzet en uitvoering van dit *Kom Op*-project worden kinderen en jongeren zelf betrokken.

In het jaarverslag wordt gewaarschuwd tegen de wildgroei aan telefonische hulplijnen. Als voorbeeld wordt de onderwijstelefoon genoemd, waar behalve leraren en ouders ook leerlingen terecht kunnen. Volgens de Kindertelefoon ligt het meer voor de hand de bestaande telefonische hulpdienst te versterken. Dat houdt het voor de bellers ook overzichtelijker.

De Kindertelefoon wordt vaak gebeld over schoolzaken. In 20 procent van de gesprekken speelt de school een rol. Tussen mei en december 1996 belden 1200 kinderen die werden gepest en getreiterd.

informatie- en advieslijn kindermishandeling van de Stichting Korrelatie uit jongeren tot 20 jaar die wilden melden dat hun vriend of vriendin werd mishandeld. Sinds de hulplijn in 1993 werd opgeheven, nemen zij nauwelijks nog contact op met andere hulplijnen.

Onderzoekers C. Hoefnagels en M. Zwicker van de Vrije Universiteit betreuen dit. Kinderen zouden vaak eerder dan volwassenen signaleren dat een ander kind wordt mishandeld. De onderzoekers pleiten daarom voor een nieuwe voorlichtingscampagne voor kinderen, zodat zij weten waar zij terecht kunnen bij vermoedens van mishandeling van leeftijdgenoten.

Ook is het huidige aanbod van verscheidene hulplijnen mogelijk te verwarren voor kinderen, stellen de onderzoekers.

Nu kunnen kinderen bellen met de kindertelefoon, de vertrouwensarts of een meldpunt kindermishandeling. Hoefnagels ziet een mogelijke oplossing in de oprichting van één Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) per regio, zoals onlangs voorgesteld door de Werkgroep Meldpunt Kindermishandeling.

Ook volgens de Werkgroep Meldpunt kindermishandeling kunnen kinderen goed worden betrokken bij de aanpak van kindermishandeling. Kinderen zouden bereid zijn iets te doen voor hun mishandelde vriend of vriendin, maar slechts een vijfde van hen denkt aan het inschakelen van een instantie als de kindertelefoon, aldus de werkgroep.

In tegenstelling tot de VU-onderzoekers vindt de werkgroep niet dat kinderen moeten worden opgeroepen een centraal meldpunt te bellen, omdat men zich daar onvoldoende zou kunnen verplaatsen in de leefwereld van kinderen.

Kinderen zouden beter terecht kunnen bij de kindertelefoon, al zijn zij voornamelijk niet snel geneigd te bellen. Een kwart van de kinderen durft dat volgens de werkgroep niet of wil zich niet met de zaak bemoeien.

Leeftijd van bellers (in procenten) 1996	meisjes		jongens		Gespreksonderwerpen (in procenten) 1996	meisjes		jongens	
	leeftijd	meisjes	meisjes	jongens		gespreksonderwerpen	meisjes	meisjes	jongens
tot acht jaar		1		2	seksualiteit	14			36
van 8 tot en met 12 jaar		33		20	geweld, mishandeling	12			9
van 13 tot en met 15 jaar		35		24	relaties	16			11
van 16 tot en met 18 jaar		18		31	gezin, thuissituatie	10			7
ouder dan 18 jaar		6		17	emotionele problemen	8			5
onbekend		7		7	lichaam	8			6
					school	5			3
					diversen	28			24

Slechts een vijfde van jongeren denkt aan inschakelen kindertelefoon Mishandeling vriendje niet gemeld

Van onze verslaggeefster *VK 5-11*
AMSTERDAM

Steeds minder kinderen bellen hulplijnen om mishandeling van leeftijdgenoten te melden. Tijdens en na de vijf jaar geleden gehouden campagne *Over sommige geheimen moet je praten* was 40 procent van de bellers jonger dan twintig jaar. Nu bellen vrienden en vriendinnen van mishandelde kinderen vrijwel niet meer.

Dat blijkt uit onderzoek van C. Hoefnagels en M. Zwicker van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hoefnagels betreurt het dat kinderen minder vaak melding maken van mishandeling. Kinderen en jongeren horen vaak meer dan volwassenen en weten daardoor eerder dat een kind wordt mishandeld. Bellers hebben hun informatie vaak van het mishandelde kind zelf.

Uit een ander onderzoek blijkt dat kinderen tussen tien en dertien jaar goed betrokken kunnen wor-

den bij de aanpak van kindermishandeling. Het onderzoek, waarvan de resultaten deze week worden gepubliceerd, is uitgevoerd in opdracht van de werkgroep meldpunten kindermishandeling.

Nu kunnen kinderen bellen met de kindertelefoon, de vertrouwensarts of een meldpunt kindermishandeling. Maar die instanties krijgen vrijwel geen telefoontjes van vriendjes van mishandelde kinderen. Wel van mishandelde kinderen zelf.

Kinderen zijn zeker bereid iets te doen voor hun mishandelde vriend of vriendin, blijkt uit het onderzoek van de werkgroep meldpunten. Kinderen staan niet machteloos als ze over mishandeling horen; ze willen met het kind praten en het troosten. Bovendien kunnen ze het aan hun ouders vertellen, zodat die actie kunnen ondernemen. Maar slechts een vijfde van de kinderen denkt aan het inschakelen van een instantie als de kindertelefoon.

Voor het onderzoek kregen zestig kinderen twee verhalen voorgelegd. Het eerste gaat over een kind dat door zijn/haar vader is geslagen en geschopt, het tweede beschrijft een oom die aan een kind zit te friemelen. De lichamelijke mishandeling wordt door de kinderen direct herkend. Een kwart van de kinderen noemt het seksuele misbruik geen mishandeling, omdat er niet is geslagen, of omdat het kind geen pijn heeft.

De werkgroep meldpunten vindt niet dat kinderen moeten worden opgeroepen een meldpunt te bellen, vanwege de afstand met de leefwereld van kinderen. Ze kunnen wel goed terecht bij de kindertelefoon, al zijn veel kinderen nog niet snel geneigd te bellen. Een kwart van de kinderen durft dat niet of wil zich niet met de zaak bemoeien.

Kinderen zijn belangrijke signaleers, luidt de conclusie. Hun ouders spelen hierbij eveneens een belangrijke rol.

KINDERTELEFOON - Meisjes bellen twee keer zo vaak als jongens naar de Kindertelefoon. Hun telefoontjes gaan in de meeste gevallen over 'relaties'. Jongens draaien het nummer van een van de twintig kindertelefoons vooral met vragen over seksualiteit. Uit cijfers over vorig jaar blijkt dat de grootste groep bellers tussen de dertien en vijftien jaar oud is. Maar het valt op dat het aantal jongere bellers (tussen acht en twaalf jaar) flink toeneemt. De meisjes die het nummer draaien zijn gemiddeld veel jonger dan de jongens. *NRC 22-11*

Door een onzer redacteurs *NRC*
ROTTERDAM, 5 NOV. Kinderen en jongeren zijn ondergewaardeerd als een bevolkingsgroep die kindermishandeling kan signaleren.

Dat blijkt uit een onderzoek van de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam naar omstandigheden van mogelijke kindermishandeling.

Tijdens de voorlichtingscampagne *Over sommige geheimen moet je praten* van vijf jaar geleden, die was gericht op kinderen die zelf worden mishandeld, bestond veertig procent van de bellers naar de

EU wil hanteren van geheime codes op Internet bemoeilijken

Van onze correspondent *VK 9-10*
Geert-Jan Bogaerts

BRUSSEL

De Baskische afscheidingbeweging ETA en andere terroristische groeperingen die gebruik maken van Internet om geheime berichten te verspreiden, zullen naar een ander distributiekanaal moeten omzien. Als het aan de Europese Commissie ligt, krijgen nationale overheden meer bevoegdheden om inzage te krijgen in gecodeerde berichten op het computernetwerk.

Eurocommissaris Bangemann, verantwoordelijk voor technologie, komt binnenkort met een voorstel voor een handvest waarin staat waaraan overheden zich hebben te houden als zij inzage willen in Internet-gegevens. Dat handvest moet niet alleen gaan gelden voor de landen van de Unie zelf, maar ook voor alle handelspartners. Vol-

gens hem bestaat bij de meeste landen veel animo om zo'n internationale overeenkomst te sluiten.

Het zal echter, zo gaf hij toe, moeilijk zijn om de Amerikanen over de streep te trekken. De VS hebben de strengste wetgeving ter wereld op het gebied van Internet-codes. Wie berichten gecodeerd wil verzenden, is verplicht eerst de sleutel die nodig is om de code te kraken aan de FBI of een andere onderzoeksinstantie te geven.

Die strenge wet heeft veel kritiek ge oogst van mensenrechtenorganisaties. Die vinden deze behandeling in strijd met het recht op privacy. Ook Bangemann kon weinig waardering opbrengen voor de Amerikaanse methode. 'Die gaat veel te ver en ze beginnen er ook nadeel van te ondervinden.' Hij haalde het voorbeeld aan van een Amerikaans bedrijf dat bij een Europese bank een grote automatiseringsopdracht in de wacht wilde slepen. Die order

ging aan de neus van de Amerikanen voorbij, omdat 'de bank niet wilde dat de FBI mee zou gluren'.

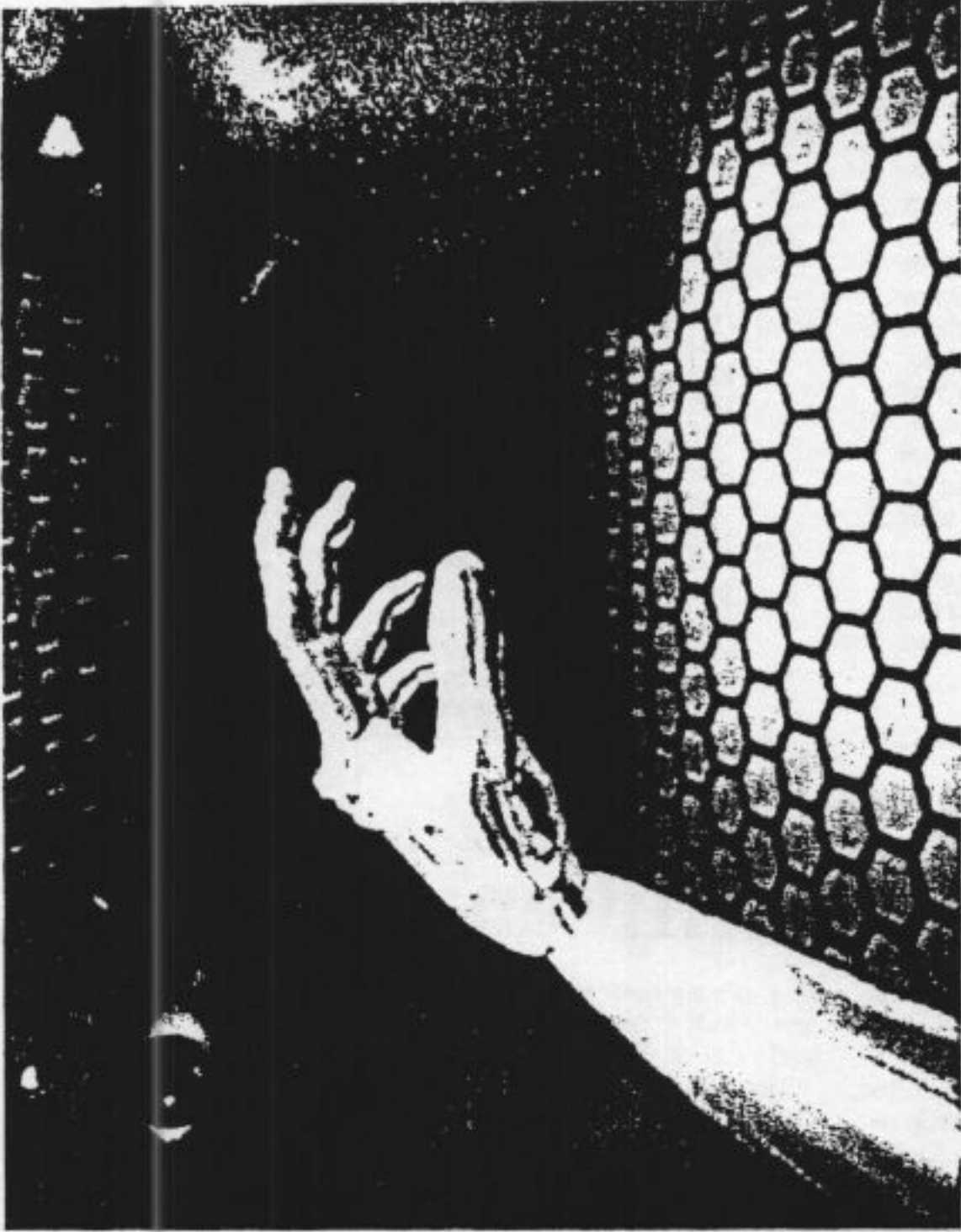
Tegelijkertijd is het de Europese Commissie een doorn in het oog dat zij tot nog toe weinig kunnen ondernemen tegen het versleutelde berichtenverkeer op Internet. Van de ETA is bekend dat zij Internet gebruikt om haar leden en sympathisanten te mobiliseren. Om dat te verhinderen kan de overheid eigenlijk alleen haar toevlucht zoeken bij een paardenmiddel zoals in Frankrijk wordt gehanteerd: daar is het gebruik van codeerprogramma's zo goed als verboden.

Bangemann staat een oplossing voor ogen waarbij voor Internet-verkeer dezelfde regels gelden als voor gewoon post- en telefoonverkeer: de overheid kan onder bepaalde omstandigheden het briefgeheim schenden of een telefoontap plaatsen, maar moet voor dergelijke ingrepen de rechter inschakelen.

er onderzoek naar iemands vertrouwelijke communicatie (actieve notificatie) is gepleegd wordt in het voorstel niet noodzakelijk geacht, indien het lands- of veiligheidsbelang hierdoor wordt bedreigd. De rechter wordt zo in de vooractieve fase buitenspel gezet en eventuele rechterlijke controle achteraf op de rechtmatigheid kan altijd worden afgewezen als het staatsbelang dit zou kunnen eisen. Of dat staatsbelang rechtmatig was zou alleen gecontroleerd kunnen worden door de veiligheidscommissie van de Tweede Kamer. Na het IRT-debacle weten we inmiddels hoe goed de politieke controle op opsporings- of veiligheidsdiensten is. Deze essentiële beperking van de rechtsbescherming, die een van de grootste bezwaren van de Raad van State tegen het wetsvoorstel was, maakt dat het voorstel ook in zijn geheel geen vooruitgang is. *NRC 13-11*

Eelco den Dunnen is student informatica.

Opmerkingen over het uiterlijk, lubbezinnigheden, obscene gebaren, ongewenste aandachtslijken met seksuele zijbedoelingen, opdringerigheid, vandaastelijkheden. Al deze vormen van seksuele intimidatie komen op elke school voor, zo vijft de praktijk van vertrouwenspersonen uit. Hun taak is een bijdrage te leveren aan een veilig leef- en werkklimaat.

José van Vonderen

OPENHEID

JOHAN VAN DER LEEST EN RIA BROUWER zijn vertrouwenspersoon aan het Comenius College in Uden. Deze school begon vier jaar geleden met een beleid gericht op bestrijding en preventie van seksuele intimidatie. Dat was nog vóór de publiciteitsgolf die begon met een geval van ontucht op scholengemeenschap Guido de Brès in Amersfoort. "Sinds ik vertrouwenspersoon ben is het me duidelijk geworden dat Guido de Brès geen uitzondering is", zegt Brouwer. "Seksuele intimidatie komt overal voor, ook bij ons op school. De aanwezigheid van vertrouwenspersonen creëert een klimaat waarin seksuele intimidatie bespreekbaar wordt en dat voorkomt escalatie."

Onbekend terrein
Een studiedag over seksuele intimidatie voor leerlingbegeleiders bracht het balletje aan het rollen. Van der Leest: "We dachten dat we een redelijk compleet systeem voor leerlingbegeleiding hadden. Maar dit was volslagen onbekend terrein voor ons. Op die studiedag kwamen zaken aan de orde waar we nog nooit over hadden nagedacht, vragen waarop we geen antwoord wisten." Wat doe je als een leerling huilend bij je komt en zegt dat ze door een leerkracht wordt lastig gevallen? Ga je daarmee naar je collega? Ga je daarmee naar de leiding? Stel dat het niet waar is? Of stel dat de leiding het in de doofpot wil stoppen? Dergelijke voorbeelden werden op de studiedag voorgelegd. Later is er met het hele docententeam op school nog eens zo'n

onderwerp onder de aandacht gebracht. En elk jaar gaan de vertrouwenspersonen alle eerste klassen langs om hun gezicht te laten zien en uit te leggen met welke problemen leerlingen bij hen terecht kunnen.

studiedag gehouden. "Het onderwerp wakte veel lacherigheid op", zegt Brouwer. "Daaruit bleek hoe onbeholpen we tegenover dergelijke zaken stonden. We beseften dat we dingen moesten regelen."

Ria Brouwer, docent aardrijkskunde en verzorging, en Johan van der Leest, decaan en docent natuur- en scheikunde en techniek, zijn twee jaar geleden aangesteld als vertrouwenspersoon, voor zowel leerlingen als personeel. Ze kunnen er ieder zestig uur op jaarbasis aan besteden. Ze fungeren in eerste instantie als klankbord voor het slachtoffer. Brouwer: "Wij luisteren en praten en vragen aan de persoon in kwestie wat ze - het slachtoffer is altijd vrouwelijk - van ons verwacht. Soms wil ze niet dat er iets met de klacht wordt gedaan, bijvoorbeeld uit angst dat de situatie verergert. Dat kan het geval zijn als er sprake is van incest thuis of als het slachtoffer bang is voor represailles van de aangeklaagde. Daar praten we dan ook over: doe je er wel wijs aan om geen actie te ondernemen? Maar de persoon in kwestie

adviseert het bevoegd gezag over te nemen maatregelen.

Lesmateriaal

Vanuit het oogpunt van preventie is het belangrijk ook in de les aandacht te besteden aan zaken als: respectvol omgaan met elkaar, nee durven zeggen en je eigen grenzen trekken. Als leerlingen daar met elkaar over praten, ontdekken ze dat je verschillende opvattingen kunt hebben en verschillend op aanrakingen, opmerkingen en gedragingen kunt reageren. Wat de een prettig vindt, wordt door de ander als vervelend ervaren.

Het nationaal informatiecentrum leermiddelen (NICL), een afdeling van SLO, heeft in kaart gebracht welke lesmaterialen op de markt zijn over seksualiteit en seksuele intimidatie. Dit is een van de hoofdstukken in de publicatie 'Sociaal emotionele ontwikkeling vo/vso', die binnenkort verschijnt. Daarin staan circa 150 thematische lesmaterialen op het terrein van sociaal-emotionele ontwikkeling

bepaalt wat er gaat gebeuren." Van der Leest: "Wij hebben zwaar gewerkt, behalve tegenover elkaar. We moeten met elkaar kunnen overleggen, want met z'n tweeën kun je zaken vaak beter behartigen."

De vertrouwenspersonen verwijzen het slachtoffer zodanig naar hulpverleners buiten de school. Als zij binnen de school stappen wil ondernemen, dan helpt de vertrouwenspersoon bij het formuleren van de klacht, die vervolgens bij de klachtencommissie wordt ingediend. Deze bestaat uit een sociaal werker, een huisarts en een ouder van een ex-leerling. Er is bewust gekozen voor externe personen. Het gevaar van een interne commissie is dat door de rechtstreekse betrokkenheid de problemen binnenskamers blijven.

De klachtencommissie onderzoekt de klacht door beide partijen te horen en

beschreven en circa honderd titels vakliteratuur die voor de onderwijspraktijk relevant zijn. Behalve seksualiteit en seksuele intimidatie komen thema's aan de orde als verslaving, discriminatie, pesten, geweld, mishandeling, sociale vaardigheden, gevoelens en relaties. De inhoudsbeschrijvingen geven aan wat de uitgangspunten en doelstellingen van elk lespakket zijn, hoe het programma is opgebouwd en welke werkvormen worden gehanteerd. Ook is bij alle pakketten aangegeven voor welke klassen en bij welke vakken ze gebruikt kunnen worden.

Onder de noemer seksualiteit en seksuele intimidatie zijn pakketten opgenomen die niet alleen ingaan op de biologische kant, maar vooral ook op de emotionele en gedragsaspecten van seksualiteit. In dit hoofdstuk worden twintig lesmaterialen

begeleiding gebruikt, waardoor sociaal-emotionele aspecten in de les vanzelf aan bod komen. In de derde klas ontbreekt dat omdat het accent dan sterk ligt op keuzebegeleiding.

Het is de bedoeling dat de lessen door de klassendocent worden gegeven. Op het Comenius College zijn alle docenten als klassendocent (in de onderbouw) of als mentor (in de bovenbouw) het eerste aanspreekpunt voor leerlingen. Dat geldt voor elk gebied van leerlingbegeleiding: begeleiding bij het leren leren, bij het leren kiezen en sociaal-emotionele begeleiding. Komen ze er zelf niet uit, dan verwijzen ze de leerling naar de begeleidingsgroep. Die begeleidingsgroep bestaat uit docenten die gespecialiseerd zijn in een bepaald aspect van leerlingbegeleiding en daarin getraind zijn. Ook klachten over seksuele intimidatie

over seksuele intimidatie

komen in eerste instantie bij de klassendocent of mentor terecht.

Er is wel angst bij collega's om dit onderwerp aan te pakken, zegt Van der Leest. "We hebben immers zelf tijdens de studiedag ervaren dat er een lacherige sfeer kan ontstaan en daarmee moet je weten om te gaan. Dat gaat niet iedereen gemakkelijk af. Wij begeleiden docenten daarbij. Als een docent het echt niet zelf wil, dan zijn wij als vertrouwenspersoon bereid om die lessen te geven. Maar dat is tot nu toe gelukkig niet nodig geweest."

Brouwer: "De klassendocenten en mentoren zijn eerstelijnsfunctionarissen die ervoor moeten zorgen dat iedereen zich veilig kan voelen op school. Seksuele intimidatie begint al bij met kleine dingen. Als de klassendocent of mentor dat aanpakt en bespreekbaar maakt, krijgt het geen kans om te escaleren." □

Doodeng

De lessen over seksuele intimidatie zijn bestemd voor de derde klas. In de eerste twee leerjaren wordt op het Comenius College een methode voor leerling-

"Sociaal emotionele ontwikkeling vo/vso" is te bestellen bij NICL, telefoon (053) 4840246, e-mail L.Besseleer@slo.nl.

'Laat me los!'

JANmulder

Het zoenschandaal

In deze brugklas is de aanwezigheid van de Turkse doublante Yeim (14) meestentijds storend. Immer met veel vertoon — gebaren, luide stem — maakt ze kenbaar dat een of ander haar niet zint, wat al snel het geval is. Ze is wat je noemt assertief, op het karikatuurale af, niet alleen jegens mij, ook tegenover haar medeleerlingen. Het schijnt dat haar ouders het eveneens moeilijk met haar hebben. „Mijn moeder zegt ook dat ik erg lastig ben”, liet Yeim zich vorig jaar eens, met tranen in de ogen, tegenover de rector ontvallen.

De Turk Haydar, ook veertien en ook doublant, is van een ander slag; die gaat door voor 'kleine crimineel'. Merkwaardig genoeg is het jongetje in de klas absoluut niet lastig, wat lui misschien, soms ook wat tegendraads, maar het mag alles, in vergelijking met Yeim, geen naam hebben. In vergelijking met Yeim is Haydar zelfs gedwee. Buiten school schijnt hij een ander leven te leiden, in gezelschap van vrienden een paar jaar ouder dan hij, vrienden die niet deugen. Schijnt — want ik verneem het bij gerucht. Informatie betreffende de achtergrond van leerlingen wordt, als de schoolleiding die als vertrouwelijk beschouwt (afkomstig van hulpverleners), in de regel niet doorgegeven aan de leraren die met die leerlingen moeten werken.

Wel, deze Yeim en deze Haydar grijpen elkaar vast, aan het eind van een les, als de bel al is gegaan. „Laat me los, laat me los!” hoor ik Yeim plots schreeuwen. Ik kijk op en roep: „Niet vechten in de klas, Haydar, Yeim, niet vechten!”

Maar ze laten elkaar niet los, ik loop ernaar toe, ze laten elkaar nog steeds niet los. En dus, dus pak ik ze allebei stevig vast en trek ze met een flinke ruk uit elkaar. En dat, dat had ik beter niet kunnen doen.

Want op het moment dat ik Haydar vastgrijp, explodeert het anders toch zo rustige jochie. „Laat me los man! Raak me niet aan godverdomme!” Zijn stem is schril.

Dat geschreeuw maakt mij weer boos en om Haydar te overbluffen schreeuw ik er hard overheen: „Niet vechten bij mij in de klas! Als jij hier in de klas vecht dan grijp ik je bij je lurven en dan sodemieter ik je d'ruit!” Fraai is het niet — het is de bedoeling Haydar eens flink te laten schrikken. Het heeft het tegenovergestelde effect. Of misschien schrikt hij ook wel, maar intimidatie maakt hem, zo blijkt, alleen maar agressiever. Met tranen

in de ogen, zijn gezicht vuurrood van opwinding, schreeuwt hij: „Laat me los man! Ik maak je dood, ik maak je dood!” Ziende nu dat hij beslist over z'n toeren is, laat ik Haydar los.

Onmiddellijk pakt hij zijn tas, en beent met dat rode hoofd, die tranen in de ogen, de klas uit — althans, tracht dat te doen, want juist komt een stel grote vijfdeklassers binnen, die Haydar hebben horen schreeuwen, en houden de kleine jongen tegen, de blik vragend op mij gericht: of ik hem nog nodig heb?

Laat 'm maar gaan, gebaar ik en haal diep adem.

Dit is de Haydar van het gerucht, de Haydar om wie hulpverleners zich zorgen maken.

Ook Yeim, zie ik, is geschrokken, niet zodanig toch om zich niet

NRC
3-11

'U mag ons niet
aanraken! Leraren
mogen leerlingen
niet aanraken!'

als gewoonlijk assertief te laten gelden: „U mag ons niet aanraken! Leraren mogen leerlingen niet aanraken!”

„Vécht dan ook niet in de klas!” bijt ik haar toe, „doe dat dan verdomme ook niet!”

Iets van de spanning valt zo van mij af — iets maar. Ik loop terug naar mijn tafel en het duurt even voor ik me weer om durf te draaien, en de vijfdeklassers in het gezicht kan zien. Een paar niet onvriendelijke opmerkingen, bedoeld om wat sfeer te scheppen, opmerkingen die ik in normale toestand verwelkom, kap ik nu bits af.

„Waarom bent u zo nerveus?” vraagt een jongen die ik graag mag, verwonderd. Kennelijk heeft hij het incident gemist.

Nog geen tien minuten later gaat de deur open en vraagt een gezicht dat ik niet ken: „Mogen wij u even spreken meester?”

Achter de jongen zie ik Haydar staan. Ik ben blij dat hij uit zichzelf teruggekomen is en loop direct de klas uit, de gang op.

„Ik ben een neef van Haydar”, zegt de jongen — Haydar staat ernaast met nog altijd een rood

hoofd en vochtige ogen. „Haydar zegt dat u hem mishandeld heeft.”

Mishandeld? Een neef gaan halen? Is dit bedoeld om mij te intimideren? Ja, zo is het bedoeld.

Overkomt het nu mij — de ellende die ik alleen uit verhalen van collega's ken? Leerlingen die leraren tyranniseren, hun auto bekrassen, om hun huis cirkelen, vuilnis door de brievenbus gooien, 's nachts bellen. Haydar — niet de Haydar die bijna gedwee zijn werk doet, de Haydar die voor intimidatie overgevoelig is — lijkt mij ertoe in staat.

„Met jou praat ik niet, want jij hebt hier niets mee te maken, maar Haydar wil ik wel even spreken.” Het komt in me op dit tegen de neef te zeggen maar het lijkt me niet verstandig. Verstandiger lijkt het me de hele klungelige intimidatie maar te negeren, en de lucht tussen Haydar en mij zo snel mogelijk te klaren — al is het maar voor mijn eigen gemoedsrust.

Dus laat ik de neef staan en spreek ik Haydar direct aan. Zeg dat ik hem niet zo had moeten vastpakken, al lijkt mishandeling mij wel een erg zwaar woord, dat ik dat ook niet meer zal doen, maar dat hij moet begrijpen dat ik dat deed omdat hij aan het vechten was en dat ik vechten in de klas niet, nooit kan toestaan.

„We waren niet aan het vechten, we waren aan het stoeien”, zegt Haydar, maar het klinkt al zwak.

„Het leek mij toch iets meer te zijn, Haydar... Maar goed, laat elkaar dan los als ik dat vraag, dan krijgen we ook geen problemen. Ja?” Ik belof hem hem nooit meer zo vast te pakken, als hij mij belooft niet meer te vechten. „Goed?” Ik steek mijn hand uit. Haydar knikt en drukt die — godzijdank.

De neef staat er nog. „Goed dat je bent meegekomen”, zeg ik tegen hem, zo onnozel mogelijk, en schud ook hem de hand.

„Je hebt les nu, Haydar?” vraag ik nog. Hij knikt. „Ga nu maar.” En Haydar, Haydar d'Oude, gaat.

Toch slaap ik die nacht slecht; het incident zelf blijft mij voor ogen spoken. Pas de volgende dag verdwijnen de laatste resten spanning, wanneer ik dezelfde klas weer lesgeef, en Haydar mij bij het betreden van het lokaal een verlegen glimlach toewerpt. Voor de andere leerlingen lijkt alles alweer vergeten; ze gedragen zich alsof er niets, maar dan ook niets gebeurd is — typisch leerlingen.

KEES BEEKMANS

zes jaar later, haar relaas. Dat is rijkelijk laat. Het debat over ongewenste intimiteiten op de werkplek heeft inmiddels bij de Amerikaanse overheid en in het bedrijfsleven al geleid tot aanscherping van allerlei gedragsregels, met soms absurd puriteinse trekjes. Over de zaak-Hill zelf valt bovendien weinig nieuws meer te melden, nadat de journalisten Jane Mayer en Jill Abramson in *Strange Justice: the selling of Clarence Thomas* (1994) de massieve Republikeinse campagne voor Thomas hadden gereconstrueerd. Zij kwamen met ondersteunend bewijs voor Hill's aantijgingen.

Het kamp-Thomas houdt zich sindsdien wijselijk stil; de consequentie is immers dat hun favoriet, thans lid van het Hooggerechtshof, met zijn besliste ontkenningen destijds voor de Senaat meeneed heeft gepleegd.

Over de ernst van Hill's oorspronkelijke beschuldigingen, die ze in haar boek citeert uit haar verklaring van 1991, valt ondertussen nog steeds te twisten: het ging vooral om vnzige opmerkingen en tevergeefse toenaderingspogingen. Hill wist zich Thomas van het lijf te houden en bleef ook naderhand met hem samenwerken, wat haar in Republikeinse kring het stigma van een ambitieuze opportuniste heeft opgeleverd.

Haar boek is vooral een poging af te rekenen met die beeldvorming, het dikst aangezet door de journalist David Brock in *The Real Anita Hill* (1992), die haar op basis van anonieme bronnen portretteerde als een seksueel gefrustreerde carriëriste. Volgens Hill past de

vleiene pathografie van Brock in aloude raciale stereotypen van zwarte vrouwen en seksualiteit. Dat mag waar zijn, een erg opzienbarend inzicht is het niet. Instructiever is Hill's schets van haar jeugd in een eenvoudig gezin in Oklahoma. Haar taalgebruik is afgewogen en sober, met sporen van een mild feminisme en het in Amerikaanse zelfhulp-boeken gebruikelijke jargon van *personal growth* en *empowerment*. Haar veelbesnuffelde liefdesleven doet ze af met één zin: 'Ik ging uit met twee of drie mannen en later kreeg ik een vaste relatie'.

Hill verontschuldigt zich, terecht, niet voor het 'complexe' feit dat ze haar professionele contacten met Thomas niet abrupt had verbroken — dat zou tenslotte pas echt een nederlaag zijn geweest voor een vrouw die zich in haar

ER STOND zaterdag iets verschrikkelijks in de krant. En ik moet het hier herhalen. Ik citeer met veel moeite die weerzinwekkende zin uit *de Volkskrant*. Omdat het eigenlijk porno is. Je kunt er niet nóg een keer over beginnen, maar de toekomst van het volleybal staat op het spel, dit moet de wereld uit, of op z'n minst worden recht gezet. Nu komt de zin, zij het tandenkarsend. (Lezers die de uitslag niet willen weten kunnen hun oren en ogen even sluiten, of de kamer uit gaan.)

Hier komt 'ie.

Bent u weg?

Dan komt nu de zin.

Ik heb nog even de tijd.

Iedereen veilig nu?

Komt 'ie.

'Oud-speelster Marrit Leenstra kwam met een pijnlijk detail, over zoenen, en riep de jonge internationals op hun verantwoordelijkheid te nemen.'

Ik kon mijn ogen niet geloven. Las het nog eens over.

Ja, het staat er echt. Zoenen.

Wij zijn een fatsoenlijke krant. Tot mijn genoegen en geruststelling bleef het bij de insinuatie. Namen werden niet genoemd. Je wist wel dat een van de zoenenden de overtreder Bert Goedkoop was, maar dat is niet erg. Zoenen doe je met je tweeën en als je de identiteit van de tweede niet kent, is het zoenen niet concreet geworden en kan de ene niet worden vervolgd.

De *Volkskrant* vond het toen nodig het *Algemeen Dagblad* te citeren.

Dit medium had zich niet langer kunnen beheersen en de naam van de tweede kusser bekendgemaakt.

Riëtte Fledderus.

Ik voelde meteen behoefte tot kussen. Ik zag Riëtte staan: voor een priel in een weelderige tuin in de herfst. Met de goudgele blaadjes die de achtergrond van de boomtakken dwarrelen zoende ik haar. Welgemeend en teder. Ik vond Riëtte mooi en leuk. Zij had er ook geen bezwaar en speelde daarna beter dan ooit. (Zij was gelukkig.)

Maar het mag niet, ik ben haar coach.

Op aandringen van oud-speelster Marrit Leenstra (die ik er overigens van verdenk dat zij graag gezoend wil worden, en dat niet meteen door de nationale volleybalcoach maar door iedereen die toevallig voorbij komt), worden de 'jonge internationals' opgeroepen 'hun verantwoordelijkheid te nemen'.

Wat zou Marrit bedoelen? Beter kussen? Werkelijk schitterend zoenen om de volleybalcoach te behagen en daarmee voor een

nóg betere sfeer in de groep te zorgen?

Ben bang van niet.

Marrit wil een opstand. Revolte tegen Bert Goedkoop.

Aan haar zijde staat Jerine Fleurke: 'Het is spijtig dat alles in de media naar buiten komt, zij zijn ons in feite een stap voor.'

Op de burelen van Top Volleybal Nederland in Amsterdam-Zuidoost werd onthutst gereageerd op de nieuwe aanvallen. Zoenen? Men greep naar het hoofd en schudde het in ongeloof: een coach die een speelster zoent, waar gaat de wereld naar toe? Komt er nou nooit een einde aan de verschrikkingen?

De top van het TVN had een uurtje nodig om weer bij zinnen te komen en maakte toen de volgende verklaring bekend: 'Wat moeten we met deze aantijgingen in de privé sfeer? Die dateren al van vorig jaar november. NOCNSF had toen over die kwestie contact opgenomen met Riet Ooms, de secretaris van de NeVoBo. Ik heb toen Bert en Riëtte op de persoon af gevraagd of er iets van waar was. Nee, zeiden beiden. Daarmee was voor mij de kous af. Ons is later niet gebleken dat er iets aan de hand was.'

Als dat nou wel het geval was geweest? Als de coach een van zijn speelsters inderdaad had gezoend? Is dat erg? Misdadig misschien wel?

In het spoor van de judo-affaire is men een tikje op hol geslagen. Er was geen sprake van bruto geweld of machtsverhouding. Geen volleybalspeelster heeft zich beklagd, Marrit Leenstra voelde zich gepasseerd, dat was alles.

Het hele geval zou anders liggen, wanneer Goedkoop Fledderus in een time-out onverwacht zonder haar medewerking vol op de mond had gekust, terwijl zij in voorafgaande trainingen hem duidelijk had laten verstaan dat zij geen zoenen van hem wilde. Maar het tegendeel blijkt het geval te zijn. Iedereen wilde zoenen. Geen mens werd hier gekwetst. Bij wijze van spreken was dit het begin van een kampioenschap zonder weerga: eindeloos goeie teamgeest via zoenen. Iedereen zoende met de coach, de automatismen werden ook op het veld vlekkeloos uitgevoerd.

Wanneer er geen sprake is van dwang, moet dit kunnen. De orgie is niet de makkelijkste manier om tot weergalooz samenspel te komen, maar de volleybalploeg is samengesteld uit volwassen mensen — ze doen wat ze goed achten. En Marrit Leenstra heeft niets te maken met het zoengenot van Goedkoop en Fledderus. Leenstra moet zich zorgen maken over zichzelf. Zij komt te kort.

werk wilde waarmaken. Het feit dat Thomas in het Hooggerechtshof zitting heeft — waar hij zich onlangs overigens uitsprak vóór Paula Jones in diens seksuele intimidatie-zaak tegen Bill Clinton — brengt haar niet meer van haar stuk. Ook de *glamour*-foto van Annie Leibowitz op het omslag getuigt van dat herwonnen zelfvertrouwen.

SJOERD DE JONG

Hill hersteld

Anita Hill: *Speaking truth to power*. Doubleday, 374 blz. f 58,65

NRC 2-1-1

Wie herinnert zich Anita Hill nog? De beheerste, conservatief geklede zwarte juriste die in 1991 in openbare hoorzittingen van de Amerikaanse Senaat haar vroegere werkgever Clarence Thomas, Republikeins kandidaat voor het Hooggerechtshof, beschuldigde van ongewenste intimiteiten. Hij zou pornografische taal tegen haar hebben uitgeslagen en haar onder druk hebben gezet om met hem uit te gaan.

De confrontatie tussen Hill en Thomas, eveneens zwart, werd een nationale sensatie. Hill werd publiekelijk gefluisterd als een radicale feministe, gefrustreerde vrijgezel, of een combinatie van beide. Thomas kwam onder vuur van vrouwenorganisaties en Democraten, die het land afstroopten op zoek naar meer belastende informatie. De Republikeinse politieke machine draaide op volle toeren om de benoeming van Thomas door te drukken. Het feit dat Hill en Thomas beiden zwart waren, voegde een extra dimensie toe aan de gevoeligheden. Uiteindelijk werd Thomas benoemd. Hill keerde terug naar haar rechtenfaculteit in Oklahoma. Ze werd gevierd in feministische kring, maar hield zich betrekkelijk gedeisd in het *talk show* circuit.

In *Speaking truth to power* doet ze nu,

Uitleg

• 34 • 26 november 1997

Wie is verantwoordelijk bij seksuele intimidatie?

Seksuele intimidatie op school en op de werkplek is nog lang niet overal bespreekbaar. Over de veiligheid in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie is inmiddels wel een discussie op gang gekomen. Het laatste woord hierover is nog lang niet gezegd. Toch alvast een rondje langs de velden. **Rob de Blok**

Met de campagne De veilige school zette staatssecretaris Netelenbos in 1996 het offensief in tegen geweld en incidenten op de scholen. Door onder andere discussies met het veld, aanscherping van wettelijke bescherming, brochures, een videoband en een zogeheten calamiteitenwaaier wil zij de school een plek laten zijn waar leerlingen zich optimaal beschermd weten. Het was nodig. Het onderwijs is evenmin als andere maatschappelijke sectoren gevrijwaard van seksueel misbruik. Netelenbos ijvert voor een verplichte gedragscode op de scholen en voor verplichte aangifte bij het openbaar ministerie of de politie wanneer seksueel intimiderend gedrag wordt geconstateerd. Dat laatste is in de bve-sector

op te leggen. De positie van de Bve Raad is nu eenmaal niet zo dat we de autonomie van de scholen willen doorkruisen. Een rol voor de Bve Raad als coördinerend orgaan past evenmin bij de kerntaken van onze vereniging. Wij zoeken het in collectieve belangenbehartiging. Wellicht wijzigt de situatie zich wanneer een meldingsplicht zou worden ingevoerd. Dan ligt het voor de hand in het kwaliteitszorgverslag aandacht te besteden aan dit onderwerp. Zover is het nog niet.

Leerbedrijven

Cees den Ouden, directeur van het Colo, de vereniging van de Landelijke organen beroepsonderwijs: 'De verantwoordelijkheid voor het primaire proces ligt in de bve-sector enerzijds bij de scholen, en voor zover het de werkplek betreft, bij het leerbedrijf zelf. In mijn ogen hebben zij - en niet het landelijk orgaan - de eerste verantwoordelijkheid voor de gang van zaken.

Bestrijding van seksuele intimidatie hoort thuis in de cao's. De leerlingen die beroepspraktijkvorming opdoen voor hun beroepsbegeleidende leerweg (het voormalige leerlingwezen) vallen onder de cao. Het grootste deel van de cao is ook op stagiairs van toepassing, zij het dat zij expliciet worden uitgesloten van iets als de salariering. Het zou een mogelijkheid zijn om seksuele intimidatie een rol te laten spelen bij de erkenning van een leerbedrijf. Dat valt namelijk onder de verantwoordelijkheid van het Landelijk orgaan. Wanneer zich in een bedrijf iets heeft voorgedaan,

kan het Landelijk orgaan proberen vast te stellen of er daarna iets veranderd is en of het weer verantwoord is deelnemers bij dat bedrijf te plaatsen.

Daar zit een element in van de put dempen als het kalf verdronken is. Maar wij kunnen nu eenmaal de verantwoordelijkheid niet van de bedrijven overnemen. Wat betreft de algemene sfeer in een bedrijf kunnen wij mogelijk in de beïnvloedende sfeer iets doen. De praktijkbegeleider zou op dergelijke elementen te scholen zijn. Maar ik moet erbij zeggen, dat we dat nog moeten ontwikkelen. We hebben nog maar zeer recent die bevoegdheden toegewezen gekregen via de Wet educatie en beroepsonderwijs. In eerste instantie zal een deelnemer met een probleem op dit gebied naar de school moeten. Zij zijn het die de leerling plaatsen. Tegelijk realiseer ik mij dat ik me daarmee nogal mechanistisch opstel. Ik sta dan ook open voor nieuwe procedures. Hoewel ik denk dat het beter is om het op te hangen aan de school. De drempel ligt daar lager dan bij ons. Welke deelnemer stapt er nu met zo'n probleem naar het landelijk orgaan?

Controle

Marlou Min, beleidsmedewerker beroepsonderwijs en scholing bij de FNV: 'Ik ben het niet eens met de stelling dat het regionaal opleidingscentrum autonoom zou zijn in deze kwestie. Dat wordt wel voortdurend geroepen, maar wat mij betreft is dat een beetje doorgesloten. De autonomie is relatief. Het gaat hier wel om publiek geld waar-

mee publieke taken worden verricht.

De school heeft wat ons betreft de plicht om een veilige leeromgeving te bieden. In dat verband zijn wij ook blij met de notitie De veilige school van staatssecretaris Netelenbos. Het is de taak van de overheid om te controleren of elke school aan die voorwaarde voldoet. Daartoe kunnen ze de Inspectie inzetten. Bovendien biedt het kwaliteitszorgverslag, dat roc's verplicht zijn te schrijven, de mogelijkheid om over deze kwestie te rapporteren.

Daarbij is de school meer dan lesgever alleen: het is ook een bedrijf waar, zoals overall elders, de Arbo-wetgeving van toepassing is. Die geeft waarborgen voor een veilige school. Datzelfde geldt voor de beroepspraktijkvorming.

In principe zijn er cao-afspraken en de arbo-wetgeving die een en ander regelen. Voor de deelnemer die een beroepsbegeleidende leerweg volgt, is het meestal niet zo moeilijk: die valt onder de geldende cao.

Voor stagiairs ligt dat anders: die komen wel eens in de knel. Maar dat is een kwestie van mentaliteit. Een stagiair hoort gewoon bij de arbeidsorganisatie. Het is toch ook kinderachtig wanneer stagiairs geen kerstpakketten krijgen, of niet mee mogen met personeelsuitjes?

Dat deze zaken voorkomen, kun je rekenen tot de echte volwassen wereld. Het is dan ook zeer juist dat in de kerndoelen aandacht is voor het aanleren van veiligheidsprincipes, waartoe ook de seksuele veiligheid hoort. Je kunt dan denken aan assertiviteitstrainingen voor meisjes in technische beroepen.

Tegelijk mag je niet nalaten de deelnemer te beschermen. Het meeste heil zie ik in duidelijk herkenbare vertrouwenspersonen op de school. Daar ligt de drempel zo laag mogelijk. Er is angst bij het bevoegd gezag, omdat men huiverig is voor sancties. Maar ik zie eerder een trapsgewijze aanpak voor me: de eerste keer is een berisping waarschijnlijk al voldoende. Bij herhaling is overplaatsing mogelijk. Pas in laatste instantie moet je aan ontslag denken. Ik zou het toejuichen als de Bve Raad dergelijke modellen zou ontwikkelen.'

Brochure

Sarien Shkolnik, hoofd Personeel en organisatie aan het Regio College Zaanstreek-Waterland: 'Op onze school bestaat al een aantal jaren een procedure en regeling met betrekking tot ongewenste intimiteiten en seksuele intimidatie. Aangezien het niet mogelijk was één regeling te maken voor personeel en deelnemers, is dat in tweeën gehakt in een regeling voor het personeel en een voor de cursisten.

Iedere sector heeft een vertrouwenspersoon. Foto's van alle vertrouwenspersonen staan in een opvallende brochure, die ieder jaar aan nieuwe deelnemers wordt uitgereikt. De vertrouwenspersoon heeft zich verplicht hoor en wederhoor toe te passen. Wanneer een klacht zwaar blijkt te zijn, gaat het schriftelijk door naar de klachtencommissie. We hebben daarnaast altijd aandacht voor seksueel geweld in de sleutelkwalificaties. Inmiddels breiden we het netwerk van vertrouwenspersonen uit met een taak op het gebied van discriminatie. Het liefst integreren we dat in de klachtenregeling. Geweld valt erbuiten. Dat is iets voor justitie. Als er zich een serieus incident op dat gebied voordoet, doen we aangifte bij de politie.'

Voorzichtig

Rose Kiviet, voorzitter van het Netwerk voor vertrouwenspersonen Noord-Holland:

'Zo'n netwerk is belangrijk, omdat de vertrouwenspersonen weinig expertise en ervaring opdoen. Gelukkig maar, natuurlijk. Maar als er zich iets voordoet moeten ze alert kunnen reageren. Door in een netwerk de ervaringen te delen en te bundelen kun je elkaar waarschuwen voor de valkuilen. Het gaat wel om mensen en menselijke gevoelens: daar kun je niet voorzichtig genoeg mee omgaan.

Als voorzitter van het netwerk weet ik dat er veel scholen zijn die moeite hebben om het een en ander op te tuigen. Zo moet ik juist nu weer optreden bij een school die te maken heeft met een verkrachtingszaak. Puur en alleen omdat ze zelf niet de middelen in huis hebben om adequaat te reageren. Aan een meldingsplicht hebben we helemaal niets. Bij het onderwijs aan volwassenen heb je enerzijds strafbare feiten en anderzijds een groot grijs gebied. De strafbare feiten zijn gemakkelijk: daar past alleen justitiële vervolging. De collega die zich daar schuldig aan maakt moet weg om het belang van de veilige school.

De echte moeilijkheden doen zich voor in het grijze gebied van aanrakingen en opmerkingen. Het is goed om een beleid te bepalen,

Meldpunten

Deelnemers kunnen met hun klachten terecht bij de Vertrouwensinspecteur Bve (telefoon: 076-520 23 03) en bij de Onderwijs telefoon: 08-00 1608.

Bij elkaar opgeteld hebben deze meldpunten in 1996 een twintigtal klachten uit het middelbaar beroepsonderwijs verzameld. De registratie van deze meldingen moet nog worden aangepast aan de vorming van regionale opleidingscentra, waarin zowel volwasseneneducatie als beroepsonderwijs zijn ondergebracht.

waarvan ook iedere docent op de hoogte is. Schroom om hier aandacht aan te besteden ben ik bij ons niet tegengekomen.'

Klachtenprocedure

Leon Houtman, mbo-bestuurslid van het Landelijk actie comité scholieren (Laks): 'Scholen moeten delicten altijd melden bij justitie. Dat geldt dus ook voor mbo-scholen. Het bestand aan vertrouwenspersonen moet een afspiegeling zijn van de Nederlandse bevolking: dus wat betreft sexe, ras, et cetera. Heel belangrijk is, dat de sfeer op school er een moet zijn van veiligheid.

Leerlingen moeten betrokken worden bij het totstandkomen van de gedragscodes. Scholen moeten verplicht worden degelijke gedragscodes op te stellen. Het Laks vindt dat dat in de wet opgenomen moet worden.

Ook moet de klachtenprocedure in het kwaliteitszorgverslag aan de orde komen. In de sleutelkwalificaties willen wij aandacht voor seksuele intimidatie. Ik denk dan aan liefdeslessen; hoe je elkaar kunt respecteren en zo.

Ik kan me wel voorstellen dat sommige scholen er koudwatervrees voor hebben. Bij mij op school lijkt het ook wel een taboe te zijn. Tenminste, ik heb er nog nooit van gehoord.'

Beroeps onderwijs en volwasseneneducatie

geen begaanbare weg. Het strafrecht stelt seksuele omgang met minderjarigen strafbaar, terwijl deelnemers aan een regionaal opleidingscentrum (roc) in het algemeen ouder dan zestien jaar zijn. Strafrechtelijke vervolging kan alleen plaatsvinden als er sprake is van een strafbaar feit. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om aanranding of verkrachting.

Vertrouwenspersoon

In de collectieve arbeidsovereenkomst voor de bve-sector staat omschreven dat de werkgever verplicht is een beleid te voeren ter voorkoming van seksuele intimidatie. Ook moet hij een regeling hanteren ter behandeling van klachten en een vertrouwenspersoon aanstellen.

Hoewel het hier in eerste instantie gaat om de bescherming van personeelsleden van een roc, kunnen op veel opleidingscentra ook deelnemers terecht bij een vertrouwenspersoon. Het is onbekend hoeveel roc's zo'n vertrouwenspersoon hebben.

Alsof het niet ingewikkeld genoeg is, kampt het mbo nog eens met een extra moeilijkheid. De beroepspraktijkvorming, in de vorm van stages of als praktijkgedeelte bij het beroepsbegeleidende onderwijs, speelt zich grotendeels af buiten het zicht van de school. Het Ministerie van OCenW is van plan om wettelijk een aangifteplicht voor het bevoegd gezag van het roc en een meldplicht voor het personeel te regelen.

Geert Wammes, beleidsmedewerker onderwijszaken van de Bve Raad (het overkoepelend orgaan van het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie in Nederland): 'Wij zijn als belangenorganisatie zeer terughoudend in het maken van centraal beleid. Op een inhoudelijk punt als de bestrijding van seksueel geweld achten wij de scholen verstandig genoeg om zelf een beleid te ontwikkelen. Er zijn aanwijzingen dat dat ook gebeurt. Het gaat namelijk om een stelsel van normen en waarden. Autonomie van de scholen is hierbij een groot goed. Een normen- en waardennatuur is niet verplicht te stellen of

INCEST UIT HET STRAFRECHT

PETER VAN KOPPEN: 'Het punt is: vrouwen met problemen komen bij de therapeut en ze komen de therapiekamer uit met veel meer verhalen dan ze vóór die tijd hadden. Verhalen over misbruik met name. Natuurlijk kunnen die vrouwen seksueel misbruikt zijn. Maar als je in politietermen gaat praten, dan bouwen al die verhalen die tijdens de therapie zijn ontstaan zo'n wolk om welke kern van waarheid ook, dat je die kern nooit meer terugvindt. En je dus strafrechtelijk niks hebt.'

De psycholoog Peter van Koppen schreef met de hoogleraren Crombag en Wagenaar het destijds (1992) spraakmakende boek *Dubieuze zaken: De psychologie van strafrechtelijk bewijs*. Zo'n drie weken geleden verscheen van hem een advies aan de minister van Justitie: *Hervonden misdrijven: Over aangiftes van seksueel misbruik na therapie*. Het bracht een golf van publiciteit teweeg.

Van Koppen: 'Ik vind al die aandacht bizar. Mijn advies kreeg veel meer aandacht dan het vorig jaar verschenen boek van Crombag en Merckelbach, *Hervonden herinneringen en andere misverstanden*, terwijl zij toch alle voors en tegens keurig op een rijtje hadden gezet in een boek van een paar honderd pagina's. Ik ben wel een van de eersten die met empirisch telwerk komt. Misschien is dat de reden.'

Ik heb het advies gemaakt op verzoek van Sorgdrager. De zaak-Lancee was niet de aanleiding. (René Lancee, oud-politiefchef op Schiermonnikoog, werd vorig jaar april van zijn bed gelicht door een zes man sterk arrestatieteam nadat zijn zeventienjarige dochter Bianca aangifte had gedaan van seksueel misbruik; de aanklacht bleek nergens op te berusten - jn.) De aanleiding voor het advies was dat justitie steeds meer te maken krijgt met zaken die ontstaan na aangifte van seksueel misbruik. Bovendien wordt men benaderd door ten onrechte beschuldigde ouders die door dit soort aangiften in de knoop geraakt zijn.'

BORIS DITTRICH, ooit rechter, nu lid van de Tweede Kamer en justitiewoordvoerder voor D66, kijkt ook verbaasd naar de media-aandacht voor het advies van Van Koppen. **Dittrich:** 'Ik heb het gevoel dat het komt doordat er zo veel verschillende media gekomen zijn. Op redactievergaderingen gaat het niet over wat ze zelf interessant vinden, maar zeggen ze: heb je de andere kranten gelezen, moeten wij er ook niet iets aan doen? Daar spelen anderen handig op in. Politici ook. Zo lijkt het opeens een maatschappelijk probleem. Ik denk dat het een hype is. In het advies van Van Koppen zie ik dat het gaat om een zeer beperkt aantal zaken in het strafproces. Aan de andere kant heb je wel een heleboel alternatieve therapieën waaruit dit soort hervonden herinneringen naar boven kunnen komen. Vrienden van mij zijn heel ver in... hoe heet het ook weer... *neurolinguïstic programming*. En dat zijn mensen die midden in het leven staan, goeie banen hebben. Blijkbaar hebben mensen daar tegenwoordig behoefte aan.'

DE GROENE AMSTERDAMMER 5 NOVEMBER 1997

Hervonden herinneringen – in incestzaken spelen ze niet zelden de hoofdrol. Maar is dat wat bij de therapeut werd 'teruggevonden' ook werkelijk gebeurd? En kan de rechter er iets mee? Psycholoog Peter van Koppen schreef een geruchtmakend advies aan minister Sorgdrager. Een gesprek met hem en met de politicus en ex-rechter Boris Dittrich.

Ook in de niet-alternatieve therapiewereld bestaan nogal duistere procedures om vast te stellen of er sprake is van verdronken herinneringen aan incest. **Van Koppen:** 'In de Amerikaanse psychotherapiewereld bestaan lijsten met criteria. Als een patiënt aan een aantal daarvan voldoet, is er waarschijnlijk sprake van seksueel misbruik. Te veel eten is seksueel misbruik, te weinig eten ook. Veel zin in seks is het, te weinig ook. Het probleem is natuurlijk dat werkelijke incest moeilijk bewijsbaar is. Het zijn vaak één-op-éénsituaties. Ware het niet dat in de meeste incestzaken de moeder op een gegeven moment toegeeft dat er toch wel wat aan de hand was, of dat het nogal evident lijkt als je het dossier leest. Kijk, als iets één keer gebeurt, houdt het onderzoek vrij snel op, maar als er langdurig seksueel misbruik is, merk je dat. Of je dan kunt spreken van waardevolle getuigen, is een tweede.'

Over het algemeen kun je wel zeggen dat incest ingebed is in een geheel van omstandigheden. Incestslachtoffers worden slecht gevoed, ouders letten niet op de kinderen, hun hele jeugd is naar de knoppen, niet alleen door het seksueel misbruik. Maatschappelijk gezien wordt seksueel misbruik nu als het ergste gezien, maar als je de verhalen van die kinderen ziet dan is het een van de vele verschrikkelijke dingen die ze hebben meegeemaakt.'

HYPE OF GEEN hype, de discussie omtrent herinneringen aan incest die in therapie naar boven zijn gekomen, speelt al een jaar of wat. Er is grofweg sprake van twee kampen. In het ene kamp de psycho- en andere therapeuten plus klinische psychologen en soms psychiaters die menen dat herinneringen geactiveerd dan wel herbeleefd kunnen worden om tot genezing van een

trauma te komen. Aan de andere kant een veel kleinere maar invloedrijke groep wetenschappers, vaak gedragspsychologen en psychiaters, die sceptisch staan tegenover het waarheidsgehalte van herinneringen *an sich* en grote twijfels hebben over herinneringen die tijdens therapie naar boven komen.

Tussen de kampen is een ware stammenstrijd uitgebroken. Zeker in Nederland, dat met Amerika zo'n beetje het meest vertherapeutiseerde land ter wereld is. Slachtoffers van incest aan de ene kant en slachtoffers van incestaantijgingen aan de andere kant hebben zich in netwerken verenigd. De rechtszaal is vaak hun strijdpark.

In het ene kamp heeft men het over dissociatie, het *triggeren* van traumatische herinneringen en overdrachtsfenomenen, in het andere kamp gaat het over het iatrogen syndroom, de functie van het vergeten en pseudoherinneringen. Dat klinkt nog als twee gelijkwaardige stromingen. Maar waar het ene kamp, dat van de gortdroge gedragspsychologen, geen stap buiten haar empirische basis wil zetten, daar zijn in het andere kamp de meest fantastische uitwassen te vinden; van sprookjesachtige meervoudigpersoonlijkheidssyndromen, via ontvoeringen door buitenaardse wezens, tot ingewikkelde samenzweringen met satanische rituelen. De kloof tussen de kampen lijkt niet te overbruggen.

Van Koppen: 'Ik zat onlangs in een televisieuitzending met Paul Witteman en daar hadden ze een therapeut opgeduid die al bij zijn eerste zin zei dat hij bij zijn patienten herinneringen tot tweeduizend jaar terug kon oproepen. Na de uitzending heb ik nog geprobeerd even met die man te praten. Er bleek geen normaal gesprek mogelijk.'

OF ER NU SPRAKE IS van incest dan wel van verzonnen incest, het is de vraag of een rechtsgang de beste weg is voor al of niet vermeende daders en slachtoffers.

Toen Boris Dittrich nog rechter was, had hij vaak met incestzaken te maken. **Dittrich:** 'Eén zaak staat me nog goed voor de geest. Een dochter die haar vader van incest beschuldigde. Haar moeder trok partij voor haar man. En haar zusje ook. Dus ze stond helemaal alleen. Moest toen ook het huis uit. Dat werden vreselijke taferelen op de zitting. Verwijten over en weer. Op een gegeven moment dacht ik: ik kan me voorstellen dat zij zich nu afvraagt of dit het allemaal waard is geweest. Er kwam een veroordeling uit. Dat werd haar nagedragen door de hele familie. Die man werd veroordeeld voor iets van lang geleden, dus de gevangenis ging hij niet meer in. Ze wakte niet de indruk dat het een bevrijding was voor haar.'

Dittrich vindt in veel gevallen strafrecht dan ook niet de weg voor de behandeling van incestzaken: 'Er is heel wat voor te zeggen om te proberen tot bemiddeling te komen. Of tot een groepstherapiegesprek om te kijken of men zo met elkaar in het reine kan komen. Het is uiteraard ieders goed recht om te zeggen: ik ben op een bepaalde

Burgemeester Schiermonnikoog op andere post

Van onze verslaggever

LEEUWARDEN

VK 29-11

De Friese commissaris der koningin L. Hermans heeft een elegante oplossing gevonden voor het door bestuurscrises geplaagde Schiermonnikoog: burgemeester H. Boekhoven (VVD) wisselt van plaats met burgemeester G. de Vries-Hommes (PvdA) van Nijefurd (Workum-Stavoren).

Boekhoven zit al langer dan twaalf jaar op Schiermonnikoog. Een groot deel van de bijna duizendkoppige bevolking van het Waddeneiland is dan ook uitgekeken op de liberaal. Schiermonnikoog is de af-

gelopen jaren geplaagd door affaires.

Zo zag wethouder J. Brands zich genoodzaakt af te treden vanwege de publiciteit over zijn neiging ongenood de woning van alleenstaande vrouwen op het eiland binnen te dringen. Boekhoven kwam onlangs zelf negatief in het nieuws met zijn reiskostendeclaraties.

Maar het meest geruchtmakend was de affaire rond R. Lancee, de voormalige politiefchef van Schiermonnikoog die werd verdacht van het plegen van incest met zijn dochter. Van de beschuldigingen tegen Lancee bleef uiteindelijk niets over. Boekhoven werd gezien als de kwade genius achter zijn arrestatie. Hij zou slecht overweg hebben gekund met de rechtlijnige politiemans, die op zijn beurt weer verantwoordelijk wordt gehouden voor de uiteindelijk ke val van wethouder Brands.

door Joost Niemöller

ILLUSTRATIE GERT BOSMAN

Diagnostisch

Centrum in verzet tegen opheffing

GRONINGEN - Het met sluiting bedreigde Diagnostisch Centrum, waar seksueel misbruikte kinderen worden onderzocht, heeft minister Sorgdrager en de Tweede Kamer om hulp gevraagd. Het bestuur van het aan de Haydnlaan in Groningen gevestigde onderzoekscentrum heeft een brief gestuurd waarin om financiële steun wordt gevraagd. Zoals gemeld krijgen de huidige financiers, de drie noordelijke provincies en zorgverzekeraar RZG, voor volgend jaar de begroting niet rond.

Sinds 1988 onderzoekt het Diagnostisch Centrum, als enige in zijn soort in Nederland, kinderen waarbij misbruik wordt vermoed. In 1998 wil men 110 kinderen in observatie nemen. In 1996 is het centrum onderdeel geworden van het Universitair Centrum Kinderen en Jeugdpsychiatrie. Daarvoor maakte het onderdeel uit van de jeugdzorg in Groningen, die het centrum al moest afstoten vanwege financiële tekorten.

Het Universitair Centrum heeft sinds 1996 geprobeerd om uit het fonds van de AWBZ aanvullende subsidie te krijgen voor het Diagnostisch Centrum. Dat mislukte omdat er een subsidiestop geldt voor activiteiten in de dagbehandeling, de zogenaamde poliklinische zorg. De zorgverzekeraar RZG en de noordelijke provincies konden het daarop niet eens worden over de financiële dekking voor volgend jaar. Op de begroting prijkt nu een tekort van 75 duizend gulden. "De directie kan derhalve op

Sinds 1988 telt Groningen een voor Nederland uniek centrum, waar onderzoek wordt gedaan naar misbruikte kinderen. Het centrum wordt in zijn voortbestaan bedreigd, simpelweg omdat er geen geld meer is.

NVMN 26.11

dit moment niet anders besluiten dan tot stopzetting van de activiteiten van het diagnostisch centrum", schrijft H. Bakker, algemeen directeur van het Universitair Centrum Kinderen en Jeugdpsychiatrie, aan minister Sorgdrager.

Medewerkers van het centrum onderzoeken kinderen die seksueel zijn misbruikt. Ze brengen rapporten uit over de situatie waarin het kind verkeert en adviseren over eventuele therapieën. Daarnaast kunnen hulpverleningsorganisaties bij het centrum terecht voor personeelscursussen over seksueel misbruik.

De aan het centrum verbonden orthopedagoge A. van Duin wond zich eerder in deze krant al op over de mogelijke sluiting. "Ze vragen zich af of de hulpverlening aan seksueel misbruikte kinderen wel tot de kerntaken behoort. Als ik zo iets hoor, ontplaf ik en denk ik dat de wereld gek is geworden. Want hoezo geen kerntaak? Eén op de vier kinderen die zijn opgenomen binnen de organisatie van jeugdzorg of kinderpsychiatrie heeft te maken met één of meerdere vormen van kindermishandeling, waaronder seksueel misbruik."

Kluisert mogelijk toch vervolgd in verkrachtingszaak

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Het Openbaar Ministerie moet alsnog een strafrechtelijk onderzoek openen naar Milan-spits Patrick Kluisert en drie van zijn vrienden. Dat heeft het OM geadviseerd aan het gerechtshof in Amsterdam, dat op 22 december moet beslissen of eerder ten onrechte is afgezien van vervolging van het viertal. Kluisert en zijn vrienden worden door de 20-jarige Mariëtte Boon, alias 'Sandra', van verkrachting beschuldigd.

Het parket in Amsterdam maakte 4 juli bekend dat Kluisert (21), Chris M. (22), Eric O. (32) en Nick van der H. (33) wegens gebrek aan bewijs niet worden vervolgd voor het verkrachten van Boon. De verkrachting zou hebben plaatsgevonden in het appartement van de voetballer in de nacht van 10 op 11 mei. Kluisert beweert dat Boon instemde met het hebben van seks, Boon bestrijdt dat.

Boon heeft op 9 juli het gerechtshof in Amsterdam gevraagd alsnog de vervolging van het viertal te gelasten. In het kader van die procedure is ook aan het OM, ditmaal aan het parket bij het gerechtshof, advies gevraagd. Advocaat-generaal J. Al komt nu op basis van het dossier tot de conclusie dat er wel degelijk een gerechtelijk vooronderzoek tegen Kluisert c.s. moet worden geopend. Een dergelijk advies pleegt in de meeste gevallen door het gerechtshof te worden gevolgd.

Volgens advocaat-generaal Al is het 'zeer aannemelijk' dat Boon met geweld dan wel drang is bewogen tot het hebben van gemeenschap. Het parket bij de rechtbank is 'te snel' tot de conclusie gekomen dat vervolging niet haalbaar was.

leeftijd gekomen, ik accepteer niet wat mij vroeger seksueel is aangedaan, ik dien een aanklacht in. Maar het strafproces zet allerlei dingen op scherp. Je geeft iemand aan en de politie en het Openbaar Ministerie gaan ermee aan de haal. Daardoor wordt het moeilijk om relaties te herstellen.

IN HET ADVIES van Van Koppen aan Sorgdrager wordt een stappenplan voorgesteld dat een onnodige rechtsgang moet vermijden. Citaat: 'Zaken die hoogstwaarschijnlijk niet tot een veroordelend vonnis zullen leiden, moeten zo vroeg mogelijk in het strafrechtelijke traject beëindigd worden. (...) Voor aangeefsters is het opnieuw vertellen van traumatische herinneringen een traumatische ervaring op zichzelf. Voor verdachten grijpt een aanhouding voor seksueel misbruik diep in het leven in, ook als later sepot of vrijspraak volgt.'

Het idee dat je nog wel eens onder therapeuten aantreft, dat een rechtsgang een therapeutische werking zou hebben, wordt dus niet gedeeld door Van Koppen. Ook niet als er sprake is van werkelijke incest. Van Koppen: 'Bij werkelijke incest levert het doen van aangifte aan de ene kant opluchting op, maar aan de andere kant voelt de aangeefster zich ook vreselijk schuldig. Uiteindelijk zorgt zij ervoor dat haar vader in de gevangenis komt. Dus om dat nu te zien als een goede afronding van een thera-

Boris Dittrich: 'Ik zie geen rol voor de wetgever. Hooguit een soort voorlichting, zo van: mensen, bij dit soort therapeuten moet je je heil niet zoeken'

pie... ik zou dat niet voor mijn rekening willen nemen.'

Van Koppen stelt daarnaast ook vast dat de neiging tot het strafrechtelijk oplossen van dit soort zaken terugloopt: 'Bij de afdeling Jeugd en Zeden van de politie hangt over het algemeen veel minder een wemoeien-boeven-pakkensfeer. De laatste tien jaar zijn ze veel meer getraind in het zien van incest als sociaal probleem. Ze weten dat strafzaken verwoestend werken op een sociale omgeving. Ze weten ook dat, als er een glimp van hoop is om de zaak binnen de familie op te lossen, daar dan het beste voor gekozen kan worden. Zeker als je bekennende verdachten hebt en er niet de meest verschrikkelijke dingen zijn uitge-

haald, wordt de zaak geschikt. Daar hebben de betrokkenen vaak meer aan.'

Van Koppen komt in zijn advies aan Sorgdrager tot de conclusie dat er sprake is van minstens dertig aangiften per jaar die gebaseerd zijn op zogeheten pseudo-herinneringen. Dat is inderdaad een zeer beperkt aantal. Al deze zaken zijn, na vaak grote inspanning van de politie (zoals het instellen van een recherchebijstandsteam) bovendien op vrijspraak uitgelopen, op één zaak in de jaren tachtig na.

Maar het zou best kunnen dat de geregistreerde aangiften maar een topje van de ijsberg vormen. Bij de meeste incestbeschuldigingen komt het niet tot aangifte. In driekwart van de gevallen die zijn geregi-

streerd door de Werkgroep Fictieve Herinneringen (een belangengroep van ouders die van incest zijn beschuldigd) was bijvoorbeeld geen sprake van aangifte. En dan is er uiteraard nog een onbekend aantal gevallen dat noch de politie, noch de Werkgroep Fictieve Herinneringen bereikt.

DE OUDE PEKELA-affaire en de twee beroemde Nederlandse incestaffaires, Lan-see en Yolanda, hadden nooit tot zulke (media)proporties kunnen uitgroeien als de politie had gewerkt volgens het stappenplan in het advies van Van Koppen. Daarin staat bijvoorbeeld dat de zaak terzijde moet worden gelegd als de aangifte beschuldigingen van satanisch ritueel misbruik bevat, omdat dergelijke aangiften nog nooit door ander bewijs zijn ondersteund.

De Eper incestaffaire bevatte, zoals ook Crombag en Merckelbach stellen in hun *Hervonden herinneringen en andere misverstanden*, alle kenmerken van het genre van het satanisch ritueel misbruik, zij het dat het kwaad en Satan zelf vreemd genoeg niet in de gruwelfantasie van Yolanda voorkwamen. Van Koppen: 'Die Eper incestaffaire is al fout begonnen, voordat er überhaupt aangifte was gedaan. Er was een politiemann die zich Yolanda's lot nogal aantrok. Die heeft er bij haar op aange-

...EN VALSE BESCHULDIGINGEN

drongen om aangifte te doen. En haar dagboeken te vervalsen, en dat soort dingen. Op het punt van aangifte zag je bij Yolanda dat een deel van het rechteam zei: dit is zo'n verschrikkelijk verhaal, dit kan niet verzonden zijn. En een ander deel dat juist het tegenovergestelde had: dit verhaal is zo bizar dat het wel verzonden zal zijn. Deels door die spanning is de zaak zo uit de hand gelopen. Als die mensen volgens mijn stappenplan hadden gewerkt, was het nooit zo ver gekomen.'

Dittrich: 'Ik vind dat je elke aangeefster goed moet ondervragen. En dat kan ook kritisch zijn. Ik heb de zaak Lancee een paar weken geleden nog eens helemaal doorgelezen. Alles wat Bianca Lancee, de dochter, zei werd klakkeloos aanvaard. Het allereerste gesprek, de zogenaamde aangifte, daar is een bandopname van gemaakt. Dan worden haar wat vragen gesteld. Daar reageert ze niet op. Of je hoort haar iets van "mmmm" zeggen. De onderzoeker had al wat voorgesprekken gehad, dus die dacht: "Ik weet hoe dat zo'n beetje zit". Hij begon steeds meer dingen te zeggen als: "En toen heeft je vader je vastgepakt, en... wat deed die met die schaar?" Zo werden haar dus allerlei dingen in de mond gelegd. Vervolgens werd die band niet uitgewerkt. Hij heeft zelf het proces-verbaal gemaakt. Dat werd een gespreksverslag in de trant van: "Mijn vader pakte een schaar en deed dit en dit." Als je dat leest denk je dat Bianca breeduit heeft zitten vertellen. Iedereen heeft zich op het verslag van die onderzoeker gebaseerd, totdat iemand na een maand vroeg of die band niet eens uitgewerkt moest worden.'

BORIS DITTRICH en Peter van Koppen verschillen overigens van mening over de manier van verhoren bij incestzaken. In de Volkskrant van 8 oktober hield Dittrich een warm betoog voor video-opnamen: 'Niet wat iemand zegt maar ook hoe kan voor de beoordeling van het waarheidsgehalte van belang zijn. Lichaamstaal hoor je niet bij het afspeken van een geluidsband.' Van Koppen reageerde daarop in de Volkskrant van 20 oktober: 'Dittrich begeeft zich op glad ijs als hij uitlegt wat de rechter met de videoband moet gaan doen. (...) Wij weten sinds jaar en dag dat op basis van de manier waarop iemand zich gedraagt en beweegt niet kan worden beoordeeld of hij zit te liegen.'

Beide heren doen nogal geamuseerd over hun meningsverschil en lijken het eerder curieus dan belangwekkend te vinden. Erg consequent is het ook allemaal niet. Al is het maar omdat Van Koppen in zijn advies aan Sorgdrager weer expliciet voorstelt: 'Het verhoor van de aangeefster wordt op videoband opgenomen.' En verderop: 'De verdachtenverhoren worden op videoband opgenomen.'

Van Koppen: 'Ik verzet me er tegen dat Boris Dittrich schreef dat hij ongeveer alles op videoband wilde opnemen. Maar nog veel belangrijker was waar hij die video voor wilde gebruiken, namelijk vooral voor de lichaamstaal. Dat is ongeveer het ergste wat een rechter kan opvoeren.'

Dittrich: 'Ik weet dat Peter van Koppen denkt dat rechters ten onrechte vinden dat ze in lichaamstaal deskundig zijn. Maar het is in die één-op-éénzaken bijzonder belangrijk om de aangeefster te horen op de zitting. Via het Europese recht wordt dat ook steeds meer afgedwongen. Ik heb als rechter toch echt ervaren dat je, als je iets keurig in de verklaring van de politie las, dacht: "Ik weet hoe het zit." En dan komen de getuigen en je ziet gewoon dat ze beginnen te hikkelen en te aarzelen en weg te kijken. Een rechter moet naast wettig bewijs ook de overtuiging hebben dat de verdachte het gedaan heeft. Die overtuiging wordt niet alleen gekleurd door wat je hoort en leest, maar ook door wat je ziet. Op een gegeven moment moet je maar hopen dat de kwaliteit van rechters goed genoeg is. Gelukkig weet ik me gesteund

Yolanda van B.

FRANS VANDERLINDE/ANP

Van Koppen: 'Seksueel misbruik wordt nu als het ergste gezien, maar het is een van de vele verschrikkelijke dingen die die kinderen hebben meegemaakt'

door de orde van advocaten en de vereniging van slachtofferhulp. Die willen ook video hebben.'

Peter van Koppen: 'Video-opnamen moeten heel professioneel gemaakt worden. Zo had men bij de verhoorstudio's voor kinderen in eerste instantie twee grote fouten gemaakt. Er stond een grote tafel waaraan die kinderen met lego zaten te spelen. Dat maakte zo'n kabaal dat je die kinderen niet meer kon horen. En de tafel was wit, waardoor het kleurencontrast naar de camera's boven in de hoeken hangen. Als mensen gaan huilen, gaan ze in elkaar zitten. Zeker kinderen. Dus op het moment dat ze belangrijke dingen gingen vertellen, kon je hun gezicht niet meer zien.'

KUN JE NA langdurige therapie waarin een verhaal verscheidene keren verteld en herbeleefd is, überhaupt nog wel spreken van betrouwbare herinneringen? **Van Koppen:**

'De getuige kan dan feit en fictie niet meer van elkaar scheiden. Ik heb een aantal keren een strafzaak gevolgd waarin een getuige een verhaal vertelde. Eerst aan de politie, dan aan de rechter-commissaris, dan nog eens tijdens de rechtszitting. In een periode van een, twee jaar. Dan zie je zo'n verklaring samengaan met dingen die hij van anderen gehoord heeft.'

Van Koppen stelt in zijn advies aan Sorgdrager een aantal regels voor aan de hand waarvan vastgesteld moet worden wat de rol van de therapie is geweest bij de aangifte van incest: 'De zaak wordt terzijde gelegd als de aangeefster geen medewerking geeft aan het horen van therapeuten en andere hulpverleners. (...) Als de therapeuten, ook na toestemming van de aangeefster, weigeren mee te werken, zal met de aangeefster een zo precies mogelijke reconstructie van de therapie gemaakt moeten worden. (...) Als het niet mogelijk blijkt vast te stellen welk verhaal de aangeefster

al voor de therapie vertelde, dient de zaak terzijde te worden gelegd, omdat dan feit en fictie achteraf niet meer gescheiden kunnen worden.'

Je zou zeggen dat het streng navolgen van dergelijke regels in de praktijk teweegbrengt dat een incestaangifte na therapie met zoveel scepsis bekeken wordt, dat ze nauwelijks nog een serieuze kans maakt in het strafrechtelijk proces. Zo ziet Peter van Koppen dat zelf niet: 'Als blijkt dat de therapeut allerlei suggestieve technieken gebruikt heeft, moet je proberen een reconstructie te maken van het verhaal dat er voor die tijd was. En bij een goede therapeut kan dat, want die houdt aantekeningen bij.'

MAAR MAAKT een goede therapeut nog wel gebruik van suggestieve technieken? Juist als die technieken zijn gebruikt, hoeft je van therapeuten geen medewerking aan het strafrechtproces te verwachten. Waarom zouden ze? Ze weten bij voorbaat dat de aangifte niet serieus genomen zal worden. En je mag aannemen dat zulke therapeuten overtuigd zijn van die verborgen gebleven incest. Zo is de cirkel weer rond. Een zekere naïviteit kleeft er zo gezien wel aan de voorstellen van Van Koppen.

De genoemde Werkgroep Fictieve Herinneringen bracht vorige week een rapport uit. Daarin worden aanzienlijk verdergaande voorstellen gedaan ter controle van het werk van de therapeuten: 'Een van de concrete verbeteringen die de komende tijd zou moeten worden ingevoerd, is het opstellen en verplicht stellen van protocollen voor therapeuten. Ten eerste over het verbieden van suggestieve technieken en ten tweede over het omgaan met (al of niet fictieve) traumaverhalen.' Daarbij wordt verwezen naar de situatie in Engeland, waar het Royal College of Psychiatry haar leden heel concreet heeft verboden dergelijke therapeutische technieken toe te passen.

Maar het instellen van verbodsbepalingen lijkt niet de weg die men in Nederland graag bewandelt. In Nederland sluit men liever compromissen. En misschien is dat maar beter ook. Al is het maar omdat de therapie anders juist al bij voorbaat het strafrecht in getrokken zou worden - en dat is nu juist de sfeer waarin het therapeutisch proces niet gedijt. **Dittrich:** 'Ik moet eerlijk zeggen dat ik voor de wetgever geen rol zie. Hooguit een soort publieksvoorlichting, zo van: mensen, bij dit soort therapieën moet je je heil niet zoeken.'

Ook Van Koppen wil het therapeutisch proces een mate van vrijheid meegeven: 'Het gaat wat ver om aan de minister van Justitie te adviseren dat ze het therapeuten verplicht stelt hun sessies te registreren. De therapeuten moeten zelf maar zo verstandig zijn.'

WAT BETREFT de wildgroei aan therapieën is Peter van Koppen, net als Boris Dittrich, bereid zich neer te leggen bij de geest van de tijd en bij het feit dat je niet zomaar van alles kunt verbieden. **Van Koppen:** 'Uit het onderzoek blijkt dat de meeste therapieën niet erg effectief zijn. Het enige wat echt effect heeft is gedragstherapie op korte termijn. Symptoombestrijding. Maar daar willen we kennelijk niet aan. Er is een grote maatschappelijke behoefte aan langdurige therapieën. Het aantal reïncarnatietherapieën is inmiddels niet meer te tellen. Het is heel moeilijk om een criterium te bedenken waarmee je het een wel kunt aanpakken en het andere niet. Bij artsen is dat meer dichtgetimmerd, omdat het daar gaat over het wel of niet mogen geven van injecties en het voorschrijven van medicijnen. Overigens stuitte ik bij mijn onderzoek naar hervonden herinneringen net zo goed op reguliere psychotherapeuten als op kwakzalvers. Maar omdat ik vanuit de politiekant ben gaan werken, heb ik geen idee hoe die verhoudingen in het veld nu echt liggen.'

(Ingezonden mededeling)

In het novembernummer:

Psychotherapie:
moeders & dochters

en verder:

Sekse-identiteit: hebben kinderen een voorbeeldvader nodig? In het werk: persoonlijke ambitie of teamwork? Schizofrenie en de moderne antipsychotica
Rubrieken: NIEUWS: Herstel hersenbeschadiging na beroerte, WAT TE DOEN TEGEN... slapeloosheid.

Koop 'm los in de kiosk of boekhandel. Of neem meteen een abonnement.
 Bel gratis 0800 - 0224222 (7 dagen per week van 9.00 - 20.30 uur)

PSYCHOLOGIE

Weet waarom niets menselijks ons vreemd is

Van onze verslaggever
Edward de Vries Lentsch

Ouders hielden kinderen thuis na verdenking van leerkracht

G+E
29/11

Zwemrel afgestraft met boete

HILVERSUM

Drie ouders van leerlingen op de Hilversumse Van Hasselt-school zijn gisteren veroordeeld tot een boete van driehonderd gulden omdat ze hun kinderen maanden lang niet lieten meedoen aan de zwemlessen.

Tijdens een speciale spijbelzitting van de Hilversumse kantonrechter bleek dat het

drietal hun kinderen niet wilde toevertrouwen aan een leerkracht die ze van ontucht verdenken. De drie vaders werden gistermiddag gezamenlijk als verdachten behandeld door de kantonrechter

mr. E. Groen. De zwemles begon vorig jaar toen de ouders van hun kinderen te horen kregen dat de groepsleerkracht zich in het zwembad in het bijzijn van zijn leerlingen uit- en aankleedde.

Als reden om de kinderen niet meer naar zwemles te laten gaan, noemden ze verder 'besmettingsgevaar' door de leerkracht met hepatitis A (geelzucht). Maar op aandrang van officier van justitie

mr. J. Tonino verklaarden de ouders dat ze de leraar van 'ontucht' verdenken. De kwestie werd bij de school aangekaart, maar volgens de vaders werd 'alles met de mantel der liefde bedekt'.

Dit schoot in het verkeerde keelgat bij de officier van justitie en de kantonrechter. „Na het onderzoek en alle overleg, is het een kwalijke zaak dat een leerkracht zo wordt neergezet”, meende de aanklager. Hij eiste 500 gulden boete of tien dagen cel.

Kantonrechter Groen vond dat de ouders die het niet met de school eens zijn, een andere kunnen zoeken. Dat is volgens hem beter, dan het stigmatiseren van de leerkracht.

Oud leed niet per definitie verdacht

Nu therapeuten de hand
schijnen te hebben in de
invulling van 'verborgen
herinneringen', geldt zo
ongeveer elke aangifte van een
oud misdrijf als verdacht, en
figureren mogelijke daders als
slachtoffer. Anne-Marie de
Ruiter vreest dat op oud leed
een tabje komt te rusten.

KAN EEN weggestopte ervaring door een therapeut worden geactiveerd, of is de almacht van die therapeut zo groot, dat hij een patiënt zelfs akelige ervaringen kan aanpraten? Deze vraag is de laatste weken uitvoerig aan de orde geweest naar aanleiding van berichten over mogelijk valse beschuldigingen van incest door gemanipuleerde patiënten.

De indruk wordt gewekt dat valse beschuldigingen aan de orde van de dag zijn. Dit is echter op geen enkele manier te onderbouwen. Angst en sensatiezucht zijn meer bepalend in deze discussie dan aantoonbare feiten.

Het gevaar van de opgeklopte aandacht voor valse beschuldigingen is dat de geloofwaardigheid van slachtoffers van seksueel misbruik in het geding komt, en dat hulpverleners zich voor een nog moeilijker taak gesteld zien. In plaats van dat de aandacht voor seksueel misbruik leidt tot een adequate hulpverlening, dreigt een terugval naar een klimaat van zwijgzaamheid en onbespreekbaarheid.

Het is een teken aan de wand dat de media zich met zoveel enthousiasme op valse beschuldigingen stort. In de berichtgeving over valse beschuldigingen wordt alles op één hoop gegooid. Enige tijd geleden was er veel aandacht voor de werkgroep van mensen die zich aanduiden als slachtoffers van een valse beschuldiging. De verhalen van leden van deze werkgroep werden breed uitgemeten in de verschillende media.

Vervolgens kwam in het nieuws dat sommige hulpverleners herinneringen aan seksueel misbruik zouden aanpraten. Het is zeer tragisch dat dit voorkomt, maar het beslist geen usance.

Uitgeverij Balans haakte handig in op de angst dat je zomaar beschuldigd kunt worden. Zij bracht een boek uit waarin zonder enige feitelijke bewijsvoering wordt gesteld dat 'het aantal valse beschuldigingen enorm is toegenomen', en dat de rechtspraak niet deugt.

De auteur, een advocaat die zich specialiseert in de verdediging van verdachten in zedenzaken, kan misschien door bevoegenheid die indruk krijgen; maar dat is een louter emotionele reactie. De aan-

dacht die hij krijgt is niet gebaseerd op bewijs maar tekent de trend waarin irrationele angst ('het zou je maar overkomen om vals beschuldigd te worden') de overhand krijgt op feiten.

Bij de verschillende verhalen in de media wordt over het algemeen helemaal niet duidelijk of er inderdaad sprake was van valse beschuldigingen. Er is bij deze zaken niet altijd sprake van 'hervonden' herinneringen; soms komen kinderen pas veel later met hun aantijgingen omdat ze er jarenlang niet over durfden praten. Daarom is het goed dat de verjaaringstermijn voor zedendelicten die plaatsvonden in de kindertijd verlengd is. Uiteindelijk is het in Nederland, terecht, alleen aan de rechter om te bepalen of er voldoende bewijs is voor veroordeling.

Verontrustend is dat door de hausse van aandacht voor valse beschuldigingen het publiek geneigd is direct op de hand te zijn van iedereen die roept onschuldig te zijn. Daders (die meestal ontkennen) krijgen het tij mee, en kunnen rekenen op de publieke sympathie. De geloofwaardigheid van werkelijke incestslachtoffers komt in het geding.

Het zal er voor slachtoffers van seksueel misbruik niet makkelijker op worden om een zo lang meedragend geheim te gaan spreken. Het gevaar dreigt dat hulpverleners (nog) voorzichtiger worden met het bespreekbaar maken van ervaringen met seksueel misbruik. Het moet vreselijk zijn als je zo'n ingrijpende ervaring kwijt wilt en de therapeut blijkt hier niet ontvankelijk voor omdat hij bang is 'ernaast te zitten' - met alle mogelijke juridische gevolgen van dien.

Hulpverleners hoeven echter niet de letterlijke waarheid te zoeken, en hebben dan ook een zeer bescheiden rol in rechtszaken. Hulpverleners moeten helpen. Laten we ervoor zorgen dat ze dat kunnen blijven doen. De overmatige aandacht voor valse beschuldigingen zal het klimaat voor goede hulp niet verbeteren.

En dat is schrijnend, want aan passende hulp na seksueel misbruik ontbreekt het nog steeds in veel delen van Nederland. Er zijn goede, specialistische hulpverleners op dit terrein, en zij hebben het verschrikkelijk druk.

Laten we in Nederland consequenties trekken uit datgene dat wel onderzocht en bewezen is: dat huiselijk geweld op grote schaal voorkomt bijvoorbeeld. Angst voor incidentele missers mag er niet toe leiden dat een omvangrijk en complex probleem wordt gebatelliseerd.

Anne-Marie de Ruiter is beleidsmedewerker bij TransAct, landelijk centrum voor bestrijding seksueel geweld, vrouwenhulpverlening en mannenhulpverlening.

De morele schuld aan poging tot incest

VK 3-11 NELLEKE NOORMERVIET

I

N DEZE TIJD van crisis doe ik wat ik al de eenendertig maanden doe dat dit alles duurt: ik houd mezelf dag en nacht voor: *aequam memento rebus in arduis servare mentem*, schrijft Onno

Zwier van Haren in afwachting van zijn proces. Maar het was niet eenvoudig kalmte of gemoedsrust te bewaren in zijn geval. Het zal je gebeuren dat je op het toppunt van je politieke en maatschappelijke carrière onderuit wordt gehaald en voor de rest van je leven van ieder ambt bent uitgesloten. Dan moet je wel aan samenzwering gaan geloven. Een conspiratietheorie maakt je belangrijker dan je in feite was en zuivert je van blaam, alsof een samenzwering per definitie tegen onschuldigen wordt gesmeed.

Onno Zwier van Haren wenst geen schuld te bekennen aan zijn eigen neergang. Hij wordt daartoe zelfs dichter. In al zijn werken klinkt de echo door van de klap waarmee hij van zijn voetstuk viel. Niet zelden voert hij vorsten ten tonele die geheel ten onrechte door de rijksgroten en/of door hun kinderen ter gronde worden gericht. Als schrijver heeft hij zich zodoende een bescheiden plaatsje op de Hollandse Parnas verworven.

Dat plaatsje is echter wel onlosmakelijk verbonden aan de oorsprong van de dichter: De Beschuldiging. En zo sleept Onno Zwier van Haren zelfs in zijn onsterfelijkheid de loden bal met zich mee van de onoverwinnelijke affaire waarvan hij zich al dichtend had willen bevrijden. Niet in de laatste plaats omdat het Hof van Friesland, dat in de zaak een uitspraak moet doen, hem op 27 oktober 1762 wel ontslaat van rechtsvervolg, maar dat doet op grond van het feit dat het bewijs voor of tegen hem niet wettig en overtuigend kan worden geleverd. Ze hadden hem net zo goed schuldig kunnen verklaren, want als je onschuldig niet zonneklaar hebt kunnen aantonen blijft de schuld je volgen als een schaduw.

Het *Crimen Tentati Incestus* - poging tot incest - was toen evenzeer als nu een ernstig vergrijp en zo beladen dat het in handen van gewiekste politici een instrument was om iemand voorgoed van het toneel te doen verdwijnen. De vraag rijst nu of de beschuldigingen van de dochters op de een of andere manier zijn aangemoedigd, opgewekt en aangedikt door tegenstanders van Onno Zwier van Haren of dat die tegenstanders gretig gebruik hebben gemaakt van een familiedrama. Zijn laatste biograaf acht hem wel degelijk moreel schuldig aan het vergrijp. (Wat is morele schuld eigenlijk bij een poging tot incest?) Hij schetst bepaald geen gunstig beeld van 's mans karakter, maar geeft wel toe dat ook allerlei politieke motieven mee hebben gespeeld om hem het leven zuur te maken.

Onno Zwier van Haren en zijn vrouw hebben een reeks dochters. Een is getrouwd, nummer twee verloofd. De rest is nog niet onder de pannen. Papa is een dominante man, om niet te zeggen een huistiran, met uitgesproken meningen. De schoonzons deugen niet erg in zijn ogen en hij houdt zijn dochters stevig onder de duim. Mama is een huisvrouw en moeder van de oude stempel: veel *ajour* en *petit point*, goede werken en gehoorzaamheid. De dochters maken via hun geliefden kennis met een andere wereld: die van vrijheid en verlichting. Als een van de ongetrouwde meisjes niet terug wil naar huis na een logeerpartij bij haar gehuwde zus zoekt ze haar toevlucht tot een vreselijke bekentenis, gefluisterd in het oor van haar aanstaande zwager Van Hogendorp, die alarm slaat. Het andere zusje, de verloofde van Van Hogendorp, bevestigt behulpzaam het verhaal. Ook zij...

Onno Zwier van Haren heeft geprobeerd twee van zijn dochters tot bloedschande te verleiden. De andere dochters heeft hij naar het schijnt niet benaderd. In zijn bibliotheek liet hij hen om beurten plaatwerken zien, onderhield hij hen over de wonderen der natuur en stelde hij voor over te gaan tot proefondervindelijk onderricht. De meisjes

beweren dat ze op die suggestie nooit in wilden gaan. Betje mag na die bekentenis vanzelfsprekend niet meer naar huis, beslissen haar beschermers.

Vertrouwenpersonen worden ingeschakeld om de snoodaard te confronteren met zijn misdaad en hem een bekentenis af te dwingen, die men vervolgens als een zwaard van Damocles boven zijn hoofd kan houden. Openbaarmaking van de affaire zal hem de kop kosten. Onder tranen geeft hij toe. De verontwaardigde moeder gaat intussen handenwringend elders de loslippige dochter dwingen de beschuldiging te herroepen. Zowel de herroeping als de bekentenis wordt later weer ingetrokken, maar inmiddels is de verwarring groot en is een geruchtenstroom op gang gekomen. Van Haren trekt zich terug in Friesland, vertoont zich niet meer in Den Haag, tot hij twee jaar later toch weer zijn zetel in de Staten-Generaal opeist. Dan barst de bom en wordt een proces aangespannen met als resultaat het *non liquet* van het Friese Hof, dat daarin groot gelijk had.

Voor zover we dat kunnen nagaan, werd de beschuldiging in een opwelling gedaan. Betje was eerder een verwend nest dat haar zin door wil drijven dan een stelselmatig door haar vader gemolesteerd lustobject. Ze wil niet naar huis, omdat ze het bij haar zus veel te leuk heeft. Lekker vrij. Laat opstaan. Geen vervelende karweitjes voor mama. Opgewarmd door de vrijmoedige omgang met haar aanstaande, libertijnse zwager, vertelt ze verhalen waarmee ze de grenzen van het betamelijke verkennt. Een vorm van opsnijderij wellicht, waarvan ze de consequenties niet overziet. Heeft iemand haar iets gefluisterd? Heeft iemand haar een herinnering laten hervinden? Hebben de zusjes tegen elkaar opgeboden? De rol van zwager van Hogendorp is in dezen rijkelijk onduidelijk.

Wat treft is de genadeloze zekerheid van het wapen 'Beschuldiging van Poging tot Incest'. Incest is niet zomaar een misdrijf, incest is taboe. De reacties erop zijn altijd heftig, niet alleen omdat een mensenwet wordt overtreden maar een natuurwet geschonden. De juridische waarheidsvinding is zonder bekentenis erg moeilijk. Maar dat doet merkwaardig genoeg niets af aan de onweerlegbaarheid van de beschuldiging. Die zal niet lichtvaardig worden geuit, zo is de redenatie. De neiging bestaat het slachtoffer te geloven. Er zijn veel redenen geloofd te willen worden. Een ervan is de macht die de onweerlegbaarheid van de beschuldiging aan het slachtoffer geeft. Net goed als de dader ook daadwerkelijk schuldig is, maar des te verschrikkelijker als dat niet zo is.

De maatschappij ziet bij twijfel liever te veel onschuldig gestraften dan teveel ongestrafte schuldigen en neemt graag haar toevlucht tot de spreekwoorden van rook en vuur en bonte koeien. De psychologie is niet erg behulpzaam bij het oplossen van het probleem. Er zijn de kampioenen van de 'hervonden herinnering'. Dankzij de therapie herinnert het slachtoffer zich het verdrongen trauma van incest. Het succes van die therapie bewijst nog niet de waarheid ervan. Het bewijst vooral de behoefte aan een 'erge', verborgen, ontlastende oorzaak voor psychische problemen. De ernst van de oorzaak emancipeert de client. Hij laat zich die oplossing niet graag afnemen.

Elisabeth Loftus, een van de psychologen die het fenomeen van de 'hervonden herinnering' bekritiseerden, moet zich daarom soms omringen met lijfwachten. Ze gaat ervan uit dat we een ingrijpende gebeurtenis in ons verleden niet zo diep weg kunnen stop-

pen dat we er geen spoor meer van terugvinden. Dat je ergens niet over kunt of wilt praten wil nog niet zeggen dat je er niets meer van afweet. Men verwijt haar de 'echte' slachtoffers van incest te benadelen, door pseudo-slachtoffers en hun therapeuten te ontmaskeren. Dat is een drogredenatie. Echte slachtoffers hebben alle belang bij de wetenschappelijke relativering van dubieuze praktijken. Incest is geen modeartikel.

De triomftocht van kamergeleerde Elizabeth Loftus

In Amerika lijkt de rage voorbij, de rage van de hervonden herinneringen. Plotseling teruggekeerde herinneringen aan seksueel misbruik in de jeugd, welteverstaan - in Nederland mede bekend van de Epese incestzaak. In de Verenigde Staten slaan de slachtoffers terug: zowel ex-cliënten als ex-verdachten eisen en krijgen nu hoge sommen van psychotherapeuten die duizenden gezinnen in de VS uiteenrukten met hun geleide herinnering, groepstherapie, hypnose. Waardoor dochters van doorgaans oplettende burgers zich ineens de meest verschrikkelijke vormen van seksueel misbruik herinnerden, die ze tot dan toe 'verdrongen' hadden. Aanvankelijk met tegenzin trok klinisch psycholoog prof. dr. Elizabeth Loftus ten strijde tegen deze uitwas, en mede door haar toedoen is het verschijnsel op zijn retour. In haar triomftocht over de wereld deed ze ook Nederland aan. **GT 3-11**

Loftus, 52 jaar, zet de bril pas weer op als de fotograaf weg is. Ze is hoogleraar psychologie aan de universiteit van Seattle en jaren geleden min of meer tegen haar wil partij geworden in de 'hype' rond 'hervonden herinneringen'. Omdat ze expert is op het gebied van het menselijk geheugen trad zij in honderden processen op als getuige-deskundige, onder andere in dat van Rodney King, O.J. Simpson en Michael Jackson.

ACHTERGROND

door Sante Brun

verslaggeefster van de GPD

"Ik was met name begaan met de echte slachtoffers van incestueuze seksuele mishandeling, want die zijn er wel degelijk, maar die dreigden tegelijk met het badwater van de valse herinneringen te worden weggegooid. En het stuitte me tegen de borst, dat we hier iets vreemds zagen: je gaat met een bepaald kwaaltje naar de dokter, en die zorgt ervoor dat je met een heel ernstige ziekte naar huis gaat."

Ze was onlangs in Maastricht voor een van haar lezingen. "Ik had wel wat weerstand verwacht, maar niks hoor. Ook in Groningen en Enschede niet. Allemaal keurig nette vragen naar details van mijn onderzoek."

Dat was in de VS wel anders, de laatste jaren. Ze heeft enkele malen lijfwachten moeten aanvragen. Telefonisch werd ze bedreigd. ("We komen die trut kapot slaan"). Een keer kwam ze in een vliegtuig terecht naast een vrouw die ontdekte wie ze was: "Oh, dus u bent dat akelige mens!" Op Internet zijn nog altijd diverse nieuwsgroepen actief, waarin op zeer giftige wijze over Loftus wordt gesproken. Mensen zagen het als hun taak haar telefonisch te verwijten 'het resultaat van vijftientwintig jaar feminisme' te vernietigen.

Eigenlijk was ze liever gewoon onderzoeker van het geheugen gebleven, ('lekker in mijn lab') maar toen ze eenmaal werd betrokken bij mensen die om haar hulp vroegen, was ze blij er een rol in te kunnen spelen. "Ik draag een verantwoordelijkheid, en ik kon toch moeilijk langs de kant blijven toezien wat men-

sen anderen, hun eigen vader en moeder vaak, aandeden."

Ze is er trouwens niet zo zeker van dat die beweging op zijn retour is. "Het aantal gevallen wordt minder, omdat veel rechters ervan overtuigd zijn dat de getuigenis over een hervonden herinnering niet erg betrouwbaar is." Maar dat neemt niet weg dat de psychotherapeuten er nog wel zijn. Er is nu een vereniging van slachtoffers van het False Memory Syndrome, waarin Loftus de rol speelt van wetenschappelijk expert. "Daar zie je wel dat steeds meer vrouwen die problemen hebben gehad, gaan beseffen dat hun herinneringen vals zijn." Hoe kan dat? Ze wisten het toch zeker? "Ja, maar als de verzekering niet meer betaalt; of wanneer ze in de media verhalen lezen over mensen die zich teruggetrokken hebben, dan gaan ze twifelen. Of de therapeut verhuist, of de therapeut zet ze uit de groep."

Amerikaans

Loftus bestrijdt dat de 'epidemie' iets te maken zou hebben met de Amerikaanse maatschappij. "We zien ook veel gevallen in Engeland, Nederland, Nieuw-Zeeland, Australië; in Zweden schijnt het bijzonder hevig te zijn, ik moet daar volgend jaar heen."

Toch bestaat in geen van die landen, behalve de VS, een radicaal feministische stroming waarvan de exponenten rustig kunnen schrijven dat, verkrachting 'de normale manier (is) van vaders om hun dochters de fitnesses van het vrouw-zijn bij te brengen' (Andrea Dworkin). Het rechtssysteem in de VS werkt ook in de hand dat er veroordelingen komen: de getuige-

nis van een dochter tegen haar vader, en al helemaal de bekentenis van die laatste, is vaak al voldoende voor een veroordeling, zonder nader bewijs.

Een overeenkomst tussen de Amerikaanse en de Nederlandse situatie is natuurlijk ook dat zowel daar als hier een ondercategorie therapeuten is ontstaan (Elizabeth Loftus citeert in haar boek een advocaat die gewaagt van 'een huisindustrie slecht opgeleide en politiek geïnspireerde seksueel-misbruiktherapeuten') die een geheel eigen uitleg hebben van wat Freud ooit 'verdringing' noemde.

"Ze gebruiken het begrip helemaal verkeerd. Volkomen laten verdwijnen van traumatische ervaringen als gewelddadig seksueel misbruik van jonge kinderen is te extreem om verklaard te worden met gewoon vergeten en je weer herinneren, zoals we allemaal de hele dag doen." Ze noemt ook het voorbeeld van concentratiekampslachtoffers en Vietnamveteranen, die er iets liefs voor over zouden hebben als ze eens een dag niet aan hun traumatische ervaringen zouden hoeven denken.

In Nederland hebben 'hervonden herinneringen' ook een aantal malen geleid tot een rechtszaak die uitmondde in krasse veroordelingen. Het bekendst is de Epese incestzaak die echt het klassieke verloop had, compleet met satanische rituelen, gewelddadi-

ge abortussen en kindermoorden die pas tijdens het proces bleken, soms zelfs pas tijdens het hoger beroep. Overigens was in die zaak 'incest' op zich wel bewezen geacht.

Onderscheid

P.J. van Koppen van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving heeft onlangs de minister een advies gestuurd voor de manier waarop aangiften van seksueel misbruik in de jeugd moeten worden benaderd. De bedoeling is vooral: de aangiften van historisch echt misbruik te onderscheiden van 'hervonden' en daardoor mogelijk niet waargenomen misbruik. In het advies wordt een soort schema gegeven dat door de politie gehanteerd kan worden. Opvallende kenmerken: herinnering aan gebeurtenissen voor het derde levensjaar is niet mogelijk en zijn derhalve altijd pseudoherinneringen; aangiften van satanisch misbruik zijn nog nooit door ander bewijs ondersteund. Hoogstens voorzichtig doorrechercheren, aldus verder het advies, is geboden wanneer uit de aangifte blijkt dat een vrouw actief heeft deelgenomen aan het seksueel misbruik van haar eigen kinderen, als de aan-

geefster zegt dat ze zich pas recent - in therapie - het misbruik is gaan herinneren, enzovoort.

Loftus: "Natuurlijk heel nuttig - maar de aangeefsters van seksueel misbruik kunnen van deze tekst gebruik maken om hun verhaal zo in te richten, dat het toch tot een proces komt."

Van Koppen heeft met een enorme reeks voorbeelden aangetoond dat Nederlandse rechters, het Nederlands Openbaar Ministerie en met name de politie het met het zuivere bewijs niet zo nauw nemen, al gauw ergens 'in-trappen' en daardoor vermoedelijk vaak tot lichtvaardige veroordelingen komen. Het is te lezen in het boek Dubieuze zaken, dat hij schreef samen met de Maastrichtse hoogleraar rechtspsychologie H. Crombag en de Leidse hoogleraar psychologische functie-leer W. Wagenaar.

Ooggetuige

Ooit schreef Loftus een boek over de betrouwbaarheid van de ooggetuige in een strafproces. "De bank was wel beroofd, maar wie had het gedaan? Het is goed je zorgen te maken over wat ooggetuigen zeggen, want het geheugen is zeer plooibaar. In de

praktijk moet je natuurlijk ergens een streep trekken."

Hoezeer iemands geheugen gemanipuleerd kan worden bewees Loftus met het 'winkelcentrum-experiment'. Ze probeerde studenten zich (uiteindelijk) te laten herinneren dat ze ooit, als kind, verdoemd waren in een groot winkelcentrum en daar vreselijk angstig bij waren geweest. Geen van die studenten had in werkelijkheid ooit zoiets meegemaakt. Bij bijna allemaal lukte het die herinnering te implanteren. Tot de dag van vandaag doet zij op dit gebied de meest ingenieuze experimenten, altijd met hetzelfde resultaat. "Het geheugen is geen videorecorder en geen harde schijf van een pc. Het is eerder een kom helder water waar druppelsgevoel melk - de herinneringen - aan toegevoegd wordt. Het wordt wazig, en je vindt uiteindelijk niets in zijn oorspronkelijke vorm terug."

In haar laatste boek ('Graven in het geheugen') schrijft Loftus over het krasse geval van politiemans Paul Ingram, die twintig jaar kreeg omdat in ieder geval de officier van Justitie en de rechter hem geloofden. Hij had bekend hogepriester van een satanische sekte te zijn en in die functie jarenlang zijn eigen dochters

en zoon onderworpen te hebben aan gruwelijke satanische rituelen, inclusief baby-moorden - dingen die hij zich 'herinnerd' had nadat een van zijn dochters er over begonnen was, en twee rechters hem op indringende wijze in de 'juiste' richting hadden gesuggereerd. Tastbare bewijzen - 'de botten' - zijn nooit gevonden, maar dat werd juist gezien als bewijs dat de duivel in het spel was.

Michelle

Waar komen die satanische rituelen toch vandaan? Het valt op dat de hervonden herinneringen daaraan vaak hetzelfde patroon volgen. Loftus heeft een even onverwachte als eenvoudige oplossing: "Vóór 1980 hoorde je heel weinig over dat type rituelen. Maar toen verscheen het boek 'Michelle Remembers' van psychiater L. Pazder. Michelle verhaalt daarin dat ze het middelpunt was van satanische rituelen. In de loop van die rituelen werd zij zelfs operatief voorzien van horens en een staart met een pijl daaraan. "Details uit dat zeer goed verkochte boek vind je in elke getuigenis van hervonden herinneringen terug." Een vergelijkbare rol speelt het boek 'Courage to Heal',

praktisch een handleiding voor het hervinden van herinneringen. Loftus wijst op nog een bijzonder trekje in de verhalen van degenen die zich als uit het niets iets traumatisch herinneren. "In die herinneringen zijn ze altijd hogepriesteres van de sekte, in ieder geval iets hoogs, nooit de portier of de werkvrouw."

Waarom heeft een mens eigenlijk een kneedbaar, en dus hoogst onbetrouwbaar geheugen? "Gezonde mensen hebben herinneringen die in de loop van de tijd beter worden. Je cijfers van school, de manier waarop je je uit een benarde situatie hebt gered, je maakt het steeds mooier. Misschien is dat nodig om je rug recht te houden in het leven. Mensen met depressie hebben dat juist niet, in tegendeel." Theorieën over hoe de hersenen werken interesseren haar natuurlijk zeer, maar: "Ik vind het irritant als beweerd wordt dat we bepaalde dingen doen omdat dat eeuwen geleden zinvol was, of toen we nog krokodil waren."

Ze zwijgt even en zegt dan: "Maar dat is filosoferen over wat eventueel wel of niet het geval zou kunnen zijn. Ik zit liever te denken over de vraag: hoe bedenk ik een experiment, waarmee ik dit of dat kan bewijzen?"

Kinderen van school De Dreef gehoord

NVM 1-11

EMMER COMPASCUUM - De 12 kinderen die slachtoffer zouden zijn van seksueel misbruik op openbare basisschool De Dreef in Emmer Erfscheidenveen, zijn inmiddels allemaal gehoord. Dat is donderdag gebeurd in kindvriendelijke studio's door speciaal opgeleide onderzoekers. De kinderen in de leeftijd van 6 tot 10 jaar zijn gehoord in Groningen, Leeuwarden en Nijverdal. Daarbij was ook een gedragsdeskundige

Een heel dorp viel ten prooi aan tweedracht toen ouders aangifte deden van seksueel misbruik van hun kinderen door hun leerkrachten. Na een uitgebreid justitieel onderzoek blijkt er niets verschrikkelijks te zijn gebeurd. Hoe nu verder?

Door onze correspondent **NCC**
KARIN DE MIK
EMMER-ERFSCHIEDENVEEN, 27 NOV. Buiten aan basisschool De Dreef in Emmer-Erfscheidenveen hangen vlaggetjes en ook de lokalen zijn versierd door opgeluchte ouders. Een diepgaand onderzoek van justitie en politie heeft de leerkrachten van elke blaam gezuiverd. Zij hebben zich op geen enkele wijze schuldig gemaakt aan

'Ouders stuurden verklaringen over ontucht op school'

Van onze verslaggeefster **VK**
AMSTERDAM 27-11

Leerkrachten van openbare basisschool De Dreef in Emmer-Compascuum hebben zich niet schuldig gemaakt aan seksueel misbruik van leerlingen. Dat blijkt uit een omvangrijk politie- en justitieonderzoek dat de afgelopen maanden is verricht. Van de zware beschuldigingen die ouders tegen het onderwijsteam hadden geuit, is niets overreind gebleven. De ouders hebben volgens justitie de verklaringen van hun kinderen 'gestuurd'.

In oktober deden de ouders van twaalf leerlingen aangifte van seksueel misbruik. Hun kinderen zouden in een pornokelder onder de school gemolesteerd zijn. Mensen die zich voordeden als schoolarts of schoolfotograaf waren volgens hen bij het misbruik betrokken.

Onder het schoolplein zouden stoffelijke resten van mensen begraven liggen. De kinderen verklaarden dat leerkrachten in de schoolcomputers naaktfoto's van leerlingen hadden opgeslagen. En dat de directeur een camera in zijn kamer had gemonteerd, waarschijnlijk om het misbruik te filmen.

Politie en justitie namen de zaak hoog op, omdat een half jaar eerder ook al sprake was van seksueel misbruik op De Dreef. Toen bleek dat een aantal jonge leerlingen misbruikt was door oudere scholieren. Omdat de verdachten jonger waren dan twaalf jaar zag justitie af van vervolging.

Een team van 32 man, waaronder twee officieren van justitie, tientallen onderzoekers en een psychologe van de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI), voerden maandenlang een diepgaand onderzoek

aanwezig. Woordvoerder J. Hoekman van het Openbaar Ministerie in Assen, dat de De Dreef-zaak onderzoekt, zei gistermiddag dat er nog geen concrete verdachten zijn. "De verklaringen worden nu eerst bestudeerd door de politie en een kinderpsycholoog."

De Drentse school raakte vorige week in opspraak na zeven aangiftes van ouders. Daarin wordt gesproken over seksueel

seksueel misbruik van leerlingen. "Er heerst een feeststemming", zegt voorzitter J. Kuilman van de ouderraad van De Dreef. "Wat veel ouders verwachtten, is nu onduidelijk uitgesproken. De leerkrachten zijn onschuldig." De vlaggetjes buiten had hij afgeraden. "Ik vind ze een beetje provocerend, maar het is een blijk van opluchting."

Op 8 oktober van dit jaar deden acht ouderparen aangifte van ontucht. Na wekenlange, intensieve gesprekken met hun kinderen, die de namen van enkele leerkrachten hadden genoemd, waren zij daartoe overgegaan. Justitie in Assen nam de aangiften serieus.

Dit voorjaar bleek dat zeven oudere leerlingen ontuchtige hande-

misbruik van hun kinderen door meer volwassenen in en rondom de school. In de aangiftes werd onder meer een kelder bij de school genoemd waar de zedendelicten moesten zijn gepleegd. Na eigen 'feitenonderzoek' stelde het OM eerder deze week al vast dat er geen kelder bestaat bij De Dreef. Justitie nam daarvoor reeds twee computers van de school in beslag. Deze pc's zijn inmiddels weer terug op school. De kwestie ver-

deelt de buurtschap Emmer Erfscheidenveen tot op het bot. Veel mensen zijn bang dat de zaak is opgerakeld uit frustratie. Deze zomer speelde ook al een ontuchtzaak rond De Dreef. Kinderen van de hogere klassen deden toen ontuchtige handelingen bij zeer jeugdige scholieren. Het OM liet het destijds bij een opstel als strafwerk, omdat de dadertjes niet strafrechterlijk konden worden vervolgd.

Aangifte seksueel misbruik 'gestuurd'

lingen hadden gepleegd met jongere schoolgenootjes. Omdat de ouders jonger dan twaalf jaar waren, werden ze niet vervolgd. Ze kwamen er vanaf met een reprimande en een opstel waarin ze hun waddaden moesten opschrijven.

De aangiften van de ouders behelsden forse beschuldigingen waardoor de emoties in het kleine Drentse veendorp hoog oplaaide. Het merendeel van de ouders schaarde zich pal achter het schoolteam en geloofde in de onschuld van de leerkrachten. Tweespalt in de gemeenschap was het gevolg. Dorpelingen meden de plaatselijke supermarkt om elkaar er niet te treffen. De acht ouderparen haalden hun kinderen van De Dreef. Bij een gezin waar zowel

een slachtoffer als een dadertje wonen, werd een steen door de ruit gegooid. De politie hield rekening met een escalatie van de tweedracht en was volgens een woordvoerder alert.

Een ouder die aangifte deed, sprak van „Dutroux-achtige praktijken”. Er zou een kelder zijn waar kinderen, die vooraf pillen kregen toegediend, door onderwijzers werden misbruikt. In de kamer van directeur Haikens zou een camera hangen die de ontucht registreerde. Achter een dichtgemetselde deur zou zich een ruimte bevinden waar kinderen werden misbruikt en op schoolcomputers zouden hun naaktfoto's staan. Ook zouden stoffelijke resten begraven liggen bij de school. Alle aangiften

werden diepgaand onderzocht, gezien de ernst ervan en het eerdere misbruik op school.

Uit het afgeronde onderzoek, waar 32 politiemensen en onderzoekers bij betrokken waren, blijkt nu dat de aangiften iedere grond missen. De verklaringen van de kinderen zijn niet spontaan afgelegd, aldus justitie. Ze blijken inconsistent en tegenstrijdig. „Ze blijken nadrukkelijk te zijn gestuurd door de ouders, mogelijk onbewust.”

Het onderzoek heeft uitgewezen dat er geen camera in de directeurskamer hing, dat de school geen kelder heeft, dat er geen stoffelijke resten liggen, en de geheime deur die toegang zou geven tot een geheime ruimte, is al vijftien jaar

geleden dichtgemetseld.

Burgemeester P. van der Velden van Emmen heeft het Instituut voor Psychotrauma ingehuurd om zowel de ouders als het schoolteam te begeleiden. Hij heeft gisteren „indringend en heftig” gesproken met de ouders die aangifte deden. De reacties varieerden van opluchting dat hun kinderen niets was overkomen tot verontwaardiging dat geen geloof is gehecht aan de aangiften. De burgemeester onderstreept dat de „emoties nu gehanteerd en ingekaderd moeten worden”. „Beide groepen willen we gerichte aandacht geven. Het onderwijsteam heeft bewonderenswaardig gefunctioneerd, maar is ook geschokt door de aantijgingen. De ouders hebben gemengde gevoelens.”

Van der Velden hoopt dat de rust in het dorp weerkeert. „De tijd kan veel helen.”

Geen seksueel misbruik op Emmer school

EMMER ERFSCHIEDENVEEN - Op de openbare basisschool De Dreef in Emmer Erfscheidenveen zijn geen kinderen seksueel misbruikt. Tot die conclusie is het Openbaar Ministerie in Assen gekomen na een vijf weken durend, diepgaand onderzoek van acht aangiften over vermeend seksueel misbruik van twaalf leerlingen. De kinderen zouden zijn misbruikt door volwassenen, onder wie docenten.

De ouders die aangifte deden, zijn beduusd door de uitkomst van het onderzoek. "Eigenlijk moeten we blij zijn dat er niks aan de hand is", zegt een van hen, "maar wij geloven onze kinderen nog steeds. Wat moet je als ouders anders?"

Ook Justitie nam de verhalen serieus. Alle kinderen werden gehoord, de school werd door een 'stokkam' gehaald. Zelfs met speurhonden omdat er werd gesproken over begraven stoffelijke overschotten in de omgeving van de school.

Een psychologe van de Centrale Recherche Informatiedienst constateerde uit de verhoren dat de kinderen nadrukkelijk waren 'gestuurd' door hun ouders.

Op pagina 3:
'Ouders handelden alleen uit bezorgdheid'.
Op pagina 2: Commentaar.

uit. Daarbij werden ook drie speurhonden ingezet.

De kinderen werden door speciale onderzoekers verhoord in kindvriendelijke studio's. Onder het schoolplein werd gezocht naar stoffelijke resten. Een onderzoeker van het bureau computercriminaliteit bestudeerde de schoolcomputers. En agenten van de technische recherche onderzochten alle ruimten in de school op verborgen camera's, geheime deuren en kelders.

Uit het onderzoek blijkt dat zich op De Dreef geen onoorbare praktijken hebben afgespeeld en dat de aangiften niet juist kunnen zijn. De kinderen bevestigden tijdens de politieverhoren niet wat hun ouders eerder hadden verklaard. Volgens justitie is in de periode voor de aangiften sprake geweest van 'zodanig frequente en intensieve gesprekken tussen de ouders en hun kinderen dat van sturing kan worden gesproken'.

De bevindingen van politie en justitie komen voor J. Kuilman, voorzitter van de ouderraad van De Dreef, niet als een verrassing. "Wij hadden niet anders verwacht dan dat de school zou worden vrijgepleit. Als je kijkt naar sommige beschuldigingen: er zouden kinderlijkjes onder het schoolplein liggen. Ik heb nog nooit gehoord dat er hier een kind wordt vermist."

Kuilman zegt slechts te kunnen gissen naar het motief van de betrokken ouders. Wraak zou een mogelijkheid kunnen zijn. Sommige ouders zouden niet tevreden zijn geweest over de manier waarop de school met de misbruikaffaire van een half jaar geleden is omgegaan. De ouders hebben hun kinderen onmiddellijk na hun beschuldigingen op een andere school geplaatst.

De Dreef

Het Openbaar Ministerie in Assen verdient een compliment omdat het terecht heel voortvarend is geweest bij het onderzoek naar vermeend seksueel misbruik op de openbare school De Dreef in Emmer Erfscheidenveen. Met veel mankracht is daar in korte tijd een grondig onderzoek verricht met als resultaat dat er niets overreind blijft van de acht aangiften van seksueel misbruik.

De snelheid waarmee het OM het onderzoek heeft uitgevoerd is belangrijk omdat kwesties rond seks en kinderen zo gevoelig liggen. Als bij de aanpak van zulke zaken iets verkeerd loopt en er twijfels blijven, gaan verhalen een eigen leven leiden. 'Oude Pekela' is daarvan een sinister voorbeeld.

Dat dorp lijdt nog steeds onder de histerie die destijds uitbrak na bizarre verhalen over clowns en seksfilmpjes met kinderen. Er is nooit een spoor van bewijs geweest, maar het noemen van 'Oude Pekela' roept nog steeds herinneringen wakker aan de totaal uit de hand gelopen affaire destijds.

Dat stigmatiserende lot blijft Emmer Erfscheidenveen bespaard dankzij het OM in Assen. Uit het onderzoek blijkt dat het vooral ouders zijn geweest die hun kinderen vreemde verzinsels op de mouw hebben gespeld. Het blijft een onoplosbaar raadsel welke motieven zij daarvoor kunnen hebben.

Emmens waarnemend burgemeester P. van der Velden maakt zich onderwijl nog wel zorgen over het leefklimaat in de kleine gemeenschap, die over de affaire zo verdeeld was dat de ene groep de kinderen van school haalde en de andere groep pal achter het schooltje bleef staan. Die zorg is terecht.

Zo'n zaak, waarbij de emoties meteen hoog oplaaide, verdeelt een kleine gemeenschap in kampen. Het lijkt ondenkbaar dat de ouders die aangifte hebben gedaan en hun kind van school hebben gehaald, nu meteen erkennen dat hun fantasie hen parten heeft gespeeld. Het zal tijd vergen voordat deze 'zomergete' in de herinneringen naar de achtergrond verdwijnt.

'De ouders handelden slechts uit bezorgdheid'

Vervolg van pagina 1

EMMER-COMPASCUUM - Met een luid gesis is de vermeende ontuchtaffaire op basisschool De Dreef in Emmer Erfcheidenveen gistermiddag leeggelopen. De zaak, die de kleine gemeenschap op haar grondvesten deed schudden, blijkt na een grondig onderzoek door politie en Justitie op geen enkel stukje bewijs te berusten. Gedurende het onderzoek werden meerdere zaken ontdekt die de aangiften regelrecht tegenspreken.

Desondanks beklemtoonde persofficier van justitie mr. S. Tempel tijdens de persconferentie gistermiddag dat het Openbaar Ministerie niet de indruk heeft dat er opzettelijk valse aangiften zijn gedaan door de ouders: "De ouders hebben alleen uit bezorgdheid over wat er met hun kinderen zou kunnen zijn gebeurd gehandeld. Ook zij hadden aarzelingen bij verhalen van de kinderen, maar toen meerdere kinderen hetzelfde verhaal vertelden, maakten ze zich ernstig zorgen en zochten hulp bij de politie."

Het OM nam de acht aangiften die half oktober binnenkwamen zeer serieus en startte een diepgaand onderzoek. De aangiften logen er dan ook niet om; de kinderen zouden in en rondom de school op grove wijze seksueel zijn misbruikt. Dat zou door volwassenen zijn gebeurd, onder wie leden van het onderwijsteam en door personen die zich voordeden als schoolfotograaf of schoolarts. Het misbruik zou ook op video zijn vastgelegd.

Gedurende het onderzoek werd elk detail onder de loep genomen. Zo zouden kinderen volgens de aangiften hebben gezien dat er naaktfoto's van medeleerlingen in de computers zaten. Hierop nam Justitie de computers met toestemming van de ouderraad voor onderzoek mee. Er bleken zich echter geen afbeeldingen van al dan niet naakte leerlingen in de bestanden te bevinden.

Ook de school zelf werd onderzocht. Speciale aandacht hadden de 'verborgen ruimtes' waar volgens de aangiften het seksueel misbruik zou hebben plaatsgevonden. Zo werd geregeld over een kelder gesproken, maar wees het onderzoek uit dat er geen kelder in het schoolgebouw is en dat er ook nooit een kelder is geweest. De in de aangiften genoemde vloerluiken in de lokalen bleken wel aanwezig, maar gaven slecht toegang tot ondiepe kruipruimtes. En een geheime deur die werd genoemd was volgens de gemeente al vijftien jaar geleden dichtgemetseld.

In een eerste reactie stelde waarnemend burgemeester P. van der Velden van Emmen zich zorgen te maken over de gevolgen die de affaire voor de kleine gemeenschap kan hebben. "Mijn grootste zorg is dat er weer een goed woon- en leef-

klimaat in Emmer-Compasuum wordt gecreëerd", vertelde hij. "We moeten alles investeren om in gesprek met de mensen te komen en ze juist in het belang van de kinderen weer een toekomstperspectief te bieden."

Om de ouders te ondersteunen heeft de gemeente onder meer advies aan een in psychotrauma's gespecialiseerd instituut gevraagd. Ook is er een speciaal team in het leven geroepen, dat in samenspraak met alle betrokkenen een 'plan van aanpak' moet opstellen om de leefbaarheid in de omgeving te herstellen. "Kinderen moeten gewoon weer met elkaar kunnen spelen en naar de toekomst kijken", aldus Van der Velden.

Bezorgdheid bij de ouders over wat er met hun kinderen zou zijn gebeurd heeft geleid tot aangifte van seksueel misbruik. Ook de ouders hadden zo hun twijfels volgens persofficier van justitie S. Tempel.

NVWV 27-11

De vlag werd gistermiddag opgehangen door ouders die van meet af aan geloofden dat er niks aan de hand was op De Dreef. © WFA

Raadsels blijven voor ouders 'slachtoffers'

Van onze verslaggever **NVWV** Jan Westera 27-11

EMMEN/EMMER COMPASCUUM - De 'boosdoeners' zochten elkaar gisteravond meteen op. Kort nadat ze door het Openbaar Ministerie (OM) werden geïnformeerd over de doorgeprikte zeepbel (zie ook pagina 1 en 3) op De Dreef, zaten de acht ouders die de kwestie op deze school aanzwengelden met hun vergaande aangiften over seksueel misbruik en daarmee een dorp in twee kampen scheidden, alweer "onderling te vergaderen". Zoals één van hen het treffen gisteravond laat omschreef.

"Ik vind de uitkomst van het onderzoek van politie en Justitie een beetje raar. We zijn serieus behandeld door Justitie, maar wij hadden toch liever nog ietsjes meer gezien. Er zijn wel een paar vragen overgebleven", reageert een vader van één van de kinderen, die om begrijpelijke redenen niet met naam en toenaam in krant wil. Want enkele van de ouders die aangifte deden zijn vol-

gens hem "aangevallen". "En heel eerlijk gezegd ben ik ook best bang wat er nu allemaal over ons heen komt nu iedereen' zegt dat er niks aan de hand is geweest. Want wij hebben de school en het docententeam toch kapotgemaakt..., zegt men in het dorp."

De man snapt er niks van dat het OM beweert dat de ouders op de kinderen hebben ingeprikt, waardoor de verhalen over seksueel misbruik door hen zelf gestuurd zouden zijn. "Dat is een fabeltje. Wij hebben alleen geluisterd naar onze kinderen. Met de verhalen zijn ze spontaan gekomen. Ja hoe? Vraag dat maar niet. Maar wij wisten er in ieder geval geen raad mee." Hij begrijpt ook niet hoe het in godsnaam mogelijk is dat twaalf kinderen allemaal met hetzelfde verhaal op de proppen kwamen bij hun ouders. "Denk je dat wij mensen zijn die zulk soort zaken verzinnen? Dat we als een stel ouders gezamenlijk met elkaar afspreken om gruwelijke verhalen te bedenken; over kelders, lijken, naaktfoto's en seksueel misbruik en dat dan

ook nog eens aan onze kinderen vertellen?"

Een andere vader onderbreekt hem: "Alleen de mensen die ons hebben verweten dat wij de school hebben beschadigd zijn gebaat bij de uitkomst van het onderzoek. Zij hadden liever gezien dat wij onze kinderen de mond hadden gesnoerd." De andere man: "Wij zijn gestraft door heel het dorp door hetgeen onze kinderen hebben verteld. Maar als je je ouders je kind al niet meer mag geloven, wat moet je dan?" Na de 'vergadering' van gisteravond weten de ouders die aangifte deden nog niet goed wat ze verder moeten. "We zijn blij dat ook wij hulp krijgen aangeboden. Maar we beraden ons nog op een vervolgstap. Iedereen gelooft nog steeds wat de kinderen hebben verteld", zegt de man. Volgens hem hebben alle twaalf kinderen hulp nodig, ondanks het feit dat de meeste inmiddels niet meer schoolgaan op de Dreef.

Gistermiddag brak op De Dreef spontaan een luid applaus los, toen PvdA-wethouder Gezienus Evenhuis de ouders op de school meedeel-

de dat er niks loos was. En dat de directeur en de juffen van De Dreef niets te verwijten viel. "Natuurlijk zijn we opgelucht en hartstikke blij", zegt Jan Kuilman, voorzitter van de medezeggenschapsraad van De Dreef. "Kijk, het is gelukkig ook niet zo dat Justitie zegt dat ze wegens gebrek aan bewijs de zaak seponeren. Néé, er is klip en klaar niks gebeurd. Einde discussie."

Toch schrokken de docenten van De Dreef gister erg toen ze de inhoud van de aangiften hoorden, waarin naast vermeende seksueel misbruik nota bene gesproken werd over lijken die ergens rond school waren begraven. "Toen drong door dat ze varmoorde waren beschuldigd. Dat gaat je niet in de kouwklaren zitten", zegt Kuilman. Hij vond het wel wat vreemd dat Justitie nog naar lijken heeft gespeurd met honden. "Je vraagt je toch eerst af of iemand wordt vermist in dit dorp?" Kuilman verwacht dat de kwestie die het dorp tot ophet bot verdeelde niet zal leiden tot een escalatie: "Dvreurde overheerst nu."

Politie Italië ontdekt pedofiel smokkernet van Chinese maffia

The Guardian VK 8-11
ROME

De Italiaanse autoriteiten zeggen een pedofiel smokkernetwerk te hebben ontdekt dat wereldwijd opereert. Ze vermoeden dat de operatie n handen is van Aziatische misdaad syndicaten. Ze hebben voor de eerste keer bewijs dat kinderen uit China ten prooi zijn aan mensenhandel.

'Dit is de grootste handel die ooit is ontdekt in Italië en misschien in Europa', zei Pietro Forno, een aanklager in Milaan die als de belangrijkste Italiaanse expert geldt op het gebied van kindermisbruik. Forno zei dat Italiaanse inspecteurs samenwerken met de politie van veertien landen om het netwerk op te rollen.

Chinese veiligheidsfunctionarissen meldde gisteren echter dat ze niet van het onderzoek op de hoogte waren. Westerse diplomaten in Peking toonden zich verbaasd.

Operatie 'Game Boy' startte in april, toen een politieagent bij de paspoortcontrole op het vliegveld van Milaan verdachts opmerkte. Een man en vrouw die zich uitgaven voor Japanners hadden een bang meisje bij zich met een computerspelletje in haar hand.

Hun paspoorten bleken vals te zijn. De doorbraak kwam, toen een hoge vrouwelijke politiefunctaris het vertrouwen van het meisje wist te winnen. Ze vertelde hoe ze van haar ouders gekocht was in een Chinees dorp en vervolgens naar Thailand gebracht. Daar werd ze in een pedofielbordeel gestopt om 'opgeleid' te worden.

Aanklager Forno zei dat het meisje en de twee volwassenen toen ze gearresteerd werden aan boord wilden gaan van een vlucht via Londen naar Miami. Volgens hem zitten de Chinese misdaadorganisatie Sie Kie (slangenkop) en de Japanse Yakuza achter het netwerk. De Japanse politie heeft in de loop van het onderzoek al drie mensen gearresteerd, zei hij.

Zes jaar geëist voor ontucht met jongens

ANP VK 1-11
UTRECHT

Tegen de vijftigjarige Utrechter C.B. is deze week zes jaar celstraf geëist wegens ontucht met twee Nederlandse minderjarige jongens, het bezit en vervaardigen van kinderporno en seksueel misbruik van vijf jongens uit Sri Lanka. Bovendien eiste de officier van justitie voor de rechtbank in Utrecht een schadevergoeding van 7500 gulden, te betalen aan de vijf buitenlandse slachtoffers.

Justitie kon er geen bewijs voor vinden dat B. deel uitmaakte van een kinderpornonetwerk. De verdachte had een enorme voorraad foto's, dia's en films in huis met beelden van naakte, meest Aziatische jongens, die soms seksuele handelingen uitvoeren.

Ontucht en kinderporno bestraft

ANP VK 11-11
UTRECHT

De rechtbank in Utrecht heeft donderdag een 50-jarige Utrechter veroordeeld tot vijf jaar cel wegens het vervaardigen en in bezit hebben van grote hoeveelheden kinderporno.

Justitie in Italië houdt smokkelaars van kinderen aan

Door onze correspondent NRC

ROME, 7 NOV. De Italiaanse justitie zegt leden van een Japans-Chinese bende te hebben gearresteerd die kinderen vanuit China via Italië naar de Verenigde Staten smokkelde. Daar kwamen ze terecht in de prostitutie of in pedofiele netwerken.

In een maand tijd zouden zeker vijftien kinderen via verschillende Europese luchthavens naar de Verenigde Staten zijn gesmokkeld. Het gaat overwegend om meisjes van het Chinese platteland. Die worden vaak niet geregistreerd bij hun geboorte. Dit om te voorkomen dat de ouders een boete krijgen bij een volgende kind. Meisjes zijn voor veel Chinezen minder gewenst dan jongens. Veel meisjes, die volgens de papieren niet bestaan, zouden verkocht worden.

Het onderzoek is begonnen in april, op het Milanese vliegveld Malpensa. Een politie-agent daar realiseerde zich dat de vrouw van het echtpaar met kind dat zich voor Japans doorgaf, Chinees was. Grondiger controle van de papieren liet zien dat ze waren vervalst. Daarop zijn de twee volwassenen aangehouden. Het twaalfjarige meisje dat bij hen was, is ondergebracht in een opvangcentrum voor kinderen.

Een uitgebreid internationaal onderzoek heeft aan het licht gebracht dat de man en de vrouw deel uitmaken van een netwerk dat is georganiseerd door de Chinese

misdaadbende Sie Kye en de Japanse Yakuza. Via Thailand werden de Chinese kinderen naar het Westen gesmokkeld. Italië was daarbij een belangrijke tussenstop op de reis naar de Verenigde Staten.

In Japan zijn drie mensen gearresteerd in verband hiermee. De Italiaanse justitie is nog op zoek naar drie andere bendeleden die in Italië operationele steun hebben geboden.

Volgens de Milanese officier van justitie Pietro Forno was voor het meisje dat met het aangehouden echtpaar reisde, veertigduizend dollar betaald. Het meisje was voor haar reis naar de Verenigde Staten in een bordeel in Bangkok tot prostitutie gedwongen. Daarna zou ze van Milaan via Londen naar Miami worden gebracht.

Vijf jaar geëist tegen pastor wegens ontucht

ANP VK 5-11
UTRECHT

Officier van justitie mr. C. Kok heeft dinsdag voor de rechtbank in Utrecht vijf jaar cel geëist tegen de 62-jarige A. B. uit Driebergen. De man wordt verdacht van het plegen van ontucht met vier minderjarige jongens in het kerkelijke bungalowpark Grote Bos in Doorn. Hij was daar pastor en recreatieleider.

De ontucht zou hebben plaatsgehad van 1982 tot 1996. Er zouden nog meer gevallen bekend zijn, maar die zijn verjaard. B. heeft de ontucht bekend. Volgens hem waren de jongens ongeveer dertien jaar hoewel enkele slachtoffers zeggen dat ze veel jonger waren.

Pastor verdacht van misbruik kind

NRC
ROTTERDAM, 27 NOV. Een 68-jarige pastoor uit Rijpwetering (ZH), die op 1 september werd gearresteerd wegens seksueel misbruik van een minderjarig meisje, wordt dinsdag voorgeleid aan de rechtbank in Den Haag. De pastoor, Pieter S., wordt ervan verdacht zich vanaf begin 1993 te hebben vergrepen aan het destijds negenjarige dochttertje van een bevriend echtpaar uit Naaldwijk. S. zou het meisje in de rooms-katholieke pastorie in Rijpwetering talloze malen hebben verkracht en haar hebben gedwongen tot ontuchtige handelingen.

Aartsbisschop

MECHELEN, 21 NOV. De Belgische justitie heeft gisteren dossiers in het aartsbisschoppelijk paleis van kardinaal Danneels in Mechelen en bij het vicariaat voor het onderwijs in beslag genomen. Justitie onderzoekt of het aartsbisdom op de hoogte was van pedofiele praktijken van een onderwijzer van het O.L.V.-Instituut in Sint-Genesius-Rode. (ANP)

Politie ontdekt twee kindersmokkernetwerken

LISSABON/MILAAAN

De Portugese politie heeft sterke vermoedens dat een Portugees die donderdag werd opgepakt omdat hij in verband wordt gebracht met kinderporno, banden heeft met een internationaal netwerk waar ook Belgen en Nederlanders toe behoren.

De 70-jarige Portugees werd gearresteerd op een eiland bij Madeira, nadat de Portugese televisie delen van een videofilm had vertoond waarop te zien zou zijn hoe hij seks bedreef met kinderen.

VK 8-11
KINDERPORNO De Portugese politie heeft sterke vermoedens dat een Portugees die donderdag werd opgepakt wegens het vervaardigen van kinderporno, banden heeft met een internationaal netwerk waar ook Belgen en Nederlanders toe behoren. Twee Nederlandse mannen zijn op Madeira in staat van beschuldiging gesteld wegens seks met minderjarigen en het filmen van kinderporno. Maar de mannen, die in Nederland wonen, zijn tot nu toe niet komen opdagen bij hun rechtszaak.

Politie zoekt bij kardinaal pedofiledossier

BRUSSEL - De talrijke zedenaffaires die in België sinds de zaak-Dutroux aan het licht zijn gekomen, beginnen ook vat te krijgen op de hoogste kerkelijke autoriteiten. Gisteren deed de gerechtelijke politie van Brussel een huiszoeking in het bisschoppelijk paleis van de Belgische kardinaal Godfried Danneels en bij het aanpalende vicariaat. Volgens de woordvoerder van het bisdom heeft de Brusselse onderzoeksrechter Bulthé notulen van de wettelijke bisschopsraad opgevraagd. Omdat de vicaris geen medewerking wilde verlenen, moest de politie een dossierkast in het vicariaat met geweld openbreken.

De huiszoeking houdt verband met de aanhouding van een pedofiele leerkracht die werkzaam was aan het Onze-Lieve-Vrouwinstituut in St. Genesius-Rode. De man zou diverse leerlingen jarenlang seksueel hebben misbruikt, zonder dat de kerkelijke autoriteiten of het schoolbestuur, bij wie zijn geardeheid bekend zou zijn, ingrepen. Via de verslagen van de bisschopsraad, doorgaans in aanwezigheid van de kardinaal, hoopt rechter Bulthé nu te achterhalen of de zaak van de pedofiele leerkracht op dit niveau besproken is. Volgens het parket werd het gezochte dossier bij het vicariaat aangetroffen.

De woordvoerder van het bisdom ontkende gisteren dat de kerk op de hoogte was van de zedenaffaire aan het Onze-Lieve-Vrouwinstituut. Kardinaal Danneels heeft eerder verklaard dat de Rooms-Katholieke Kerk in België van mening is dat ook geestelijken in zedenzaken normaal vervolgd moeten worden.

De politie denkt dat de man samen met twee Nederlanders deel uitmaakt van een internationaal kinderpornonetwerk.

De twee Nederlanders zijn in staat van beschuldiging gesteld.

De Italiaanse politie is eveneens een internationaal kindersmokkernetwerk op het spoor.

Vorige maand zouden zeker 15 Chinese kinderen zijn verkocht voor gedwongen prostitutie in de VS. De bende zou actief zijn in twaalf landen. (AP)

Hilversummer bestraft voor plegen ontucht

HILVERSUM G+E 28/11
De Hilversumse politierechter L. Galema heeft gisteren een 51-jarige Hilversummer conform de eis veroordeeld tot 210 uur dienstverlening wegens het plegen van ontucht met een toentertijd minderjarig meisje. De man heeft het meisje tussen 1976 en 1984 onzedelijke handelingen laten verrichten.

De nu 26-jarige vrouw deed vorig jaar pas aangifte bij de politie. De Hilversummer werd opgepakt en verhoord. In eerste instantie ontkende hij, maar na een aantal verhoren waarin hij ook met de verklaring van de vrouw werd geconfronteerd, bekende hij.

De officier van justitie W. van Schaijk vroeg zich af welke straf nu de juiste zou zijn.

Hij vond het een ernstige zaak, omdat de volwassen man juist een voorbeeldfunctie heeft. Wel gaf hij aan rekening te houden met de positie van de man in de Gooise samenleving en zijn blanco strafblad.

Cel voor 2 meisjes van 15 en 17 jaar om verkrachting

NRC
DEN HAAG, 6 NOV. De Haagse rechtbank heeft gisteren de 17-jarige Fatima S. en de 15-jarige Denise B. uit Zoetermeer veroordeeld tot celstraffen van respectievelijk achttien en twaalf maanden wegens verkrachting van een 14-jarige plaatsgenoot. De meisjes ontvoerden hun slachtoffer uit een zwembad. In een nabijgelegen park werd het kind geschopt, geslagen en beroofd. Daarna werd het meisje gedwongen zich te ontkleden, waarna zij met een stok werd verkracht. Een jongen die toevallig passeerde nam deel aan de groepsverkrachting. Hij is veroordeeld tot plaatsing in een jeugdinstelling.

Jongen (17) verdacht van ontucht met 23 kinderen

GE 10/10

VENRAY
Een 17-jarige jongen uit Venray wordt ervan verdacht de afgelopen drie jaar met 23 kinderen ontucht te hebben gepleegd. Hij zit al sinds 22 september in voorlopige hechtenis. De politie heeft dit gisteren pas bekendgemaakt.

De eerste aangiften in deze zaak door verontruste ouders dateren van begin september. Uit het politieonderzoek dat daarop volgde, bleek al snel dat de verdachte zijn slachtoffertjes op speelplaatsen in de buurt benaderde. Hij speelde met hen totdat er een zodanige vertrouwensband was ontstaan dat hij zich seksueel aan de kinderen kon opdringen.

Vooralsnog gaat de politie

ervan uit dat de kinderen niet lichamelijk misbruikt zijn. De Venrayse jongen zou wel seksuele spelletjes met de kinderen hebben gespeeld. Hij bevredigde zich daarbij, al dan niet met hulp van de kinderen, die in leeftijd variëren van 4 tot 11 jaar.

De politie heeft, volgens de Roermondse officier van justitie D. van Delft, bewust gekozen voor een publiciteitsarme benadering in deze zaak. „Daar liggen pedagogische en psychologische argumenten aan ten grondslag”, zegt Van Delft. „Het leek ons beter eerst de kinderen zelf met de verhalen te laten komen. Wel is er onmiddellijk een hulpverleningsnetwerk gevormd, waar-

in politie, de Riagg, Slachtofferhulp, de scholen van de leerlingen en de GGD samenwerken. Op 6 oktober werd ook de eerste informatieavond voor de ouders van alle slachtoffertjes gehouden. Een tweede staat binnenkort op de agenda.”

Over de vraag hoe het mogelijk was dat de Venrayse jongen ruim drie jaar ongehinderd zijn gang kon gaan, wil Van Delft niet speculeren. „De praktijk leert dat kinderen niet zo goed begrijpen wat hen overkomt als ze zo seksueel worden benaderd. Pas veel later gaan ze daar over praten.” De politie sluit overigens niet uit dat er nog meer slachtoffertjes zijn. (GPD)

Twee jaar geëist na ontucht met jongens

NVH 27-11

ASSEN - Het was altijd gezellig in het huis van de 66-jarige H.C. de V. in Meppel. Schooljongetjes uit de buurt wipten geregeld even langs en troffen bij De V. ook hun vriendjes. Naast gezelligheid waren ook de 'randvoorwaarden' goed verzorgd. Computerspelletjes, chips, frisdrank, alles was bij De V. te verkrijgen. Een enkele keer kregen ze zelfs een biertje. De V. had echter ook een schaduwkant: hij kon niet van de jongens afblijven.

gaan met zijn praktijken. Over veertien dagen zal de rechtbank in Assen uitspraak doen.

Man pleegde ontucht met 71 jonge kinderen

ANP WK 15-11
WIJCHEN

Een 33-jarige inwoner van Spijkenisse heeft bekend dat hij de afgelopen twee jaar ontucht heeft gepleegd met 71 jonge kinderen en zich schuldig heeft gemaakt aan tientallen gevallen van schennispleging. Hij zocht zijn slachtoffertjes in Zuid-Holland en het West-Brabant.

De politie in Wijchen hield de man eind oktober aan. Hij had toen ontucht gepleegd met een zesjarig meisje uit Wijchen dat hij op straat spelend tegenkwam. Haar vader ging haar zoeken en betrapte de man. Volgens de politie ging de man in zijn auto op pad en stopte hij op plaatsen waar kinderen speelden.

De Wijchense politie heeft een groot aantal politiekorpsen aangeschreven over de inwoner van Spijkenisse. Gebleken is dat de man ook een aantal zaken heeft bekend waarvan geen aangifte is gedaan.

Man bekennt ruim 100 ontuchtzaken

NVH 15-11

WIJCHEN - Een 33-jarige inwoner van Spijkenisse heeft bekend dat hij ontucht heeft gepleegd met 71 jonge kinderen en schuldig is aan tientallen gevallen van schennispleging. De man zit vast. De politie in Wijchen hield de man eind oktober aan, zo is gisteren naar buiten gebracht. Op de dag van zijn arrestatie pleegde de Spijkenisser ontucht met een zesjarig meisje uit Wijchen dat op straat speelde. Haar vader ging haar zoeken en betrapte de man. Een buurtbewoner alarmeerde politie. Volgens de Wijchense politie heeft de man zijn slachtoffertjes meestal in Zuid-Holland en het westelijk deel van Noord-Brabant gezocht

Werkstraf na ontucht met minderjarig meisje

COEVORDEN - Tegen een 28-jarige inwoner van Coevorden is gisteren door de procureur-generaal bij het gerechtshof in Arnhem wegens ontucht met een 14-jarig meisje uit Slagharen een maand voorwaardelijk en 140 uur dienstverlening geëist. Tot diezelfde straf werd de man reeds door de politierechter in Zwolle veroordeeld, maar tegen dat vonnis kwam hij gisteren in hoger beroep.

"Het was wederzijds en ging allemaal uit vrije wil", luidde zijn verweer. "Dat het zo'n jong meisje was, kon je er trouwens niet vanaf zien. Zij was even groot als ik", liet de Coevordenaar tevens doorschemeren.

Tegenover zijn ontkenning stond echter de aangifte van het minderjarige slachtoffer. Daarin verklaarde zij van oktober tot een met december 1995 nabij zwembad de Bonte Wever in Slagharen door de man enkele keren te zijn lastiggevalen, gezoend en betast. Ook zou hij haar een keer in zijn auto hebben getrokken en een zwempasje hebben afgepakt om haar mee naar de parkeer-

plaats te krijgen.

"Dat is absoluut niet waar", verzekerde de man het hof. "Zij is zelf in de wagen gestapt en wilde het net zo graag als ik. Het kwam van twee kanten en van dwang was geen sprake. Daarvoor durf ik mijn handen in het vuur te steken."

De procureur-generaal hechtte aan deze ontkenning weinig waarde. "Volgens deze man is het allemaal in pais en vree gegaan, maar uit een soort van computerdagboek van het slachtoffer valt iets heel anders op te maken", luidde zijn oordeel. "Deze destijds 26-jarige man heeft zich vergrepen aan een 14-jarig meisje. Daarmee heeft hij haar lichamelijke integriteit geschonden, waarvan zij nogal ondersteboven is geraakt."

Nadat de zaak via een sportleraar van school aan het licht kwam, deden de ouders van het kind aangifte bij de politie. Intussen is tegen de Coevordenaar al een civiele procedure aanhangig gemaakt, waarin het meisje om schadevergoeding vraagt. Het hof wijst op 9 december arrest.

NVH 26-11-97

'Aanrander' meldt zich

NVH 13-11

ZALTBOMMEL - Een 47-jarige inwoner van Kerkdriel heeft zich zaterdag bij de politie in Zaltbommel gemeld. De man was dinsdagavond verdwenen, nadat hij hoorde dat ouders bij de politie gemeld hadden dat hij ontucht met hun dochters zou hebben gepleegd. De man is niet aangehouden. Woensdag heeft de politie huiszoeking in de woning van de man gedaan. Daarbij zijn vijftig videobanden in beslag genomen. Het is nog niet bekend wat er op de banden staat. De man zou vier meisjes tussen negen en twaalf jaar enige tijd seksueel misbruikt hebben.

Man vast voor verkrachtingen

DORDRECHT/HAGESTEIN

- De politie heeft een 35-jarige man uit Everdingen gearresteerd die wordt verdacht van het verkrachten van twee jongetjes van acht en negen uit Hagestein. De man blijkt al sinds 4 november in voorarrest te zitten. Hij ontkent. De jongetjes zochten op 4 oktober op een recreatieterrein in de buurt van de stuw in de Lek bij Hagestein naar maïskolven toen ze werden aangesproken door een man. Deze vroeg hen mee te komen naar de bosjes aan de rand van het veld. Daar bedreigde hij de jongens en dwong ze tot het plegen van ontuchtige handelingen. Daarna werden de jongens verkracht.

NVH 12-11-97

Ontucht met gehandicapte

GOOR - De politie Midden-Twente heeft de 59-jarige W. uit Goor aangehouden op verdenking van het plegen van ontucht met een verstandelijke gehandicapte man (24) en ongeveer 15 jongens en meisjes in zijn woonplaats. De verdachte heeft bekend de gehandicapte meermalen te hebben misbruikt. Het zou in W.'s woning tot verkrachting zijn gekomen. De zaak kwam aan het rollen nadat familieleden van de gehandicapte zich bij de politie meldden. In de verhoren besloot W. schoon schip te maken en vertelde hij dat hij in 15 jaar met zo'n 15 jongens en meisjes tussen zes en 16 jaar ontucht had gepleegd.

NVH 13-11-97

Ontucht bestraft

ASSEN - De 42-jarige A.K. uit Hoogeveen stond gisteren voor de Asser politierechter wegens ontucht met een elfjarige. K. zei gisteren ontzettend stom te zijn geweest en de consequenties daarvan te aanvaarden. Die kwamen neer op een straf van 180 uur dienstverlening, twee maanden voorwaardelijke celstraf, alsmede het betalen van 3100 gulden aan smartengeld. Hij heeft zich onder psychische behandeling gesteld, want de affaire die hem al zijn vrouw kostte, heeft hem sterk aangegrepen.

NVH 22-11-97

Italië ontzet over moord op seksueel misbruikte jongen

Van onze correspondent

ROME

Verkracht, vermoord, verbrand. Met ontzetting heeft Italië gereageerd op de moord op een negenjarig jongetje door pedofielen, die bekenden waren van de familie. Ze hebben het lijk verbrand en de as verspreid. Iedereen in het dorp wist ervan, maar niemand heeft iets gezegd.

De Italianen leven intussentide met de familie van Silvestro uit Cicciano, een dorp bij Napels. De jongen verdween op 8 november. Een week later werden een 70-jarige boer en zijn twee schoonzons aangehouden. Druppelsgewijs hebben ze de toedracht van hun misdaden bekend.

De jongen werd zeker sinds september misbruikt. De schoonzons wezen de boer als de dader aan. Silvestro werd doodgeschoten nadat hij had gedreigd dat hij alles tegen zijn ouders zou zeggen. Een van de schoonzons vond hem stervend in het huis van de boer. Ze wachtten tot hij dood was en stopten het lijk in een zak.

De drie zijn beschuldigd van moord, seksueel geweld en het verbergen en vernietigen van een lijk. De politie neemt aan dat er een vierde man in het spel is.

De bejaarde hoofddader, weduwnaar sinds drie jaar, heeft geruime tijd incest gepleegd met een van zijn dochters. Hij en een schoonzoon hebben antecedenten als kinderlokker. Hij verried zich in afgeluisterde telefoongesprekken met zijn schoonzons.

Volgens een carabinieri-kolonel heeft niemand in de wijk van het slachtoffer ook maar de minste medewerking gegeven bij het onderzoek.

Scholen in Italië gaan seksuele voorlichting geven

Van onze correspondent

ROME

De Italiaanse openbare scholen krijgen een nieuw vak: seksuele voorlichting. Deze doorbreking van een oud taboe, dat seksualiteit onbespreekbaar maakte, is te danken aan de verontwaardiging over recente gevallen van seksmisdaden, vooral de verkrachting, moord en verbranding van een negenjarig jongetje.

Onder kerkelijke druk heeft de regerende christen-democratische partij zich jarenlang met succes verzet tegen seksuele voorlichting op school. De regering-Prodi steunt mede op een partij van christen-democratische huize. Niettemin heeft ze gisteren besloten op de lagere en middelbare scholen seksuele voorlichting tot een verplicht vak te maken. Daarvoor zal een speciale docentenopleiding worden ingesteld.

Deze maatregelen maken deel uit van een 'strategisch plan' om de kinderen beter te wapenen tegen seksueel misbruik en om het geweld tegen hen aan banden te leggen. Gewetensbezwaarden zullen voor hun alternatieve dienstplicht worden ingezet als bewakers van scholen om de kinderen te beschermen tegen pedofielen. Een speciaal politiekorps wordt gevormd ter bestrijding van misdrijven tegen kinderen. En de tv zal inzake seks haar verantwoordelijkheid moeten kennen.

Deze initiatieven volgen op een golf van seksuele misdrijven tegen kinderen: schandalen over kinderporno, misbruik door een leraar van zijn leerlingen, een groepsverkrachting door acht jongens van een vijftienjarige schoolgenote, en vooral de infame dood van Silvestro in een dorp bij Napels. Deze negenjarige werd misbruikt door een zeventigjarige boer en diens twee schoonzons. Ze hebben hem doodgeslagen, in stukken gehakt en op een vuilnisbelt verbrand.

Duizenden mensen, onder wie veel kinderen, namen deel aan een protestdemonstratie. Velen eisten de doodstraf voor de daders.

Italianen willen de doodstraf voor pedofielen

Van onze correspondent

Eelco van der Linden NVH

ROME - Italië is in de greep van de pedofilie. Na de gruwelijke moord op een 9-jarig jongetje door een bejaarde maniak in de omgeving van Napels, gaan er steeds meer stemmen op om de doodstraf voor dit soort delicten in te voeren. De regering van premier Romano Prodi zal zich vandaag bezinnen over maatregelen die de volkswede kunnen temperen. Gedacht wordt onder meer aan het laten posten van dienstweigeraars bij de poorten van lagere scholen.

Gisteren liepen in Cicciano, het geboortedorp van de kleine Silvestro, 10.000 schoolkinderen uit de hele regio mee in een stille protestmars. Ze droegen borden met daarop teksten als 'pedofielen beesten noemen, is een belediging voor alle diersoorten'. De vader van Silvestro pleitte ervoor de dader, de 70-jarige Andrea Allocca, en zijn twee handlangers publiekelijk terecht te stellen.

De emoties lopen hoog op in de rest van Italië, waar iedereen van alle details op de hoogte is. De tv-journaals besteden sedert zaterdag de helft van hun zendtijd aan 'il piccolo Silvestro'. Die dag bekende Allocca het jongetje al een jaar sek-

sueel te hebben misbruikt en hem een week daarvoor te hebben vermoord omdat hij alles aan zijn vader wilde vertellen.

De als labiel bekend staande Allocca riskeerde bij zijn arrestatie gelyncht te worden door zijn dorpsgenoten. De pastoor liet weten 'als man en niet als geestelijke' Allocca te willen 'opsluiten in een donkere cel, zonder water en brood, tot hij langzaam crepeert'. Toen was overigens nog niet duidelijk waarom het lijk maar niet gevonden werd. Dat vertelde Allocca maandag met behulp van twee vrienden had hij het kind thuis eerst aan stukken gesneden om het vervolgens ongezien te kunnen verbranden in een boomgaard niet ver van zijn woning.

De politie en carabinieri van Napels zijn een offensief gestart om talloze andere gevallen van seksuele mishandeling in de regio op te lossen. Men vermoedt onder meer dat de in totaal 186 minderjarigen die hier zijn verdwenen, het slachtoffer zijn van criminele pedofielen. De onderzoekers stuiten echter telkens weer op een muur van zwijgen. Volgens een agent van de carabinieri moeten ook de inwoners van het minidorp Cicciano weet gehad hebben van wat er in huize Allocca al gedurende een jaar plaats had.

Afspraken in Italië over televisiegeweld

NRC

Door onze correspondent

ROME, 27 NOV. De Italiaanse publieke omroep en de belangrijkste commerciële tv-zenders hebben gisteren een akkoord gesloten over een gedragscode om kinderen te beschermen tegen negatieve invloeden van tv-kijken.

De afspraken tussen de staatsomroep Rai en het bedrijf Mediaset zijn op vrijwillige basis. Het kabinet zal op korte termijn bij decreet een commissie van toezicht instellen. Als die commissie tot de conclusie komt dat de afspraken zijn geschonden, kan zij openbare waarschuwingen publiceren.

Tussen 16 en 19 uur zullen alleen programma's en reclame worden uitgezonden die geschikt worden geacht voor kinderen. Ook de journaals in die periode zullen daarmee rekening moeten houden. In het algemeen is afgesproken dat in de periode van 7 tot 10 uur 's avonds seks en geweld zoveel mogelijk worden beperkt.

Het akkoord omvat een aantal precieze afspraken over de manier waarop kinderen in beeld komen.

Welke bizarre resultaten deze 'omerta' in combinatie met misère en onwetendheid kunnen opleveren, werd gisteren duidelijk voor het Paleis van Justitie van de eveneens bij Napels liggende stad Torre Annunziata. Op de eerste dag van het proces tegen 13 van verkrachting en het maken van kinderporno beschuldigde, onderling verwante mannen, werden niet die mannen bijna gelyncht door de woedende menigte, maar de moeders van de verkrachte kinderen.

Echtgenotes, zusters en moeders van de aangeklaagden stortten zich op de wagen waarin drie vrouwen zaten die het hadden aangedurfd het OM te ondersteunen en smartengeld te eisen. Zij kregen te horen 'hoeren' te zijn, 'zelf pedofiel' en hun kinderen te gebruiken om via de rechter geld te kunnen vragen. Ook vonden zij dat het om 'schizofrene kinderen' gaat, 'die toch op hun eigen benen bij de mannen naar binnen zijn gelopen'. 'Wij willen gerechtigheid', zo klonk het ritmisch voor het gerechtsgebouw.

Aan een andere soort gerechtigheid denken inmiddels veel Italianen. In Milaan is Viviana Beccalossi, een zeer charmant en net bevallen lid van de post-fascistische partij Nationale Alliantie, een handtekeningactie begonnen voor de invoer van de doodstraf. "Op sommige delicten kan alleen maar gewantwoord worden met een werkkamp of de dood", aldus Beccalossi.

Hoewel haar partij officieel tegen de doodstraf is, krijgt ze veel bijval van collega's. "Net als in de zo super beschaafde Verenigde Staten, willen wij dat maniakken gecastreerd worden en verkrachters opgehangen", aldus de eveneens uit Milaan afkomstige Roberto Jonghi.

Eenzelfde soort proces maakt de separatistische partij Lega Nord door. Secretaris Umberto Bossi is tegen de doodstraf, maar talloze 'leghisti' hebben het dezer dagen over 'de noodzaak bepaalde personen af te mogen slachten'. De parlementariërs in Rome, enkele maanden geleden nog massaal op de been tegen de executie van de Amerikaan O'Dell, denken genuanceerder, maar eisen maatregelen.

De regering reageert via haar minister van Onderwijs Luigi Berlinguer, die zegt dat "iedereen het monster pedofilie in de ogen moet zien". Hij heeft

Afgesproken is geen interviews uit te zenden met kinderen die een crisis doormaken. Daarbij kan het gaan om weglopers van huis en slachtoffers van de misdaad, prostitutie en pedofilie. Ook programma's waarin minderjarigen misdaden plegen, zullen worden geweerd.

Het akkoord is een directe reactie op twee affaires die veel onrust hebben veroorzaakt wegens hun mogelijke schade voor kinderen. Een is de berichtgeving over pedofielen in Napels die een jongetje van negen jaar hebben vermoord. De andere is de lange uitzending van een twee jaar geleden opgenomen proces tegen een geestelijk gestoorde man die twee kinderen op wrede wijze om het leven heeft gebracht.

De Napolitaanse pedofiliezaak heeft grote verontwaardiging en bezorgdheid gewekt in Italië. Het stoffelijk overschot van het jongetje is nog steeds niet gevonden. Het kabinet is van plan seksuele voorlichting op school te introduceren, in hoop zo kinderen beter te wapenen tegen pedofielen.

'Monster van Cicciano' in gevangenis overleden

Van onze correspondent

ROME - Het 'monster van Cicciano' is zaterdagochtend in de Napolitaanse gevangenis Poggioreale overleden. De pedofiele boer Andrea Allocca (70) werd twee weken geleden gearresteerd, omdat hij een negenjarig jongetje op gruwelijke wijze seksueel had misbruikt en vermoord.

Het 'monster' toonde geen enkele spijt van zijn gruwdaad en was de meest gehate man van Italië. Bij zijn arrestatie waarschuwde de politie voor represaille-acties in de gevangenis. "Wie zo iets heeft gedaan, hoeft niet te rekenen op een lang bestaan," zei een ex-gedetineerde.

De officiële versie van Allocca's dood luidt dat hij is overleden aan astma en een longontsteking. Er is een onderzoek ingesteld, maar niemand is benieuwd naar het resultaat. Allocca was het symbool geworden van het kwaad en veel Italianen vonden dat voor hem de doodstraf weer moest worden ingevoerd.

Jaarlijks verdwijnen er 3000 kinderen in Italië, van wie slechts weinigen worden teruggevonden. Het parlement heeft een wetsvoorstel ingediend voor zwaardere straffen op pedofilie, dat wacht op goedkeuring in de Eerste Kamer.

"Het lijkt me geen goed idee als we nu ineens allemaal het recht in eigen hand nemen," zei minister Andreatta (Defensie). "Dit soort gevallen moeten dienen als alarmklok, en niet als een aanleiding om ons juridische systeem terug te draaien naar de Middeleeuwen."

Eis levenslang na misbruik en moord Kim

G+E 28/11

OLDENBURG

Voor de rechtbank in het Duitse Oldenburg is gisteren levenslang geëist tegen de man (34) die eerder dit jaar het meisje Kim Kerkow (10) vermoordde en haar lichaam in Amsterdam achterliet.

De man heeft bekend Kim, na haar seksueel te hebben misbruikt, te hebben gedood. Volgens de openbaar aanklager is er geen aanwijzing voor dat de man ontoerekeningsvatbaar is.

De verdachte vermoordde in 1979 de toen twaalfjarige Sylke Meyer. Behalve de moord op Kim Kerkow wordt hem nu ook seksueel misbruik van twee jongens ten laste gelegd. (AP)

een serie tv-spots laten maken en er zullen cursussen gegeven worden voor onderwijzend personeel, met name in verpauperde gebieden.

Afgezien van een al gepresenteerde wet die voorziet in zware straffen voor iedereen die direct of indirect betrokken is bij seksueel misbruik van kinderen en het maken van kinderporno, heeft de regering een idee overgenomen van de vereniging van dienstweigeraars. Degenen met gewetensbezwaren gaan in de toekomst wacht lopen voor de poorten van scholen en kinderen begeleiden van en naar school.

Langere straf kinderdelicten

BONN

De Bondsdag heeft ingestemd met een wetsvoorstel om de maximale gevangenisstraf voor ontucht met kinderen te verhogen van tien naar vijftien jaar. Het maken van kinderporno valt in dezelfde categorie.

Het wetsvoorstel is tot stand gekomen onder invloed van twee misdrijven die diepe indruk maakten in Duitsland. Vorig jaar werd de 7-jarige Natalie Astner ontvoerd, verkracht en vermoord, en in januari van dit jaar werd de 10-jarige Kim Kerkow in Amsterdam dood aangetroffen. Ook zij was ontvoerd, misbruikt en vermoord.

Beide daders hadden eerder vastgezet voor ontucht met en moord op kinderen, maar waren allang weer op vrije voeten. Volgens parlementariër Herta and Paul Amirault worden jaarlijks 35.000 Duitse jongens en meisjes slachtoffer van een zedendelict. (AP)

'Belg moet weg bij Europees Hof'

Dutroux voelt zich niet verantwoordelijk

BRUSSEL - Marc Dutroux ontkent dat hij schuldig is aan de dood van de vier meisjes wier lijken vorig jaar zijn teruggevonden bij zijn huizen. "Hun dood was niet mijn wil en ik heb er ook niet direct aan bijgedragen", schrijft hij aan het dagblad La Dernière Heure.

Zoals tijdens zijn verhoren schuift hij de verantwoordelijkheid af naar zijn kompanen. Hij houdt consequent vol de enige te zijn die Julie en Melissa te hulp is geschoten.

In de gisteren gepubliceerde brief wijst hij ook beschuldigingen van onmenselijk gedrag van de hand. "Ik zou nooit op

het idee zijn gekomen bepaalde 'maatregelen' op te leggen die te maken hebben met marteling of geestelijke destabilisering", schrijft Dutroux.

Zijn brief, de eerste sinds zijn arrestatie in augustus '96, is een reactie op een verhaal in La Dernière Heure van een medegevangene, die beweert dat hij leeft als een kasteelheer, met televisie, volop kranten en extra eten op zijn kamer.

De kinderontvoerder voelt zich zwaar op de tenen getrapt. In plaats van een taart heeft hij vorige Kerst slechts een pot Nutella besteld in zijn cel, corrigeert hij. Geld heeft hij niet.

BRUSSEL, 6 NOV. Het Europees Parlement vindt dat de Belgische oud-minister van Justitie Melchior Wathelet moet opstappen als rechter bij het Europese Hof van Justitie. Met een meerderheid van 246 tegen 122 stemmen keurden de Europarlementariërs vanmorgen een voorstel daartoe goed.

De Europarlementariërs hou-

den Wathelet „politiek en moreel verantwoordelijk” voor de „verwoestende gevolgen” van de gevraagde vrijlating in 1992 van Marc Dutroux, die nu opnieuw vast zit op verdenking van misbruik van en moord op kinderen. Het Europees Parlement heeft formeel niets te zeggen over de benoeming van Europese rechters.

De christen-democratische

Europarlement vraagt rechter om aftreden wegens zaak-Dutroux

Van onze correspondent
Peter de Graaf

BRUSSEL

'Meneer Wathelet, slaapt u nog wel lekker?', zo was vorig jaar augustus al te lezen op een viaduct in Wallonië. België was in shock na de ontdekking van de gruwelijke misdaden van Marc Dutroux, die in 1992 vervroegd was vrijgelaten door toenmalig minister van Justitie Melchior Wathelet. Ruim een jaar later is de vraag nog steeds actueel hoe het met de nachtrust van Wathelet zit.

Want de druk op de Europese rechter om het boetekleed aan te trekken, is sindsdien alleen maar verder toegenomen. In navolging van de speciale onderzoekscommissie-Dutroux en bijna de hele publieke opinie eiste gisteren ook het Europarlement dat Wathelet ontslag neemt als rechter in Luxemburg.

Het parlement houdt Wathelet moreel en politiek verantwoordelijk voor de gevraagde vrijlating van Dutroux en de gebrekkige sociale begeleiding nadien, met alle 'verwoestende gevolgen' vandien. De eis tot zijn ontslag werd gesteund door 246 parlementsleden, terwijl 122 leden tegenstemden en achttien zich onthielden.

De resolutie heeft vooral symbolische waarde. Want het Europees Parlement gaat niet over de benoemingen (en ontslagen) bij het Europees Hof van Justitie. Maar met de uitspraak wordt wel extra druk uitgeoefend op Wathelet en zijn omgeving.

Premier Dehaene weigerde eerder dit jaar om de voordracht van

Wathelet in te trekken. Volgens hem had de ex-minister van Justitie via alle negatieve publiciteit al genoeg boete gedaan. In werkelijkheid verdedigde Dehaene slechts zijn eigen regering. Want de partij van Wathelet, de Franstalige christen-democraten van de PSC, had bedreigd met een regeringscrisis.

Vorige maand, een jaar na de Witte Mars, gaf de huidige minister van Justitie De Clerck echter voorzichtig toe dat de regering die kwestie verkeerd heeft beoordeeld. Want sindsdien geldt Wathelet als de personificatie van de vriendjespolitiek in het land. Waarom zou een rijks-wachter nog boeten voor zijn fouten, als de Europees rechter niet wordt gestraft?

Het debat over Wathelet in het Europees Parlement was bij vlaggen heftig. Vrijwel iedereen is het weliswaar eens dat Wathelet na alle commotie eigenlijk al lang geen Europees rechter meer had mogen zijn. Maar de tegenstemmers meenden dat het parlement zich wegens de scheiding der machten niet heeft te bemoeien met het gerecht.

Maar volgens de voorstanders kon het parlement het niet maken om zich bij het verslag over bestrijding van seksueel misbruik van kinderen niet uit te spreken over de kwestie-Wathelet. Volgens de Vlaamse socialist Willockx is de positie van Wathelet 'onhoudbaar' geworden. 'Hij bewijst zichzelf en Europa een dienst door af te treden', aldus Willockx.

Wathelet zelf hield zich gisteren in Luxemburg onbereikbaar voor commentaar. 'Hij is in zitting', verklaarde een medewerkster.

tractie wilde eigenlijk niet verder gaan dan de Waalse partijgenoot Wathelet op te roepen zijn verantwoordelijkheid te nemen „in het belang van de integriteit en de onafhankelijkheid van het Europees Hof van Justitie”. Het aftreden vragen van Wathelet zou volgens hen een schending betekenen van de scheiding der machten. Maar hun amendement werd verworpen. Ook andere parlementariërs, zoals Jan Kees Wiebenga (VVD), vinden dat het parlement geen veroordeling moet uitspreken in een zaak waarvoor het niet bevoegd is.

Vorige maand kwam de commissie openbare vrijheden van het Europees parlement al tot de conclusie dat Wathelet verantwoordelijk is voor de gebrekkige begeleiding van Dutroux na zijn gevraagde vrijlating en dat hij het niet verdient om een topfunctie in een Europese instelling te bekleden. De Europarlementariërs, die gisteren debatteerden over de bestrijding van seksueel misbruik van kinderen en sekstoerisme, waren vooral verontwaardigd dat Wathelet nooit in het openbaar zijn besluit tot gevraagde vrijlating van Dutroux heeft betreurd. „Hij heeft het niet verdiend voor het hof te mogen werken”, zei de Duitse rapporteur Martin Schultz.

De parlementaire 'commissie-Dutroux', die het onderzoek naar verdwenen kinderen doorlichtte, kwam eerder dit jaar tot de conclusie dat de verantwoordelijkheid van Wathelet „in aanmerking te nemen valt”. Toch werd Wathelet opnieuw voorgedragen als Europees rechter. Volgens de Belgische premier Jean-Luc Dehaene was de ex-bewindsman al voldoende gestraft, doordat zijn naam in het rapport van de 'commissie Dutroux' was genoemd. De Waalse christen-democraten van de PSC dreigden met een regeringscrisis als Wathelet gedwongen werd op te stappen. Vorige maand werd hij opnieuw benoemd.

Wathelet, van 1988 tot 1995 Belgisch minister van Justitie, werd in september 1995 benoemd tot Europees rechter. De benoeming van een politicus op de post van rechter was in België omstreden. Wathelets naam is in verscheidene schandalen gevallen, onder meer in een affaire rond illegale afvaldumping en eerder in de Dassault-omkoopzaak.

Rijkswachters gaan vrijuit na blunders

Van onze correspondent

BRUSSEL

De baas van de Belgische Rijkswacht, commandant-generaal W. de Ridder, is niet van plan zijn ondergeschikten te straffen die fouten hebben gemaakt in de affaire-Dutroux. Dit standpunt staat haaks op dat van de parlementaire onderzoekscommissie, die van minstens tien rijkswachters vond dat ze ernstig te kort waren geschoten.

'Een flink aantal van deze rijkswachters zijn naar mijn oordeel ten onrechte genoemd in het rapport van de commissie-Dutroux', aldus De Ridder gisterochtend voor de BRT-radio. 'Mogelijk heeft de commissie zich vergist.' Hij is daarom van plan slechts 'zeer milde' sancties op te leggen. De commissie-Dutroux heeft de rijkswachters, afkomstig uit Charleroi, Brussel en Luik, persoonlijk verantwoordelijk gesteld voor de belabberde uitvoering van het onderzoek.

De politieke superieur van De

Ridder, minister van Binnenlandse Zaken Johan Vande Lanotte, had hem opgedragen te onderzoeken welke straffen mogelijk waren voor de rijkswachters. Nu De Ridder niet van plan lijkt om harde maatregelen te nemen, is de verwachting dat Vande Lanotte naar wege zal zoeken om dat zelf te doen.

Tot nu toe hebben veel hoge verantwoordelijken geen repercussies ondervonden van hun nalatigheden in de Dutroux-affaire. Voormalig minister van Justitie Wathelet werd beloond met een zetel in het Europese Hof van Justitie. Ook procureur des konings Dejemepe en rijkswacht-chef De Vroom zijn niet gestraft.

De Ridder toonde zich in het radiogesprek niet erg onder de indruk van het feit dat enkele weken geleden drie rijkswachters elkaar in een verhoor voor de commissie-Dutroux beschuldigden van leugens. 'Nagegaan moet worden wie van de betrokkenen liegt en wie de waarheid spreekt.'

Zeven jaar voor moord op peuter

DEN BOSCH, 6 NOV. Het gerechtshof in Den Bosch heeft de negentwintigjarige T.J. uit Breda veroordeeld tot een gevangenisstraf van zeven jaar. Het hof achtte bezwaarden dat de vrouw vorig jaar haar buurkind Robin Bogers (3) door

verstikking om het leven heeft gebracht. Procureur-generaal mr. J. van Zon had een celstraf geëist van dertien jaar. De rechtbank in Breda veroordeelde de vrouw eerder tot tien jaar. Zij verpakte het stoffelijk overschot van de peuter in een plastic zak die ze vervolgens met het huisvuil meegaf. Op een vuilstortplaats is alleen het voetje teruggevonden.

Straf verlaagd voor moord op buurmeisje

ANP
DEN BOSCH

Het gerechtshof in Den Bosch heeft T. J. (29) uit Breda veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf. Het hof acht bewezen dat de vrouw vorig jaar haar driejarige buurmeisje Robin Bogers door verstikking om het leven heeft gebracht. Procureur-generaal mr. J. van Zon had dertien jaar cel geëist. De rechtbank in Breda veroordeelde de vrouw eerder tot tien jaar.

J. verpakte het stoffelijk overschot van de peuter in een plastic zak die ze vervolgens met het huisvuil meegaf. Later is na een uitgebreide zoekactie op een vuilstortplaats alleen een schoentje van Robin teruggevonden met daarin de resten van een voetje.

Volgens het hof is niet bewezen dat J. het kind met opzet om het leven heeft gebracht. Het arrest is goeddeels gebaseerd op de bekentenis van de verdachte. Die is geloof-

waardig en laat geen ruimte voor twijfel, aldus het hof. De raadsman van J., mr. D. Moszkowicz, had daar eerder vraagtekens bij geplaatst.

Bij het vaststellen van de strafmaat heeft het hof rekening gehouden met de mensonterende manier waarop de Bredase zich heeft ontdaan van het stoffelijk overschot. Afgezien van het voetje is van de peuter niets teruggevonden. Dat heeft bij de nabestaanden onnoemelijk veel leed veroorzaakt, meent het hof.

Dat J. een aantal van haar kennissen valselijk heeft beschuldigd (waarna dezen zijn aangehouden en maanden hebben vastgezeten) rekende het hof haar ook zwaar aan.

Bij de bepaling van de strafmaat heeft het hof als verzachtende omstandigheid de labiele toestand van de vrouw meegewogen. Eind 1995 overleed haar zoon, een speelkameraadje van Robin Bogers.

Eis 14 jaar voor gooi kind van flat

ANP
DEN HAAG

Omdat hij een kind van een flat in Schiedam zou hebben gegooid, is vrijdag voor het gerechtshof in Den Haag veertien jaar cel geëist tegen de 54-jarige J. V. De man werd eerder door de rechtbank in Rotterdam veroordeeld tot twaalf jaar cel. Procureur-generaal mr. J. Wittop Koning sprak van een 'weezinwerkende daad'.

V. zat op 11 augustus vorig jaar het achtjarige jongetje achterna in het trappenhuis van de flat aan het

Ook hof geeft man celstraf na gooien jongetje van flat

Van onze verslaggever
ROTTERDAM

Het gerechtshof in Den Haag heeft vrijdag een 55-jarige man uit Schiedam tot twaalf jaar celstraf veroordeeld, omdat hij op elf augustus vorig jaar de achtjarige Marcello Jansen van een flat gooide. Het jongetje vond daarbij de dood. De rechtbank in Rotterdam veroordeelde de man ook tot twaalf jaar.

'Het gooien van een kind van een flat is een lafhartige en weezinwerkende daad', aldus het hof in zijn

Lisztplein in Schiedam. De man zou zich hebben geërgerd aan het lawaai van spelende kinderen op de galerij. Op de twaalfde verdieping greep hij het ventje vast en gooide hem over de balustrade. Het slachtoffer overleefde de val niet. Beiden woonden in de flat.

Een getuige zag dat 'iemand' het jongetje over de reling gooide. Het zesjarige broertje van het slachtoffer heeft verklaard dat V. hem en zijn broer achterna zat. Raadsman P. Doedens suggereerde dat het achtjarige jongetje mogelijk van de balustrade was gevallen.

motivering. Twee weken geleden werd veertien jaar gevangenisstraf geëist tegen de man.

De 55-jarige man gooide de jongen van de flat na een ruzie die op de twaalfde verdieping begon. Daar kregen het slachtoffer en zijn broertje het met hem aan de stok omdat ze naar zijn zin te veel herrie maakten.

Na een achtervolging door het trappenhuis kreeg de man de jongen op de achtste verdieping te pakken en smeed hij hem over de reling. Hoewel niemand dit heeft gezien, wijzen de getuigenverklaringen er volgens het hof op dat dat alleen de veroordeelde de schuldige kan zijn. Mr. P. Doedens, de raadsman van de veroordeelde die altijd heeft ontkend, gaat waarschijnlijk in cassatie bij de Hoge Raad.

■ VERMISTE JONGEN De politie heeft vrijdag in een rioolput in Heerlen het stoffelijk overschot gevonden van de 14-jarige Ronald Baten. De jongen uit Heerlen werd sinds 24 september vermist. De politie gaat uit van een misdrijf. VK 22-11

Junks verdacht van moord

HEERLEN, 24 NOV. Vijf drugsverslaafden uit Heerlen, in de leeftijd variërend van 19 tot 27 jaar, worden verdacht van moord op de 14-jarige Ronald Baten. Diens lijk werd vrijdagmorgen na een tip gevonden in een rioolput op het Templesplein in het centrum van Heerlen, op enkele meters van het huis waar het slachtoffer en de vijf verdachten regelmatig drugs gebruikten. De vijf vermoedelijke daders, vier mannen en een vrouw, zijn vandaag voorgeleid aan de officier van justitie. Ronald Baten, die zelf ook als verslaafde bekend stond, werd sinds 24 september vermist.

...DOOR DUTROUX...

'Belgische justitie is nu een laboratorium

De Belgische minister De Clerck is begonnen met hervormingen bij de justitie. „Als in België criminaliteit wordt vastgesteld, wordt dat gezien als teken van de rotte sfeer bij justitie.”

Door onze correspondent **IRGIT DONKER**
BRUSSEL, 7 NOV. Kindermoorden, vuilniszakken met lijken en nu weer een dominee die zijn familie ou hebben vermoord en versnelen. Als België het wereldnieuws maakt, gaat het de laatste tijd om gruwelverhalen. Op de achtergrond speelt het falen van politierecht justitie, dat zo duidelijk is gebleven in de zaak rond kinderontvoerder Marc Dutroux.

„We kampen met een wereldwijd imago probleem”, beaamt de Belgische minister van Justitie Stefaan de Clerck. „Als in België criminaliteit wordt vastgesteld, wordt dat beschouwd als bevestiging van de rotte sfeer bij justitie. We moeten nog vele mythen opzuigen, ook in Nederland.” Want criminaliteit komt in België niet neer voor dan elders en ook zijn collega's hebben problemen. „Ik volg bijvoorbeeld de moedijkheden die Winnie Sorgdrager meemaakt.” Maar De Clerck zal niet ontkennen dat er bij de Belgische justitie veel moet veranderen. Justitie moet van de negentiende eeuw overgaan naar de eenentwintigste, is zijn slogan.

Opgewekt verklaart De Clerck dat hij een groot voordeel heeft: in België is na de schok van de affaire-Dutroux veel mogelijk. „Ik ben bezig met hervormingsprojecten, terwijl collega's kampen met een opeenvolging van schandaaldossiers.” Zijn collega-ministers informeren geïnteresseerd naar de hervormingen die in België op stapel staan, zoals oprichting van een Hoge Raad voor Justitie die exter-

ne controle moet uitoefenen, het afschaffen van politieke benoemingen en de hervorming van de politiediensten. „Bij mij is het een laboratorium.”

Stefaan de Clerck zit ruim twee jaar op Justitie. Daarvoor was hij parlementariër en werkte hij vijftien jaar in de advocatuur. De Clerck komt uit de rechtervleugel van de Christelijke Volkspartij en slaat waarden als het gezin hoog aan. Zijn reputatie werd gevestigd met zijn vastberaden optreden in de volkswoede na het losbarsten van de affaire-Dutroux. Hij erkende dat bij het gerecht fouten zijn gemaakt en bezocht als eerste politicus de ouders van de vermoorde meisjes Julie en Mélissa. Inmiddels wordt De Clerck wat minder vaak genoemd in het lijstje mogelijke opvolgers van premier Dehaene. Maar hij is met zijn 45 jaar nog jong, zo wordt gezegd.

In het 'Kabinet van de heer minister' op de zevende verdieping van zijn ministerie vertelt De Clerck dat hij uit de ivoren toren is gekomen, waarin de Belgische minister van Justitie zich te lang had verschanst. „De minister van Justitie is niet meer de gezagsminister die bij hoge uitzondering een moeilijke tekst in het parlement komt verdedigen. Hij moet voortdurend de confrontatie aangaan met de hele maatschappij.” De gemeenschap vraagt daar om. „Ze is veel extravert, zeker in België waar men tot voor kort niet naar buiten kwam.”

In alle hevigheid kwamen de Belgische emoties los, toen vorig jaar driehonderdduizend mensen door Brussel liepen die hun vertrouwen in justitie opzegden. Nu maakt De Clerck zich niet „de illusie” dat de legitimiteit van justitie is versterkt. „Het wantrouwen zit diep, de schok was groot. Dat vraagt lange termijn werk.” Justitie was lang het stiefkind van de Belgische politiek — sluitpost op de begroting, verstoken van een

Minister van Justitie Stefaan de Clerck (Foto De Morgen)

fulltime minister. „Dat kan niet met één wondermiddel opgelost worden. We zijn bijvoorbeeld nog altijd bezig met de eerste golf van automatisering.”

„Ik schipper voortdurend tussen woede en hoop”, zegt de Clerck. „De woede om wat moge-

lijk was en de hoop dat het verandert.” Inmiddels is er meer geld voor justitie: de begroting gaat van zo'n 2 miljard gulden dit jaar naar 2,3 miljard in 2000. Daarnaast wordt 1 miljard uitgetrokken voor infrastructuur. „Er komen nieuwe gerechtshoeven. We schrijven

In Vlaanderen klinkt de roep steeds harder om meer bevoegdheden voor het gewest. De Vlaamse regering draait zich warm voor 1999, het eerstvolgende moment waarop een staatshervorming mogelijk is. Tot nu toe werd vooral gesproken over het overdragen van sociale zekerheid en belastingen naar de gewesten, die nu al verantwoordelijk zijn voor ondermeer milieu, een deel van het economisch beleid, ruimtelijke ordening en werkgelegenheid. Onlangs lanceerde de Vlaamse minister-president, Luc Van den Brande (CVP), de vraag of justitie niet moet worden toegevoegd aan het verlanglijstje. Wat vindt de federale minister van justitie hiervan?

„In mijn ogen is de opdracht om justitie te moderniseren zo groot, dat het bijzonder ongelukkig zou zijn als het nu op een communautair debat uitdraait. Inhoudelijk moeten we zo ver mogelijk gaan op federaal niveau. Rechtspreken is een universele activiteit. Dat belet niet dat we het parajustitiële kunnen opsplitsen, bijvoorbeeld de behandeling van seksueel delinquenten. Dan zit je dicht bij welzijn en gezondheidszorg. Ook binnen de nationale orde van advocatuur wordt de vraag gesteld naar de splitsing van rechtshulp in Vlaanderen en Wallonië. Nederlandstaligen willen niet verder met de federale orde. Maar de hard core van justitie heeft belang bij universele dienstverlening. De overheid als oplossing die conflictbehandeling naar zich toetrekt en rechtvaardigheid probeert te brengen.”

een internationale architectuurwedstrijd uit voor Gent en Antwerpen.” Justitie krijgt er zo'n 1000 medewerkers bij, waaronder 240 rechters en de gevangencapaciteit ligt met duizend cellen. Maar de laatste hervorming is de mentaliteitsverandering. „Wij wil-

len externe controle op justitie, maar magistraten vrezen voor de gevolgen. Dat vraagt tijd, de geesten moeten rijpen.”

De Clerck maakte een 'ronde van België', langs de vijf hoven van beroep en ontmoette „bij wijze van spreken” alle magistraten. „Iedere keer was ik verbaasd dat van de vele zaken die op het spoor zijn gezet, zo weinig bekend is. Mensen willen zich alleen bezighouden met hetgeen waarbij ze zelf belang hebben.” Hij merkte verschil tussen Noord en Zuid. „In Wallonië is de vraag naar middelen nadrukkelijker, terwijl men in Vlaanderen gemakkelijker aanvaardt dat daar tegenover meer inspanningen en creativiteit moeten worden gezet.” In het algemeen blijkt de magistratuur zwaar aangeslagen. „Ze worden beschouwd als verantwoordelijk.”

Voor de bevolking gaan de veranderingen niet snel genoeg. Ze roept om het straffen van verantwoordelijken in de affaire-Dutroux, die in het rapport van de onderzoekscommissie worden genoemd. De Clerck is niet gelukkig met dat namen noemen. „De commissie noemt met een korte evaluatie een aantal namen.” Nu blijkt het lastig om via disciplinaire of strafrechtelijke procedures sancties op te leggen. „De bevolking ziet het noemen van namen als veroordeling. Ik denk dat de commissieleden dat effect onderschat hebben.”

De Clerck begrijpt dat velen de vraag stellen of België wel is veranderd, een jaar na de affaire-Dutroux. „Hoe leg je een slachtoffer uit dat we een wet aan het wijzigen zijn die er ooit voor zal zorgen dat het anders zal zijn?” De minister is in ieder geval zelf veranderd. „Wat mij getekend heeft, is dat springen tussen het emotionele en de vertaling naar iets concreets. Hoe kun je iets realiseren, tegenover ouders die hun kind verlorer hebben?”

Herstel vertrouwen in politiek België kost tijd

Een jaar geleden trokken driehonderdduizend demonstranten door de straten van Brussel onder een scherm van witte paraplu's: de Witte Mars, een protest tegen het verlies van België's onschuld. De koning en zijn eerste minister beloofden dat alles beter worden zou. Er is inmiddels wel iets veranderd, meent premier Dehaene. Maar de zaken kosten tijd, en hij heeft geen zin de publieke opinie achterna te hollen. „Christus is aan het kruis geraakt door een volkstribunaal.”

Van onze correspondenten **Geert-Jan Bogaerts** en **Peter de Graaf**
BRUSSEL

'België zal nooit meer zijn wat het geweest is', zei premier Jean-Luc Dehaene een jaar geleden. Dat was na afloop van de Witte Mars, de demonstratieve optocht door Brussel. De driehonderdduizend deelnemers waren boos en teleurgesteld en hoopten dat hun massale opkomst effect zou sorteren.

België is nu een jaar verder, en er lijkt weinig veranderd. Integendeel, de vertrouwenscrisis en de kloof tussen burgers en politiek lijkt groter dan ooit. Premier Dehaene ontkent niet dat er problemen zijn, maar plaatst ze in een breder perspectief.

— Hoe kijkt u nu, een jaar na dato, aan tegen uw uitspraak dat België na de Witte Mars voorgoed veranderd is? Zijn er daadwerkelijk dingen veranderd?

„Jazeker. We hebben prioriteiten verlegd. Een paar jaar geleden stond alles in het teken van de Economische en Monetaire Unie. België moest zich kwalificeren, zijn begroting op orde brengen. Nu is er beleidsruimte om andere dingen mogelijk te maken. Er is wel degelijk wat wezenlijks veranderd: de hervorming van politie en justitie is aangepakt. Ook al weet ik in mijn binnenste wel dat ook een mentaliteitsverandering van de actoren no-

dig is, en dat heb ik niet in de hand. „Als u nu zegt: de man in de straat merkt er weinig van, dan zeg ik: de man in de straat heeft ook weinig heil gezien in het EMU-beleid, maar na enkele jaren plukt hij er wel de vruchten van. Dat heeft even tijd nodig.”

— Toch lijken de mensen teleurgesteld en onverschillig. Ze zien dat de politiek veel praat, maar dat de mensen die verantwoordelijk worden gehouden voor de falende justitie gewoon op hun stoel blijven zitten. Ex-minister Wathélet is zelfs herbenoemd tot Europees rechter.

‘Een politicus moet niet blindelings meegaan met de publieke opinie’

„Luister. We hebben hier een parlementaire onderzoekscommissie gehad, die tot taak had te onderzoeken hoe politie en justitie te werk zijn gegaan. Die commissie kwam over als een rechtbank, wat ze niet is. Haar conclusies kwamen over als een veroordeling, wat ze niet waren. Om mensen te straffen, moet je tuchtprocedures hebben, en daarin zijn de regels veel stringenter. Dat leidt tot misverstanden.”

„Julie hebben in Nederland hetzelfde probleem gehad, met de commissie-Van Traa. Hoeveel mensen zijn er gestraft? Eén procureur, meen ik, en die heeft nog een formidabele vergoeding gehad ook.”

„Ik zal nooit meedoen met een volksrechtbank. Christus is aan het kruis geraakt door een volkstribunaal. Voor een volksrechtbank bestaan geen onschuldigen. Ik had op

basis van het rapport van de commissie-Dutroux bijvoorbeeld geen reden om een beroepsverbod in te stellen voor meneer Wathélet.”

— Maar uw eigen minister van Justitie, Stefaan de Clerck, heeft onlangs toegegeven dat dat een ongelukkig besluit was.

„Hij heeft deze mening niet in het kabinet geuit. En zelfs als ik had geweten wat het effect was van het aanblijven van Wathélet op de publieke opinie, dan had ik nog het zelfde besluit genomen.”

— Als mensen zo weinig vertrouwen hebben in de politiek, dan is er toch duidelijk een probleem?

„Allereerst een kanttekening. De waarneming van de Belgen is ook een beetje dubbel. Ze vinden in het algemeen dat politici zakkenvullers en profiteurs zijn, alleen de volksvertegenwoordiger die ze persoonlijk kennen, dat is 'ne goeie.”

„Er is sprake van een algemeen maatschappelijk probleem in de verhouding tussen de politiek en de burgers. Maar dat is niet uniek voor België, dat speelt in de hele westerse wereld. Je moet middelen zoeken om het vertrouwen te herstellen.”

„De beste manier om dat te doen, is naar mijn idee niet om blindelings in het gareel te lopen van de publieke opinie. Een politicus moet ongeacht het effect van zijn daden zijn eigen koers volgen.”

„Ik ben er nog niet met mezelf mee in het reine hoe de politieke besluitvorming moet aansluiten op de moderne informatiemaatschappij. Als ik die ellenlange procedures zie bij ons in het parlement, die dikke pakken papier waarvan ik denk „och och, wat een bossen hebben daarvoor moeten sneuvelen”, dan voel ik ook wel de afstand tussen onze politieke instituties en de moderne informatiemaatschappij.”

— U heeft wel eens gezegd dat dit uw laatste termijn als premier is. De man die u in 1995 belette om voorzitter te worden van de Euro-

— *Commissie, John Major, is nu van het toneel verdwenen. Wat denkt u na 1999 te gaan doen?*

„Ik heb altijd pleidooien gehouden voor maatschappelijke mobiliteit. Ik kijk met een zekere jaloezie naar het Amerikaanse systeem en heb grote bewondering voor een man als McNamara, zonder de pretentie te hebben mij met hem te willen vergelijken. Die is president geweest bij General Motors, toen

deze of gene post. Ik heb geleerd om niet te veel te plannen, want soms komt het omgekeerde uit van wat je gedacht had. Halverwege 1999 maak ik de balans op, en dan zien we wel.”

— *U heeft wel eens gezegd dat dit uw laatste termijn als premier is. De man die u in 1995 belette om voorzitter te worden van de Euro-*

Kindermisbruik aanpakken ??

Wathelet moet weg bij Europees Hof

De Belgische rechter Melchior Wathelet moet weg bij het Europees Hof van Justitie, zo vindt het Europees Parlement. In een resolutie over seksueel misbruik van kinderen stelden de europarlementariërs zich begin november op het standpunt dat Wathelet ongelofwaardig was als Europees rechter. De reden was dat Wathelet, toen hij nog Belgisch minister van Justitie was, persoonlijk het besluit had genomen om Marc Dutroux vervroegd op vrije voeten te stellen.

Hoewel het EP formeel geen zeggenschap heeft over de Europese rechters, meende het toch zijn stem te moeten laten horen om zoveel mogelijk druk op Wathelet uit te oefenen. Hem werd in de resolutie verweten dat hij moreel en politiek verantwoordelijk was voor de "verwoestende gevolgen van zijn besluit" tot vervroegde vrijlating van Dutroux, die verdacht wordt van de moord op Julie en Melissa en An en Eefje en de ontvoering van twee andere meisjes.

De hoofdmoot van de resolutie betrof echter een doeltreffender aanpak van het seksueel misbruik van kinderen. Een van de aanbevelingen was nu eindelijk een centrum met gegevens over vermiste kinderen in Europa op te zetten. Ook zouden de EU-landen

meer lijn moeten brengen in wat wel en wat niet strafbaar is. Zo zouden alle EU-landen dezelfde omschrijving moeten hanteren van pedofiele handelingen. En bijv. kinderporno of kinderseksuïerisme zouden op dezelfde manier strafbaar moeten zijn. Het EP vond overigens dat niet alleen de productie en de verkoop van kinderporno strafbaar moet zijn, maar ook het bezit ervan. Verder zouden reisbureaus, luchtvaartmaatschappijen en hotelketens die betrokken zijn bij kinderseksuïerisme, vervolgd moeten kunnen worden wegens lidmaatschap van een criminele organisatie.

Maar ook in de reclamewereld er is wel een en ander te verbeteren. Reclamemakers zouden kinderen niet meer mogen

afbeelden in volwassen, seksueel getinte poses. En om kinderen vooraf in bescherming te nemen zouden mensen die wegens pedofilie veroordeeld zijn, nooit meer in contact met minderjarigen mogen komen.

Wathelet

Niettemin ging het debat vooral over de vraag of het EP nu wel of niet aan moest dringen op het aftreden van Wathelet. Anne Van Lancker (B, PES/SP) vond dat Wathelet het morele gezag miste dat een Europese rechter nodig heeft, en dat het EP zijn stem moest laten horen in het belang van de geloofwaardigheid van de Europese instellingen. Ook Magda Aelvoet (B, GROEN/AGALEV) vond dat het EP een politieke uitspraak kon doen, al meende ze dat de hoofdverantwoordelijkheid lag bij de Belgische regering, die Wathelet had benoemd. Jaak Vandemeulebroucke (B, ERA/VU) meende dat de Belgische regering Wathelet, die ook genoemd is in onderzoeken naar illegale wapenverkoop en milieufraude, naar het Hof had gestuurd om van hem verlost te zijn. Kennelijk, zei hij, wordt het Hof beschouwd als een "politieke recyclagemachine". Frank Vanhecke (B, NI/VL, BLOK) zag Wathelet als de hoofdschuldige voor de hele verrotting van de Belgische justitie. Overigens wees hij Van Lancker erop dat het haar partij was geweest die Wathelets benoeming had goedgekeurd.

Raf Chanterie (B, EVP/CVP) en Gérard Deprez (B, EVP/PSC) waren beiden de mening toegedaan dat het EP niet gemachtigd is om te vragen om het aftreden van een rechter. Bovendien, zo voegde Chanterie eraan toe, gedroeg het EP zich zo wel heel erg als een volkstribunaal dat Wathelet aan de schandpaal nagelt, terwijl de echte schulden natuurlijk Dutroux, Nihoul en kompanen zijn.

Gevaarlijke sekten

Door BIRGIT DONKER NRC (10-11) Sekten bestaan niet. Of ze bestaan wel, maar dan moet je ook traditionele godsdiensten als katholicisme, protestantisme of islam een sekte noemen. Die eigenzinnige stelling verdedigt de Belgische historica Anne Morelli in haar *Open brief aan de sekte van de sektetegenstanders*.

"Het is onmogelijk een grens te trekken tussen religie en sekte", zegt Morelli in het *Institut d'Histoire des Religions* van de Universiteit Libre de Bruxelles. "Grote godsdiensten die nu alom geaccepteerd zijn, begonnen immers als sekte. Wat wij religie noemen, is eigenlijk een sekte die geslaagd is."

Morelli deed twaalf jaar onderzoek naar sekten in Brussel en bracht er een honderdtal van in kaart — van de Orde van de Zonnetempel tot satanverrederders. Ze concludeerde dat je niet kunt uitmaken of een groepering gevaarlijk is of dat morgen misschien wordt. Natuurlijk, ook in sekten komen oplichters en misdadigers voor. "Maar nu er in Brussel een dominee wordt verdacht van moord op zes familieleden, zeggen we toch ook niet dat alle dominees moorden?"

Meerderheidsreligies verliezen terrein aan een scala nieuwe godsdiensten. Morelli: "Mensen kiezen hun religie à la carte." Maar de "godsdienstmultinationals" zijn slechte verliezers die nauwelijks de vrije concurrentie gunnen aan "kleine zelfstandige ondernemers", die vaak als gevaarlijk worden afgeschilderd.

Morelli, zelf katholiek opgevoed maar inmiddels atheïst, waarschuwt tegen het criminaliseren van nieuwe religies. "Dan maak je ze tot martelaren."

Ze bepleit integratie. "Ik verdedig sekten niet, maar de samenleving kan nu eenmaal geen onderscheid maken tussen goede en kwade religies." Toch wordt dat onderscheid voortdurend gemaakt.

De verdachtmaking zit volgens Morelli al in de woordkeuze. 'Religie' verwijst naar iets respectabels, terwijl 'sekte' een negatieve bijklank heeft. Daarom spreekt ze liever van alternatieve, nieuwe of kleine religies. De negatieve benaming gaat verder. "De paus richt zich tot 'gelovigen', maar men is 'aanhanger' van Krishna", schrijft Morelli. En: "Als men spreekt over de religieuze initiatie van kinderen hebben 'catechese' en 'ronselen' uiteraard niet dezelfde gevoelswaarde."

In Brussel zijn relatief veel sekten, omdat hier de Europese Unie zetelt. "Alternatieve religies uit bijvoorbeeld de Verenigde Staten die maar één zetel in

Europa hebben, kiezen voor Brussel." Het is een uitgelezen plek om te lobbyen, wat bij sekten ook weer als negatief wordt gezien. "Maar wanneer ik lobby voor een organisatie tegen rasenhaat, wordt dat beschouwd als positief, omdat het voor het zogenoemde goede doel is."

Dit voorjaar zorgde een parlementaire onderzoekscommissie voor opschudding in België, toen ze een lijst presenteerde met 189 sekten die in de gaten gehouden zouden moeten worden, van de satanische Abrasax tot een katholieke organisatie als Opus Dei. "Een fantasielijst", vindt Morelli, die als expert werd gehoord. "Groepen die ik alleen maar ter sprake bracht, zoals Jehovagetuigen, werden zonder meer op de lijst gezet." Bovendien, zo lang je geen bevredigende definitie van sekten kunt geven, moet je volgens de historica geen lijst met groepen opstellen waar je speciaal op moet letten.

Om sekten te kunnen definiëren wordt bijvoorbeeld aangevoerd dat sekten zich mengen in het privé-leven van hun aanhangers. Maar Morelli ziet "geen enkel verschil tussen mevrouw Gabriëlle, hogepriesteres van de groep Ananda, die haar volgelingen verplicht condoom, pil of spiraalje te gebruiken en mijnheer Wojtyła, 'heilige vader', die het hun verbiedt."

Sekten zouden gewelddadig zijn. "Maar grote oorlogen in de wereldgeschiedenis hebben een religieuze grondslag." Sekten zouden hun leden dwingen hun bezittingen op te geven. "Sommigen geven inderdaad veel geld aan sekten", beaamt Morelli. "Dat wordt gezien als diefstal. Maar in januari geven veel katholieken de paus geld als nieuwjaarsgeschenk en die besteedt het vervolgens aan een nieuw type pausmobiel." Ook wordt vaak gezegd dat sekteleiden gehersenspoeld worden. Morelli haalt een als non geklede pop uit een vitrinekast vol katholiek speelgoed. "Als een kind hiermee speelt in plaats van met een Barbie, is dat dan geen hersenspoeling?"

De onderzoekscommissie bepleitte aanpassing van de wet, zodat bijvoorbeeld "misbruik maken van psychische zwakte" strafbaar wordt.

"Onzin", vindt Morelli. Sekten moeten net als ieder ander de wet respecteren, maar daarvoor zijn geen speciale wetten nodig. "In de hele maatschappij heb je goede en slechte mensen, perverselingen en gekken." Eigenlijk zouden we pas echt bang moeten zijn voor de traditionele meerderheidsreligies. "Want die kunnen hun wil opleggen."

Uur der waarheid voor Winnie

De Waarheidscommissie van Zuid-Afrika buigt zich volgende week over een van de pijnlijkste episodes uit de strijd tegen de apartheid: de terreur van Winnie Mandela en haar 'Football Club' in Soweto. Het ANC zal de zitting aangrijpen om haar kandidatuur voor het vice-presidentschap onschadelijk te maken. Maar de voormalige 'moeder des vaderlands' rekent op de steun van 'de massa's'.

Van onze correspondent
Hans Moleman
JOHANNESBURG

Ze is een leugenaar. Een salonpopuliste. Een onberekenbare charlatan. Steve Tshwete, minister van Sport en Recreatie en daarnaast hoofdorganisatie van het Afrikaans Nationaal Congres, mocht deze week eindelijk zijn hart luchten. Met toestemming van de ANC-leiding haalde hij ongekend hard uit tegen Winnie Madikizela-Mandela.

Het was voor het eerst dat de hoogste bazen van de regeringspartij van Zuid-Afrika het aandurfden de voorzitter van de ANC-vrouwenliga aan de schandpaal te nagelen. Winnie had het er ook naar gemaakt. In een kranteninterview had ze de partijtop beschuldigd van verraad aan het *Freedom Charter*, de 'bijbel' van het ANC, verraad aan 'de massa's', slapheid tegen criminelen. En passant eiste ze herinvoering van de doodstraf.

Daarmee was voor het ANC de maat vol. Tot dan toe had de partij het gedrag van dolend partijraadslid en parlementariër Madikizela-Mandela zoveel mogelijk genegeerd. Maar met het grote partijcongres van medio december in het verschiet werd ditmaal besloten tot een harde tegenaanval. Want Winnie heeft zich kandidaat gesteld voor de post van vice-president van de partij, en daarmee van het land. De nachtmerrie van Nelson Mandela, zijn opvolger Thabo Mbeki en alle 'redelijken' binnen het ANC is dat het haar nog zal lukken ook.

Vooraf de referentie aan het *Freedom Charter* deed pijn. Winnie heeft in de partijraad nog nooit een bijdrage geleverd aan het politieke debat, brieste minister Tshwete. Haar vertroebelde brein begrijpt het allemaal niet meer. Winnie mag zich als een radicaal voordoen, haar populistische roep om de doodstraf is gewoon rechts.

Ze weten bij het ANC dat de voorzitter van de vrouwenliga nog steeds aanmerkelijke steun geniet. Vooral onder de armsten van Zuid-Afrika, die ruim drie jaar na het afschaffen van de apartheid nog weinig verbetering in hun dagelijks leven hebben bespeurd. Want de één miljoen nieuwe huizen die de partij bij de eerste democratische verkiezingen in 1994 heeft beloofd staan er nog lang niet. Schoon water, elektriciteit, behoorlijke gezondheidszorg en onderwijs zijn er ook nog niet voor iedereen.

Het volk moet geduld hebben, zei president Mandela onlangs weer. Maar onderwijl is er wel een kleine bovenlaag van zwarte Afrikanen die

is Winnie Madikizela-Mandela nog steeds 'de moeder des vaderlands' uit de strijd tegen de apartheid. Dat ze volgende week voor de Waarheidscommissie moet verschijnen wegens betrokkenheid bij een reeks van moorden en ontvoeringen, lijkt op hen weinig indruk te maken. 'De mensen die ze liet doden waren verraders', zegt een man in de township. Hij wil niet geloven dat Winnie ernstig in de fout is gegaan. 'De kranten en de televisie proberen alleen maar haar zwart te maken.'

Winnie Madikizela-Mandela mag graag inspelen op het volkssentiment. In het kranteninterview bevestigde ze deze week dat de staat de één miljoen belofte huizen al lang zelf had gebouwd, als het aan haar had gelegen. Ze zinspeelde op de massale onteigening van blanke grondbezitters.

Ze zei zelfs precies te weten wie er achter een paar recente grote bankovervallen zitten. 'Ik ken die jongens, maar de minister van Politie wil niet naar me luisteren.' Toen de politie zich een dag later bij haar meldde om de details te noteren, gaf ze opeens niet thuis. Het was tekenend voor de doorzichtige demagogie waarvan ze zich bedient in haar gooi naar de macht.

De Waarheidscommissie heeft de hele volgende week uitgetrokken voor de ex-vrouw van president Mandela en haar beruchte lijfwacht, de Mandela United Football Club. Op de agenda staan een twintigtal moorden, ontvoeringen, mishandelingen en aanslagen die worden toegeschreven aan dit gezelschap, dat aan het einde van de jaren tachtig in naam van de strijd tegen de apartheid een ware terreur uitoefende in Soweto en omstreken.

Wie Winnie niet gehoorzaamde, werd als verrader bestempeld en moest uit de weg worden geruimd. Het bekendste voorbeeld is Stompie Seipei, de jonge ANC-activist die in Winnies riante villa in Soweto werd gemarteld en vermoord.

Volgens politieke waarnemers wordt de zitting het uur van de waarheid voor Winnie. De commissie heeft 34 getuigen opgeroepen om te ontfafelen wat er destijds precies is gebeurd. Onder hen bevinden zich naast voormalige handlangers van de Football Club ook nationale kopstukken als Albertina Sisulu en Cyril Ramaphosa. Zij maakten destijds deel uit van het Mandela Crisis Comité, een commissie van het ANC die na de moord op Stompie vergeefse pogingen ondernam om Winnie weer in het gareel te krijgen.

De verwachting is dat zij een ontluisterend beeld zullen schetsen van de voormalige 'moeder des vaderlands'. Het ANC ziet de sessie van de Waarheidscommissie als de gelegenheid bij uitstek om de ongewenste kandidate voor het vice-presidentschap onschadelijk te maken. De partij neemt voor lief dat hierdoor ook een schel licht zal vallen op haar eigen zwakte om tijdens de 'struggle' losgeslagen elementen in toom te houden.

En Winnie? Ze is ervan overtuigd dat ze als overwinnaar uit de strijd zal komen. Ze zal verklaren dat haar niets te verwijten valt, dat haar slachtoffers verraders waren, dat de geheime politie van de apartheid haar in diskrediet wilde brengen. Hoe meer ze in de hoek wordt gedreven, hoe wilder ze om zich heen zal slaan, hopen op de sympathie van 'de massa's'. Haar optreden voor de Waarheidscommissie zal het hoogtepunt vormen van haar campagne voor de op één na hoogste post binnen het ANC.

Een van haar slachtoffers is Dudu Chili: een kleine, mollige zwarte vrouw van in de vijftig, die in de jaren tachtig coördinator was van de ANC-vrouwenliga in de Transvaal. Haar zoon Sibusiso weigerde zich bij de Mandela Football Club aan te sluiten. Na een vechtpartij volgde een aanslag op Chili's huis, waarbij haar nichtje, de dertienjarige Finkie, om het leven kwam. Chili is een van de getuigen. Ie-

ANC hoopt op afgang kandidaat presidentschap

rijk geworden is - vaak dankzij goede connecties met het ANC - door lucratieve overheidsopdrachten of de oprichting van zwarte *empowerment*-bedrijven. Dat is de 'massa's' in de squatterkampen niet ontgaan. 'Winnie heeft ons nooit in de steek gelaten', zegt een vrouw in een zwarte township bij Pretoria. 'Zij komt voor ons op, terwijl het ANC met *big business* bezig is.' Voor miljoenen zwarte Afrikanen

Doen wij, haar slachtoffers, er dan niet toe? Zijn wij niemand? Als de zaak toentertijd binnen de ANC-gelederen was aangepakt, als Winnie had gezegd 'het spijt me, ik ben ook geen god' dan hadden we de hele zaak al vergeten.

Dereen in Soweto was bang voor Winnie, zegt ze. 'Ze was te groot, als mevrouw Mandela, de vrouw van de man die wij vereerden.' Ze hoopt dat de waarheid nu boven tafel komt, al blijft ze teleurgesteld in het ANC, dat Winnie zo in de hand boven het hoofd hield.

Golf van beschuldigingen over 'Mama' Mandela

Zuid-Afrika luistert deze week leemloos naar de getuigenissen voor de Waarheidscommissie over de daden van Winnie Mandela. Isteren en vandaag werd ze beschuldigd van moord, intimidatie en fysiek geweld.

Door onze correspondent **NRC**
LOLKE VAN DER HEIDE
JOHANNESBURG, 25 NOV. Halverwege haar verhoor barstte Phumlile Dlamini in tranen uit. Onbepaald. Ze had zojuist beschreven hoe Winnie Madikizela-Mandela haar in 1988 persoonlijk in elkaar had geslagen. Reden: de jonge vrouw was een affaire begonnen met een van Winnie's *lover boys*, Johannes 'Shakes' Tau. Phumlile

werd, terwijl ze zwanger was van Shakes, zo verklaarde ze, later nog een keer urenlang afgetuigd door Winnie's lijfwachten. In het kruisverhoor noemde mevrouw Mandela's raadsman de beschuldigingen van de getuige „pure verzinsels”. De eerste twee dagen van de openbare hoorzittingen van de Waarheids- en Verzoeningscommissie in Johannesburg over de activiteiten van de Mandela United Football Club, Winnie Mandela's persoonlijke zwaarbewapende militie in de ja-

ren tachtig, waren een aaneenschakeling van gruwelijke onthullingen en beschuldigingen aan het adres van de 63-jarige ex-vrouw van president Mandela. En op elke aantijging had ze, via haar advocaten, een weerwoord: de getuigen logen.

Een bittere Phumlile Dlamini, die destijds via haar broer Tholi betrokken raakte bij de 'voetbalclub' in Soweto, zei dat haar kind ten gevolge van de mishandeling verstandelijk gehandicapt ter wereld kwam. En Tholi Dlamini werd in hetzelfde jaar 1988 door Winnie 'ontmaskerd' als spion en op haar bevel vermoord door een ander lid van de club, zo verklaarde Phumlile.

Een andere getuige, Thami Hlatswayo, legde uit hoe Winnie eind 1987 de executie gelastte van Vincent Sefako, een comman-

dant van Umkonkotho we Sizwe (MK), de gewapende arm van het ANC. Een ooggetuige van de mysterieuze dood van Sefako, een vrouw in Soweto, werd naderhand doodgeschoten met veertien kogels uit een AK-47, zo verklaarde Hlatswayo.

De vroegere chauffeur van Winnie Mandela, John Morgan, beschreef hoe de tieneractivist Stompie Seipei eind 1988 dagenlang werd gemarteld door Winnie en haar 'voetballers'. Morgan zei dat Stompie, die eveneens een 'politieespion' zou zijn, onder meer herhaaldelijk in de lucht werd gegooid, waarna men hem op de betonnen vloer liet vallen. De 'coach' van de club, Jerry Richardson, die naderhand voor de moord op Stompie werd veroordeeld, liet via zijn advocaat weten dat hij degene was die Stompie uiteindelijk afmaakte met een tuinschaar, „als een schaap”.

Een van de kroongetuigen in de hoorzitting, Katiza Cebekhulu, zei in september van dit jaar in de zwaarste en tot dusverre meest uitgebreide aanval op Winnie dat zij persoonlijk Stompie doodstak. Katiza was, tot hij in 1989 in ongenade viel, een van de naaste medewerkers van Winnie. Hij zei naderhand ontvoerd te zijn op last van Winnie, bracht enkele jaren in de gevangenis in Zambia door. Daarna wist hij te ontkomen naar Engeland, waar hij sindsdien in ballingschap woont. Nelson Mandela zei vorige week, in een kennelijke poging het voor zijn ex-vrouw op te nemen, dat Katiza „niet de moed” zou hebben naar Zuid-Afrika te komen, maar de president had ongelijk. Zondagavond kwam Katiza Cebekhulu onder strenge veiligheidsmaatregelen in Johannesburg aan. De vrees bestaat dat aanhangers van 'mama' Mandela het op zijn leven hebben gemunt. Hij zou naar verwachting vanmiddag getuigen tegen Winnie.

Winnie Mandela, die ogenschijnlijk onbewogen bleef onder de lawine van aanklachten, heeft gisteravond juridische stappen ondernomen tegen Katiza Cebekhulu. Op het politiebureau van Johannesburg heeft zij een crimen iniuriae ahangig gemaakt tegen haar voormalige vrouweling.

De ouders van twee 'verdwenen' leden van de 'voetbalclub' beschreven gisteren in schrijnende woorden hun ervaringen aan het einde van de jaren tachtig. Nicodemus Sono vertelde hoe hij zijn zoon Lolo eind 1988 voor het laatst zag. Lolo werd voorgereden in een minibus, waarin Winnie Mandela zat. Lolo was volgens zijn vader bont en blauw geslagen. Winnie zei dat Lolo een informant van de politie was en dat de „beweging zou besluiten wat er met de hond zou worden gedaan”. Vader Sono, die daarvoor bevriend was met Winnie, zei dat alle pogingen om zijn zoon vrij te pleiten mislukten. Lolo Sono is nooit meer teruggezien, noch zijn 'clubgenoot' Siboniso Shabalala, wiens moeder gisteren aan Winnie Mandela smeekte om te vertellen wat er met haar zoon is gebeurd. Maar opnieuw ontkende Winnie Mandela elke betrokkenheid.

Vanmorgen nam Xoliswa Falati plaats in het getuigenbankje, een vroegere intieme vriendin en vrouweling van Winnie. Falati kreeg in 1989 celstraf opgelegd wegens betrokkenheid bij de moord op Stompie. Ze had zich vandaag voor de gelegenheid gekleed in een traditionele leren Xhosa-jurk, afgezet met hamers en sikels. Falati ging woest tekeer tegen Winnie Mandela, die ze een „tiran” noemde. Ondanks pogingen van commissievoorzitter Desmond Tutu was Falati niet te stoppen in haar tirade tegen Winnie Mandela. „Ik draaide op voor de moord op Stompie. Ik loog voor de rechtbank voor haar, dat is onze cultuur, ik ging de gevangenis in voor haar.”

Toch blijft Winnie Mandela beschikken over een fanatieke schare aanhangers die zich verzamelen buiten het zittingsgebouw in de wijk Mayfair. Ze dragen spandoeken met de tekst 'Winnie for president' en dansten de toyi-toyi voor haar. „Winnie heeft voor elke zwarte in dit land gevochten”, aldus Victoria Mazamisa, lid van Winnie's vrouwenliga van het ANC.

Ex-vrouw van Nelson Mandela oog in oog met slachtoffers knokploeg Winnie noemt getuigen 'fantasten'

Van onze correspondent **VK**
Hans Moleman
JOHANNESBURG 25-11

Voor het eerst zat Winnie Madikizela-Mandela maandag tegenover haar slachtoffers. De afstand was nog geen tien meter: ze keken haar recht in de ogen terwijl ze hun beschuldigingen spuiden. De een met woedende blikken en boze woorden, de ander fluisterend en in tranen.

Ze monsterde de mensen bijna onbewogen. Soms moest ze even lachen of haalde ze haar schouders op. Geen woord sprak ze hardop, de hele dag. Ze fluisterde alleen tegen de twee advocaten die haar aan een krap tafeltje flankerden. Die verklaarden dan napens haar dat de wrede herinneringen van de geachte getuigen ontsproten moesten zijn aan een rijke fantasie.

Winnie had er in ieder geval niets mee te maken. Niet met de dood van ANC-guerrillastrijder Vincent Sefako, negen jaar geleden in Soweto. Volgens zijn kameraad Thami Hlatswayo was Vincent het slachtoffer van Winnie's privé-legertje, de Mandela United Football Club. Vincent was ook het vriendje van haar dochter. Desondanks werd hij uit de weg geruimd, volgens Thami omdat hij niet wilde gehoorzamen aan 'Mother', zoals Winnie door haar volgelingen werd genoemd.

Niet met de verdwijning van Lolo en Sibonisa, twee zwarte tieners die in 1988 voor het laatst werden gezien in haar gezelschap. Lolo zat volgens zijn vader Nico Sono in een Volkswagenbusje. Zijn gezicht was bont en blauw.

Winnie negeerde de smeekbede van de vader om zijn zoon te laten gaan. 'Lolo is een spion', beet ze hem toe. 'Deze hond gaat mee, de beweging zal zijn lot bepalen.' De lichamen van Lolo en zijn vriend Sibonisa zijn tot op de dag van vandaag niet gevonden.

Het zijn slechts twee voorbeelden in een reeks van gruwelverhalen die Winnie Madikizela-Mandela deze week moet aanhoren voor de Waarheidscommissie in Johannesburg. De ex-vrouw van de Zuid-Afrikaanse president Nelson Mandela is door de commissie gedagvaard om te worden gehoord over ernstige schendingen van de mensenrechten aan het einde van de jaren tachtig.

Met haar lijfwacht, de Football Club, zou ze Soweto, het zwarte township van Johannesburg, hebben geterroriseerd. Ze zag in tientallen zwarte mensen, vaak ook ANC'ers, verraders of lieden die haar machtspositie in gevaar brachten. Ze werden bedreigd, ontvoerd, mishandeld, sommigen werden vermoord. De ANC-leiding keek vanuit het verre Lusaka machteloos toe. Zelfs een speciaal Mandela Crisis Comité slaagde er niet in Winnie in het gareel te krijgen.

Gisteren trad ze aan voor wat in de Zuid-Afrikaanse pers is omschreven als haar 'week van de waarheid'. Op het oog zelfverzekerd, gekleed in een eenvoudige lichte jurk met een motief van blauwe rozen. Een parelketting om de hals, witte open schoenen met hoge hakken. Met haar onberispelijke korte permanent ziet ze er jonger uit dan ze is. Het 63-jarige gezicht vertoont bijna geen rimpels.

Een horde camera's - de belangstelling van de buitenlandse pers is bijna even groot als tijdens de vrijlating van Nelson Mandela en zijn inhuuldiging als president - registreerde hoe ze uit haar dure Duitse auto stapte en bijna kopje onder ging in de massa mediavertergenwoordigers. Enkele tientallen vrouwen van haar ANC-vrouwenliga dansten. 'Wie Winnie beschadigt, beschadigt de natie', stond op een van hun borden.

De grote vraag is wat er waar is van alles wat over haar gezegd

het vice-presidentschap van het ANC voor het congres van volgende maand?

Vorige week haalde de ANC-leiding bij monde van sportminister Steve Tshwete voor het eerst meedogenloos uit naar Winnie. Ze werd gebrandmerkt als 'leugenaar' en 'politiek dolende charlatan'.

John Morgan, een Zulu met een Engelse naam, was maandag in ieder geval een geloofwaardige getuige. Hij is zelf niet mishandeld, hij verloor geen familieleden door toedoen van Winnie's privé-legertje, hij beging zelf geen misdaden waarvoor hij nu amnestie nodig heeft. Hij was destijds alleen haar chauffeur.

Zijn relaas zei in alle eenvoud veel over de meedogenloze geestgesteldheid waarin de 'moeder der natie' in de donkere nadagen van de apartheid kennelijk verkeerde. Hij vertelde hoe Winnie eind 1988 als eerste de dertienjarige Stompie Seipei begon te slaan, waarna haar voorbeeld werd gevolgd door leden van de Football Club.

Ook Stompie was volgens Winnie een verrader. Ze zei 'Gooi hem hoog op', waarna de jeugdige ANC-activist werd gejonast en tegen de grond smakte. 'Hij zag er vreselijk uit de volgende ochtend', vertelde Morgan. 'Zijn hoofd was opgezwollen als een voetbal.'

Winnie Madikizela-Mandela heeft geweigerd amnestie te vragen. Ze vindt dat ze persoonlijk niet schuldig is aan enige schending van de mensenrechten, dat haar hoogstens mag worden verweten dat ze haar 'voetballers' niet steeds in de hand had.

Commissie moet gruwelverhalen beoordelen

wordt. Sprekt Katiza Cebekhulu de waarheid als hij zegt dat hij Winnie persoonlijk Stompie Seipei zag doodsteken? Dat wordt het immense probleem voor de commissie van bisschop Tutu: hoeveel geloof kan worden gehecht aan de tientallen belastende getuigenissen die deze week op het programma staan. Wie heeft er vooral belang bij zijn eigen straatje schoon te vegen?

Met veel belangstelling wordt gewacht op de verklaringen van vooraanstaande ANC'ers als Albertina Sisulu en Cyril Ramaphosa. Maar hoe onpartijdig is hun visie, nu Winnie zich heeft opgeworpen voor

DE WAARHEID OVER WINNIE

VK 25-11

Winnie Mandela werd in 1991 veroordeeld voor ontvoering van vier jongens en medeplichtigheid aan mishandeling. Ze kreeg zes jaar gevangenisstraf opgelegd, die later werd omgezet in voorwaardelijk. Deze week staat zij voor de Waarheidscommissie en vandaag zal zij oog in oog staan met Katiza Cebekhulu, de verdwenen getuige. Die beweert dat Winnie Mandela persoonlijk de jongen Stompie Moeketsi Seipei heeft doodgestoken.

Cebekhulu was een van haar vertrouwelingen in de Mandela United Football Club, de knokploeg van Winnie Mandela. De BBC-televisie bracht zijn verhaal in een schokkende documentaire en de journalist Fred Bridgland publiceerde het in een boek: *Katiza's Journey, beneath the surface of South Africa's shame*.

Sinds de processen tegen Winnie Mandela's naaste medewerkers en haarzelf zijn nieuwe onthullingen naar buiten gekomen over de moorden van de 'voetbalclub' en over de pogingen van het ANC om de zaak in de doofpot te stoppen.

Jerry Richardson, de 'coach' van de knokploeg, die is veroordeeld voor de moord op Stompie, heeft verklaard dat hij tijdens het proces heeft gelogen om Winnie Mandela te beschermen. Xoliswa Falati, haar meest naaste medewerkster, bekende eveneens mijneed. Er zijn inmiddels veel getuigenissen dat Winnie Mandela zelf het voortouw nam bij de martelingen in haar woning. Het staat allemaal beschreven in Emma Gilbey's boek *The lady: the life and times of Winnie Mandela* uit 1993.

De getuigenissen van Cebekhulu gaan nog verder. Hij beweert dat hij heeft gezien dat Winnie zelf Stompie de dodelijke messteken heeft toegebracht, nadat de jongen door de gehele ploeg halfdood was geslagen. Hij zegt dat hij door Winnie naar de methodistische priester Verrijs was gestuurd om hem tot homoseksuele daden te verleiden. Verrijs, die jeugdactivisten op de loop voor de politie onderdak bood in zijn huis, was Winnie's rivaal in de wijk.

De beschuldiging van seksueel misbruik heeft Winnie Mandela altijd aangevoerd als reden om Stompie en zijn drie maten uit Verrijs' huis te laten ontvoeren door de 'voetbalclub'. Cebekhulu zegt dat zijn provocatie mislukte, maar dat hij van Winnie moest volhouden dat Verrijs hem in zijn slaap had verkracht. Er zijn nooit getuigen gevonden voor de vermeende verkrachtingen door Verrijs.

Cebekhulu's getuigenis werpt ook een nieuw licht op de moord op de arts Abu-Baker Asvat. Die had Stompie en de andere mishandelde jongens gezien, vlak voor Stompie verdween. Volgens Cebekhulu heeft Winnie Mandela haar lijfarts onder druk gezet om een valse verklaring te schrijven, waarin hij bij Cebekhulu een verkrachting had geconstateerd. De arts had echter niets gevonden en weigerde. Vervolgens zou

De wraak van de verdwenen getuige

Winnie de arts hebben laten vermoorden door twee huurmoordenaars omdat ze bang was dat hij haar geheim zou verraden.

Cebekhulu's verklaringen halen ook Winnie's alibi tijdens haar proces onderuit. Opeens beweerde zij toen dat zij tijdens de mishandelingen en de verdwijning van Stompie in het plaatsje Brandfort was geweest. De rechter geloofde het niet, maar kon het alibi niet weerleggen. Enkele getuigen die het alibi ondersteunden, hadden na de veroordeling al gezegd dat ze hebben gelogen op aandringen van Winnie's advocaat en minnaar Dali Mpofu.

Tijdens het proces dook Cebekhulu onder: hij vreesde dat Winnie ook hem uit de weg zou laten ruimen omdat hij te veel wist. Hij werd gepakt door de politie en naar eigen zeggen overgeleverd aan Winnie Mandela. Op het ANC-hoofd-

kantoor in Johannesburg stelde zij hem voor de keus: of het land uit met hulp van het ANC, of de dood. Na bizarre omzwervingen in Afrika belandde hij in Zambia, waar hij in de gevangenis werd gezet op bevel van president Kaunda.

Het is niet vast te stellen of Cebekhulu in alles de waarheid vertelt. Bridgland is een journalist die zich door zijn bron tamelijk kritiekloos laat meeslepen. Dat deed hij eerder in zijn opmerkelijke biografie van de Angolese verzetsleider Jonas Savimbi, die hij later heeft herroepen toen hij had ontdekt dat Savimbi Bridglands Unitarvriend Tito Chitungi en een groot deel van diens familie had laten vermoorden.

Cebekhulu is een onbetrouwbare bron, hoe hartverscheurend zijn levensverhaal ook is, omdat hij wraakgevoelens jegens Winnie Mandela koestert. Bij de belangrijkste onthullingen is het zijn woord tegen dat van Winnie. Hij suggereert bijvoorbeeld dat Winnie samenwerkte met de politie, maar Bridgland heeft verzuimd die ernstige beschuldiging na te trekken.

Misschien de opmerkelijkste onthulling in Bridglands boek komt van Kaunda. Die vertelde hem en de BBC-filmploeg dat Oliver Tambo (de inmiddels overleden leider van het ANC in de jaren vari ballingschap) hem had verzocht om Cebekhulu incommunicado te houden in de gevangenis van Lusaka en dat hij in de veronderstelling leefde dat het verzoek van Nelson Mandela kwam. Mandela ontkennt dat echter.

Bridgland deed geen moeite de toedracht te achterhalen, maar hoe het ook zij, Kaunda's verklaring bewijst dat de ANC-top de zaak-Winnie Mandela probeerde te verdoezelen. Evenals overigens de misdaden van andere ANC-leiders, bijvoorbeeld in de ANC-kampen in Angola.

Het ANC maakte het mogelijk dat de 'voetbalploeg' zijn gang kon gaan en saboteerde de rechtsgang. Ook het ANC moet zich verantwoordelijk maken voor de gewelddadige kanten van zijn verleden.

Wim Bossema

'Had ik Stompie maar in veiligheid gebracht'

waarnemers bij Waarheidscommissie vinden getuigen onbetrouwbaar

Verklaringen tegen Winnie omstreden

Van onze correspondent
Hans Moleman
JOHANNESBURG

De tweede dag van de hoorzitting over Winnie Madikizela-Mandela en haar privé-legertje, de Mandela United Football Club, werd gedomineerd door twee getuigen van wie de betrouwbaarheid discutabel wordt geacht. De een, Xoliswe Falati, eens een vrouwelijke van Winnie, lanceerde dinsdag in een emotioneel betoog een nieuwe beschuldiging: de ex-vrouw van Nelson Mandela zou de aanstichtster zijn van willekeurige beschietingen op treinen in de omgeving van Johannesburg, een aantal jaren geleden.

Bij deze aanslagen werden tientallen zwarte forensen gedood of gewond. De gangbare verklaring voor de treinterreur is dat deze het werk was van aanhangers van de Zulu-partij Inkatha, die mogelijk werden geholpen door de geheime politie van het apartheidsregime. Volgens Falati, die destijds bij de guerrillaleger van het ANC zat, was

het echter Madikizela-Mandela die er mee naartoe nemen', hield ze de Waarheidscommissie voor.

De tweede hoofdgetuige was Katiza Cebekhulu, die eind jaren tachtig een hulpje was van de Football Club. Hij herhaalde zijn beschuldigingen, die enkele maanden geleden al in een boek van de Engelse journalist Fred Bridgland stonden. Madikizela-Mandela zou eind 1988 eigenhandig de dertienjarige ANC-activist Stompie Seipei met een mes hebben doodgestoken, nadat ze hem geholpen door Cebekhulu en enkele 'voetballers' eerst ernstig had mishandeld.

Cebekhulu, een eenvoudige man van het platteland van Kwazulu-Natal, maakte geen bijzonder snuggere indruk. Hij moest door zijn advocaat stapje voor stapje door zijn beschuldigingen worden geleid, alsof hij het zelf allemaal niet precies wist. Ondanks deze hulp gaf hij soms nog rare antwoorden. Zo verklaarde hij dat de leden van de Football Club geen wapens hadden, een observatie die opmerkelijk mag heten, gelet op de moorden en

schietpartijen die op hun conto worden geschreven.

De advocaten van Winnie Madikizela-Mandela namen nauwelijks de moeite om in te gaan op de vele beschuldigingen van Falati en Cebekhulu. Ze schilderden Falati af als een labiele vrouw die 'zelfs ging huilen als ze de vloer schrobde'. Tegen Cebekhulu, diens beschermvrouwe barones Emma Nicholson (een voormalige Engels conservatief parlements lid) en de journalist Bridgland dienden ze maandag al een klacht in wegens smaad.

De klacht was voor Cebekhulu aanleiding om dinsdag vervoegd voor de commissie te verschijnen. Hij wil zo snel mogelijk met Nicholson weer terug naar Engeland. De Waarheidscommissie garandeerde hem eerder dat de Zuid-Afrikaanse justitie hem niet zal arresteren tijdens zijn verblijf in Johannesburg.

'Het probleem met getuigen als Falati en Cebekhulu is dat je bij hun verklaringen niet meer weet wat je moet geloven', zegt een onpartijdige waarnemer. 'Hun verleden is vol leugens en halve waarheden.'

Paul Verryn raakte in de jaren tachtig als priester in Soweto betrokken bij de strijd tegen de apartheid. In zijn pastorie ving hij regelmatig jongeren op, onder wie de tieneractivist Stompie Seipei, die in 1988 in of nabij het huis van Winnie Mandela werd gemarteld en vermoord. In december van dat jaar ontketende Winnie Mandela, die zich onder het mom van een voetbalclub had omringd met een militie, voornamelijk bestaande uit jonge jongens, een campagne tegen Verryn, die ze zag als een rivaal, zowel in de acquisitie van (buitenlandse) hulp als in de gunst van de jongens. Winnie zette enkele van 'haar boys' en andere medewerkers ertoe aan Verryn te betichten van seksueel misbruik van jongens. Hoewel daar nooit enig bewijs voor was, bleef het spook van sodomie Verryn, die nu bisschop is, achtervolgen. Op de hoorzitting van de Waarheidscommissie verklaarde de ene na de andere getuige de afgelopen dagen dat alle aantijgingen aan het adres van Verryn destijds waren verzonnen.

Verryn zelf getuigde gisteren op emotionele wijze. Voordat hij zich tot Winnie Mandela zelf wendde, zochten en vonden zijn ogen contact met de moeder van Stompie in de zaal. 'Wat het moeilijkst voor mij is, is dat ik Stompie niet uit mijn pastorie naar een veilige plaats heb gebracht. Als ik dat wel had gedaan, was hij vandaag nog onder ons geweest. Ik verontschuldigd mij tegenover mevrouw Seipei.'

Verryns toenmalige klerikale leider, Peter Storey, herinnerde er gisteren in zijn verklaring voor de Waarheidscommissie aan dat iedereen de beschuldigingen aan het adres van Verryn heeft ingetrokken, 'iedereen op één na'. 'En ik roep haar (Winnie) op om eveneens met de waarheid voor de dag te komen. We moeten de bedwelmende dampen van geweld en leugens verdrijven', aldus Storey.

Vijf leden van het zogenaamde toenmalige 'crisis-comité', onder wie de dominees Frank Chicane en Beyers Naudé, deden vanmorgen tegenover de commissie verslag van hun toenmalige onderhandelingen met Winnie Mandela. Hoewel het ANC pas in 1990 weer werd gelegaliseerd waren gevangenen leiders als Nelson Mandela in de tweede helft van de jaren tachtig vanuit hun cel nauw betrokken bij de politieke gang van zaken. De ANC-top stelde het crisis-comité in, nadat men signalen had opgevangen dat de situatie rondom Winnie uit de hand liep. Sydney Mufamadi, die nu ANC-minister van openbare veiligheid is en toentertijd lid van het comité, zei gisteren dat Winnie op geen enkele manier naar hen wilde luisteren. Het comité bepleitte wekenlang de vrijlating van vier jongeren, die eind 1988/begin 1989 door Winnie werden vastgehouden. Maar zelfs een bevel van Winnie's toenmalige echtgenoot en politieke meerdere Nelson om de jongeren vrij te laten haalde niets uit. Toen ze na lange tijd toestemde in de vrijlating van de vier, dood te zijn. Mufamadi zei dat het crisis-comité begin 1989 een brief stuurde aan het toenmalige hoofdkwartier van het ANC in Lusaka,

Door onze correspondent
LOLKE VAN DER HEIDE

JOHANNESBURG, 27 NOV. Op dag drie van de zitting van de Zuid-Afrikaanse Waarheids- en Verzoeningscommissie, over de activiteiten van Winnie Mandela in de jaren tachtig, kon de methodistische bisschop Paul Verryn zijn emoties niet meer de baas. Dikke tranen welden op achter zijn brilleglazen toen hij Winnie Madikizela-Mandela rechtstreeks aankeek en zei: 'Ik ben diep vernederd door de dingen die u over mij heeft gezegd. Maar ik vergeef u, ook als u dat niet wilt. Ik wil verzoening met u.' Een bewogen commissievoorzitter Desmond Tutu wendde zich tot Winnie met het verzoek te reageren, maar haar advocaat antwoordde dat ze daartoe in het openbaar niet bereid was.

Winnies naam is in verband gebracht met ten minste elf moorden en verscheidene andere schendingen van de mensenrechten. De openbare zitting van de Waarheidscommissie over de bezigheden van de 'voetbalclub', die de hele week duurt, heeft plaats op haar eigen verzoek. In september had al een 'in camera' verhoor van de commissie plaats, maar mevrouw Mandela, de ex-vrouw van president Mandela, stond op een publieke zitting, om 'voor eens en altijd' haar naam te zuiveren. In 1991 werd de 'coach' van haar voetbalclub, Jerry Richardson, veroordeeld tot een lange celstraf wegens de moord op Stompie. Winnie kreeg aanvankelijk ook zes jaar cel opgelegd, maar dit werd later omgezet in een hoge boete.

Een van haar vroegere naaste medewerksters, Xoliswa Falati, die eveneens gevangen zat wegens haar aandeel in de moord op Stompie, deed gisteren aan het eind van haar verschijning voor de Waarheidscommissie een dramatische oproep aan commissievoorzitter Desmond Tutu. Falati, die in onmin is geraakt met haar voormalige boezemvriendin Winnie, zei dat ze Tutu naar de mijnschachten kon brengen waarin de lichamen van jongeren die zijn verdwenen zijn gedumpt. Tutu antwoordde dat in opdracht van de commissie inmiddels in de schachten van uitgebluste goudmijnen nabij Soweto wordt gezocht naar lichamen. Het lijk van Stompie Seipei werd begin 1989 al teruggevonden.

Winnies naam is in verband gebracht met ten minste elf moorden en verscheidene andere schendingen van de mensenrechten. De openbare zitting van de Waarheidscommissie over de bezigheden van de 'voetbalclub', die de hele week duurt, heeft plaats op haar eigen verzoek. In september had al een 'in camera' verhoor van de commissie plaats, maar mevrouw Mandela, de ex-vrouw van president Mandela, stond op een publieke zitting, om 'voor eens en altijd' haar naam te zuiveren. In 1991 werd de 'coach' van haar voetbalclub, Jerry Richardson, veroordeeld tot een lange celstraf wegens de moord op Stompie. Winnie kreeg aanvankelijk ook zes jaar cel opgelegd, maar dit werd later omgezet in een hoge boete.

Een van haar vroegere naaste medewerksters, Xoliswa Falati, die eveneens gevangen zat wegens haar aandeel in de moord op Stompie, deed gisteren aan het eind van haar verschijning voor de Waarheidscommissie een dramatische oproep aan commissievoorzitter Desmond Tutu. Falati, die in onmin is geraakt met haar voormalige boezemvriendin Winnie, zei dat ze Tutu naar de mijnschachten kon brengen waarin de lichamen van jongeren die zijn verdwenen zijn gedumpt. Tutu antwoordde dat in opdracht van de commissie inmiddels in de schachten van uitgebluste goudmijnen nabij Soweto wordt gezocht naar lichamen. Het lijk van Stompie Seipei werd begin 1989 al teruggevonden.

Winnies naam is in verband gebracht met ten minste elf moorden en verscheidene andere schendingen van de mensenrechten. De openbare zitting van de Waarheidscommissie over de bezigheden van de 'voetbalclub', die de hele week duurt, heeft plaats op haar eigen verzoek. In september had al een 'in camera' verhoor van de commissie plaats, maar mevrouw Mandela, de ex-vrouw van president Mandela, stond op een publieke zitting, om 'voor eens en altijd' haar naam te zuiveren. In 1991 werd de 'coach' van haar voetbalclub, Jerry Richardson, veroordeeld tot een lange celstraf wegens de moord op Stompie. Winnie kreeg aanvankelijk ook zes jaar cel opgelegd, maar dit werd later omgezet in een hoge boete.

'Zij stak Stompie: Winnie Mandela'

Op de tweede dag van de hoorzitting van de Zuid-Afrikaanse Waarheidscommissie werd Winnie Mandela rechtstreeks van moord beschuldigd. Haar advocaat haalde de getuige echter op enkele punten onderuit.

Door onze correspondent
LOLKE VAN DER HEIDE

JOHANNESBURG, 26 NOV. Katiza Cebekhulu priemde zijn vinger in de richting van de chique vrouw in een goud-zwart mantelpakje met bijpassende juwelen en bril. 'Zij stak Stompie.' De advocaat vroeg Katiza wie 'zij' was en hij antwoordde: 'Winnie Madikizela-Mandela.' Het was op de tweede dag, gisteren, van de hoorzitting van de Zuid-Afrikaanse Waarheidscommissie over de activiteiten van de Mandela United Football Club eind jaren tachtig, dat Winnie Mandela (63) rechtstreeks van moord werd beschuldigd.

Katiza Cebekhulu schetste in zijn getuigenverklaring voor de Waarheids- en Verzoeningscommissie een beeld van terreur, angst en achterdocht in Winnies huis in Soweto, van waaruit zij destijds naar persoonlijke militie leidde onder de dekmantel van een voetbalclub. Katiza was lid van de 'club' sinds begin 1988 en beschreef in detail de laatste ogenblikken van 'clubgenoot' Stompie

Seipei, een tieneractivist die er door Winnie van werd beschuldigd een informant van de politie te zijn. De beschrijving van de dagenlange marteling die Stompie eind december 1988 onderging onder de handen van Winnie en andere militie-leden stemt overeen met eerdere getuigenverklaringen, maar Katiza is de enige die daadwerkelijk zei dat Winnie persoonlijk Stompie op oudejaarsdag 1988 bij het zwembad van haar huis afmaakte. 'In het holst van de nacht hoorde ik voetstappen. Ik zag mevrouw Mandela die een blinkend voorwerp in haar hand had. Ze hief haar arm twee keer op en stak het in een lichaam. De volgende

beschrijving van de mishandeling en aansluitende 'verdwijning' van een andere jongere, Lolo Sono. Katiza bevestigde de lezing van de vader van Lolo, die maandag voor de Waarheidscommissie verklaarde dat hij zijn zwaar gehavende zoon voor het laatst zag in gezelschap van mevrouw Mandela, die zei dat 'de beweging' zou besluiten wat er met 'de hond' zou worden gedaan. Lolo Sono is nooit meer teruggezien.

Katiza Cebekhulu viel begin 1989 ook in ongenade en belandde, volgens zijn zeggen, op last van het ANC voor drie jaar in een Zambiaanse gevangenis. Het Britse parlements lid Emma Nicholson

beschrijving van de mishandeling en aansluitende 'verdwijning' van een andere jongere, Lolo Sono. Katiza bevestigde de lezing van de vader van Lolo, die maandag voor de Waarheidscommissie verklaarde dat hij zijn zwaar gehavende zoon voor het laatst zag in gezelschap van mevrouw Mandela, die zei dat 'de beweging' zou besluiten wat er met 'de hond' zou worden gedaan. Lolo Sono is nooit meer teruggezien.

Katiza Cebekhulu viel begin 1989 ook in ongenade en belandde, volgens zijn zeggen, op last van het ANC voor drie jaar in een Zambiaanse gevangenis. Het Britse parlements lid Emma Nicholson

beschrijving van de mishandeling en aansluitende 'verdwijning' van een andere jongere, Lolo Sono. Katiza bevestigde de lezing van de vader van Lolo, die maandag voor de Waarheidscommissie verklaarde dat hij zijn zwaar gehavende zoon voor het laatst zag in gezelschap van mevrouw Mandela, die zei dat 'de beweging' zou besluiten wat er met 'de hond' zou worden gedaan. Lolo Sono is nooit meer teruggezien.

beschrijving van de mishandeling en aansluitende 'verdwijning' van een andere jongere, Lolo Sono. Katiza bevestigde de lezing van de vader van Lolo, die maandag voor de Waarheidscommissie verklaarde dat hij zijn zwaar gehavende zoon voor het laatst zag in gezelschap van mevrouw Mandela, die zei dat 'de beweging' zou besluiten wat er met 'de hond' zou worden gedaan. Lolo Sono is nooit meer teruggezien.

Katiza Cebekhulu viel begin 1989 ook in ongenade en belandde, volgens zijn zeggen, op last van het ANC voor drie jaar in een Zambiaanse gevangenis. Het Britse parlements lid Emma Nicholson

beschrijving van de mishandeling en aansluitende 'verdwijning' van een andere jongere, Lolo Sono. Katiza bevestigde de lezing van de vader van Lolo, die maandag voor de Waarheidscommissie verklaarde dat hij zijn zwaar gehavende zoon voor het laatst zag in gezelschap van mevrouw Mandela, die zei dat 'de beweging' zou besluiten wat er met 'de hond' zou worden gedaan. Lolo Sono is nooit meer teruggezien.

'De volgende dag was het zwembad leeg, en Stompie was verdwenen'

dag was het zwembad leeg, er waren bloedsporen en Stompie was verdwenen', zo verklaarde Katiza onder ede.

Winnies advocaat Ishmail Semanya wist in zijn kruisverhoor Katiza op verscheidene punten onderuit te halen. Zo gaf de getuige toe dat hij niet zeker wist of het lichaam waar Winnie op instak dat van Stompie was. Maar de advocaat ging wijselijk niet in op andere aantijgingen van Katiza, zoals zijn

'ontdekte' hem daar en ontfermde zich over hem. Katiza verblijft sindsdien in Groot-Brittannië. In Zuid-Afrika is hij bij verstek veroordeeld wegens betrokkenheid bij de moord op Stompie. Hij kreeg voor de hoorzitting van de Waarheidscommissie speciale ontheffing van rechtsvervolging.

Hoever slachtoffers er in de dagen van de Mandela Football Club United, die in 1989 werd opgeheven, zijn gevallen is onduidelijk,

ANC-bestuur 'neutraal' in zaak Winnie

Door onze correspondent
Mkl

JOHANNESBURG, 25 NOV. Het regerende (Zuid-)Afrikaans Nationaal Congres (ANC) heeft zich gisteren bij monde van een minister 'neutraal' opgesteld inzake de hoorzitting over de daden van ANC-lid Winnie Madikizela-Mandela.

Wij vertrouwen erop dat de Waarheidscommissie deze zaak met dezelfde integriteit zal behandelen als zij heeft getoond bij andere zaken', aldus minister van Transport Mac Maharaj.

Vorige week lanceerde zijn collega-minister Steve Tshwete (Sport) in een ingezonden brief aan verscheidene nationale dagbladen een ongekend felle aanval op Winnie Mandela. Volgens Tshwete is Winnie een 'nukkige charlatan' die handig gebruik maakt van ontvreemding onder 'het volk'. Tshwete is een oudgediende, die met Nelson Mandela gevangen zat op Robben Eiland en als hij spreekt is dat volgens ANC-insiders namens de partijtop. De harde woorden aan het adres van Winnie staan betrekkelijk los van de zitting van de Waarheidscommissie, maar zijn eerder een reactie op een paginagroot vraaggesprek dat Winnie Mandela vorige week gaf aan het dagblad *The Star*. Daarin trok ze van leer tegen het beleid van het huidige kabinet. De

waarin werd aanbevolen Winnie Mandela uit 'de beweging' te stoten. Maar Winnie wist het ANC ervan te overtuigen dat de brief was gefabriceerd door de apartheidsregering, zodat ze als voorzittende ANC-leider in functie bleef.

ANC wil nu korte metten maken met wespennest

Winnie

Van onze correspondent
Hans Moleman

JOHANNESBURG

De ANC-top heeft zich tijdens de apartheid laten gebruiken door de geheime dienst van het blanke regime. Deze zware aanklacht uitte Winnie Madikizela-Mandela kort geleden tijdens een besloten verhoor tegenover onderzoekers van de Waarheidscommissie, zo bleek woensdag aan het slot van de derde dag van de hoorzitting over haar betrokkenheid bij een reeks van moorden, mishandelingen en ontvoeringen in Soweto eind jaren tachtig.

Het ANC had gisteren vlak voor de schorsing van de hoorzitting alleen nog de gelegenheid de beschuldiging kort van de hand te wijzen. De verwachting is dat de partij vandaag verder tegen haar in de aanval zal gaan.

Het ANC maakte vorige week al duidelijk dat het wil afrekenen met de voormalige 'Moeder van de Natie', die zich als voorzitter van de Vrouwenliga onlangs tot schrik van de partijleiding kandidaat stelde voor het vice-voorzitterschap van het ANC.

Hoezeer het ANC zich met Winnie in een wespennest heeft gestoken, bleek gisteren ook uit het relaas van dominee Frank Chikane. In voorzichtige bewoordingen vertelde hij dat de ANC-top begin 1989, na de moord op de jonge ANC-activist Stompie Seipei, had gepoogd Winnie tot de orde te roepen.

Chikane was destijds voorzitter van het Mandela Crisiscomité, dat inderhaast in het leven was geroepen nadat woedende inwoners van Soweto het huis van Winnie in brand hadden gestoken vanwege de ontvoering van Stompie en enkele andere jongens uit de buurt. Chikane, tegenwoordig direc-

teur-generaal van vice-president Thabo Mbeki, legde omstandig uit dat het ANC had getracht Winnie's privé-knokploeg, de Mandela United Football Club, te ontmantelen. De ANC-leiding was van mening dat de groep was gefiltreerd door

de Zuid-Afrikaanse geheime politie. 'We wilden Winnie helpen, maar ze wilde niet luisteren', aldus Chikane. Winnie liet het verbijsterde crisiscomité weten dat zij 'wolven in schaapskleren' waren die de politie hielpen.

De toenmalige ANC-president Oliver Tambo, die het crisiscomité vanuit zijn ballingschapsadres in de Zambiaanse hoofdstad Lusaka bijstond, koos er echter voor niet radicaal afstand nemen van haar. De sociaal werker van Soweto was

voor de buitenwereld een van de voornaamste symbolen geworden van de strijd tegen de apartheid. Het ANC wilde haar niet teveel afvallen omdat het anders 'de vijand', het apartheidsregime, in de kaart zou spelen, zei Chikane.

Voor deze zachte aanpak moet het ANC nu op de blaren zitten. 'Het crisiscomité was duidelijk bezig met het beperken van de schade', zei bisschop Peter Storey van de methodistische kerk voor de Waarheidscommissie. Zijn kerk werd destijds door Winnie door het slijk gehaald, toen ze dominee Verryn uit Soweto beschuldigde van seksueel misbruik van Stompie en andere jongens.

Het crisiscomité onderzocht deze beschuldiging, en hoewel de met het ANC sympathiserende huisarts dr. Baker Asvat meldde dat hij geen bewijs had voor Winnie's aanklacht, besloot de ANC-leiding de vuile was binnen te houden. Na deze bizarre kwestie besloot de MDM, de brede coalitie van anti-apartheidsgroepen, zich wel van Winnie te distantiëren.

Storey zelf werkte in 1989 nauw samen met het crisiscomité. Hij liet de Waarheidscommissie gemotiveerd weten hoe teleurgesteld hij was over de aanpak van het ANC. De bisschop zei dat hij via een zwarte collega Nelson Mandela nauwkeurig van de zaak op de hoogte had gesteld. De gevangene ANC-leider had hem terug bericht dat hij Winnie fout achtte en dat een publiek excuus van haar aan de kerk op zijn plaats was. De ANC-leiding in Zambia besloot echter haar de hand boven het hoofd te houden.

In welk dramatisch dilemma het ANC destijds verkeerde, werd nog onderstreept door Chikane. Kort nadat zijn crisiscomité bij dr. Baker Asvat was geweest, werd de huisarts door onbekenden doodgeschoten. Chikane, een persoonlijke vriend van de arts, koesterde een verdenking richting Winnie en haar Football Club. Maar hij verkoos toch, samen met de ANC-top, weer de andere kant op te kijken.

'Coach' van Winnies club werkte voor politie

Door onze correspondent
LOLKE VAN DER HEIDE

JOHANNESBURG, 29 NOV. De landelijke politiecommissaris van Zuid-Afrika, George Fivaz, heeft gisteren tijdens de hoorzitting van de Waarheids- en Verzoeningscommissie over de activiteiten van Winnie Mandela in de jaren tachtig, voor grote opschudding gezorgd door te verklaren dat de toenmalige 'coach' van Winnies 'voetbalclub', Jerry Richardson, voor de politie werkte.

Hoewel verhalen over infiltratie door de politie van de Mandela United Football Club altijd al de ronde hadden gedaan, was dit van de kant van de autoriteiten nooit bevestigd. Maar Fivaz erkende nu dat Richardson, die levenslang uitzit wegens een aantal moorden, onder andere op tieneractivist Stompie Seipei, vanaf 1988 voor de politie werkte. In 1995 nog kreeg de gevangene Richardson 10.000 rand (4.000 gulden) uitbetaald voor zijn informatiewerk.

De advocaat van Winnie Mandela, Ishmail Semanya, maakte dankbaar gebruik van de door Fivaz verstrekte informatie. De verdediging van Winnie is er op gericht anderen in haar omgeving verantwoordelijk te stellen voor de golf van terreur. Semanya zei dat Richardson als informant er voor had kunnen zorgen dat zaken als moord waren voorkomen.

Paul Erasmus, een voormalig veiligheidsagent, verklaarde voor de Waarheidscommissie dat de toenmalige apartheidsautoriteiten Winnie Mandela bewust haar gang lieten gaan, „omdat ze bezig was haar eigen graf te graven”.

Erasmus zei dat Winnie Mandela destijds „een van de meest bespioneerde personen” in het land was. Haar telefoon werd 24 uur per dag afgeluisterd, haar huis voortdurend in de gaten gehouden. Maar na 1986, toen Winnie de 'halsbandmoorden' verdedigde, besloot de blanke regering dat de beste strategie was om 'mama' haar gang te laten gaan en haar te portretteren als een gewelddadig personage. Erasmus zei ook dat het propaganda-apparaat van de apartheid bewust leugens en overdreven verhalen over Winnie verspreidde om de gehele familie Mandela in diskrediet te brengen.

Eerder had een andere getuige, Azhar Cachalia, gezegd dat de 'gemeenschap' toentertijd zeer achterdochtig stond ten opzichte van Winnie. „Niemand begreep hoe het mogelijk was dat ze opeens kon rondrijden met haar hoevenbende en wapens in haar huis kon hebben op het hoogtepunt van de noodtoestand, terwijl ze in de jaren daarvoor werd vervolgd voor zelfs maar het hebben van één verboden boek. De politie deed niets, dat was voor de gemeenschap moeilijk te begrijpen.” Cachalia was een van de leiders van het Verenigd Democratisch Front, een brede beweging tegen de apartheid, die zich in 1989 van Winnie distantiëerde. Hij richtte zich aan het eind van zijn verklaring direct tot Winnie en zei: „Onze families kennen elkaar al zolang. Ik zou nu naar u toe willen lopen en u omhelzen en zeggen: 'Het was maar een boze droom'. Maar er is te veel gebeurd, ik heb het gevoel dat er verantwoording moet worden afgelegd.”

'De Klerk maakte volop gebruik van wangedrag Winnie'

Van onze correspondent
Hans Moleman

JOHANNESBURG

De geheime politie van Zuid-Afrika zat niet achter de misdaden die Winnie Mandela en haar lijfwacht, de Mandela United Football Club, in 1988 en 1989 pleegden. Het apartheidsregime had wel een informant binnen de club, in de persoon van 'trainer' Jerry Richardson. De regering maakte dankbaar gebruik van Winnies wangedrag, door informatie hierover vermengd met verzonnen verhalen aan de media te voeren.

Dit verklaarden Paul Erasmus en Victor McPherson, twee oud-functionarissen van Stratcom, de 'dirty tricks'-dienst van het apartheidsregime, vrijdag op de vijfde dag van de hoorzitting van de Waarheidscommissie over de betrokkenheid van Winnie Madikizela-Mandela en haar 'voetballers' bij moord, mishandeling en ontvoering in Soweto eind jaren tachtig. De hoorzitting duurt nog zeker tot woensdag.

Erasmus en McPherson ontkenden de beschuldiging van Madikizela-Mandela en haar advocaten dat de misdaden het resultaat waren van een campagne van Stratcom. Erasmus legde uit dat zijn dienst inderdaad een uitgebreide operatie had opgezet om het ANC en zijn leiders in diskrediet te brengen.

Winnie Mandela was daarbij volgens hem destijds onbewust zeer behulpzaam, met haar losgeslagen optreden. 'Het was ons duidelijk dat ze haar eigen graf groef', verklaarde hij, met een verwijzing naar haar beruchte lucifer-oproep.

In het voorjaar van 1986 deed Winnie Mandela de oproep het land te bevrijden met behulp van 'doosjes lucifers en autobanden'. De oproep had tot gevolg dat vooral radicale zwarte jongeren honderden bewoners van hun townships met de (overigens al in zwang zijnde) 'halsband'-methode vermoordden.

Volgens Erasmus deed de politie niets tegen de activiteiten van Winnie en haar voetbalploeg, mede uit vrees dat ingrijpen een heftige reactie in de zwarte townships tot gevolg zou hebben. 'Het algemene gevoel was dat ze zoveel mogelijk met rust moest worden gelaten.'

Het bleef vrijdag onduidelijk wat nu precies de rol was geweest van Jerry Richardson, de leider van Winnies lijfwacht. De politiegegevens over infiltratie in haar entourage zijn onvindbaar, verklaarde de nieuwe politiechef George Fivaz. Richardson werd in 1991 veroordeeld tot levenslang wegens de moord op Stompie.

Winnie kreeg uiteindelijk alleen een boete, wegens medeplichtigheid aan mishandeling en ontvoering. Fivaz zegde toe dat het strafrechtelijk onderzoek naar de misdaden waarvan Madikizela-Mandela is beschuldigd zal worden heropen, als nieuwe aanwijzingen daartoe aanleiding geven.

De campagne tegen Winnie behelsde dat ze 24 uur per dag in de gaten werd gehouden, aldus Erasmus. Haar huis werd afgeluisterd en er werden allerlei verzinsels in omloop gebracht, zoals dat ze een alcoholiste was, nymfomaan en aan de drugs.

De Stratcom-agent zei dat hij de dood van Stompie graag meer had willen uitbuiten om het ANC, en Winnie via de media in diskrediet te brengen. 'Ik heb nog om details over Stompies dood gevraagd aan de afdeling van de geheime politie in Soweto, maar die kreeg ik niet.' Richardson getuigt volgende week. Hij verklaarde eerder al dat Winnie hem de opdrachten gaf.

De Stratcom-operaties om het ANC in opspraak te brengen werden vooral uitgevoerd vanaf 1990, toen de regering-De Klerk de ban op het ANC ophief en er geleidelijk geheime onderhandelingen op gang kwamen over een vreedzame beëindiging van de apartheid. De campagnes, met namen als Romulus, Rome en Wigwam, hadden tot doel tweedracht te zaaien tussen gematigden en radicalen in het ANCKamp. De Klerk keurde de operatie persoonlijk goed.

Winnie Mandela toonde gisteren voor het eerst emotie. Ze veegde tranen uit haar ogen toen een ex-lid van haar voetbalclub in huilen uitbarstte, terwijl hij de Waarheidscommissie vertelde hoe de politie hem gemarteld had. Hij zei dat hij toen zes moorden had bekend waaraan hij niet schuldig was.

Van homohuwelijk en superhuwelijk

Op het rapport-Kortmann zijn veel ludieke commentaren gevolgd. Dat is niet verwonderlijk, vindt Pieter Kortman. Zakelijke argumenten tegen de openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht zijn er niet.

De Commissie-Kortmann is er niet uitgekomen, uit de vraag of het homohuwelijk wettelijk mogelijk moet worden en wat de consequenties hiervan zouden zijn. Dat is ook niet zo verwonderlijk, want het gaat hier om een gecompliceerde kwestie, waar iedereen wel wat over te zeggen heeft. Eerlijk gezegd is het ook een kwestie waarvan de urgentie mij enigszins ontgaat. Het probleem doet mij denken aan een andere voor mij niet zo brandende kwestie, namelijk de vraag of een vrouw priester kan worden. Natuurlijk is daar niets op tegen, maar als er bijna geen man meer voor het priesterschap is te vinden, waarom zou je er dan als vrouw zo druk om maken?

Hetzelfde gevoel heb ik bij de discussies over het vraagstuk van het homohuwelijk. Natuurlijk mag nooit, niets en niemand worden gediscrimineerd, maar waarom in dit tijdsgewricht waarin de helft van de huwelijken uitloopt op een echtscheiding en tal van andere wijzen van samenwonen meer in trek zijn dan deze, dit verlangen zo urgent zou zijn dat de Tweede Kamer er over moet debatteren en een commissie erover moet rapporteren, ontgaat mij. Toch is dat gebeurd en de meerderheid van de Tweede Kamer — en nu ook van de commissie-Kortmann — wil het homohuwelijk mogelijk maken. Het kabinet zal dus met een wetsvoorstel moeten komen. Dat zal weer veel uitleggen in het buitenland worden. En er valt al zoveel uit te leggen. Bijvoorbeeld dat wij zo'n prachtig drugsbeleid hebben, zulke heerlijke hennep, zulke fraaie afwerkplekken, zo'n verlicht beleid ten aanzien van abortus en euthanasie en zo'n goede president voor de

Europese Centrale Bank.

Wat is er eigenlijk tegen het homohuwelijk? Helemaal niets, behalve dan natuurlijk dat het een *contradictio in terminis* is. Het huwelijk is immers volgens het woordenboek een wettelijk geregelde, formeel bekrachtigde levensgemeenschap tussen man en vrouw. (Hiermee wordt, mogen wij aannemen, bedoeld: tussen één man en één vrouw). Hugo de Groot zei het nog wat pittiger: 'Huwelijk ofte echt is een verzameling van man ende wijf tot een gemeen leven, medebrengende een wettelick gebruik van malkanders lichaam'. Er bestaat voor dit definitieprobleem natuurlijk een simpele oplossing, namelijk door het woordenboek aan te passen. Maar de vraag rijst dan wel of je daarmee ook niet de zaak zelf verandert. Je kunt ook de definitie van universiteit zo algemeen maken dat alle vormen van onderwijs, inclusief de basisschool, eronder vallen. Sommigen zullen zeggen dat ook dat slechts een aanpassing aan de bestaande praktijk is, maar dat geloof ik niet. Ik geef toe dat de grenzen vervagen en de panelen schuiven, maar zolang je het begrip beperkt tot het tertiair onderwijs, is toch nog wel enigszins duidelijk wat eronder valt en wat niet. Men kan echter ook te ver gaan. Als je maar lang genoeg de spelregels van voetbal verandert, valt op den duur handbal er ook onder, maar dan is het wel een andere tak van sport geworden.

Hetzelfde geldt voor het huwelijk. Als je het begrip verruimt van één man en één vrouw tot twee mannen c.q. twee vrouwen, dan rijst de vraag waarom niet ook één man met twee of meer vrouwen

H.L. Wesseling NRC 6-11

zou kunnen trouwen, wat in sommige culturen trouwens is toegestaan, of het omgekeerde, wat in weer andere samenlevingen voorkomt of voorkwam. En waarom dan geen huwelijk tussen mens en dier, zodat Woody Allen zou kunnen trouwen met zijn schaap, zoals hij zo graag wilde. Er moet dus een reden bestaan waarom wij het huwelijk hebben gedefinieerd als de relatie tussen één man en één vrouw en niet tussen mens en dier of tussen meer dan twee personen of tussen mensen van hetzelfde geslacht, terwijl kennelijk toch veel mensen aan al die relaties behoefte hebben. Sterker nog, wij hebben het huwelijk nog nauwer begrensd, want ook een huwelijk tussen vader en dochter is uitgesloten en bovendien moeten beide trouwlustigen een bepaalde leeftijd hebben bereikt.

Ook die beperkingen zijn voor menigeen onaangenaam, getuige de vele gevallen van incest en pedofilie.

Toch zal niet iedereen om deze reden die wettelijke beperkingen nu onmiddellijk willen afschaffen. Daarom is de veelgehoorde opvatting dat de overheid geen zedenmeester is en geen morele opvattingen kan opleggen, maar slechts moet registreren wat er aan maatschappelijke verlangens bestaat, in haar algemeenheid onhoudbaar. Er worden via wetgeving allerlei morele opvattingen opgelegd en dat is maar goed ook.

Het is dus duidelijk dat het loutere feit dat mensen aardigheid hebben in een bepaalde relatie op zich zelf nog niet voldoende reden is om deze onder het begrip huwelijk te brengen. Sommige beletsel hebben een eugenetische bedoeling, andere een beschermingselement, weer andere een andere morele achtergrond. Ook bij de discussie over vóór en tegen van het homohuwelijk gaat het om een morele argumentatie. Godsdienstige mensen kunnen hierbij richting vinden in hun godsdienst en op grond hiervan hun morele overtuigingen voor volledig zeker houden. Maar de wetgeving werkt niet zo. Daar gaat het om wat de meerderheid der parlementariërs en daarmee ook, althans in theorie, de meerderheid van het volk vindt. Welnu, de parlementaire meerderheid in ons land is op dit moment vóór erkenning van het homohuwelijk. Of de meerderheid van het volk er ook zo over denkt, weet ik niet. In Amerika, zo las ik vorig jaar in een artikel van K. Anthony Appiah in *The New York Review of Books* (20 juni 1996) is de overgrote meerderheid (63 procent) er tegen. Liefhebbers van referenda zouden hier wellicht een aardig onderwerp aan hebben.

Het curieuze van de hele discussie is natuurlijk dat het huwelijk zelf zozeer op de helling staat, dat zowel voor- als tegenstanders van het homohuwelijk het gevoel moeten hebben een schemeroorlog te voeren. In ons land bestaan dan ook al plannen het huwelijk helemaal af te schaffen. In Amerika daarentegen, althans in Louisiana, is juist het omgekeerde gebeurd. Naast het 'standaard'-huwelijk met gewone echtscheidingsmogelijkheden, bestaat daar nu ook een soort superhuwelijk (*covenant marriage*) waarbij het voor de trouwlustigen veel moeilijker is om weer van elkaar af te komen. Hoewel dit op het eerste gezicht het omgekeerde lijkt, gaat het in feite om hetzelfde verschijnsel. Het zijn de laatste stuiprekkings van het huwelijk als instelling. Geen wonder. Dr. Johnson zei immers al: 'It is so far from being natural for a man and a woman to live in a state of marriage, that [...] the restraints which civilized society imposes to prevent separation, are hardly sufficient to keep them together'. En voor wie een hedendaagse deskundige refereert met veel praktische ervaring op dit gebied is er de recente uitspraak van Elizabeth Taylor: 'Ik zie niet in waarom twee mensen van dezelfde of de andere sekse tegenwoordig nog behoefte hebben om met elkaar te trouwen'. Elizabeth Taylor kan het weten, want zij is acht keer getrouwd geweest en acht keer gescheiden. Tegenover zoveel deskundigheid kan de trouwlustige slechts één ding inbrengen: *Credo quia absurdum*.

H Wesseling, hoogleraar geschiedenis te Leiden, wist precies hoe het zat in zijn stukje *Van homohuwelijk en superhuwelijk* (NRC Handelsblad 6 november). Dat wil zeggen: soelaas voor het verschrikkelijke dilemma van de wetgever of het burgerlijk huwelijk nu wel of niet voor twee personen van hetzelfde geslacht moet worden opengesteld, boden Wesseling's bespiegelingen niet, maar de schrijver was desondanks zeker genoeg van zijn zaak om er smalend over te doen. Als twee mannen of twee vrouwen de mogelijkheid geboden wordt te trouwen, waarom zouden dan niet ook een mens en een dier in de echt kunnen worden verbonden, zo vroeg hij zich af.

Het is een vraag die meer zegt over Wesseling (ook nog de gewezen studie-mentor van kroonprins Willem-Alexander) dan over de kwestie waar het om gaat. We moeten het er maar op houden dat professor Wesseling van een gebetje houdt. Maar intussen symboliseert zijn bijdrage aan de discussie over het zogenaemde 'homohuwelijk' wel het niveau van de tegenstanders.

Als bij afspraak lopen deskundigen en stukjesschrijvende leken ineens te hoop tegen het instituut huwelijk in het algemeen. Zelf getrouwd of in elk geval democraat genoeg om niemand een recht te willen ontzeggen dat zijzelf wel hebben, vinden ze het plotseling dringend noodzakelijk te betogen dat het huwelijk een anachronisme is, een instrument van vrouwenonderdrukking, een gevangenis. Ook wijzen ze erop dat er op grote schaal gescheiden wordt en dat je dus wel gek moet zijn om in al die ellende te willen delen: Liz Taylor (Wesseling weer) ziet er, na acht huwelijken, immers ook niks meer in. Geliefd retorisch middel is ook het belachelijk maken van de wens van twee mannen om te trouwen door te verwijzen naar de witte jurk en het altaar.

Dat is natuurlijk inderdaad om het uit te proesten, maar al deze bezorgdheid en grappen hebben niets te maken met bijvoorbeeld de, in juridisch opzicht, vogelvrije status van de twintigduizend kinderen die in Nederland bij homoseksuele paren opgroeien — een van de redenen die openstelling van het huwelijk zo urgent maken, als het simpele gelijkheidsbeginsel al niet voldoende reden op zichzelf is. Het gaat helemaal niet om een waardering van deze of gene van het instituut huwelijk, het gaat erom dat het vooralsnog bestaat en dat van de zakelijk-juridische voordelen ervan één groep geen gebruik kan maken.

Verwonderlijk is alle lolbroekrij intussen niet, want zakelijke argumenten tegen openstelling van het burgerlijk huwelijk — waar door iedereen, ongeacht ras, sekse enz. van deze louter juridische instelling gebruik kan maken — zijn er niet en heb ik tot op heden niet gehoord. Ook niet van de commissie-Kortmann, die onlangs met de openbaarmaking van haar bevindingen het startsein gaf voor een nieuwe golf ludieke commentaren. De instelling van de commissie, in juni van dit jaar, was op zichzelf rijkelijk overbodig en zelfs enigszins laakbaar. Eraan vooraf ging een stemming in de Tweede Kamer, waaruit bleek dat een ruime meerderheid van de volksvertegenwoordiging voorstander was van openstelling van het burgerlijk huwelijk. Staatssecretaris Schmitz trotseerde die meerderheid, onder lukrake verwijzing naar „brede lagen van de bevolking” die „er niet aan toe” zouden zijn. In andere gevallen (de kwestie-Gümüs bij voorbeeld) liet ze zich aan die bre-

Ineens is iedereen tegen het huwelijk in het algemeen

de lagen — terecht of onterecht — weinig gelegen liggen en bovendien wijzen de schaarste-pèlilingen over het onderwerp in dit geval op het tegendeel. Dit weerhield Schmitz er echter niet van, voor het front van de door diezelfde bevolking gekozen afgevaardigden, haar eigen persoonlijke overtuiging van een democratisch vernisje te voorzien. Daarbij deed ze impliciet een beroep op onverdraagzaamheid: ze hoopte dat die brede lagen er niet aan toe zouden zijn.

De kwestie is überhaupt de trekken gaan vertonen van een ethische lakmoesproef, want fatsoen bleek ook voor de commissie een rekbaar begrip. Hoewel haar conclusie *grosse modo* is dat het burgerlijk huwelijk moet worden opengesteld voor personen van hetzelfde geslacht, heeft zij, in het rapport en in de publiciteit, ongebruikelijk veel zichtbaarheid gegeven aan het minderheidsstandpunt (tegen openstelling) dat drie van de acht leden huldigen. Prof. S. Kortmann, hoogleraar burgerlijk recht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, behoort tot die minderheid en heeft als voorzitter en woordvoerder zoveel aandacht gegeven aan zijn eigen standpunt, dat nu de indruk overheerst dat de

commissie „er (niet is) uitgekomen” (opnieuw Wesseling).

Ronduit ergerlijk is de handelwijze van commissie-lid Dorien Pessers, medewerkster vrouwenstudies aan de juridische faculteit van de Universiteit van Amsterdam, geweest. Dat ook zij tot de al te luidruchtige minderheid behoorde, was geen verrassing meer. Vorige maand, toen de commissie dus nog volop aan het werk was, bestond dit lid het een artikel te schrijven in *de Volkskrant* ('Hedendaags Narcisme'; 23 september), waarin ze verhaalt over een homoseksuele hoogleraar die een kind kreeg van een draagmoeder om het vervolgen, wegens zijn drukke werkzaamheden; bij zijn moeder te stallen.

„Narcistische voortplanting” noemde Pessers dit niet toevallig gekozen voorbeeld, *en passant* geheel ten onrechte suggererend dat bijvoorbeeld een kind uit haar eigen schoot een altruïstische bijdrage aan het welzijn van de wereld zou zijn. Alle voortplanting is een blij van, behalve levensdrift, narcisme en soms ontaardt dat laatste inderdaad op schrijnende wijze, zoals — om louter numerieke redenen — heel wat meer heteroseksuele dan homoseksuele ouders bewijzen.

Maar de motieven voor voortplanting zijn sowieso niet aan de orde. Aan de orde is het eenvoudige gegeven dat ook homoseksue-

Schmitz hoopte dat de bevolking er niet aan toe was

len kinderen hebben, die recht hebben op juridische bescherming. Juist op dit punt heeft de commissie er in elk geval woordvoerder Kortmann onevenredig veel nadruk gelegd op de „strikte voorwaarden” waaronder adoptie door de niet-biologische 'ouder' van het getrouwde homohuwelijk moet zijn. De commissie acht een „essentieel verschil” tussen hetero- en homo-huwelijken met kinderen, dat in het laatste geval altijd sprake is van een derde, hetzij een (draag-)moeder, hetzij een verwekker.

De aanwezigheid van een derde is in het laatste geval inderdaad een vast gegeven, maar principieel is er desondanks geen enkel verschil tussen hen en bijvoorbeeld een gescheiden moeder met kinderen die hertrouwt. Over zo'n huwelijk doet niemand moeilijk en

een eventuele adoptie door de stiefvader doet ook de commissie-Kortmann af in een voetnoot. Zeker, adoptie, waarbij alle juridische banden tussen het kind en de biologische ouder(s) verbroken worden, is ingrijpend, maar waarom er kennelijk speciale 'grote omzichtigheid' geboden is ten aanzien van adoptie door de niet-biologische ouder binnen een huwelijk van homoseksuelen is duister en maakt ook de commissie niet duidelijk.

Ze verduidelijkt eerder het tegendeel, gezien haar overweging dat „in veel gevallen (van de stiefouderadoptie) het vragen om instemming met het verbreken van elke juridische relatie tussen een ouder en zijn kind (-) teveel gevraagd is”. De commissie praat hier uitsluitend over heteroseksuele huwelijken — het homoseksuele huwelijk bestaat immers nog niet en vooralsnog is een huwelijkse relatie een van de wettige voorwaarden voor adoptie —, maar acht die weerbarstige praktijk tevens van toepassing op de homoseksuele variant. En dat zou wel eens anders kunnen uitpakken, juist omdat de aanwezigheid van een derde partij bij homoseksuelen bij voorbaat gegeven is. Anders dan na een wellicht moeizame en pijnlijke echtscheiding, scheppen de betrokkenen bij een „homoseksuele” adoptie de derde-partij-situatie willens en wetens.

Reden voor een gunstiger onderscheid is dat niet: tenzij er zeer dwingende redenen zijn, hoort een overheid geen enkel onderscheid te maken. En die dwingende redenen zijn er niet, hoeveel moeite het sommigen ook kost om aan het idee van getrouwde homoseksuelen en lesbiennes te wennen. Want meer dan een kwestie van wennen is het niet, en zelfs dat is al achterhaald, gezien de bestaande praktijk.

Los van dit alles heeft het paarse kabinet eindelijk de gelegenheid te tonen dat zijn kleur wel degelijk een verschil inhoudt met vorige kabinetten. De gewijzigde winkelsluitingswet hoeft niet het enige resultaat te zijn van een historische omwenteling in de vaderlandse politiek. De tegenstrevende rechtsgeleerden en aanverwante intellectuelen kunnen nog wat leren van volkskomek André van Duin die, gevraagd om een reactie op het positieve standpunt van de Tweede Kamer-meerderheid over het 'homohuwelijk', eenvoudig zei: „Mooi. Ze hebben eindelijk in de gaten dat we ook gewone mensen zijn.” NRC 15-11

Pieter Kortman is redacteur van NRC Handelsblad.

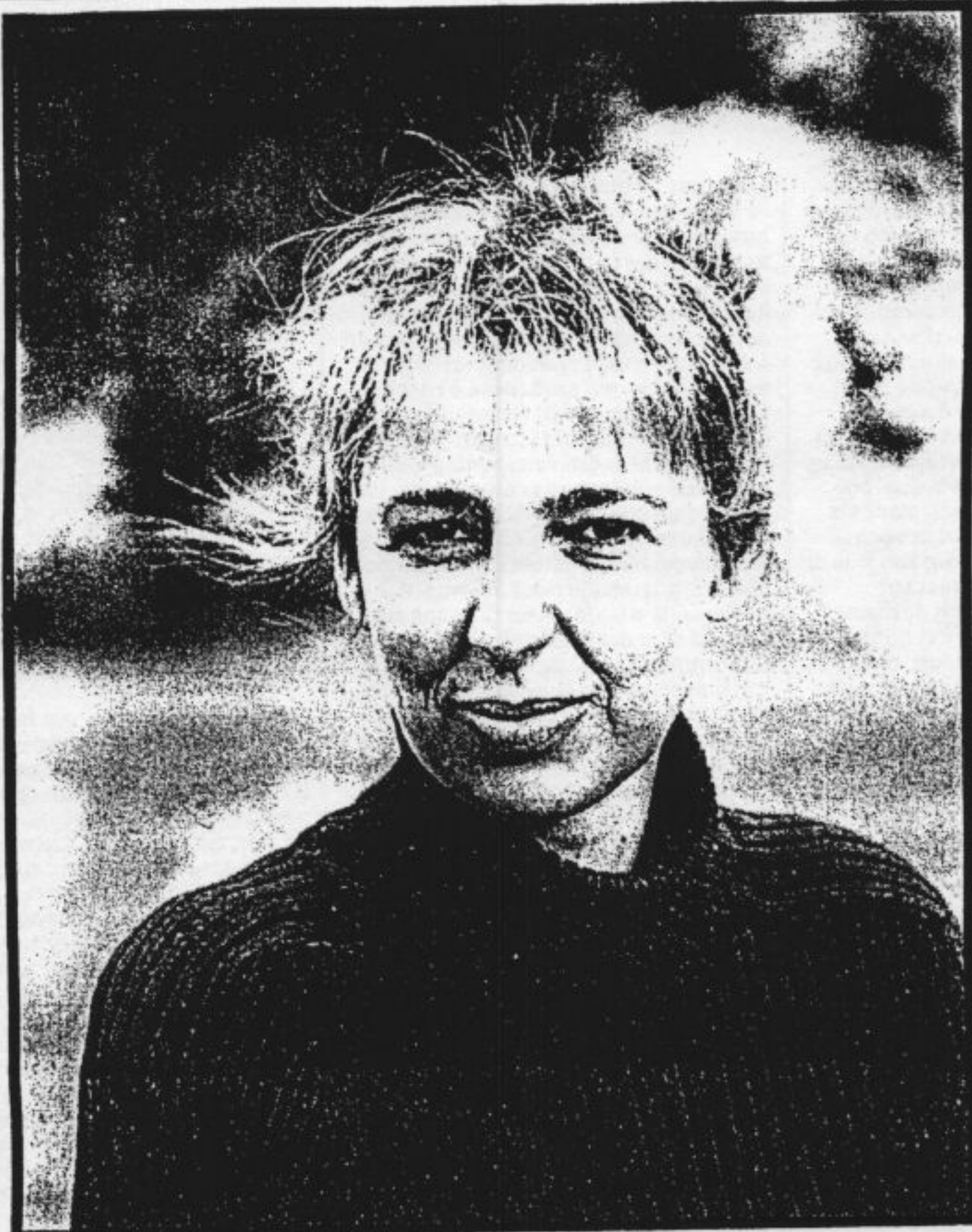
'DE BESCHOUWINGEN van Dorien Pessers zijn diepgravend, principieel en stimulerend!' meldt uitgeverij Balans bemoedigend op het achterplaat van *Hedendaags narcisme*. 'Altijd een slecht teken wanneer uitgeverij met uitroeptekens werken in flapteksten', zei iemand me na het lezen van die blurb. Gelijk had ze. Want contemplatieve of doorwrochte artikelen kan men Pessers' stukjes niet noemen. Columns van gemiddeld achthonderd woorden als 'beschouwingen' betitelen is nogal een gotspe. Stimulerend zijn ze evenmin. Principieel wel, dat moet ik de uitgeverij nageven. Verpletterend principieel. Zo diepgravend principieel dat een heimachine hiermee vergeleken een wonder van oppervlakkigheid en frivoliteit is. Dorien Pessers ramt het er maar liefst 35 maal in: het is niets gedaan met de moderne wereld.

Loodzware termen denderen door het boek. Elke lettergreep ervan is een dreun op een heipaal: 'medische eugenetica', 'paarse slachbank', 'lesbische zaadzoeksters', 'protopedofiele esthetiek', 'narcistische zelfbeschikkingsideologie', 'fundamentalistisch individualisme'. Daarnaast staat *Hedendaags narcisme* stijf van de algemene uitspraken. Het is 'de moderne mens' voor en 'de medische stand' na wat de heimachine slaat. Nergens geeft Pessers er blijk van oog te hebben voor interne fricties, elkaar tegenstrevende ontwikkelingen, tegengeluiden van critici of openlijk uitgevochten conflicten. Afgaande op haar columns lijkt iedereen het met elkaar eens en doet of vindt heel Nederland hetzelfde. Kennelijk geeft alleen Pessers zelf, als laatste der Mohikanen, stem aan een afwijkende opinie. Nergens ook is een woordspeling of grap te bekennen. Je zou het er benauwd van krijgen, van zo'n wereldbeeld. En de eeuwende nadert ook al. Dat moet misgaan.

TIEN VAN DE 35 stukjes gaan over moderne voortplantingstechnologieën. Op grond daarvan mag men aannemen dat zaken als kunstmatige inseminatie, in vitro fertilisatie, draagmoederschap, prenatale diagnostiek en dergelijke Pessers' bijzonder belangstelling genieten. In de enkele algemener getoonzette columns over dat onderwerp biedt ze een glimp van de ingewikkelde problemen die achter zulke termen schuilgaan: een complex amalgaam van de gedachte dat lichamen te beheersen vallen, kinderen gepland kunnen worden en een recht zijn, dat artsen dat recht kunnen verzekeren en de medische wetenschap voor niets staat.

De bio-wetenschappen ontwikkelen in hoog tempo allerhande nieuwe technologieën en creëren al doende opties waar individuele mensen vervolgens keuzes in moeten maken en standpunten over moeten innemen. Maar misschien is het hoogst onheus om zulke ontwikkelingen als individuele vraagstukken te definiëren: misschien mag je van mensen helemaal niet verlangen dat ze nadenken over de vraag of een foetus van vier maanden geaborteerd moet worden wanneer dat kind een vergroot risico op een akelige ziekte heeft.

DAT IS EEN heel reëel en buitengewoon lastig probleem. Medische ontwikkelingen schepen mensen op met onbeantwoorbare, verlamende vragen. Zelden is er sprake van een algemene discussie over de wenselijkheid of noodzaak van zulke technieken: dat zulke dingen ineens blijken te kunnen, schijnt voldoende argument voor hun bestaan te zijn. En als iets kan is er altijd wel iemand te vinden die het ook wil, waarmee legitimatie gewaarborgd lijkt en

Dorien Pessers

DANIEL KONING/DE VOLKSKRAANT

Als lid van de commissie-Kortman adviseerde Dorien Pessers tegen het homohuwelijk. Waarom ze dat deed, wordt duidelijk bij lezing van 'Hedendaags narcisme', een bundel stukjes over moderne voortplantingstechnologieën en ander eigentijds kwaad. Pessers' manier van betogen is niet echt elegant. Karin Spaink heit terug.

door Karin Spaink 6A 26-11

zaken als moraal en ethiek naar het domein van ieders individuele geweten worden verwezen. Pessers merkt op dat 'van mensen wordt verwacht dat zij een positie innemen in een professioneel en commercieel veld dat zij niet overzien en waarin zij de gevolgen van hun eigen handelen niet kunnen overzien'. Een kalme constatering, hoewel erop af te dingen is: want wie zich aan prenatale diagnostiek overgeeft, weet dat de consequentie kan zijn dat hij nare antwoorden krijgt en dientengevolge nieu-

we vragen die hij eigenlijk helemaal niet gesteld wilde zien.

Je zou prachtige beschouwingen aan die kwestie kunnen verbinden. Bijvoorbeeld over hoe wetenschap een schier onneembaar bastion lijkt te zijn geworden, en ontwikkelingen daarin - zeker wanneer ze met termen als 'vooruitgang', 'nieuw!' of 'doorbraak' worden opgesierd - als voldongen maatschappelijke feiten worden gepresenteerd en zich pogen te onttrekken aan discussies over moraal en ethiek. Of over hoe

mensen sowieso lijken te geloven dat hun lichaam en hun leven planbaar en daarmee beheersbaar zijn geworden, en dat zulks wellicht een overschatting van zowel rationaliteit als van het medisch vermogen behelst.

Zelfs zou je woorden kunnen wijden aan zaken als 'keus', 'vrije wil' en dies meer, en kunnen opperen dat individuele levens minder individueel in de hand te houden zijn dan mensen menen. Desnoods zou je je tot die voortplantingskwesties kunnen beperken en je kunnen richten op de vraag wat dat nu is, dat verlangen naar een kind, en waarom mensen er zo vreselijk op gebeten zijn er een van zichzelf te hebben, terwijl er al zo gruwelijk veel mensen zijn. Is die vermaledijde kinderwens niet een narcistisch verlangen bij uitstek? Zouden we niet beter af zijn wanneer mensen die wens intomen, en meer aandacht besteden aan die talloos veel kinderen die er al zijn, ook al zijn ze dan geen vlees en bloed? Of: wat is dat eigenlijk, vlees en bloed, en wat maakt 'eigen' tot eigen? Is dat afstamming, opvoeding, cultuur, zorg, aandacht?

Zo niet Pessers. De algemenere vragen slaat ze over en zodra ze specifiek wordt over voortplantingstechnologie wordt ze vilein. Of slaat ze hysterisch aan het heien. De professe hangt volgens haar aaneen van 'medische eugenetica (die) wordt verkocht als dienstbetoon aan vrouwen', van 'bedrijfstukken die steeds meer geld gaan verdienen aan het verlangen naar een kind', van 'handelaren die via Internet kinderen te koop aanbieden' (Internet doet het altijd goed in insinuaties: het blijkt om een adoptiebureau te gaan dat zijn folder op het Net heeft gezet, alsof dat wezenlijk anders is dan folders per aanvraagformulier aanbieden), tot 'lesbische zaadzoeksters' en homoheren die 'hun oedipale wensen' uitleven, of die, wanneer ze onder de douche poseren met hun kind, van het uitbaten van 'protopedofiele esthetiek' worden beticht. Draagmoederschap is per definitie 'geperverteerd'. Dat kan best zijn, maar dan zou ik wel graag willen dat Pessers bij die uitspraak ook de opstelling van anti-abortuscomités betrok, die adoptie altoos als valide alternatief voorstellen.

VEEL VAN HAAR heipalen richt Pessers op alles wat buiten het keurige gezin valt. Homo's en lesbiennes die een kind willen, moeten het in haar stukjes telkenmale ontgelden. Als zij al een kind hadden - bijvoorbeeld omdat ze ooit netjes getrouwd waren voordat ze een andere liefde vonden - geeft Pessers geen krimp. Adoptie door de nieuwe ouder? Wettelijke opname binnen de nieuwe constellatie? Geen sprake van! Dat schept een 'illusie van ouder-schap'. Bloedbanden zijn immers belangrijker dan sociale banden (alsof binnen het huidige recht een kind bij hertrouwen van een ouder geen nieuwe wettelijke positie krijgt, en onbevlekt ontvangen vaders een kind van hun heteroseksuele geliefde niet zouden kunnen echen). Bovendien, bij twee vrouwen heeft een kind 'geen individueelmogelijkheden' en bij twee mannen is sprake van een protopedofiele context.

Dat Pessers als lid van de commissie-Kortman tegen het homohuwelijk adviseerde, zal dan ook niemand verbazen. Wel dat ze voor het lidmaatschap van die commissie is gevraagd. Men zou immers objectiviteit en oprechte belangstelling verwachten van een studieclub - geen mevrouw die zich wapent met heipalen.

Dorien Pessers, *Hedendaags narcisme*. Uitg. Balans, 148 pagina's, f27,50.

gevaardigd om de beperkte groep Mr. M.J.A. van Mourik is hoogleraar notarieel- en privaatrecht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en notaris te Nijmegen.

De verbetering en het enthousiasme waarmee Pieter Kortman (NRC Handelsblad, 15 november) ten strijde trekt tegen de „tegenstrevende rechtsgeleerden en aanverwante intellectuelen“ die openstelling van het huwelijk niet op prijs stellen, verdienen enige tempering. Zijn opmerking dat „zakelijke argumenten tegen openstelling“ ontbreken, getuigt niet van veel intellectueel en aanverwant inlevingsvermogen.

1. Openstelling van het huwelijk betekent afschaffing van het huwelijk in de klassieke, mondiaal overheersende zin. Een zo gewichtig in traditie en cultuur geworteld instituut dient niet zonder zeer dringende redenen op een achternamiddag te worden afgeschaft.

2. Het Europees Verdrag ter bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden geeft iedere man en vrouw het

10 argumenten tegen homohuwelijk

NRC 14-11 M.J.A. van Mourik

recht om te huwen en heeft daarbij enkel het oog op een huwelijk in de klassieke betekenis van het woord. Hetzelfde geldt voor talrijke andere verdragen.

3. Openstelling van het huwelijk dient in wetgevend opzicht slechts aan de orde te worden gesteld in een breed internationaal verband.

4. De affectieve relatie tussen een man en een vrouw verschilt wezenlijk van die tussen twee personen van gelijk geslacht alsmede van die tussen broer en zus en van die tussen meer dan twee personen. Dat hangt inderdaad met de aard van de seksualiteit samen. Bij openstelling doet deze niet meer terzake en valt derhalve niet in te zien waarom ook voor laatstbedoelden het huwelijk niet zou worden opengesteld.

5. Openstelling van het huwelijk

is niet meer nodig teneinde homokoppels de „zakelijk-juridische voordelen“, alsmede de nadelen (Ministerie van Justitie) van het instituut te bieden. Het op 1 januari in te voeren geregistreerd partnerschap brengt alle voor- en nadelen van het huwelijk. De wens het huwelijk open te breken wordt dan een ordinaire prestigezaak, met als enig doel de verheffing van de homorelatie.

6. Kinderen dienen bij voorkeur te worden verzorgd en opgevoed door hun biologische vader en moeder. Dat het door echtscheiding en overlijden nogal eens anders loopt, is droevig maar ontkracht deze stelling niet. In het

bijzonder de identiteitsproblematiek weegt hier zwaar.

7. Alle kinderen hebben in genetisch opzicht één vader en één moeder. Kinderen met twee vaders of twee moeders zijn onbestaanbaar. Het recht dient deze realiteit, mede in het belang van het kind, te eerbiedigen door adoptie van een kind door twee personen van gelijk geslacht onmogelijk te maken.

8. Ook personen die geen vader of moeder zijn van een kind, kunnen door het recht in een zorgrelatie tot dat kind worden geplaatst die materieel volledig overeenkomt met die van een ouder tot zijn kind. Op 1 januari wordt het

recht zodanig gewijzigd dat twee personen van gelijk geslacht tezamen, als waren zij ouders, het gezag over een kind kunnen uitoefenen. Aan dit gezag is de verplichting tot verzorging en opvoeding gebonden. Dat 20.000 (Kortman) kinderen die bij homo-paren opgroeien thans in juridisch opzicht „een vogel-vrije status“ hebben, is kletsboek. Hetzelfde geldt voor de mening van Kortman dat dit „een van de redenen (is) die openstelling van het huwelijk zo urgent maken.“

9. Indien na echtscheiding de moeder hertrouwt, worden de aan haar zorg toevertrouwde kinderen geconfronteerd met een 'nieuwe' man. Anders dan Kortman wil doen geloven, is deze situatie een andere dan indien het lesbisch koppel zich bedient van een sper-

madonor of als twee homonutren een draagmoeder inhuren. In die gevallen wordt het kind „willens en wetens“ (Kortman) een vader of moeder waarbij het kan opgroeien, onthouden. Daaraan liggen egoïstische redenen ten grondslag waarvoor het belang van het kind moest wijken. De

10. Kortom, het is niet te veel

Kinderen wensouders missen identiteit

De verwickelingen rond de Engelse draagmoeder hebben volgens René Hoksbergen duidelijk gemaakt welke risico's ouders lopen die ongewild kinderloos zijn en daar wat aan willen doen. Een pleidooi voor een groter ethisch bewustzijn. **NR 3-11**

De moderne voortplanting blijft ons bezighouden. Steeds weer worden we verrast met nieuwe gebeurtenissen en ontwikkelingen. De Engelse draagmoeder, Karen Roche, die dit jaar fors in het nieuws is geweest, heeft het aanvankelijk voor een Nederlands echtpaar gedragen kind nu kortgeleden ter wereld gebracht. Maar wat er met dit met behulp van de Nederlandse vader verwekte kind gaat gebeuren, weten we nog niet. Het touwtrekken is begonnen. En sinds in 1978 het eerste kind via 'in vitro fertilisatie' (IVF) is geboren, zien we ook bij deze techniek steeds nieuwe vondsten. Een moeder in een Aziatisch land kreeg via IVF twee embryo's in haar baarmoeder geplaatst. Het ene embryo ontwikkelde zich tot een jongetje. Jammer was echter dat het andere embryo een ééneïgige tweeling van het vrouwelijke geslacht was. Dat was wat te veel van het goede, daarom werd dit kind voor adoptie afgestaan.

Het aanbod van nieuwe mogelijkheden om dat zo zeer begeerde kind te krijgen bepaalt in hoge mate de vraag. Wat er ook wordt aangeboden, zoals het gebruik van zwak zaad van onvruchtbare mannen via de ICSI-methode, sommigen zullen zich aan elke laatste strohalm vastklampen. De mogelijkheid om zaad- en eicel in een laboratorium tot een mens in wording (embryo) te brengen en de vaststelling, via het natuurlijke experiment, dat ook oude baarmoeders zich voor de kunstmatige implantatie lenen, heeft veel technische deuren naar de voortplanting geopend. En de geslachtsloze voortplanting via klonen komt er nog aan. Is het niet in ons land, dan toch vast ergens anders.

Natuurlijk leiden al deze nieuwe ontwikkelingen soms tot uitwassen. Als de mens iets vreselijk graag wil, gaan sommigen van ons door roeien en ruiten. Er zijn dus al baarmoeders die huur, vrouwen gaan naar welk land dan ook om maar een of andere medische techniek te gebruiken waartegen in ons land nog grote bezwaren bestaan, of ze maken gebruik van de armoede of hebzucht van vrouwen die hun vruchtbaarheid te gelde maken.

Minister van Volksgezondheid en nu ook lijsttrekker van D66, Borst, heeft kennelijk niet zoveel moeite met het (voorlopig nog) niet-commerciële draagvrouwschap. Op voorstel van Borst is de Tweede Kamer akkoord gegaan met het fenomeen draagvrouw-

schap. Daarmee is ook in ons land een stap verder gezet in de richting van 'het kind op bestelling'.

Waartoe dit alles kan leiden, is al vele jaren bekend. Zo beschrijft de Amerikaanse Mary Beth in haar biografie *Birth Mother* uit 1988, hoe zij jarenlang door diepe depressies ging. In 1980 was ze, uiteraard begeleid door veel tam tam in de media, de eerste Amerikaanse commerciële draagvrouw geworden. Vijf jaar later echter richtte zij de *Coalition against Surrogacy* (Vereniging tegen draagmoederschap) op en hield ze overal in de wereld felle betogen tegen deze praktijk. Proefondervindelijk had ze vastgesteld wat de ontwikkelingspsychologie en de pedagogiek haar allang onomstotelijk duidelijk hadden kunnen maken: tijdens de zwangerschap ontstaat er een band tussen moeder en kind. Het afstaan van een kind blijft je veelal achtervolgen.

Draagmoederschap en afstands moeder zijn is niets anders dan het verplaatsen van verdriet. Allereerst van de 'wensmoeder' naar de draag/afstands moeder, en later naar het geboren kind. Dit worstelt met zijn afgestaan, weggedaan zijn.

Aan het kind wordt veel te weinig gedacht, ook door onze minister van Volksgezondheid. Is hier soms weer sprake van het fenomeen 'politieke correctheid'? Wat zijn de latere medische en psychologische gevolgen van de kunstmatige verwekking en het oordeel van het kind over de plaats van de

draagvrouw in zijn leven? Hoe zou bijvoorbeeld het kind van de Engelse draagvrouw Karen Roche het later vinden als hij hoort dat hij eerst bedoeld was voor een Nederlands echtpaar, toen werd overgeheveld naar een Engels echtpaar, dat ook abortus niet was uitgesloten en dat zijn biologische vader een Nederlander is die bereid was veel geld voor hem neer te leggen?

Als Borst denkt dat 'haar' vorm van draagmoederschap waarbij eicel en zaadcel van de wensouders zijn, niet tot vergelijkbare uitwassen zal leiden, heeft zij nog niet genoeg studie gemaakt van gangbare menselijke eigenschappen. Zo veronderstelt ze dat de draagvrouw een wensmoeder naar de geschiktheid voor de opvoeding van haar kind kan beoordelen en dat de draagvrouw niet op haar besluit zal terugkomen. Dat dit niets meer dan vrome wensen zijn, moge duidelijk zijn uit de vele voorbeelden die op het tegendeel wijzen. Het is bekend dat de noodzakelijk in te schakelen gynaecologen zich zoveel mogelijk hoeden voor een oordeel over niet-medische aspecten rond de voortplanting. Vandaar dat vruchtbaarheidsklinieken in de Verenigde Staten contracten afsluiten om zich teweer te kunnen stellen wanneer het misgaat, zoals met baby Jonathan. Deze stierf ruim een maand na zijn geboorte als gevolg van mishandelingen door de wensvader. De kliniek werd door de draagmoeder aangeklaagd vanwege het niet beschermen van de veiligheid van haar

kind.

Het kan ook bij de draagvrouw volledig misgaan. Zij wil het kind zelf houden of brengt een gehandicap kind ter wereld door gebruik van overmatige hoeveelheden alcohol, drugs of bepaalde medicijnen. Of ze vraagt alsnog veel geld, bijvoorbeeld omdat de zwangerschap uitermate moeilijk verloopt. Zo extreem als het met Jonathan is gegaan, is natuurlijk uitzonderlijk. Maar hoe zullen kinderen de verwekking via IVF en het inschakelen van een draagvrouw beleven. Zou dit niet problemen gaan veroorzaken voor hun gevoel van mens zijn, hun identiteit? Als een verplaatsbaar pakketje zijn ze in een willekeurige baarmoeder geïmplanteerd en vervolgens opnieuw verplaatst naar zogenoemde wensouders.

Misschien zijn dit wel heel goede ouders, nadat ze hun verwachtingen over het grote geluk dat een kind brengt, genormaliseerd hebben. Maar misschien blijft het toch knagen, zowel bij deze wensouders als bij de draagvrouw. Al heeft de laatste misschien haar eicel bij de transactie niet ingebracht, misschien wil ze toch contact houden met 'haar kind'.

Mij bekruipt weleens de gedachte dat IVF als een tijdbom onder de menselijke voortplanting ligt, omdat je met het ontstane embryo bijna alle kanten op kunt. De moderne voortplanting, het draagvrouwschap, leggen eenzijdig de nadruk op de kindervens van de ouder(s). Over de belangen van

het desbetreffende toekomstige kind wordt zelden gesproken, behalve dan in termen van medische risico's.

Het is van groot belang dat in internationaal verband zo spoedig mogelijk tot wet- en regelgeving wordt gekomen. De euforie van onderzoekers die weer een nieuwe techniek hebben ontdekt dient intensief begeleid te worden door de kritische blik van ethici, psychologen en pedagogen.

Draagvrouw Roche heeft met haar chaotische en in alle opzichten onethische acties misschien toch wel enig nut gehad. In één klap is glashelder geworden met welke voetangels en klemmen het draagvrouwschap kan samengaan.

De steekwoorden preventie, ethiek en technologie zijn bij het denken over de voortplanting zeer ter zake. Nederland scoort het hoogst waar het gaat om preventie van ongewenst zwangerschapen. Misschien kunnen wij ook een voorbeeld zijn waar het gaat om de preventie van het op een ongewenste manier te lijf gaan van ongewenste kinderloosheid door meer nadruk te leggen op de ethiek bij de toepassing van de medische technologie. Daarmee stellen we het belang van onze nakomelingen centraal en handelen we werkelijk in het belang van het kind.

René Hoksbergen is hoogleraar adoptie en directeur van het Adoptie Centrum, Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht.

Deskundigen vinden langdurige ondertoezichtstelling niet wenselijk

'Kind moet weten wie opvoeders zijn'

Van onze verslaggeefster **VR**
AMSTERDAM **5-11**

Vrijwel vanaf zijn geboorte woont Fred in een pleeggezin. Als hij twee is, duikt zijn moeder weer op en wil hem terug. Er is echter een ondertoezichtstelling (ots) van kracht en de moeder heeft slechts het recht Fred regelmatig te bezoeken. Als Fred vijf is, verzet zijn moeder zich tegen de jaarlijkse verlenging van de ots.

De hulpverlening is er tot dan toe op gericht geweest Fred in het pleeggezin te laten opgroeien tot hij volwassen is. Maar de rechter beslist dat de contacten tussen moeder en Fred uitgebreid moeten worden, zodat overgang naar het gezin van de moeder mogelijk wordt.

'Een langdurige ondertoezichtstelling is niet in het belang van een kind', meent C. van de Weg-Muller, werkzaam bij de Voorziening voor Pleegzorg Friesland. Van de Weg sprak onlangs op een studiedag over ondertoezichtstelling, waar door verschillende hulpverleners en juristen werd gepleit voor een korter durende ots. Het voorbeeld van Fred moet deze mening illustreren.

Ots is een maatregel van de kindbescherming die het meest wordt gebruikt: ruim 17 duizend kinderen stonden vorig jaar onder ots, tegenover nog geen tweeduizend kinderen wier ouders uit de ouderlijke macht waren gezet. Een vijfde van de ots-kinderen woont in een pleeggezin en bij de helft duurt de ots twee tot tien jaar.

Bij die langdurige gevallen wordt ieder jaar eerst geprobeerd of het kind weer thuis kan komen wonen. Is dat niet het geval, dan vraagt de gezinsvoogd om verlenging van ots en spreekt hij van een 'perspectief gevende' plaatsing in het pleeggezin: het kind kan daar opgroeien.

In het verleden werd dan onthefing van ouderlijk gezag gevraagd. Maar de Hoge Raad heeft de laatste tien jaar in een aantal uitspraken duidelijk gemaakt dat het beter is voor een kind als de ouders het gezag houden, mits zij zich neerleggen bij uithuisplaatsing. Het voelt voor een kind altijd beter als het met instemming van zijn ouders elders woont.

Probleem is echter dat slechts weinig ouders spontaan instemmen met uithuisplaatsing. Het is eerder

omgekeerd: ouders gaan akkoord omdat ze dan het gezag kunnen houden. Want ouders die zich verzetten, worden ontheven van hun ouderschap. Na een paar jaar gaan veel ouders toch aan hun kind trekken, wat bij kind en pleegouders vaak veel onrust teweegbrengt.

Want zekerheid dat het kind bij de pleegouders blijft, biedt ots niet. De gezinsvoogd kan wel jaarlijks in zijn rapport schrijven: Fred blijft tot volwassenheid in het pleeggezin. En de rechter kan de ots ieder jaar verlengen, maar soms zit er ineens een andere rechter. Of de gezinsvoogd vertrekt en zijn collega heeft een andere visie. Of de advocaat van de moeder ziet nieuwe kansen.

Voor het kind, het pleeggezin en de ouders kan de onzekerheid tot in lengte van jaren voortduren. Veel hulpverleners en juristen vinden dat dat anders moet. Als duidelijk is dat de plaatsing blijvend is, moet de ouder het gezag worden ontnomen. Dan komt er meer zekerheid en kunnen kind en pleegouders zich beter aan elkaar hechten.

Pedagoge E. Singer pleitte al eerder voor 'bestaanszekerheid' van het pleegkind. Een kind moet weten

wie zijn opvoeders zijn, wie voor hem zorgen, wie naar hem luisteren, voor hem opkomen en wie hem helpen bij het volwassen worden. Zolang de ots blijft voortbestaan, ligt het gezag bij een instantie en hebben pleegouders geen enkele zeggenschap.

Volgens A. Veldkamp van het Landelijk Bureau van de Kinderbescherming is het huidige beleid vooral in belang van de ouders en niet van het kind. Ouders die niet tegenwerken, worden beloofd met behoud van ouderlijk gezag. Volgens Veldkamp is dat het gevolg van verouderde wettelijke gronden voor onthefing en ontzetting.

Die vragen om diskwalificatie van de ouders. Er moet worden aangetoond dat ze tekortschieten. Dat is niet meer van deze tijd, vindt Veldkamp. Ouders die het niet aankunnen, zijn geen ontaarde wezens, maar hebben hulp nodig. Hulpverleners kunnen zich beter richten op samenwerking met de ouders. De kindbescherming moet draaien om wat het kind tekortkomt, vindt Veldkamp, niet om wat de ouders verkeerd doen.

Adoptie ook op latere leeftijd te herroepen

Van onze verslaggeefster **VR**
AMSTERDAM **7-11**

Het herroepen van adoptie wordt ook na het 22ste levensjaar mogelijk. Dit valt af te leiden uit een arrest van het gerechtshof in Amsterdam donderdag in de zaak van een Zuid-Koreaanse vrouw die in 1977 door Nederlandse ouders werd geadopteerd. Zij wil alsnog alle banden met haar adoptiefouders verbreken.

De huidige wetgeving (familie-recht) bepaalt dat herroepen van adoptie alleen mogelijk is als het verzoek gedaan wordt tussen ie-mands 21ste en 22ste verjaardag. De rechtbank wees op grond hiervan van een eerder verzoek af van de vrouw, die hiervoor toen met een paar maanden te laat was. Met de Alkmaarse advocaat mr. M. Koomen, specialist op het gebied van adoptierecht, ging ze in beroep.

De vrouw voelt zich door haar adoptiefouders emotioneel verwaarloosd en geestelijk mishandeld. Ze ging op haar dertiende het huis uit en heeft geen contact meer met haar ouders, die scheidden toen zij tien was. Omdat ze geen enkele binding met hen meer voelt, wilde ze de band ook juridisch ver-

breken en haar oorspronkelijke naam terugkrijgen.

Het hof heeft dit toegewezen, maar het verwierp Koomens verzoek haar hiermee niet het Nederlandserschap af te nemen, zoals volgt uit de bestaande wetgeving. Koomen en betoogde voor het hof, niet zonder sarcasme: 'Voor het geval je nog niet duidelijk was dat we het niet leuk vinden dat je adoptie wilt laten herroepen, moet je weten dat we je voor straf gelijk je Nederlandse nationaliteit alpakken.' De raadsman zei echter achteraf te verwachten dat het de vrouw weinig moeite zal kosten zich tot Nederlandse te naturaliseren.

De raadsman is opgetogen over de uitspraak. 'Dit betekent dat die rare leeftijdsbeperking wordt opgeheven. Het hof is kennelijk van oordeel dat het verzoek moet worden gehonoreerd, als de geadopteerde maar snel in actie komt.'

Hij verwacht niet dat de wetgeving op dit punt moet veranderen. 'Jurisprudentie loopt meestal vooruit op wetgeving. Maar statistisch is dit zo onbetekend - het gaat om slechts enkele gevallen op duizenden adopties - dat wetgeving verandering moet ondergaan. Het is moedelijk te omslachtig is', aldus Koomen.

PUBEREN OP DE BASISCHOOLO

SANDERIJN VAN DER DOEF, ILLUSTRATIES PIEKE STUVEL

Ze heeft al borstjes maar slaapt nog met een knuffel

Steeds vroeger treedt de puberteit in. Bij meisjes wat eerder dan bij jongens. Als deze trend zich voortzet wordt de echte kindertijd erg kort. Lydia, net 12 jaar, werkt op zaterdag zwart bij in een kledingwinkel en mag elke zaterdagavond uit in Amsterdam. Maar zonder duim en knuffel valt ze niet in slaap.

Een willekeurige groep 8 op een Amsterdamse basisschool. Kinderen van 11 en 12 jaar zitten te werken aan de opdrachten in hun rekenboek. Zo op het eerste gezicht een groep van dertig kinderen die niet erg in leeftijd verschillen. Echte kinderen nog, te jong om 's avonds alleen over straat te laten gaan, te jong voor de disco, nog niet geen pubers. Dat is de eerste indruk. Maar wie beter en langer naar ze kijkt, begint verschillen te zien. Sommige meisjes blijken bij nader inzien hun haar te hebben gevraagd. Sommige jongens ook. Een enkel meisje heeft haar ogen wat opgemaakt en heel veel meisjes hebben een soort lipgloss op hun lippen zodat het lijkt alsof ze een beschaafde kleur lipstuck gebruiken.

Maar zodra de bel voor de eerste ochtendpauze gaat en iedereen omhoog komt van zijn stoel, zie je pas hoe fout je eerste indruk was.

Tussen de 10 en 11 jaar heeft 24 pct van de jongens en 16 pct van de meisjes al eens geroookt

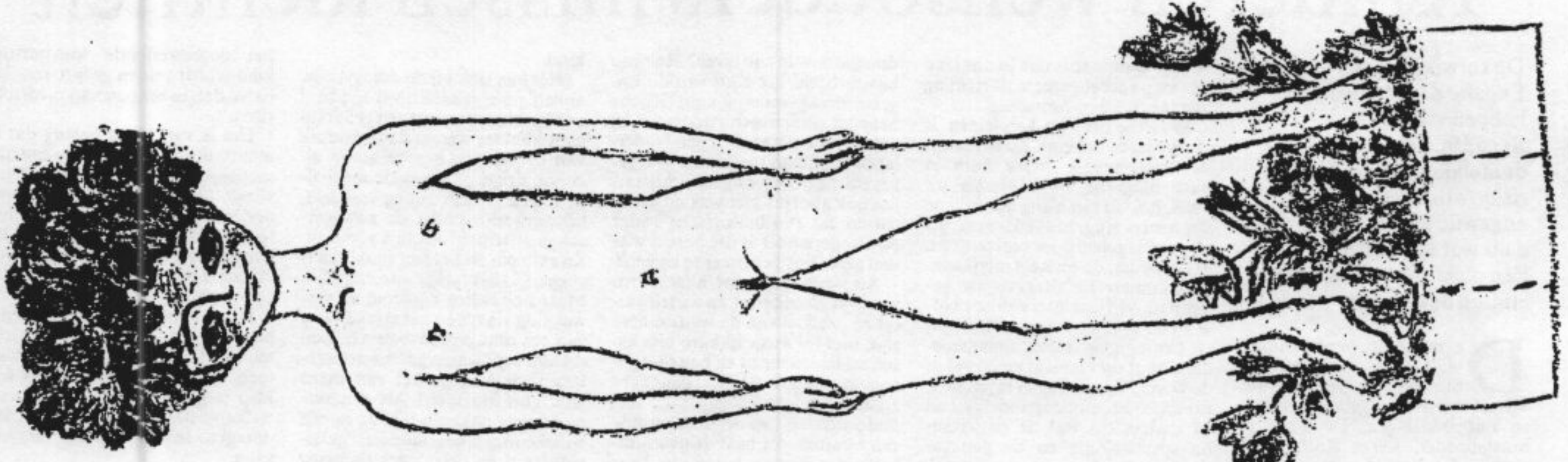
Plateausolen Vooral de meisjes schieten als lange enden uit hun stoelen en zien er uit als tieners van 15 jaar. Korte strakke truitjes, gelakte nagels, plateausolen en hoge hakken. Met zijn allen hollen ze gewapend met make up-tasjes naar de wc-ruimte om zich gezamenlijk op te maken. De meeste jongens staan al op het schoolplein in groepjes met elkaar te praten over tv, voetbal en meiden. Ze zijn nog niet zo lang als de meeste meisjes in de klas, maar dragen zich wel al als middelbare scholieren. Twee jongens hebben zelfs al de baard in de keel. Bij navraag menstureert bijna de helft van de meisjes in deze klas. Wat is hier aan de hand? Is dit wel een groep 8 van de basisschool? Het

lijkt wel een stelletje pubers. Klopt. Dit is een groep 8 met kinderen van 12 jaar waarvan er een aantal al enkele jaren geleden met de puberteit is begonnen.

Niet op voorbereid

Het lijkt alsof die puberteit steeds eerder komt. De meeste ouders hebben het idee dat, terugdenkend aan het begin van hun eigen puberteit, twintig, dertig jaar geleden, de puberteit van hun eigen kinderen niet voor het dertiende jaar zal beginnen. Ze zijn er niet op voorbereid en werkelijk verbaasd als ze merken dat hun dochter van 10 jaar al borsten begint te krijgen en hun zoon van 12 schaamhaar. 'Help, mijn kind is al een puber en het zit nog op de basisschool,' is een steeds vaker gehoorde roep van bezorgde ouders.

Verschuivende onderzoeken tonen aan dat jongeren (weliswaar langzaam) steeds eerder beginnen met de puberteit, zowel lichamelijk als wat betreft hun gedrag. Jongeren beginnen eerder te roken en te drinken, zo blijkt uit een onderzoek uit 1996 door het Trimbos-instituut in Utrecht. Op tien- en elfjarige leeftijd heeft 24 procent van de jongens en 16 procent van de meisjes al eens één of meerdere sigaretten geprobeerd. Wat betreft alcohol heeft op die leeftijd 51 procent van de jongens en 35 procent van de meisjes al eens één of meerdere glazen gedronken. Jongeren beginnen ook eerder

met vrijen. Was de gemiddelde leeftijd van de eerste geslachtsge-meenschap 19 jaar voor de generatie uit 1950, de gemiddelde leeftijd van de huidige generatie is 17 jaar.

Uit het landelijk onderzoek Jeugd en Seks 95, blijkt dat 3 procent van de twaalfjarige jongens en 1 procent van de evenoude meisje al eens met iemand naar bed is geweest.

Dat de start van de seksuele carrière steeds vroeger begint, heeft volgens diverse deskundigen deels te maken met een grotere maatschappelijke tolerantie ten aanzien van seksualiteit, maar ook zeker met een steeds vroeger intredende lichamelijke puberteit.

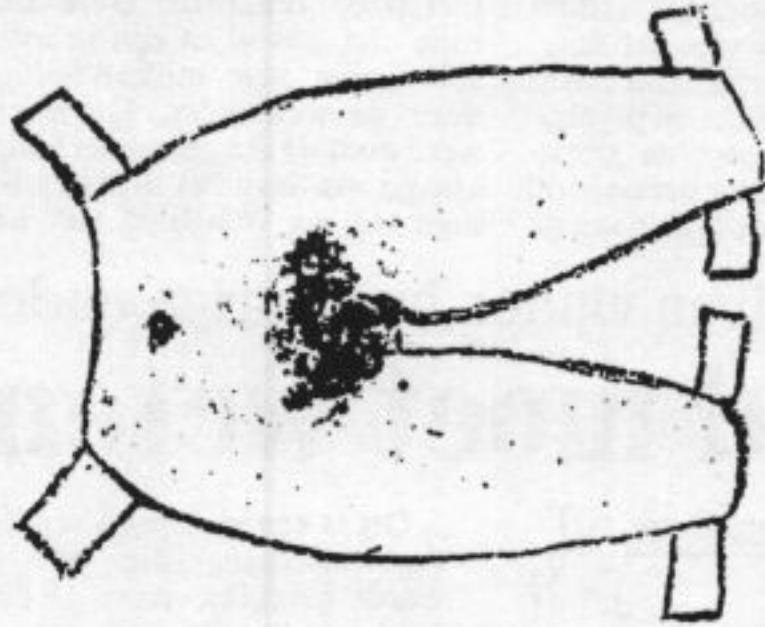
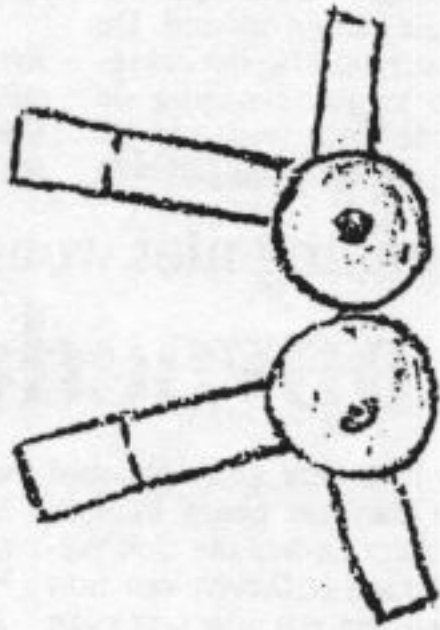
Steeds langer

De lichamelijke ontwikkeling van kinderen wordt sinds 1955 gerekend, in ieder geval om de tien, vijftien jaar, in grote landelijke onderzoeken gemeten, de zogeheten Peilstations. Uit deze onderzoeken blijkt dat Nederlandse kinderen steeds langer worden.

De gemiddelde lengte van een achttienjarige jongen uit 1965 was 4 cm korter (en van een meisje 2 cm) dan die van een achttienjarige uit 1980. Ook de eerste menstruatie begint op een jongere leeftijd. Tussen 1955 en 1980 is de gemiddelde leeftijd van de eerste menstruatie verschoven van 13,7 jaar naar 13,3 jaar. Dat is een vervroeging van vier maanden in 25 jaar.

'Na 1980 is er jammer genoeg nog geen nieuw onderzoek gepubliceerd,' zegt kinderarts Wilma Oostdijk, werkzaam in het Academisch Ziekenhuis in Leiden. Zij is vertelden jaar gepromoveerd op een onderzoek naar de effecten van hormoonbehandeling bij kinderen die te vroeg in de puberteit komen.

'De nieuwe gegevens zouden mijn vermoedens kunnen bevestigen of die trend van de steeds jonger beginnende lichamelijke puberteit, ook na 1980 doorzet.' Overigens worden die nieuwe gegevens in het voorjaar van 1998 door TNO gepubliceerd.

Meisjes die vroeg in de puberteit komen, hebben daar de meeste last van

Groei-spurt
De puberteit begint bij meisjes met de borstontwikkeling. De gemiddelde leeftijd (volgens de cijfers uit het onderzoek uit 1980) daarvoor is 10,5 jaar. Het zou me niet verbazen als uit nieuw onderzoek blijkt dat die leeftijd op dit moment 10 jaar zou zijn, aldus dr Oostdijk. Meisjes komen eerder in de puberteit dan jongens. Vrij snel na de eerste tekenen van de borstontwikkeling beginnen meisjes met een groei-spurt. En ongeveer tegelijkertijd zie je de eerste echte schaamharen en (nog iets later) okselharen groeien.

Bij jongens begint de puberteit op een leeftijd van gemiddeld 11,3 jarige leeftijd met de groei van de testikels en daarna de penis. Het duurt wat langer voordat de groeisput van jongens begint, zo'n 1,5 jaar na het begin van de eerste puberteitsverschijnselen. Het lengteverschil tussen jongens en meisjes op 11 en 12-jarige leeftijd kan dan enorm zijn. Meisjes zijn op die leeftijd flink aan het groeien, bij jongens duurt dat nog even.

Het veranderen van de stem van jongens, de baard in de keel, begint meestal een jaar of twee na het begin van de puberteit. De baardgroei ontwikkelt zich pas daarna, namelijk in de laatste fase van de puberteit. De groei van jongens gaat door tot ongeveer 17,18 jaar. En ergens tussen het begin en het eind van die puberteit is bij een jongen de eerste zaadlozing. Omdat onderzoek naar de leeftijd van de eerste zaadlozing moeilijk is, wordt dat moment geschat op de leeftijd van 13, 14 jaar.

De lichamelijke veranderingen

die de start van de puberteit inluiden, worden in gang gezet doordat de hersenen daartoe het sein geven. Hierdoor worden de eierstokken van het meisje en de testikels van de jongen gestimuleerd om de vrouwelijke respectievelijk mannelijke hormonen te produceren onder invloed waarvan het lichaam langzaam gaat veranderen in een volwassen lichaam.

Parallel aan de lichamelijke veranderingen en mede onder invloed van hormonen zien we ook gedragsveranderingen optreden bij kinderen in de puberteit. Het ontwikkelen van een eigen identiteit kan zich uiten in meningsverschillen of heftige discussies tussen ouders en hun puber. Het zich bewust worden van de veranderingen aan zijn of haar lichaam kan een toe- of juist afname van het zelfvertrouwen tot gevolg hebben. Brutaal, agressief of zelfstandig en zorgzaam zijn kenmerken in het gedrag van kinderen die veel ouders typerend vinden voor pubergedrag.

Kortere kindertijd

Goede voeding en welvaart worden algemeen als belangrijkste verklaringen gegeven voor het verschijnen van de steeds vroeger intredende puberteit in Nederland en andere westerse landen. In een land als India bijvoorbeeld beginnen kinderen uit welvarende en goed doorvoede gezinnen eerder aan de puberteit dan kinderen uit arme gezinnen op het platteland. Nederlandse kinderen komen daarentegen gemiddeld weer later in de puberteit dan kinderen uit Zuid-Europese landen, zoals bijvoorbeeld Spanje. Waar dit verschil tussen

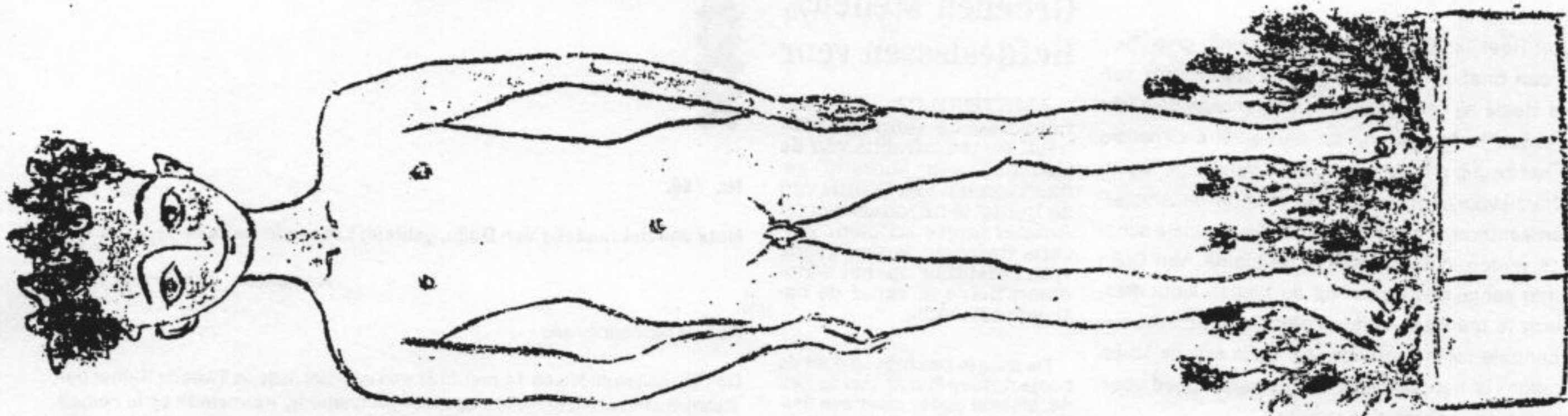
Noord en Zuid precies mee te maken heeft, is niet bekend. Blijkbaar spelen er nog andere factoren een rol dan welvaart en goede voeding, aldus dr Oostdijk. Volgens Oostdijk gaat deze vroeging nog steeds door en ziet het er niet naar uit dat er een plafond is bereikt. Op deze manier wordt de kindertijd steeds korter en krijgen kinderen al vroeg het gevoel geen kind meer te mogen zijn.

'Omdat de eerste puberteitsverschijnselen bij meisjes het duidelijkst te zien zijn, zullen meisjes die vroeg in de puberteit komen daar ook het meeste last van hebben. Zeker als je als eerste meisje in je klas borsten krijgt en begint te menstrueren,' meent Oostdijk. Volgens haar wordt er pas gesproken van een te vroeg puberteit als een meisje jonger dan 8 jaar is en een jongen jonger dan 9 jaar.

Angst en schaamte

'Lisette vond het vreselijk toen zij als eerste in de klas ongesteld werd,' vertelt haar moeder Anneke Reich. 'Ze was net 10 jaar geworden en had al wat schaamhaar en haren onder haar oksels. Maar ze zag eruit als een kind en zo voelde ze zich ook. In het begin vroeg ze me steeds of haar bloedverlies niet iets anders kon zijn, een blaasontsteking of zo iets. Ze wilde het maar niet geloven dat ze echt ongesteld was geworden. De eerste paar keer weigerde ze ook om maandverband te dragen. Dan droeg ze nog liever een paar onderbroeken over elkaar. Ik mocht het ook absoluut niet aan iemand vertellen, zelfs niet aan haar vader. Lisette was nog een kind en nog helemaal niet toe aan de puberteit.'

Ook Dominiek was de eerste van de klas die borsten en schaamhaar kreeg en vervolgens op tienjarige leeftijd ongesteld werd. Zij schaamde zich zo erg dat ze de eerste maanden zelfs niets tegen haar moeder zei en zelf elke avond haar onderbroek wuste. Het is niet meer uitzonderlijk als kinderen op de basisschool al beginnen te puberen. In een aantal gevallen voelen ouders zich over-

vallen door een in hun ogen 'plotseling invallende puberteit' bij hun kind. Ze zijn er niet op voorbereid en weten niet hoe ze erop moeten reageren. Gevoelens van angst en schaamte bij de kinderen kunnen dan het gevolg zijn. De puberteit is en blijft een veranderende fase. Zowel voor de ouders maar ook voor het kind. Eigenlijk heb je nog een kind, maar uiterlijk niet meer. 'Ze kunnen nog maar zo kort genieten van hun kindertijd. Voordat ze het weten moeten ze al weer groot en volwassen zijn,' is de verzuchting van menig ouder.

En het kind zelf? Die wil heel graag groter worden, maar ook nog heel lang kind blijven.

Zoals Lydia uit groep 8. Ze is net 12 jaar en haar leeftijdsgenoten ver vooruit. Ze ziet er met haar dreadlocks en wijde kleren uit als een meisje van 16. Op zaterdag werkt ze zwart bij een kledingwinkel om de hoek. Van dat geld koopt ze zelf de meeste van haar kleren.

Ze rookt niet en drinkt niet maar mag wel elke zaterdagavond met haar vriendin van 16 uit in Amsterdam. Om twee uur moet ze thuis zijn. Ze kijkt naar alle soapseries op de tv en soms ook naar het Jeugdjournaal. Maar als ze gaat slapen om half tien leest ze nog even in haar favoriete boek van Annie M.G. Schmidt en valt dan met haar duim in haar mond en een knuffel onder haar arm in slaap.

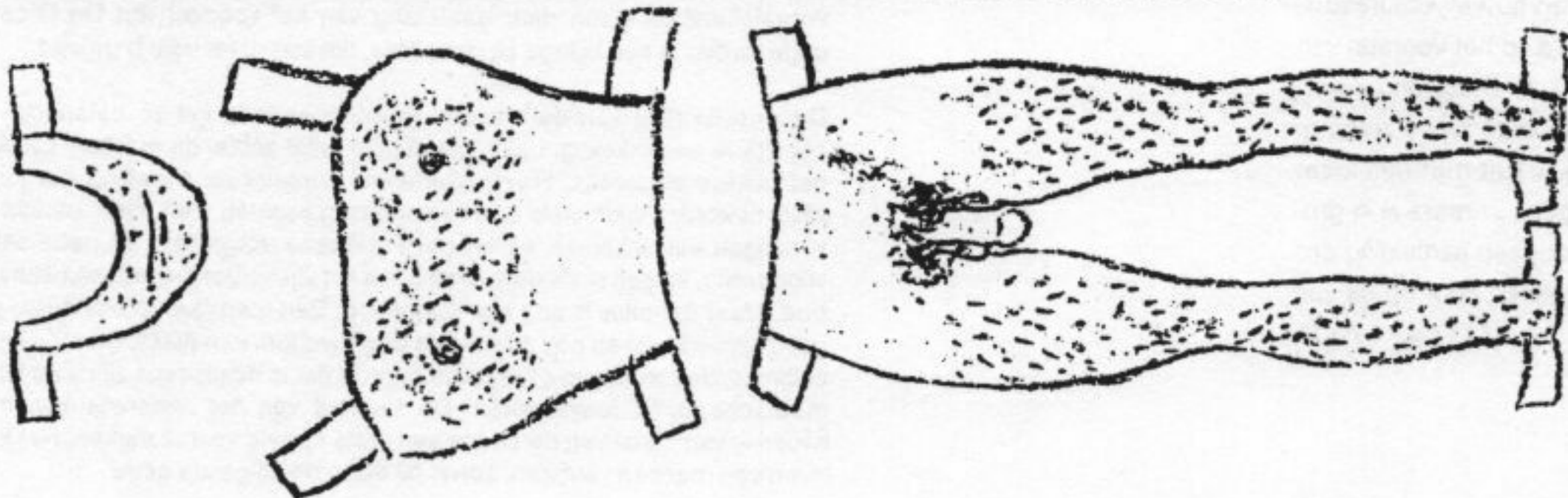
Bronnen:

'Kerngegevens. Roken, drinken, drugsgebruik en gokken onder scholieren vanaf 10 jaar.'

Door W.M. de Zwart, H. Stam, S.B.M. Kuipers, Trimbos-Instituut, Utrecht, mei 1997

'Jeugd en seks 95'. Resultaten van het nationale scholierenonderzoek. Door E.Brugman e.a. Uitgeverij SWP, 1995

'Central precocious puberty gonadotropin releasing hormone agonist treatment'. Door W. Oostdijk, Proefschrift 1996, Erasmus Universiteit Rotterdam

Liefdeskunst als examenvak

Ex-kabouter Roel van Duijn laat de jaren zestig graag herleven. In een brief aan staatssecretaris Netelenbos van Onderwijs stelde hij onlangs voor om een nieuw verplicht eindexamenvak in te voeren, dat een andere dimensie geeft aan het begrip prepakket. Volgens Van Duijn, tegenwoordig fractievoorzitter van De Groenen in de Amsterdamse gemeenteraad, wordt het tijd om middelbare scholieren in te wijden in de Kunst van de Liefde. Van Duijn hoopt zo het aantal relaties dat op de klippen loopt drastisch omlaag te brengen. "Liefde neemt in elk mensenleven een centrale rol in", vertelde Van Duijn aan de *Volkskrant*. "Daarom is het belangrijk dat jongeren goed voorbereid worden op toekomstige relaties."

De Groenen-voorman wil niet dat seks in het nieuwe vak centraal komt te staan. Liefde is volgens hem veel meer dan seks alleen. Op school krijgen jongeren nu wel veel te horen over de technische kant, maar over gevoelens wordt zelden gepraat, weet Van Duijn. Tot de leerdoelen van de Kunst van de Liefde horen wat hem betreft zaken als het herkennen van de ware, het overbrengen van de liefdesvonk en het omgaan met afwijzing en jaloezie. De verworven kennis en kunde zouden scholieren - behalve in het echte leven - ook moeten kunnen uitproberen tijdens stages bij een psychotherapeut of een huwelijksbureau. Netelenbos heeft zuinigjes gereageerd op het voorstel van De Groenen. Volgens haar komen veel van de onderwerpen die Van Duijn voorstelt al aan de orde bij verzorging. Bovendien komen De Groenen rijkelijk laat met hun idee. De nieuwe eindexamenpakketten liggen immers al in grote lijnen vast. De staatssecretaris ziet geen aanleiding om de plannen die er nu liggen aan te passen door op de valreep een nieuw vak toe te voegen. *Streekbrief 1991*

A.O.A.M. STAOSBIAO 19/11
Groenen stellen liefdeslessen voor

AMSTERDAM - Met een nota aan de gemeenteraad heeft de raadsfractie van de Groenen een voorstel gedaan om het vak 'Kunst van de liefde' te introduceren op Amsterdamse scholen. Volgens de partij is een goede voorbereiding op het fenomeen liefde al vanaf de basisschool nodig.

De nota is geschreven door de projectgroep Kunst van de liefde, waarin onder meer een deskundige van de Rutgersstichting, een seksuologe, een relatie-deskundige en een psycholoog zitten. Eén van de bevindingen van de projectgroep is dat veel relaties stuk gaan op de fase waarin twee personen elkaar nader leren kennen. Hierom, gecombineerd met het feit dat Amsterdam het hoogste aantal echtscheidingen kent, acht de partij dergelijk 'relatie-onderwijs' noodzakelijk.

Gemeentebld afd. 1

Nr. 750.

Nota van het raadslid Van Duijn, getiteld: **Lessen in liefde en relaties.**

Amsterdam, 4 november 1997.

Aan de Gemeenteraad

De Groenen stuurden op 14 mei 1997 een voorstel naar de Tweede Kamer der Staten-Generaal om Kunst van de Liefde als (verplicht) examenvak op te nemen in nieuwe profielen voor hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Het doel van dit vak is om emoties die kunnen spelen in (liefdes)relaties, beter te leren kennen. Deelnemers aan het vak leren om te gaan met mogelijke teleurstellingen binnen (liefdes)relaties. Het vak tracht inzicht te geven in monsolijke basisbehoeften als zelfkennis, vertrouwen, waardering, bevestiging en respect. Dit komt niet alleen ten goede aan het individu, maar ook aan de samenleving.

Voormeld voorstel lokte, mede door interviews, redactionele artikelen en ingezonden brieven, een discussie uit op het werk, in de huiskamer en ook op scholen. Nooit eerder ontstond er zo gemakkelijk en spontaan een werkgroep van mensen die met zoveel enthousiasme, deskundigheid en vooral liefde een idee verder wilden uitwerken. Deze nota is daarvan het eerste zichtbare resultaat. Een aantal van de schriftelijke reacties, artikelen in de pers en voorstellen/initiatieven naar aanleiding van het voorstel van De Groenen is opgenomen in een bijlage bij deze nota, die voor u ter visie is gelegd.

De ontwikkeling van de emotionele intelligentie is net zo belangrijk als de cognitieve ontwikkeling. Laatstgenoemde krijgt echter de grootste aandacht in het huidige onderwijs. Hierin overheerst namelijk de opvatting dat jongeren moeten worden voorbereid op een zelfstandig bestaan, met name gericht op het verkrijgen van inkomen uit arbeid. Praktische zorgtaken, alsmede seksuele voorlichting, komen sinds de invoering van het vak verzorging pas structureel aan bod. Maar dat alles is nog niet voldoende! Een mens kan intellectueel nog zo goed opgeleid zijn en nog zo'n mooie baan hebben, een (liefdes)relatie kan door ontbrekende kennis van of reflectie over de liefde desastreus zijn voor iemands maatschappelijk functioneren. De kwaliteit van het onderwijs kan met de invoering van Kunst van de Liefde een grote sprong vooruit maken. Het kan het leven van mensen verrijken, zowel nu als in de volgende eeuw.

Nr. 750

Gemeentebld afd. 1

De Werkgroep Kunst van de Liefde is van mening dat liefdeslessen in de brede zin van het woord al vanaf de basisschool nodig zijn. Voor kinderen begint de uiting van liefde immers al met liefde voor en van de (groot)ouders, broers, zussen, vrienden, kennissen tot en met de liefde voor de anonieme medemens, de dieren, de natuur, de wereld... Maar een mens moet eerst zichzelf kunnen zijn en ultiem om van zichzelf en het leven te kunnen houden. Op deze basis kan verder worden gebouwd aan liefde voor naasten, de medemens en de natuur. Vanuit dezelfde basis kan bovendien exclusieve liefde opbloeien voor die ene ander. Van peuter tot volwassene zijn de lessen Kunst in de Liefde een onmiskenbare aanvulling op het huidige, door kennisgerichte vakken gedomineerde onderwijs vanaf de basisschool tot en met de universiteit.

In de ontwikkeling van bijvoorbeeld liefdesrelaties kunnen diverse fases worden onderscheiden. Fiona Brouwer, relatiedeskundige, noemt deze in de beschrijving van één van de cursussen van het instituut Diamond Life (zie bijlage). Een liefdesrelatie begint meestal met verliefdheid, gevolgd door een periode van verkenning die vaak gepaard gaat met strijd. Echter, weinig mensen komen toe aan een zogenaamde volwassen relatie. Hierin staat de liefde voor een ander centraal en kunnen beide partners zich bewegen naar eigen aard. De volwassen relatie is voornamelijk voorbehouden aan mensen die in hun leven genoeg liefde hebben ontvangen, waardoor ze kunnen geven zonder te nemen. Veel mensen zullen de relatie hebben verbroken voordat hun relatie deze fase heeft bereikt. Verstoorde relaties, geweld, jaloezie, conflicten, verdriet of verlies van een geliefde kunnen een mensenleven behoorlijk ontwrichten. Het toenemend percentage echtscheidingen en afgebroken relaties bijvoorbeeld toont aan dat het veel mensen op het relationele vak kennelijk aan kennis en vaardigheden ontbreekt om een liefdesrelatie in stand te houden en verder te ontwikkelen. (Relatie)therapeuten hebben hun handen vol aan onder andere het repareren van vastgelopen (liefdes)relaties. Veel narigheid kan volgens de werkgroep worden voorkomen door een goede voorbereiding op het aangaan van (liefdes)relaties met mehs en natuur. Kennis over Kunst van de Liefde zou voor veel partners, maar ook voor alleenstaanden en bewust alleengaanden, geen overbodige luxe zijn.

Voor jongeren kan de school een goede plaats zijn om over de Kunst van de Liefde te leren. Enkele scholen verzorgen al themaweken waarin de liefde en relaties centraal staan. Ook op peuterspeelzalen wordt soms al aandacht besteed aan het omgaan met emoties. De Rutgers Stichting verzorgt op middelbare scholen programma's Seksuele Vorming, die onder meer trachten, liefde en seksualiteit meer bespreekbaar te maken. UNESCO, de organisatie voor onderwijs, wetenschap en communicatie van de Verenigde Naties, heeft de volgende onderwijsdoelstellingen opgesteld voor de volgende eeuw: kennis, zelfontplooiing, sociale vaardigheden en samenleven. Kunst van de Liefde sluit hier bijzonder goed op aan.

Aspecten van Kunst van de Liefde komen tevens zijdelings aan bod bij expressieve vakken als dramatische vorming, muziek en tekenen, maar ook bij filosofie, godsdienst, literatuur en biologie. De mogelijkheden voor werkvormen en methoden zijn talrijk. Behalve theorie, groeps gesprekken en de genoemde expressieve methoden valt te denken aan film-, muziek- en theaterstukken en excursies. Voormelde onderdelen kunnen worden opgenomen in een nieuw vak: Kunst van de Liefde. Uiteraard zal de nodige aandacht moeten worden besteed aan de opleiding van docenten voor dit nieuwe vak.

Samenvattend stelt de werkgroep, dat liefde nodig is om te kunnen uitgroeien tot een compleet mens met een sterk en stabiel karakter. Liefde kan worden opgevat als voedsel voor de ziel. Het is daarom essentieel dat mensen leren om de behoefte aan liefde te voelen bij zichzelf en bij anderen. Daarmee kunnen ze leren om liefde voor de medemens en de natuur uit te drukken in woord en daad. Een aantal reacties en suggesties die de werkgroep ontving naar aanleiding van de eerste persberichten over Kunst van de Liefde, zijn opgenomen als bijlagen bij deze nota.

Het vak Kunst van de Liefde is volgens de werkgroep een onmiskenbaar hulpmiddel bij de ontwikkeling van zelfkennis, emotionele ontwikkeling en sociale vaardigheden in een gerationaliseerde maatschappij. Middels deze nota stelt de werkgroep dan ook voor om het vak Kunst van de Liefde actief te bevorderen op zowel basis- als middelbare scholen en daarover een standpunt in te nemen en wellicht suggesties te doen.

Deze nota wordt ingediend namens de Werkgroep Kunst van de Liefde, bestaande uit:

- Roel van Duijn, gemeenteraadslid van De Groenen, Amsterdam;
- Margje Vlasveld, fractievoorzitter van De Groenen te Leiden;
- O.Th. de Ronde, wijkwethouder stadsdeel Buitenveldert/Amsterdam;
- Dir. Fenix, uitgever van Connection;
- Annemie Wortelboer, loopbaanbegeleidster, A & O-deskundige;
- Yuri Ohlrichs, voorlichter van de Rutgers Stichting, Regio Noord-Holland;
- Fiona Brouwer, relatiedeskundige, Instituut Diamond Life;
- Heleen de Mul, Bsc., milieukundige, verpleegkundige A;
- Dr. W.C.M. Mutsaers, psycholoog, relatietherapeut;
- Jacqueline Tondou, trainster Tondou Visie en Spel;
- Anneke Smit-Boerma;
- Devapriya Boersema;
- Yolanda van Dijk;
- drs. S. van der Doef, psychologe-seksuologe;

HET WAS niet eens zó'n zware dag, afgelopen april, toen ik met mijn dochter Wouda (14) en een buurmeisje naar Walibi Flevo was gegaan om de 'Meidendag' te bezoeken die daar door het blad *Fancy* werd georganiseerd. Heel even was er sprake van geweest de twee meisjes er in hun eentje per trein heen te laten gaan, maar de buurvrouw vond in elk geval haar dochter Lea (12) nog te jong. En ik Wouda eigenlijk ook.

Vandaar dat ik me, gewapend met een boek, een pakje brood en wat blikjes frisdrank, tussen de duizenden bakvissen begaf die zich in speciale ruimtes lieten voorlichten over mode, muziek, liefde, beauty, uitgaan, jongens, make-up en seks. En wie weet welke zaken nog meer, want volwassenen mochten er niet in. Bij die gelegenheden pakte ik m'n boek (Renate Dorrestein, *Want dit is mijn lichaam*) en ging ik op een terras zitten wachten en lezen tot de twee terugkwamen. Dat kon nooit erg lang duren. Ik begreep dat wel een beetje. Het meidenpubliek, bestaande uit geruzzakte duo's of groepjes vriendinnen, zag er doorsnee toch wel ouder uit dan mijn dochter. Vandaar dat het een geluk was dat het weer droog bleef. Het grootste deel van de dag konden we besteden aan de genoege van een pretpark op zondag.

Inmiddels zijn we ruim een half jaar verder. Wouda zit nu in de drie-havo en krijgt met name in de bèta-vakken soms opgaven te maken waarop ikzelf zo een-twee-drie geen antwoord kan geven. Er is in betrekkelijk korte tijd veel veranderd. Maar wat dat dan precies is, is moeilijk te omschrijven.

Ze zit vaker op haar kamer, alleen of met een vriendin, *Goudkust* is uit, jongens zijn niet meer zo stom als daarvoor. Het zijn allemaal zaken die moeilijk zijn te

doorgronden voor een vader die zelf opgroeide als middelste in een gezin met drie jongens.

Zo blijkt er op haar verlanglijstje naast een draadloze hoofdtelefoon, opblaasbare fotolijstjes en een nieuwe walkman (want het klepje van de huidige is kapot), op eens een jaarabonnement op *Fancy* (f 52,80) te staan. En dat terwijl ze in april er eigenlijk nog min of meer aan voorbijliep. Daarom het novembernummer gekocht van het blad 'voor meiden die alles willen weten'. De artikelen en artikeltjes over popmuziek, kleding, hebbedingetjes en make-up geloof ik wel. Die sla ik over. Daarentegen ga ik wel door naar het dossier *Vrijen & jij*, naar de brievenrubriek, of naar het artikel *Wat doe je met je ex?* Allemachtig, is het al zo ver met mijn dochter? Maakt het meisje dat zich een half jaar geleden bij wijze van spreken kon vermaken door in een boom te klimmen, zich nu zorgen om witte vloed, voor het zingen de kerk uit gaan en ongewenste zwangerschappen?

Moet ik mijn dochter daaraan blootstellen, denk ik even. Totdat ik mezelf terugzie als puber van veertien. Wat deed ik in die tijd? Hetzelfde! Dat wil zeggen: eraan denken, gissen, met mijn vrienden op school stoere praat uitslaan, maar dan wel zonder precies te weten waar de klepel hing. Wat is er in de loop van dertig jaar toch veel ten goede veranderd. Wouda, het is je van harte gegund.

✓ (11-11) **Gijs Zandbergen**

slachtoffer homohaar

Voor allochtonen hebben moeite met openlijke voorkeur

Door Joost van den Hooff

UTRECHT - Homoseksuele leraren op middelbare scholen worden steeds vaker geconfronteerd met een anti-homohouding van vooral allochtone leerlingen. De docenten ervaren die intolerantie als pure homohaar, waardoor velen er, na een periode van 'bevrijding', weer moeite mee hebben op school openlijk voor hun seksuele voorkeur uit te komen.

AD 25-11

Staatssecretaris Terpstra (VWS) wil met het COC, de Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homoseksualiteit, de wenselijkheid van het oprichten van een meldpunt tegen homodiscriminatie bespreken. De signalen die de staatssecretaris uit de samenleving krijgtervaart zij als zo schokkend, dat zij via zo'n meldpunt meer inzicht in de ernst van het probleem hoopt te krijgen", zegt haar voorlichter Gert Riphagen.

Op initiatief van onder meer de homogroep van de Algemene Onderwijsbond is inmiddels een training gestart voor leden van de bond die homo of lesbisch zijn. Die moet hen weerbaar maken tegen de homohaar van allochtone leerlingen. De belangstelling was zo groot dat niet iedereen kon worden geplaatst.

De anti-homohouding van allochtone leerlingen werd vorig jaar voor het eerst gesignaleerd in een rapport van Annette van den Akker, die als psycholoog is verbonden aan de jeugdgezondheidszorg van de Utrechtse GG&GD. Haar rapport, dat zich

beperkte tot Utrechtse scholen, leidde tot vragen in de Tweede Kamer en tot de oprichting van een landelijke werkgroep die studeert op de omvang en achtergronden van homohaar op scholen en wat ertegen gedaan kan worden.

Eric Hoozemans van de homogroep van de Algemene Onderwijsbond: "Sommigen zeggen: het is een tijdelijke hausse, een onderdeel van het integratieproces, het heeft zijn tijd nodig, grijp niet in. Daar ben ik geen voorstander van. Het is ongewenst gedrag, waardoor verworven vrijheden in het gedrang komen. Op scholen moet duidelijk worden gemaakt dat dit niet kan. Dat discriminerende opmerkingen tegen en intimidatie van homoseksuele leraren dus als onaanvaardbaar gedrag worden beschouwd en tot maatregelen kunnen leiden."

Het COC komt steeds moeilijker de klas in, omdat ouders zich daartegen verzetten. Joop van der Linden, plaatsvervangend directeur van het COC: "Oudercommissies waarin allochtonen

de meerderheid vormen willen niet dat wij voorlichting komen geven." Verder wil hij er niet veel over kwijt, omdat 'het allemaal nogal gevoelig ligt'.

Dat merkte ook Annette van den Akker meteen na het uitkomen van haar rapport. "Men beschouwde het al snel als met modder gooien naar allochtonen. Het zijn bevindingen die men liever niet wil horen", moest zij toen ervaren. Maar, zegt ze, "ook homoland vond het niet prettig, omdat men zich na de moeizaam bevochten emancipatie weer in de slachtofferrol gedrukt voelde."

Zonder het probleem te willen bagatelliseren waarschuwt Zeki Arslan van Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling, voor overdrijving. "Wij hebben onderzoek gedaan onder allochtone leerlingen en hun ouders, het is niet zo dat er niets aan de hand is, maar we moeten het ook niet erger maken dan het is. Laat overigens duidelijk zijn dat elk geval van discriminatie van een leraar wegens zijn seksuele geaardheid er één te veel is."

Nr. 750

Marijke Sluifster, Stichting Educare;
Carla Muijsert, Platform Nieuwetijdskinderen.

Het lid van de Gemeenteraad,

R.H.G. van Duijn

Bijlage bij de nota van het raadslid Van Duijn, getiteld: *Lessen in liefde en relaties*.

Roel van Duijn en Margje Vlasveld, Voorstel over Kunst van de Liefde aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal (14 mei 1997).

Fiona Brouwer, Ik ben een goede relatie (schriftelijke reactie).

W. Mutsaers, De kunst van de liefde (schriftelijke reactie).

Annemie Wortelboer, Schriftelijke reactie.

Jacqueline Tondou, *Lessen in Levenskunst* (schriftelijke reactie).

Rutgers Stichting, *Argumenten voor de Kunst van de Liefde*.

Human Values Foundation, *Education in Human Values*.

Stichting voor Universele Opvoeding, *SL voor Effectief en Affectief Leren (SEAL)*.

Frans Bosman, *Een verkeerd beeld van wat meisjes willen*. Het Parool, 19 juni 1997.

B.H.J. Godschalk, *Emotionele intelligentie als lesstof*. Trouw, 22 juli 1997.

Addie Schulte, *Ik sla je in elkaar. Over geweld op de basisschool*. Het Parool, 8 oktober 1997.

Mijn zoon van 5 jaar speelt heel graag en vaak 'Doktertje'. Hoe moet ik daarop reageren?

Sanderijn van der Doef, seksuologe:

'De piek van het Doktertje spelen ligt tussen de 3 en 6 jaar. Vanaf het zesde jaar neemt het meestal af, in ieder geval in het openbaar. Kinderen die er mee doorgaan doen dat meestal buiten het gezichtsveld van volwassenen omdat ze hebben geleerd dat die het vaak niet zo'n leuk spelletje vinden.

Uit onderzoek, gedaan onder volwassenen met de vraag wat zij zich er nog van kunnen herinneren, blijkt dat sommige kinderen wel doorgaan, maar dat het spel verandert. Het wordt dan duidelijk seksueel getinter. Ze bekijken elkaars lichaam, er wordt gekken hoe ver je kunt plassen, meisjes proberen staand te plassen, ze willen ook weten hoe het voelt om elkaars lichaam aan te raken. Maar het is niet zo dat alle kinderen vanaf hun zesde jaar stiekem seksspelletjes doen op hun kamer.

Doktertje spelen is meestal een fase. Het is een normaal aspect

van de algehele en vooral seksuele ontwikkeling die een kind doormaakt. Het is de nieuwsgierigheid naar het eigen lichaam en dat vergelijken met andere lichamen. Eigenlijk gaat die nieuwsgierigheid nooit over. Volwassenen vinden het ook nog leuk om op het strand naar blote en half blote lichamen te kijken.

Doktertje spelen brengt prettige gevoelens teweeg. Het betekent niet dat een kind veelvuldig seks ziet of er er mee bezig is. Het is doorgaans echt een fase. Wie het bij zijn kind laat gaan, merkt dat het meestal na een tijd overgaat. De nieuwsgierigheid is dan blijkbaar bevredigd. Wel kun je je kind meegeven dat het de ander geen pijn mag doen, dus geen stokjes in gaatjes mag stoppen. En dat als een vriendje het spel

niet wil spelen, er niet wordt gedwongen ('we gaan eerst doktertje spelen en dan mag jij daarna met de rode auto').

In de praktijk merk ik dat ouders doorgaans tolerant en open zijn, maar wanneer puntje bij paaltje komt er iets diep van binnen wordt geraakt. Dat heeft alles te maken met basisgevoelens over seksualiteit waarmee jezelf bent opgevoed.

Als je Doktertje spelen een vervelend spel vindt, kun je je het beste omdraaien en iets anders gaan doen. Zijn je bezwaren groter, druipt het echt tegen je eigen opvattingen in dan adviseer ik om het spel op een vriendelijke toon af te breken. Niet bestraffend of afwijzend zijn want dan krijgen kinderen het idee dat het fout is wat ze doen. 3

Lezers kunnen vragen of problemen voorleggen (liefst schriftelijk) aan een panel van deskundigen: J/M, *Waarom? Daarom!*, Postbus 960, 1000 AZ Amsterdam

ele mishandeling in de belangstelling moet staan en de overheid eerst van alles verplicht moet stellen (een klachtencommissie, een vertrouwenspersoon) alvorens op school over seksuele vorming wordt gesproken."

porno

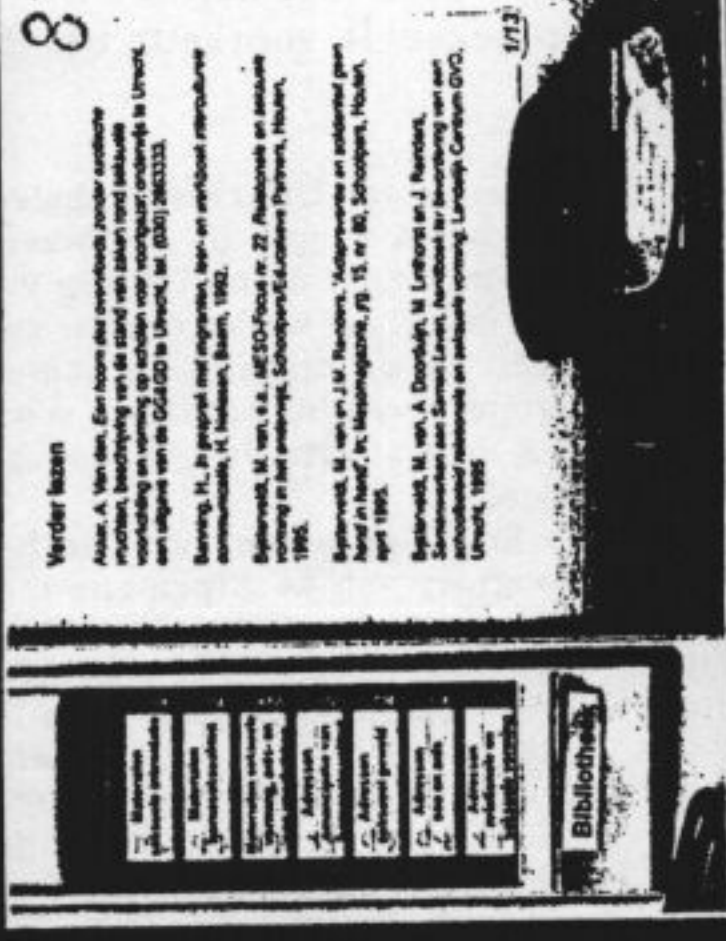
Het draaiboek is inhoudelijk gezien gericht op het stimuleren van een positief beleefde relationele en seksuele ontwikkeling van jongeren. Er wordt in het boek met een aantal vooroordelen en misverstanden afgerekend, bijvoorbeeld met de gedachte dat als je een condoom op zak hebt je alleen maar uit zou zijn op seks. Toch kan het draaiboek ook nieuwe vooroordelen en misverstanden creëren. Zo staat in de begrippenlijst bijvoorbeeld bij porno: "Bij seks horen bepaalde beelden en fantasieën, films en foto's die je opwinden, erotisch zijn, prikkelend werken. Wanneer beelden grof worden dan spreekt men van porno." In de definitie wordt geen onderscheid gemaakt tussen soft- en hardporno. Deze definitie in het draaiboek werkt des te bevredender als aan jongens en meisjes in een van de vraagspelen wordt gevraagd of ze naar porno kijken. Durven zij nog toe te geven dat ze wel eens pornofilm bekijken? Agnes van Bussel, desgevraagd: "De definities kloppen soms niet helemaal of zijn soms niet volledig. Je moet in de praktijk inderdaad een onderscheid maken tussen soft- en hardporno. Maar de definities zijn niet bedoeld om tijdens de themadag voor te lezen. Het is de bedoeling dat de docent zich aan de hand van die omschrijvingen in de materie verdiept en dat hij voor zichzelf een mening vormt, waarover hij vervolgens in de klas met de leerlingen over kan discussiëren. Daarom heb ik bijvoorbeeld de begrippen pedofilie en incest apart opgenomen. Heel veel mensen gebruiken die begrippen door elkaar, maar ze zijn echt iets anders. Er zijn genoeg pedofielen die nooit een kind zullen aanraken, terwijl bij incest kinderen daadwerkelijk worden misbruikt door personen waar ze afhankelijk van zijn. Het gaat om respect voor elkaar, ongeacht iemands seksuele geaardheid."

Verkrijgbaarheid
Draaiboek *Themadag relaties en seksualiteit*, Agnes van Bussel, 1997, 67 p. Bestelcode: SA97249, prijs f 55,- (exclusief verzendkosten);
Materialenoverzicht Seksuele intimidatie en Seksueel geweld, Astrid Senders 1997, 21 p. Bestelcode: RS97168, prijs f 12,50 (exclusief verzendkosten);
Labyrinth, CD-rom seksuele vorming door de docent, Berna Debets, Jo Reinders 1997. Bestelcode: RS97161. Is in productie;
Materialen- en activiteitenoverzicht Allochtone jongeren, (homo)seksualiteit en onderwijs, Sevim Cinbulak, 1997. Bestelcode: RS97162. In productie;
Voorbeeldleerplan Seksuele vorming voor het Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO), Erica Elskamp, Aad Doorduyn 1997, 28 p. Bestelcode: RS97196, prijs f 12,50. In productie.

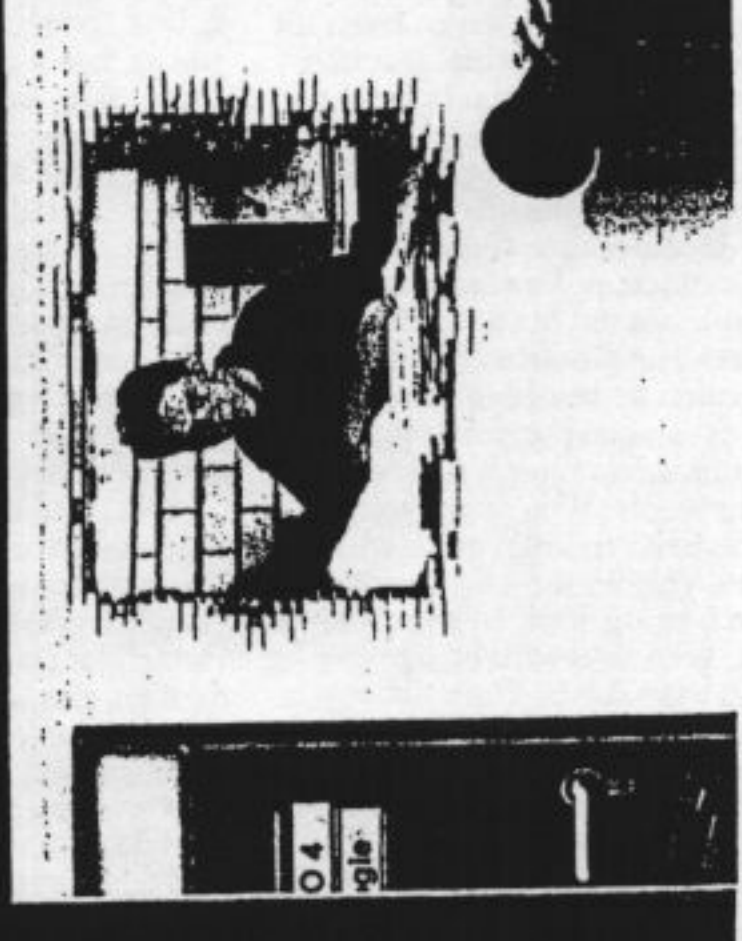
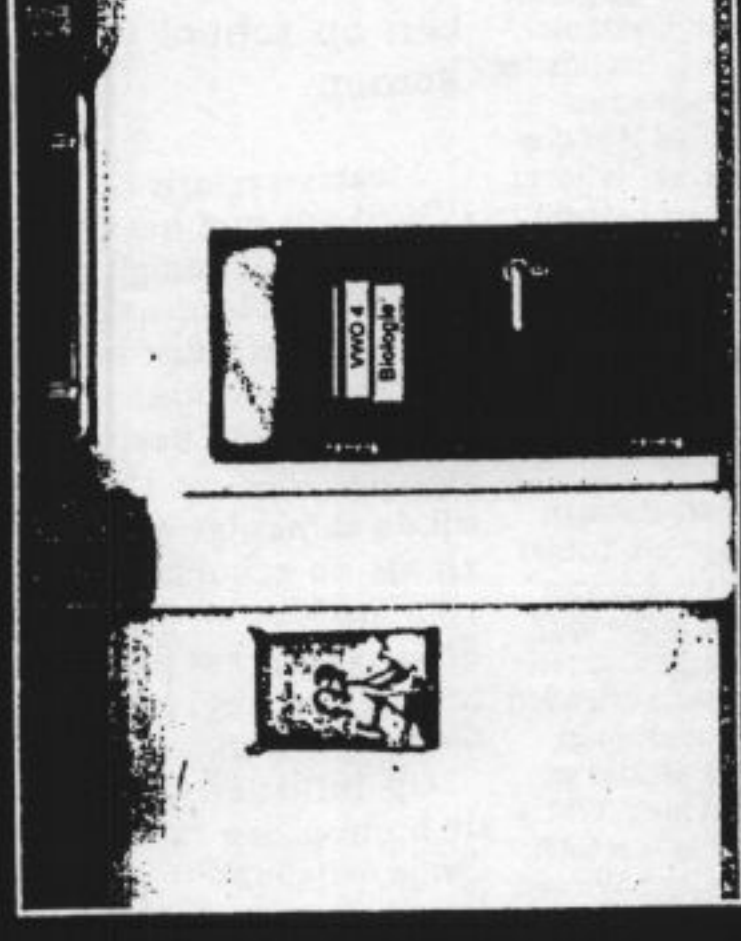
J.E. Luteijs is journalist van TGV.

Er vindt zeker iets te school aan seksuele vorming moeten komen, maar persoonlijk heb ik er toch wat moeite mee. Ik ben de 50 al gepensioneerd en sprekt de taal van de leerlingen als minder dan de jongere docenten. De draaiboekelijke aflevering moet daarom vooral bij de jongere docenten liggen.

Verder lezen
Arens, A. Van den, Een boom des overvloed voor een vrucht, beschrijving van de stand van zaken rond seksuele voorlichting en vorming op scholen voor voortgezet onderwijs in Utrecht, met bijlagen van de GGD in Utrecht, tel. (030) 260323.
Banning, H., In gesprek met agrariërs, voor en achtergrond informatie, H. Banning, Banning, 1992.
Bijlerveld, M. van, e.a., MISO-Beeld nr. 22, Draaiboek en activiteitenoverzicht voor het voortgezet onderwijs, Schiedamschenoordse Persens, Nubur, 1995.
Bijlerveld, M. van, e.a., H. Banning, 'Schiedamschenoordse Persens' en 'MISO-Beeld', nr. 13, nr. 10, Schiedamschenoordse Persens, Nubur, 1995.
Bijlerveld, M. van, e.a., MISO-Beeld nr. 22, Draaiboek en activiteitenoverzicht voor het voortgezet onderwijs, Schiedamschenoordse Persens, Nubur, 1995.
Bijlerveld, M. van, e.a., MISO-Beeld nr. 22, Draaiboek en activiteitenoverzicht voor het voortgezet onderwijs, Schiedamschenoordse Persens, Nubur, 1995.

Nieuwe materialen Samen Leven

Interactieve seksuele vorming

voor het eerst kennis maakte met het product. Hoe leer je het medium bijvoorbeeld beheersen? Een verplichte nascholingscursus om met de cd-rom te leren werken zagen sommigen niet zitten. "We hebben het al druk genoeg", verklaarde Jo Reinders, een van de makers. "Vanuit dat standpunt gezien is de cd-rom een uitkomst. De cd-rom wijst zich vanzelf en duurt alles bij elkaar ongeveer twee uur. Dat is minder dan een nascholingsdag." Enkele intermediairs en docenten maakten kenbaar dat het alleen maar beschikbaar stellen van de cd-rom weinigen ertoe zal vertellen er kennis van te nemen. Het beste zou zijn, zo luidde de uitkomst van de discussie, als intermediairs de cd-rom voor docententeams op de scholen presenteren. Na de presentatie zou op verzoek van de docenten een uitgebreidere instructie kunnen worden gegeven.

De makers van de cd-rom werken momenteel aan een gedifferentieerd kennismakings-, trainings- en instructieaanbod. Op de materialen- en methodiekenbeurs van Samen Leven op 10 december in Amsterdam zal de definitieve versie van de cd-rom worden gepresenteerd (zie agenda 'congressen- en cursussen' verderop in dit nummer).

zuur

Een ander product voor docenten is het draaiboek *Themadag relaties en seksualiteit*, bestemd voor leerlingen van derden tot en met vijftien jaar. Het draaiboek behandelt relationele en seksuele vorming, homo-emancipatie, preventie van soa's en aids, ongewenste zwangerschap en seksueel geweld. Het boek is geschreven door Agnes van Bussel van afdeling preventie van het Riagg in Sitard. Sinds 1989 heeft zij samen met collega's en docenten tientallen themadagen uitgevoerd. Het al doende ontwikkelde programma is in dit draaiboek uitgewerkt. De themadag kent een reeks aan onderwijsvormen. Bijvoorbeeld een woordenspel in meisjes- en jongerengroepen afzonderlijk, een vraag- en antwoordspel tussen jongens en meisjes, en er wordt geoefend met het gebruik van condooms. Maar hoe kom je nu met dit project de scholen binnen, was een vraag uit de zaal. "Je moet docenten en mentoren laten zien dat je een concreet product hebt, waar ze mee aan de slag kunnen. Bovendien hebben wij tegenwoordig de wind mee met de aandacht voor seksuele intimidatie" aldus Van Bussel. Later voegt ze hier desgevraagd aan toe: "Eigenlijk is het zuur dat eerst seksu-

Onlangs werd een aantal nieuwe producten op het gebied van seksuele vorming gepresenteerd aan intermediairs, gvo'ers en docenten. Onder meer een cd-rom die je laat meekijken hoe een docent seksuele vorming geeft. Allemaal mooi en aardig, maar hoe implementeer je al die producten op scholen? De makers bogen zich samen met de zaal over deze vraag.

TGV NV

John Luteijs - Het team Samen Leven van het Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie (NIGZ) presenteerde eind september aan intermediairs, gvo'ers en docenten een aantal nieuwe producten. Behalve een voorbeeldplan voor seksuele vorming voor het voortgezet onderwijs en materialenoverzichten van 'seksuele intimidatie en seksueel geweld' en 'allochtone jongeren en (homo)seksualiteit en onderwijs', was er ook de cd-rom *Labyrinth*. Dit interactieve schijfje voor docenten biedt de gebruiker een kijkje in de keuken van een docent seksuele vorming. De cd-rom laat een school zien, waar je doorheen kunt wandelen en waar in je lessen seksuele vorming kunt bekijken. Als kijker word je interactief betrokken bij de les doordat je een keuze moet maken uit een aantal oplossingen voor in de les gezeten seksuele vormingsproblemen van docenten. De cd-rom biedt ook diverse mogelijkheden om je kennis als docent te vergroten. Na de presentatie klonken in de zaal verschillende geluiden over *Labyrinth*. Aan de ene kant was er enthousiasme over de interactieve mogelijkheden van de cd-rom. Aan de andere kant liep niet iedereen weg van blijdschap met het medium als zodanig. Zo vond een docente het medium te solistisch. "Je doet niets meer met je collega's en je mist de trainingen."

druk

De cd-rom ligt er nu, maar hoe implementeer je die? De makers van het schijfje hadden daar wel ideeën over, maar ze wilden ook van gedachten wisselen met de doelgroep in de zaal, die

Jongen, 25, belandde zeven jaar geleden in de homoprostitutie.

'Ik ben met dat werk begonnen toen ik 18 was. Ik had de havo afgemaakt en ging in Amsterdam wonen om een beroepsopleiding te volgen. Maar ik was ook benieuwd naar het homowereldje. Het was een combinatie van geilheid en nieuwsgierigheid die mij naar die club dreef, vooral geilheid, ik wilde gewoon seks. Ik had het adres uit een homoblaadje. Ik heb altijd in clubs gewerkt, niet op straat of in cafés.

Voor het geld hoefde ik het niet te doen, want ik had een studietoelage, en mijn ouders hielpen me ook. Maar dat geld verandert wel je leven. Dat was eigenlijk verkeerd, denk ik achteraf. Het is niet goed op zo'n jonge leeftijd zo veel geld te hebben. Vijfhonderd gulden per week was het minste, soms verdiende ik wel tweeduizend of meer.

Je gaat dan ook echt leven. Kleren kopen is natuurlijk leuk, maar je gaat ook veel drinken en drugs gebruiken. Sommigen raken verslaafd aan het gokken. Door het vele geld loopt het vaak slecht met je af. Je wordt er door verpest. Het verdient snel, maar het is ook weer zo weg. Je wordt lui. De school heb ik toen verwaarloosd.

Het werk op zich ging wel. In het begin was het wel zwaar, vieze oude mannen, hè. Maar dat went wel. Je draait gewoon een knop om. De spanning was dat die mannen mij aantrekkelijk vonden, ik zocht zelfbevestiging. Ik zocht geen vaderfiguren of zo, het draaide om mezelf. Na een tijdje wordt het puur business.

Homoseksueel zou ik mezelf niet willen noemen, maar ik val wel meer op mannen dan op vrouwen. Ik heb ook wel eens een vriendin gehad en ga nog wel eens met een vrouw naar bed, dat vind ik wel lekker. Ik weet eigenlijk niet wat ik ben, misschien ben ik toch wel voor 75 procent homoseksueel. Iedereen die dit werk doet, is op zijn minst biseksueel, anders kun je het niet. Je moet toch een erectie kunnen krijgen. Het is best moeilijk om biseksueel te zijn, want je weet niet precies wat je met je leven wilt.

Op mijn 15de zei ik al tegen mijn ouders dat ik van huis weg wilde. Ik wilde de grote wereld verkennen en kunnen doen wat ikzelf leuk vond. Ik wilde meer vrijheid. Niet dat ik het thuis slecht had, het was wel leuk, en ik heb nog steeds een goede verhouding met mijn ouders. Maar ik sloot me altijd al op in mijn kamer, om te lezen, muziek te luisteren, te tekenen. Ik ben altijd een *loner* geweest, zonderling in de ogen van anderen. Ik wilde weg van de omgeving waar ik ben opgegroeid.

Ik heb dat werk niet constant gedaan. Er waren ook wel periodes dat ik werkte, in de fabriek, schoonmaakwerk, ik pakte eigenlijk alles aan. Ik heb nooit zo'n duidelijk idee gehad van wat ik met m'n toekomst wilde. Ik had wel een hang naar het artistieke, schilderen of iets in de mode. Zo kwam ik na een paar jaar in een variété-dansgroepje terecht. We traden op in clubs en discotheken. Het verdiende goed, het was een heerlijke tijd, *the time of my life*.

Maar ik raakte overspannen, werd depressief en zag het hele leven niet meer zitten, nu trouwens nog niet. Ik denk dat het ook door de speed kwam, die ik toen veel gebruikte. Dat heeft me gesloopt, zowel psychisch als fysiek. Ik zag er niet meer uit op een gegeven moment. Toen ben ik er ook mee gestopt, met die speed. Ik blow nog wel.

Daarna ben ik weer in een bordeel gaan werken. Dat heeft een jaar of twee geduurd, tot enkele maanden geleden. Door omstandigheden hield dat werk op. Inmiddels werk ik als verkoper in een winkel. Het verdient minder, maar misschien is het voor mijn toekomst wel beter.

Niet dat ik spijt heb van dat werk in de prostitutie. Ik heb het nooit als iets verkeers gezien. Het komt gewoon op je weg, het hoort bij mijn leven. Ik zie er geen enkel moreel bezwaar in. Ik ken geen fatsoen, althans ik trek me niets aan van wat mensen als onfatsoenlijk beschouwen.

Wat is er verkeerd aan homoprostitutie? In Nederland gebeurt het open, maar in de rest van de wereld gebeurt het ook, alleen verborgen. Het zou overal moeten kunnen. Er heerst een angst voor dat wereldje, maar die is niet terecht. Er is niet meer geweld dan elders in het uitgaansleven. Vooral in die clubs gaat het er vreedzaam aan toe.

Wat ik belangrijk vind in het leven is dat mensen elkaar in hun waarde laten. Ik wil dat iedereen mij accepteert zoals ik ben en mij niet de wet voorschrijft, daar heb ik echt een hekel aan.

Ik ben wel tegen kinderporno. Ik vind het ook een goede regel dat jongens onder de 18 niet in zo'n bordeel mogen werken. Dat is om hen tegen zichzelf in bescherming te nemen. Pedofilie vind ik ziek. Maar volwassenen moeten kunnen doen wat ze willen.

Van godsdienstige bezwaren heb ik geen last, want ik geloof niet; alleen in mezelf. De islam is in ieder geval niets voor mij, al ben ik ermee opgevoed. Er zitten wel mooie kanten aan, zoals dat je niet mag moorden en stelen.

Jongeren uit de hele wereld over seks

0/25

'Japanse meiden zijn seksueel erg actief, maar de jonge meisjes denken dat ze geen condoom hoeven te gebruiken. Die denken dat ze niet zwanger kunnen worden als ze na de seks meteen opspringen', aldus een 19-jarig Japans meisje. In een wereldwijd onderzoek van de United Nations Population Fund en de International Planned Parenthood Federation werd jongeren gevraagd naar hun ideeën over seksualiteit, relaties, voorbehoedmiddelen en abortus.

Bijna zevenhonderd jongeren uit 54 landen namen deel aan het onderzoek. Van hen was 88 procent afkomstig uit ontwikkelingslanden, 12 procent uit ontwikkelde landen. De gemiddelde leeftijd was 20,4 jaar. Er deden meer meisjes (57 procent) dan jongens (43 procent) mee. Het onderzoek omvatte naast interviews en groepsdiscussies een schriftelijke vragenlijst, en werd uitgevoerd door jongerenwerkers en *peer educators* die de jongeren ter plekke selecteerden op verscheidenheid in leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, opleiding en woongebied (stad/platteland).

Het onderzoeksverslag *Generation 97* bevat vele citaten van de ondervraagde jongeren, per thema gerangschikt. Daarbij geeft een kader-

tje steeds een samenvatting van de belangrijkste uitkomsten. Sommige resultaten duiden op mondiale eensgezindheid. Jongeren uit de hele wereld vinden: liefde een voorwaarde voor het hebben van een seksuele relatie, vrouwen en loyaliteit de belangrijkste kwaliteiten van een vriendschap, vrijheid van partnerkeuze belangrijk, en dat er meer informatie beschikbaar moet komen over seksualiteit. Verdeeld zijn de meningen over seks vóór het huwelijk, homoseksualiteit, abortus, en het voorkomen van aids en geslachtsziekten.

Voor een westerling zijn vooral de citaten van jongeren uit verre landen interessant. Een 18-jarig meisje uit Mauritius: 'Een gearrangeerd huwelijk is goed. In een liefdeshuwelijk kan de jongen het meisje bedriegen en verlaten, en daar is dan niks meer aan te doen. Maar in een gearrangeerd huwelijk zullen de ouders elk probleem proberen op te lossen.' Een 18-jarig meisje uit Uganda: 'Mensen die anticonceptie gebruiken worden prostituee.' En een 23-jarige man uit Singapore: 'In China is er een gezegde "hoe ouder de gember, hoe heter hij wordt". Dat wil zoveel zeggen als hoe ouder men wordt, hoe wijzer men wordt. Maar

als wij over seks willen praten wijzen volwassenen ons af.' Het rapport besluit met pamfletachtige aanbevelingen aan jeugdwerkers: voorzie ons van de informatie

Afbeelding uit *Generation 97*

en diensten die we nodig hebben, stem je taalgebruik op ons af, vraag en respecteer onze mening, oordeel niet over ons. MK

GENERATION 97. WHAT YOUNG PEOPLE SAY ABOUT SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH (18 BLZ.) IS GRATIS TE BESTELLEN BIJ DE WORLD POPULATION FOUNDATION. (035) 642 23 04.

Maar ik zou niet als moslim kunnen leven. Ik ben te veel vrijheid gewend. Van het geloof moet je allerlei dingen laten, en dat zijn juist de dingen waarvoor je leeft, vind ik. Zoals de vrouw in de islam als slaaf wordt behandeld, dat hoort niet, daar ben ik absoluut tegen.

De laatste jaren verdiep ik me wel steeds meer in de Marokkaanse muziek en cultuur. Dat is nu alles voor me. Vreemd eigenlijk. Ik ben in Marokko geboren, maar ik ben hier opgegroeid en interesseerde me altijd vooral voor westerse dingen. De laatste tijd vraag ik me vaak af wat ik ben en waar ik thuishoor. Op dit moment zou ik niet in Marokko kunnen leven. Die regels, die wetten, dat hele systeem daar, dat is gewoon verkeerd. Vrijheid is heel belangrijk voor me. Maar ik denk wel dat ik graag daar zou willen *gáán*, ik bedoel oud worden en doodgaan.

In trouwen of een vaste verhouding geloof ik niet meer. Ik moet geen drukte om me heen, ik ben heel graag alleen. Ik vind het eigenlijk raar om een verhouding te hebben. Waarom zou je een verhouding moeten hebben? Seks is voor mij heel belangrijk. Maar waarom die poespas eromheen? Ik ga me ook niet meer hechten, want dan ga je weer uit elkaar en dat doet pijn. Verlieft worden, vind ik onzin. Je denkt dat het voor eeuwig is, maar het gaat heel snel over, dan wordt het een sleur. Dat spontane duurt nooit lang. Als je verliefd bent, verlies je jezelf. Je ziet iets van jezelf in die ander, of juist iets wat je zelf mist, en daarop word je verliefd. Je weet dan niet meer waar je zelf staat.

Ik ben eigenlijk ook wel teleurgesteld in mensen. Ik geloof niet dat dat iets met dat werk te maken heeft, dat ik daardoor ben afgestompt of zo. Misschien was het wel fout, maar het hoort bij mijn leven.

Het moeilijkste is dat mijn ouders het niet mogen weten. Om met je geheim te leven. Dat is het ergste ervan.'

VK 1-11

Frits van Veen

Video waarschuwt tegen prostitutie

0/25 NGV

Politie en hulpverlening krijgen steeds vaker te maken met jonge meisjes die in de prostitutie beland zijn. Meestal onder dwang van hun vriendje, hoewel de meisjes zelf volhouden dat ze een liefdesrelatie hebben. Om meiden vanaf een jaar of 13 duidelijk te maken voor welke keuzes ze kunnen komen te staan en wat daarvan de consequenties zijn heeft Stichting Lazy Marie de video *Als hij maar bij jou is* geproduceerd.

Onder de beelden van een uitgaande school begint een vrouw (met de stem van een man) te praten: 'Het was een lekker ventje, leuk koppie, mooie kleren, waar iedereen op viel. Ik ben met hem meegegaan en het werd m'n eerste joint en m'n eerste neukpartij. Ik ben meteen blijven hangen.' Om beurten vertellen twee ex-prostituties hoe zij in 'het leven' terechtgekomen zijn en wat hun ervaringen waren. 'Hij was drugsdealer. De eerste keer dat hij met klanten aankwam wilde ik niet. Toen heeft hij me op bed gegooid en me gepakt. De klanten stonden er juichend omheen. Hij vond het maar een kleinigheidje, in vergelijking met alles wat hij voor mij had gedaan. En ik wilde mijn droomkasteel heelhouden. Daar had ik alles voor over.' 'Ik was vroeger nogal een dikkerdje. Op school en later ook in het internaat werd ik daar erg mee gepest. Ik had heel hard aandacht nodig. Liefde, het gevoel dat ik belangrijk was. En een thuis.'

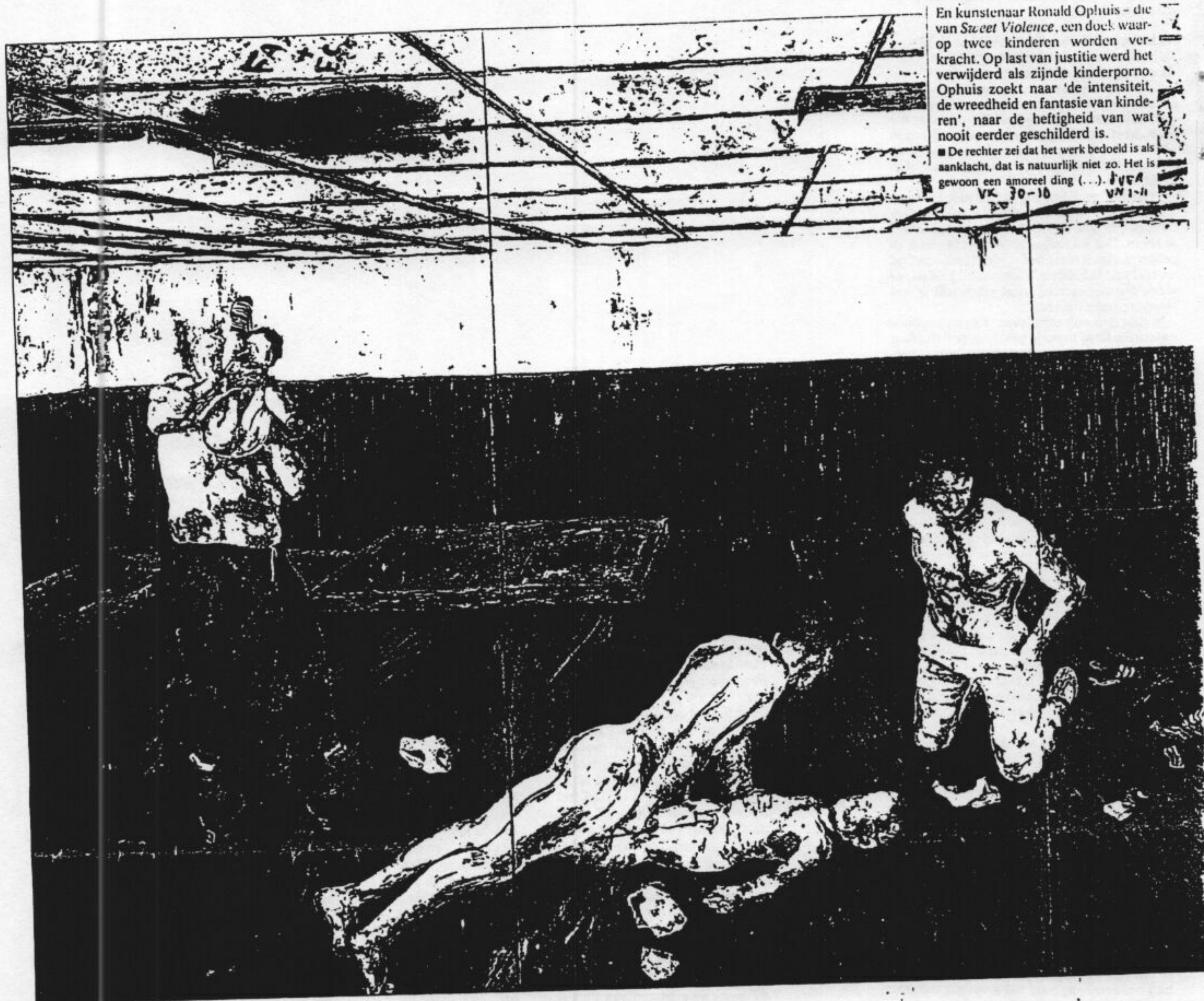
Als het meisje goed verdient, bijvoorbeeld duizend gulden op een avond, belooft haar vriendje/poelier haar door te zeggen dat hij van haar houdt, dat ze geweldig is etcetera. Als ze slecht verdient laat hij haar vallen als een baksteen en ziet ze hem dagenlang niet. Als het meisje uiteindelijk wil stoppen, zijn bedreigingen en mishandeling aan de orde van de dag. En de jongen weet het meisje altijd weer te vinden, 'want ja, je bent zijn geldbron'. De ene vrouw is uiteindelijk gestopt doordat een andere man haar 'meenam', de andere heeft haar koffers gepakt toen haar vriend moest zitten - 'en dan hoop je maar dat hij jou vergeten is als hij vrijkomt'.

De samenhang tussen tekst en beeld moet de kijker zelf zoeken. In beeld verschijnen jongeren, op een schoolplein, op straat, in een winkel, in een disco. Ondertussen spreken twee volwassen vrouwen, van wie volstrekt overbodig de stemmen verdraaid zijn: van hen krijgt de kijker niets méér te zien dan langdurige close-ups van hun handen (met daarin bij beiden een brandende sigaret). Het is dan ook de bedoeling dat de video onder begeleiding van leerkrachten of jongerenwerkers getoond wordt. MK

ALS HIJ MAAR BIJ JOU IS IS EEN UITGAVE VAN STICHTING LAZY MARIE IN UTRECHT, 1997. DE VIDEO (VHS) DUURT 17 MINUTEN EN IS VOOR F 37,50 TE BESTELLEN BIJ DE UITGEVER, (030) 271 40 58.

En kunstenaar Ronald Ophuis - die van *Sweet Violence*, een doek waarop twee kinderen worden verkracht. Op last van justitie werd het verwijderd als zijnde kinderporno. Ophuis zoekt naar 'de intensiteit, de wreedheid en fantasie van kinderen', naar de heftigheid van wat nooit eerder geschilderd is.

■ De rechter zei dat het werk bedoeld is als aanklacht, dat is natuurlijk niet zo. Het is gewoon een amoreel ding (...). *VVA*
VK 30-10 VN 1-11

RONALD OPHUIS OVER ZIJN OMSTREDEN SCHILDERIJEN

Door de ogen van het monster

Ronald Ophuis (1968) woont en werkt in zijn atelier. De verwarming is nog niet aangesloten, dus later op de avond wordt het koud. Er liggen wel zeven paletten met dikke plakken olieverf erop. Tegen de lange wand staat een groot schilderij van een kale betegelde badcel met een groezelige wc. Op de grond van het atelier en tegen de muur liggen en hangen schetsen en fotocollages, het studiemateriaal voor de 'miskraam in de douche' waar de schilder nu al sinds begin augustus aan werkt. Ophuis fotografeert de lokaties van zijn onderwerpen vooraf. Eerst werkt hij aan de achtergrond, daarna fotografeert hij modellen in de houdingen waarin ze op het schilderij komen. Het meisje met de miskraam moet nog worden 'ingeschilderd'. Ophuis werkt veel met het paletmes. Hij schildert bestaande gezichten, vaak van vrienden, op de mensen die

YOERI ALBRECHT ■ *Ronald Ophuis'* schilderij *Sweet Violence* werd eind september op last van het openbaar ministerie uit de Bergkerk in Deventer verwijderd. Het OM vond dat het schilderij waarop twee kinderen verkracht worden, op grond van het Wetboek van Strafrecht bestempeld kon worden als kinderporno. Ophuis won een spoedgeding tegen de Staat der Nederlanden: het schilderij moest worden teruggehangen. Een gesprek met een schilder die 'het donkere' wil pakken.

hij schildert: 'Als in een film, je moet het gevoel hebben dat de karakters echt zijn. De acteurs worden op het personage gekozen. Van tevoren kan je een hoop dingen over je figuren bedenken, of ze arm zijn of rijk, wat ze aanhebben, is de miskraam de laatste poging van een veertigjarige vrouw of is het een tiener met een ongelukje.'

Eigenzinnig is hij. In 1988 begon hij aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam. 'Het basisjaar was fantastisch, maar het eerste vakjaar is ongelooflijk slecht. Het hoeft niet per se zo te zijn dat een docent een betere kunstenaar is dan jij, maar deze waren inhoudelijk gewoon slecht.' Hij zuigt scherp lucht in en zegt schamper: 'De manier waarop ze over je werk praten was van minder niveau dan die van de meeste studenten. Je moet toch je eigen stijl ontwikkelen. Dat heeft lang geduurd, ja. Een jaar of vier.'

Sweet Violence, olieverf op doek, 250 x 405 cm, 1996

Peinzend: 'Ik heb wel een stijl. Het is alleen nog niet goed genoeg.'

Wat hij niet is, is een berekenende sensatiejager of kinderpornograaf, zoals *NRC Handelsblad* en het openbaar ministerie van Zwolle beweerden.

Ophuis' schilderij *Sweet Violence* werd op last van het openbaar ministerie op 27 september uit een tentoonstelling van jonge kunstenaars in de Bergkerk in Deventer verwijderd. Het OM was van mening dat het schilderij waarop twee kinderen verkracht worden, op grond van het Wetboek van Strafrecht bestempeld kon worden als kinderporno. Ook de catalogus van de tentoonstelling werd ingenomen en later, voorzien van een waarschuwend inlegvel, weer vrijgegeven. Ophuis is in een spoedgeding tegen de Staat der Nederlanden en de organiserende Hannema-de Steurs Fundatie door de rechter in het gelijk gesteld. Het schilderij moest terug en het openbaar ministerie moet een persbericht opstellen waarin duidelijk gesteld wordt dat *Sweet Violence* niet als kinderporno kan worden gezien.

Ophuis vindt de houding van de Hannema-de Steurs Fundatie laf. 'De stichting was niet eens zeker of het OM de zaak wel had kunnen winnen. Ze hadden het niet weg hoeven halen. Ze wilden geen discussie over kinderporno, ze wilden gewoon geen schandaal. Ik was een beetje geïntimideerd. Ik ken dat wetboek niet uit mijn kop. Tot ik door kreeg dat het OM geen poot had om op te staan. Dat bestuur zit vol met de Twentse adel, de commissaris van de Koningin. Ze hadden ook een stoer persbericht uitgegeven over Ophuis' hardrealistische werken. Zoiets als: hij schildert verkrachtingen en executies. Daar was ik al niet zo blij

mee. Er hangen ook twee gieren, en zelfportretten, en een jongen en een meisje bij de poel.'

Ophuis is een behoedzaam schilder, hij denkt lang over een onderwerp na en werkt maanden aan zijn reusachtige doeken. 'Iemand vroeg me eens waarom ik van die grote schilderijen maakte. Ik heb gezegd: omdat ik in het Louvre die schilderijen van Géricault gezien heb en dat zijn van die kolossale dingen, toen dacht ik: wauw, dat wil ik ook. Zij vond dat een beetje simpel, maar dat is het helemaal niet. Het is een waanidee dat je als kunstenaar in een ivoren toren zit en zonder dat de wereld je aanraakt de meest fantastische dingen zou kunnen maken. Je moet ergens beginnen. Zo'n schilderij van Grünewald, het *Isenheim altaar*, dat is zo'n verpletterend ding. De Kruisiging. Die wonden en die splinters in dat lichaam van Christus dat langzaam begint te verkleuren. Dat bloed en die bleke vinger, de gescheurde lendedoek.'

De Duitse schilder Anselm Kiefer is zijn held, en Dick Ket.

Padvinders, olieverf op doek, 260 x 450 cm, 1997

Hij kan goed bewonderen. Zijn stem wordt zacht, met tederheid spreekt hij de namen van zijn helden uit. 'Goya is natuurlijk wel de allerbeste. Het mooiste zijn de *Pinturas Negras*. Ik begon helemaal te tintelen toen ik die dingen zag. Het had zo'n waanzinnige kracht. Het water loopt je in de mond, dan denk je: dit wil ik ook. *Fuck you*. Grünewald, Beckmann vind ik fantastisch, Lucien Freud, Bacon. Het zijn er een heleboel. Théodore Géricault, het vlot met drenkelingen. Delacroix. Volgens mij is het beter om je daarmee bezig te houden. Je wilt toch een soort held worden, dus je kunt je maar het beste de grote meesters nemen. De lullige schilderijtjes van die docenten op de Rietveld motiveren niet. Of je moet het als hobby doen. Een van de mooiste verhalen uit de kunstgeschiedenis vind ik wel dat Géricault om zijn vlot te kunnen maken eerst een kleimodel heeft gemaakt om de lichtval op de groep mensen te bestuderen. Hij kreeg ook de lijken van de guillotine

thuis in zijn atelier.' Hij laat een boekje zien met vele afbeeldingen van afgehakte hoofden en lichaamsdelen. 'Afgehakte hoofden, stukken armen en benen. De stank in zijn atelier moet niet te harden geweest zijn.' Hij is op dit moment tevreden met wat hij maakt, 'als ik aan mijn leeftijd denk en wat ik nu kan. Maar het is een heel mooie gedachte dat ik nog vijftig jaar kan doorschilderen.'

Het gaat Ophuis om het schilderen van krachtige verhalen. Een goed schilderij is een goed verhaal. 'Een beladen moment. Het is toch een soort filmstill. Maar dan beter.'

Is film inspiratie of concurrentie?

'Nee, het is concurrentie. Het is wel een oudje, maar *Apocalypse Now* is een fantastische film. Het is zo'n ontzettende donkere film, dat je graag wil dat als je naar je eigen werk kijkt, dat je dat ook hebt kunnen pakken, dat donkere. Dat is wat ik wil.

Die film doet wat met je. Als je uit de bioscoop komt, voelt de wereld een paar uur anders. Net als de serie *Twin Peaks*. Een vriend had het opgenomen. In drie dagen hebben we toen iets van vijftientig afleveringen gezien. De allerlaatste was geweldig. Het was twaalf uur zaterdagavond. Dan kom je buiten en hoor je het geroezemoes van de stad, maar je zit nog zo waanzinnig in die film, dat je het net lijkt of de duivel over de stad zweeft. Je hoort de sirenes en het geschreeuw van de mensen. Je wordt er in meegesleept.'

Hij kijkt niet naar porno en horror. Het inspireert niet, het is te saai. 'Wat ik mooi vind, is dat het voortkomt uit een soort verhevigde realiteit. Het moet je zelf kunnen overkomen.'

Hij vindt het moeilijk om uit te leggen waar die zoektocht naar het donker vandaan komt en wat hij precies probeert te schilderen.

'Ik vergelijk het altijd met de spelletjes die je vroeger deed. Met hetzelfde gevoel, die heftigheid. De oude soldatenkleden van je vader aan, op zolder, zonder de volwassenen. Dan werd er een beetje vastgebonden, die moest een meisje spelen en die werd dan verkracht of zo. Dan ben je tien. Beetje vechten op straat, kinderen treiteren, keien op de treinrails, met stenen naar auto's gooien. Op elkaar schieten met een luchtbuks. Of met singeltjes gooien, dat was een trend daar kon je echt vijftig à zestig meter mee gooien, en iemand goed mee raken. Het is de intensiteit van kinderen, de wreedheid en de fantasie van kinderen. Het over een grens gaan. Eigenlijk had ik schrijver willen worden. Ik kwam nooit verder dan de titel en het concept voor het boek. Ik heb niet doorgezet, had er geen talent voor.

Dit is een leuk leven. De hele dag in je atelier. Beetje smeren. Je kunt een dag absoluut depressief beginnen, maar al schilderend ga je je een hele peer voelen.

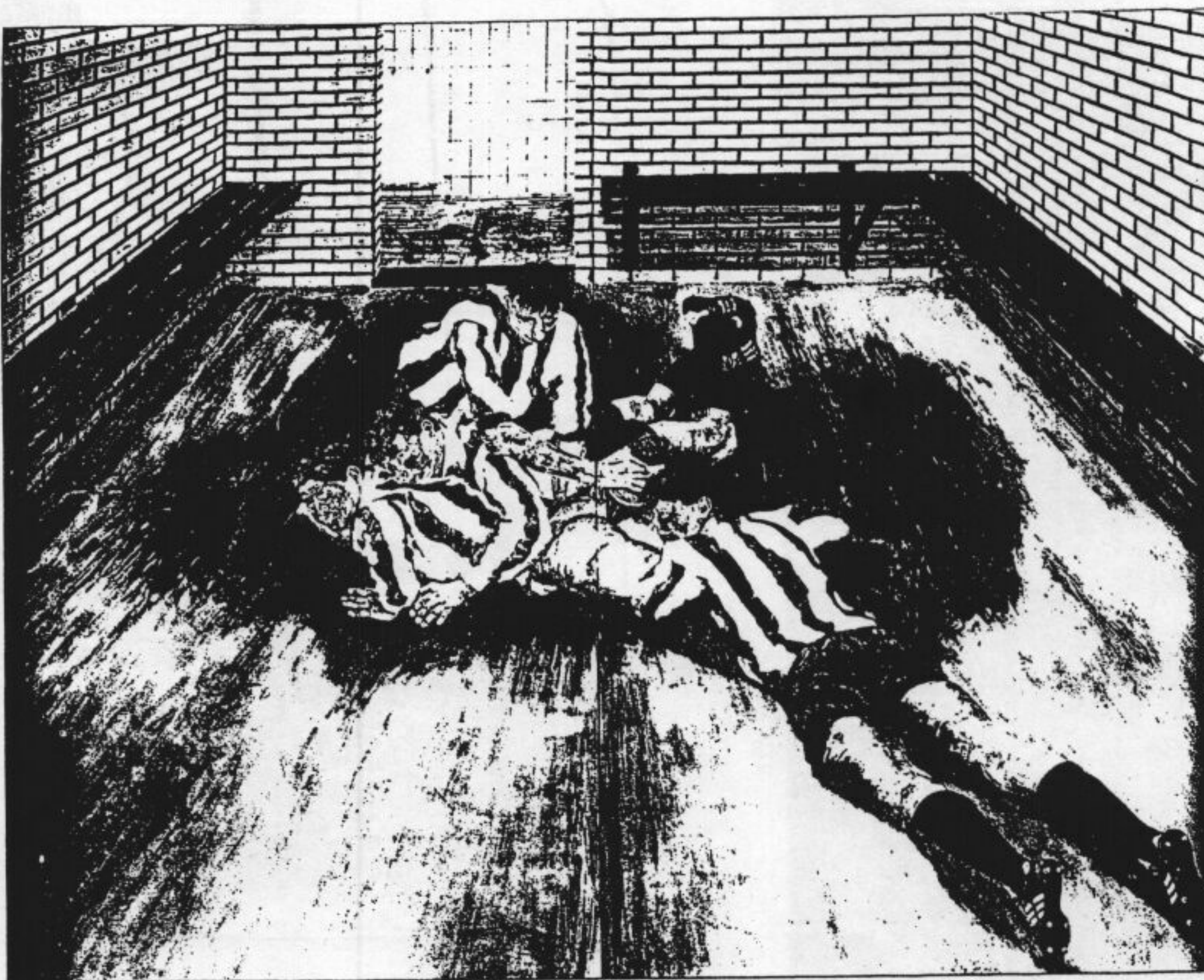
Het omgekeerde gebeurt ook: dat je met een superromantisch gevoel de dag begint. Overall komt net uit de wasmachine, nieuwe verf gekocht, je hebt een nieuw doek geprepareerd. En dan lukt het gewoon niet. Je faalt en dat heeft ook wel iets moois.

Ik kom uit een boerenfamilie. Mijn opa's waren boer. Ik moest mijn vader altijd helpen met konijnen slachten. Dat is verschrikkelijk als je het voor het eerst moet doen. Maar daarna ging ik altijd met die schedels aan de slag. Leeg laten vreten door de mieren, of ze uitkoken. Dan spreken beurten houden voor de klas. Dat is niet typisch iets voor mij geloof ik. Het is gewoon opgroeien.'

Je wilde schrijver worden, waarom ben je dan naar de kunstacademie gegaan?

'Ik dacht altijd dat ik het niet kon. Ik heb totaal geen culturele opvoeding gehad. Ik dacht dat je een schilderij uit je hoofd moest maken. Toen ik een jaar of zeventien was zag ik een documentaire over de Duitse schilder Lüpertz. Dat was gewoon een beest, die bekommerde zich nergens om. Zo'n dikke kale schilder, met zo'n overall en daar zo'n dikke riem omheen en dan maar lekker smeren. De volgende dag heb ik verf gekocht en ben ik gaan schilderen.'

Iedereen kent de gevoelens die Ophuis in zijn werken oproept. Het pesten en treiteren van de zielige jongen in de klas of op het werk. 'Het is een confrontatie met de menselijke natuur. Dat je je zoveel mogelijk probeert in te leven. Dat je al je eigen gevoelens onderzoekt. *Sweet Violence* is een opzichting ding. Als je dat schildert dan is het soms veel te heftig allemaal. Maar op een moment neem je daar afstand van. Je krijgt het idee en je weet dat zoiets nog nooit

geschilderd is. Wel de kindermoord in Bethlehem en dat soort dingen maar echt verkrachtingen met kinderen ken ik niet. Dus dan word je waanzinnig opgewonden van het idee.'

Voor alle duidelijkheid, niet seksueel opgewonden?

'Nee, nou ja als je echt trots bent, blij met een idee, dat is ook bijna seksuele opwinding. Net zoals wanneer je een fantastische alinea hebt geschreven, of een negen voor een proefwerk krijgt. Maar dan wordt het een beetje troebel want het is wel een seksueel geladen onderwerp, dus er zijn momenten dat je wel opgewonden raakt. Je vindt het afschuwelijk, je schaamt je dood, maar het is wel zo. De rechter zei dat het werk bedoeld is als aanklacht, dat is natuurlijk helemaal niet zo. Het is gewoon een amoreel ding, de weergave van een feit. Het is een confrontatie en een zelfonderzoek. Om zoiets te kunnen schilderen moet je in de huid van dat monster kruipen. Je bent ook af en toe een monster. Anders krijg je een oninteressant schilderij. Natuurlijk mag kinderporno niet. Natuurlijk ben ik tegen dood, of tegen moord en verkrachting. Maar als je dat soort dingen gaat schilderen omdat je er tegen bent krijg je nietszeggende schilderijen.' Hij is weer lang stil. 'Als je zo'n gevoel een keer helemaal doorleefd hebt is het ook op. Je moet dan door. Anders wordt het wel degelijk een soort kinderporno.'

Zie je jezelf over tien jaar abstract schilderen?

'Nee, never. Soms vind ik het wel mooi hoor. Dan ben ik weleens jaloers. Die witte schilderijen van Robert Ryman, die geven een meditatief gevoel, een monnikachtig gevoel. Het zijn bijna celibataire schilderijen. Dat je je zo op iets heel magers, iets heel kleins kunt concentreren, daar ben ik soms jaloers op. Maar ik moet al die dingen gewoon vertellen.'

Al die dingen?

'Seks, geweld, ontroering.'

De meeste onderwerpen van Ophuis vindt hij dicht bij huis.

De padvindders die een jongen tot ontucht met een koe dwingen staan in een Achterhoeks landschap. De voetballertjes die een fles cola in de anus van een clubgenootje duwen hebben het shirtje aan van de Hengelose voetbalclub Blauw-Wit-Oost waar Ophuis als kind voetbalde. Beide verhalen zijn op feiten gebaseerd.

'Ik vind het wel mooi om een soort chroniqueur van die streek te zijn.'

Voetballers 1, olieverf op doek, 260 x 320 cm, 1995

Ook het schilderij 'jongen en meisje' is een jeugdherinnering. Het is de plek waar hij zijn meisje mee naartoe nam om te vrijen. 'Die miskraam heb ik nooit meegemaakt. Dat idee komt uit een film.' Het idee voor *Sweet Violence* deed hij op tijdens een Pasolini-avond in Den Haag, 'Eric de Kuiper sprak over Pasolini en op een bepaald moment was er ook een kinderpornofilm. Als je Salo goed vindt, moet je het ook maar eens in het echt zien, was het idee van de organisatie. Het was wel aangekondigd dat er *snuff movies* vertoond zouden worden, maar toen wist ik nog niet wat dat was. Eerst was ik bloedlink. Dat ze dat mij lieten zien. Er werden echt kinderen misbruikt. Het was afschuwelijk. Ik hoorde later dat er ook jongens gecastreed werden en dat ze daaraan overleden.

Ik wilde een schilderij maken van de mensen die met zo'n film bezig waren, en ik heb een tekening gemaakt van een bed waarop kinderen werden verkracht met een camera-ploeg erbij, een regisseur die bier aan het drinken was en een sigaret rookte. Maar toen dacht ik: ik schilder het tafereel zelf. Als ik er een cameraploeg bij zet, wordt de toeschouwer minder geconfronteerd met de verkrachters zelf.' De gruwelijkheid van de doeken zit in Ophuis' aandacht voor details. De bebloede vingerafdrukken van de dode op de tegels van het urinoir. De banaliteit van het boze. De aandacht voor de bruine poeprand in de wc.

'Het is een rare vergelijking. Maar wat ik heel mooi vind, mijn moeder heeft een ring, waar ze de eerste melktandjes van mijn broertje in heeft laten zetten. Die tandjes worden vies. Er zit wel glazuur op maar het zijn wel echte mensendingen. Dat vind ik prachtig.'

Hij denkt na over een schilderij over partnerruil. 'Dat zijn altijd van die nare afdelingen in seksboekjes. Ik vraag me als ik ze bekijk altijd af of het nou is uitgegaan van de man of van de vrouw. Die foto's met die huiskamers, schoorsteenmantels, plavuizen ervoor, af en toe een bloempot.'

Uit de behandeling van de details spreekt zijns ondanks Ophuis' betrokkenheid, zelfs iets van mededogen. Toonloos: 'Ik voel me vaak treurig als ik dat soort dingen schilder.' In die zin voelt hij zich verwant met Ket: 'Een van de allerbeste schilders. Die schoteltjes, die gerafelde hemdje die hij zelf aanheeft, het treurige. Dat hij zichzelf met zijn bleke kippenborstje gewoon durft te schilderen. Dat is heftig, ontroerend, open. En toch ook trots.'

Het werk van Ronald Ophuis is tot en met 5 november te zien in Galerie De Praktijk, Lauriergracht 96, Amsterdam

'IK BEN GEEN PEDERAST, MAAR GEWOON EEN GEWELDIGE ESTHEET'

Gerard Reve, De complete afzonderlijk gepubliceerde werken in handelseditie en bibliofiele uitgaven uit de collectie Joop Schaffhuizen. Velling 2 december 1997, 19.00 uur; kijkdagen 29 november t/m 1 december, Bubb Kuyper, Jansweg 39, 2011 KM Haarlem, 023-5323986

Universiteit VS weert naakten van Rodin

AP **VK**
PROVO **29-10**

De Brigham Young University (BYU) in Provo, in de Amerikaanse staat Utah, heeft vier naakten, waaronder het beroemde beeld *De Kus*, van een reizende tentoonstelling met werken van Auguste Rodin geweerd.

'We vinden de aard van deze werken zodanig dat de kijker zich erop concentreert op een manier die niet goed voor ons is', zo verdedigde Campbell Gray, directeur van het BYU-Museum of Arts, het besluit de vier beelden niet tentoon te stellen. De universiteit en het museum worden geleid door mormonen. De naakten maken deel uit van een reizende tentoonstelling getiteld 'De Handen van Rodin, een Eerbetoen aan B. Gerald Cantor'. De vorig jaar overleden Cantor was een verzamelaar van werken van de negentiende-eeuwse beeldhouwer.

„Gerard valt op iets oudere jongens, ik op heel jonge. Een jaar of vier geleden kreeg ik ineens in de gaten dat ze me een vieze ouwe man begonnen te vinden. Daar heb ik het behoorlijk moeilijk mee gehad. Ineens merk je dat je opvalt als je op het strand met van die indiaantjes keet loopt te schoppen en in snackbarretjes achter ze aan loopt te rennen. Het komt natuurlijk ook door die vreselijke aids en die gruwelijke misdaden, kinderprostitutie en video-otroep, dat mensen zich bezorgder maken als ze zo'n gozer met van die uitpuilende ogen naar hun zoontje of dochtertje zien kijken. Te recht, natuurlijk.

„Ik heb nooit moeilijkheden gehad, niets met politie of justitie te maken gehad, maar als je beseft wat een relatie met een minderjarige teweeg kan brengen, hoe die vervormd kan worden tot een neurotische persoonlijkheid, dan ga je jezelf toch een dader voelen. Als je dan toch blijft doorgaan, dan breng je jezelf behoorlijk in de knoop.

„Die behoefte kan ook worden bevredigd door gedachten, door observaties en door het aanschouwen van mooie kunstwerken waar de jeugd op te zien is. Ik kijk echt niet de andere kant op als ik een mooie jongen zie, maar ik beseft wel dat ik me koest moet houden. Gelukkig zijn er prachtige films, waarin jeugdige personen heel mooi in worden weergegeven, en schitterende fototijdschriften. Die seksuele opwinding bestaat nog wel, maar ik heb er meer vat op, ben er meer de baas over.

„Als je jezelf niet kan relativieren, als je het

De esthetiek van Joop Schaffhuizen, alias Matroos Vosch levensgezel en liefdesbroer van schrijver Gerard Reve —

niet in de hand hebt, kan het voor alle partijen heel treurig en ellendig aflopen. Omdat je op een gegeven ogenblik geheel in de macht bent van zo'n persoon. Vorige week was ik in Amsterdam, en door een late afspraak raakte ik verzeild in die homoseksuele indianenclubs in de Paardenstraat. Daar zie je van die vijftien, zestienjarige jongetjes uit Polen en Oost-Duitsland hangen en wachten tot ze een vieze ouwe man vinden die z'n knip opentrekt. Tragisch voor dader en slachtoffer. Vroeger had ik mijn hele hebben en houden uitgegeven om zo'n rakkertje een beetje te feesten. Nu was ik blij dat ik wijzer ben geworden."

Wat dat betreft is de verleiding op het Belgische platteland kleiner.

„Nou, je hebt hier heel veel van die jeugdbewegingen. Maar met die gruwelijke affaire-Dutroux wordt iedereen die in de jeugd geïnteresseerd is, gezien als een potentiële verkrachter en moordenaar. Dat is de keerzijde. Kinderen die hier juist erg onschuldig waren, zijn extra alert als ze iets van aandacht of interesse voelen. Een kind heeft instinctmatig het besef: hier moet ik voor oppassen. Of: hiermee kan ik in zee. Naarmate je ouder wordt ga je meer van je verstand uit, wat weer averechts kan werken omdat liefde juist te maken heeft met emoties en gevoelens.

Ik ben niet helemaal achterlijk, maar ik heb wel een dosis taalblindheid meegekregen

„Ik wil nu een soort zondagsfotograafje zijn die een paar vriendjes heeft die het ontzettend

leuk vinden om met mij kleertjes te gaan scoren. Dat fotografeer ik dan, gewoon, voor de liefhebberij. Dat zij gelukkig zijn met die kle- ren geeft mij een tevreden gevoel. Zo kan je je complexen een beetje verzachten, verfraaien en er zelfs van profiteren. Dan hoef ik niet het pielemuisje te zien of z'n okseltjes te ruiken. De bevrediging zit in de happiness die hij in het kledingmagazijn heeft van een bepaald shirtje of truitje. Dus ja, er is nog hoop...

„Het geheim van onze verhouding is, dat ik extravert ben en Gerard introvert, en dat hij de taal heeft als enige middel om zich uit te drukken en ik het beeld. Ik ben in wezen niet echt helemaal achterlijk, maar ik heb wel een bepaalde dosis taalblindheid meegekregen. Ik denk alleen maar in beelden. Daarom ben ik ook zo gefascineerd door esthetiek.

„Deze zomer kwam ik met mijn psychiater tot de slotsom dat ik geen homoseksueel of pederast ben, maar gewoon een geweldige estheet. Bij een foto kijk ik altijd eerst: heeft ie een wratje in zijn nekkie, heeft ie vieze nageltjes? Heeft allemaal met esthetiek te maken. Ik schaam me diep om me in het bijzijn van een jeugdige persoon uit te kleden. Welbeschouwd heb ik nog nooit de liefde bedreven met een minderjarige jongen. Daar gaat het niet om."

„Het allermooiste zou zijn dat van mijn verzameling uiteindelijk een gigantische speelgoedcollectie wordt verworven en geplaatst in mooie vitrines in kindziekenhuizen. Ik wil niet overkomen als een mooie, nobele gozer, maar ik ben er wel al vijftien jaar mee bezig. Kinderleed, verkeersslachtoffertjes, het is het verschrikkelijkste dat er bestaat. Als ik dat verdriet kan verzachten vind ik dat veel belangrijker dan een schenking aan het Rijksmuseum of het Mauritshuis."

van de wc gestuurd, er wordt bloed uitgespuugd in een wasbak, gekost in een steegje. We gaan een seksclub in, waar een danseres stript. De hoofdpersoon neemt een meisje mee naar huis, bedrijft heftige seks met haar. Dan volgt de clou die het hele filmpje in een ander daglicht plaatst: in de spiegel zien we dat we de hele tijd door de ogen van een meisje hebben gekeken. De band komt zelf niet in beeld.

Zo samengevat lijkt het niet meer dan een flauwe grap. Maar daarvoor is de clip te goed gemaakt en te grappig. De snelle, constant draaiende beelden versterken het manische en gestoorde karakter van de enerverende muziek. De onsmakelijke en geweldadige scènes zijn zo dik aangezet, bijna cartoonesk, dat ze op de lachspieren werken, wat perfect past bij de weinig subtiele humor van The Prodigy. De door de Zweed Jonas Akerlund geregiseerde clip heeft een overdonderende vaart die doet denken aan de film *Trainspotting*. Het geluid is slim bewerkt: als we in een gang lopen klinkt het gedempt, op de dansvloer een stuk harder. Als korte film is de clip geslaagd: hij is boeiend, amusant en een tikje verbijsterend. Dat de fans tevreden zijn blijkt uit reacties in de Prodigy-nieuwsgroep op Internet, waar iemand schreef: „Definitely the most sickest and disgusting video I have ever seen. WELL DONE PRODIGY!"

Smack My Bitch Up is waarschijnlijk vannacht te zien in het MTV-programma Superrock (0.00-2.00u.), en bijna iedere avond bij TMF, na 22.00u. De clip staat ook op Internet (cheezy.simplenet.com/prodigy/smbu.htm)

Uit de Prodigy-clip.

De Amerikaanse ex-verpleegkundige Deborah Rowe-Jackson (r) en de Amerikaanse zanger Michael Jackson kondigden dinsdag aan dat ze in februari 1998 een tweede kind krijgen. Het wordt een dochtertje en zal Paris Michael Katherine Jackson heten naar de stad waar het is verwekt. (Foto Reuters) NRC 29-11

PROCES 5 — De Amerikaanse journalist Victor Gutierrez heeft bij een rechtbank in Los Angeles 'bescherming tegen bankroet' aangevraagd. De journalist dreigt failliet te gaan aan de schadevergoeding die hij moet betalen aan de Amerikaanse popzanger Michael Jackson. Jackson had een proces tegen de journalist aangespannen, nadat deze in een tv-programma had beweerd dat hij op een videofilm van 27 minuten had gezien hoe de 38-jarige zanger seksuele omgang had met een 13-jarige jongen. Gutierrez weigerde zijn bron te onthullen, wat voor de rechter reden was hem aansprakelijk te stellen voor schade aan de reputatie van Jackson. De bepaling van de schadevergoeding zou deze week worden vastgesteld door een jury, maar is nu wegens Gutierrez' aanvraag tot bescherming tegen bankroet uitgesteld.

NRC 7-11
Onder redactie van Bernard Hulsmann

Manisch en extreem met humor

SIETSE MEIJER

Het lijkt een onzinnig idee om als popgroep een videoclip te maken die zo extreem is dat hij nauwelijks uitgezonden zal worden — een clip is immers bedoeld om vertoond te worden, deels als visuele aanvulling op de muziek, deels als reclamefilmpje voor een single.

VIDEOCLIP

vechten, slaat een stoel kapot en trekt de geschrokken discjockey over zijn draaitafel, die en passant wordt vernield. Een man wordt

Corbijn werkt veel op basis van sympathie, met mensen die hij hoog schat om wat ze doen. 'Of ze moeten met een interessant voorstel komen.' Michael Jackson zou hij 'doen' in Praag, hij was er tamelijk opgewonden over. Maar toen het uiteindelijk niet doorging, was het ook wel best. 'Ik wist ineens niet meer zo goed wat ik eigenlijk van hem vind. Hoe hij met kinderen omgaat, dat zie ik bijvoorbeeld niet zo zitten.' VK 29-11

Youp van 't Hek NRC

In de column van Youp van 't Hek 'De familie Gümüs' (NRC Handelsblad, 11 oktober) stond het volgende citaat:

„Wel las ik dat u honderdduizend gulden rijker bent geworden door een schenking van de stille weldoener Abraham van Leeuwen, bijgenaamd Prince de Lignac. Kende u hem al? Hij weet alles van de illegaliteit. Hij woont in Zuid-Frankrijk op een schip van honderd miljoen en heeft veertig Thaise matroosjes van gemiddeld zestien in dienst. Hij betaalt de jongens drie gulden elf per uur en voor dat bedrag moeten ze hem ook nog bijtoerbeurt een keer per week wakker pijpen. Hij heeft in de loop der jaren met deze kinderarbeid een paar miljoen overgehouden en deze ton was ook een kleine moeite.”

Deze publicatie is een voor Nederland uniek voorbeeld van karaktermoord en omdat het ook volledig in strijd is met de waarheid, is het een smaadschrift waarvan persvakmensen zich zullen verwonderen dat het is afgedrukt in een dagblad dat zich 'Het voornameste dagblad van Nederland' mocht noemen in de tijd dat ik journalist was van een zusterblad van hetzelfde concern.

De feiten, zoals ik die met arbeidscontracten en getuigenverklaringen kan bewijzen zijn: Ik heb 16 Britse officieren en zeeleden in dienst, waarvan de jongste 24 jaar oud is en 37.800 dollar per jaar verdient.

Daarnaast heb ik twee Thaise koks in dienst, respectievelijk 25 en 26 jaar oud, vroeger cheffoks van de 2 restaurants van het Oriental Hotel in Bangkok, salaris 30.000 dollar, een Maitre d' van 26 jaar, eveneens uit het Oriental Hotel en een bartender van 25 jaar, eveneens van hetzelfde hotel. Hun salarissen zijn 24.000 dollar; een steward van 21 jaar, oud-student van het Stanford College in Kuala Lumpur met een salaris van 22.000 dollar en 3 Japanse stewards van 22 en 24 jaar met een salaris van 20.100 dollar. Alle salarissen met kost en inwoning, uniformkleding en 2 retourtickets van en naar hun woonplaatsen voor hun tien weken vakantie per jaar.

Alle personeelsleden hebben een contract waarin is bepaald dat zij volledig zijn verzekerd tegen financiële gevolgen van ziekte en ongevallen. Deze contracten worden overgelegd aan de ambassades van hun land bij het aanvragen van visa.

ABRAHAM VAN LEEUWEN (PRINCE DE LIGNAC), Bangkok

New-Yorkse politie leert hoe het niet moet

tituces zijn van toeristische trekpleisters als Times Square verdreven. Burgemeester Giuliani van New York en zijn politie schrijven het succes toe aan het broken windows-beleid: kleine overtreddingen (vandalisme en zwartjes) worden bestraft, anders ontstaat een buurt waarin sociaal verval en grote misdaad makkelijk hun intrede doen. Burger-rechtenactivist Shapiro bagatelliseert het optreden van Giuliani. De misdaad daalt: volgens hem vooral door de sterk groeiende economie en de daling van het aantal jongeren, traditioneel een groep die veel kleine misdaad pleegt.

Maar het broken windows-concept vindt een gewilling voor bij CDA, VVD en D66. „Zo kan de overheid haar gezag terug winnen”, meent de Vos. Daarentegen hekelte Rabbac de „kinderlijke Amerikaanse extremiteiten” van de Newyorkse variant van lik-op-stuk. „Mensen worden gestraft als ze hier op straat drinken of hun hond uit een publiek reservoir laten drinken”, smaalt hij.

Veel repressie, weinig preventie, signaleert Kalsbeek. „Wil een politicus gekozen worden, dan moet hij een harder standpunt dan zijn tegenstander hebben.” Het leidt volgens haar tot extremiteten. Want ze vraagt zich toch echt af of het zin heeft mensen, die met een paar gram hasj worden opgepakt, gedurende een half jaar hun vreemde af te nemen. „Zulke mensen verstrekt met de magistratuur leerden haar dat de Nederlandse methode om de politie overal verantwoording over te laten afleggen en zware procedures te hanteren als het gaat om telefoontap en infiltratie, de enige juiste is. De beste les die de parlementsleden al vroeg op hun missie hebben meegekregen, is voorafrijds te leren van de Verenigde Staten.

strengere aanpak van criminaliteit, toonde zich verbijsterd over de keiharde bestrijding van de misdaad in de Verenigde Staten en de matige controle op de politie. „De rechtspreek is niet onafhankelijk en aan politieke invloeden onderhevig”, zei hij.

„De politiek is corrupt, en de mensen zijn angstig. Zeer opvallend is dat niemand een vuist maakt tegen de toenemende repressie. Een VVD'er die pleit voor minder repressie en opkomt voor criminelen: Vos was duidelijk aangeslagen door het sombere beeld dat hij kreeg van de Amerikaanse samenleving. Ook D66-kamerlid B. Dittich

zijn dat de wet haar belet om als good guy op te treden”, zei Shapiro. Hij concludeerde dat de aantasting van privacy van burgers en de kans op corruptie van bijvoorbeeld gefiltreerde agenten niet opwegen tegen de vangst van een paar boeven. De kamercommissie schrok van de bijna ongelimiteerde bevoegdheden van politie en justitie in de VS. Niet alleen Block en Shapiro bleken somber daarover, ook rechter W. Erbbaum, officier van justitie G. Lefcourt en parlementslid J. Lentol van de staat New York lieten zich negatief daarover uit. Zelfs VVD-kamerlid O. Vos, doorgaans pleitbezorger van een

opsporingsmethoden te hebben verandert. Containers hasj werden met medewerking van de politie op de markt gebracht, in de hoop een grote bendes te rollen. Agenten runden criminele informanten, al was soms onduidelijk wie nu leidde.

Nu tonen de Amerikaanse gesprekspartners zich verbaasd. Colemann, hoofd van de Drugs Enforcement Agency (DEA) in Newark en ooit betrokken bij een grote antidrogsoperatie in Frankrijk, beter bekend als de French Connection, zegt: „Wij mogen kleine hoeveelheden op de markt brengen, maar geen containers

Staten. Maar na een dag was de missie al bijna mislukt. De deskundigen verwezen hen naar huis. De kamercommissie moet binnenvoeren in Den Haag het hoofd buro van het wetsvoorstel Opsporingsmethoden van minister Sorgdrager van Justitie. Daarin worden de procedures vastgelegd die bepalen wat de politie moet doen als ze zware methoden gebruikt als infiltratie, telefoontap en af luisteren. De delegatieleden A. Koekoek (CDA), O. Vos (VVD) en M. Rabbac (GroenLinks) zaten ook in de parlementaire enquêtecommissie Opsporingsmethoden - de commissie-Van Traa. Die was ingesteld na

verdachten in hun woning. Het wetsvoorstel sluit dat uit. Alleen GroenLinks vindt het een onaanvaardbare schending van de privacy.

De politici juichen ook het sluiten van deals met criminelen toe - tenminste als dat onder strenge voorwaarden geschiedt. In het hotel zegt het Kamerlid Vos (VVD) strafvermindering voor moordenaars uit te sluiten. „Ik vind zo'n overeenkomst met een achtienvoudige moordenaar ongehoorlijk.”

De Kamerleden zien in New York ook de negatieve kanten van het Amerikaanse opsporingsbeleid. „Ik heb vooral geleerd hoe het niet moet”, laat D66'er Dittich zich halverwege de week ontvallen. Zijn collega Rabbac (GroenLinks), die gruwet van het Amerikaanse systeem, knikt instemmend. De delegatie is nog geen etmaal in New York, als hoogleraar strafrecht Block adviseert de Nederlandse opsporingsmethoden te exporteren in plaats van de Amerikaanse te importeren. Block waarschuwt de Kamerleden voor de vergaande corruptie van Amerikaanse justitie en politie bij de bestrijding van de georganiseerde misdaad.

Eerst zijn de Kamerleden een beetje lacherig, maar na gesprekken met rechter Erbbaum, officier van justitie Lefcourt en burgerrechten-activist Shapiro zijn ze verbijsterd over de vergaande bevoegdheden van politie en justitie. Het gebrek aan controle schokt hen. „De beste regels werken niet indien schending ervan in de doofpot

omarmen in New York het af luisteren van naar de Verenigde Staten exporteren dan andersom”, zei criminoloog prof. A. Block maandag tegen de kamerleden. „Het is hier één grote corrupte bende.”

Als voorbeeld noemde Block het politiekorps in New Orleans, waar wordt gehandeld in drugs, wordt verkracht en vermoord. „Het is een van de grootste criminele organisaties in de Verenigde Staten”, meent Block. Controle op het doen en laten van de politie is er nauwelijks. „Ook Interne Zaken is corrupt”. Dat was even slikken voor de delegatie. De kamerleden hadden de verwachting veel op te steken van de opsporingsmethoden in de Verenigde

Wat vroeger taboe was, is nu een slaamproeje voor de burger. Op de commerciële televisie is elke avond een kermis van parenclubs, gang bangs en vuistneukende hardrockzangeressen te zien. Nu vrijwel alles mag, is geweld overgebleven als een van de laatste taboes, concludende het forum. Geweld is spannend, omdat de dader sociale uitsluiting riskeert. Niemand haalde zijn schouders op over de dood van Meindert Tjoelker.

Volgens Karin Spaink zijn er wel nieuwe taboes in de maak, berustend op sociale codes waar we ons nauwelijks van bewust zijn. „Wils-zwakke wordt een nieuw taboe. Iedereen moet voor zichzelf opkomen. Wie dat niet kan, moet naar een cursus.”

„Ook in het medische circuit wordt steeds meer verantwoordelijkheid bij het individu gelegd. Als je rookt of drinkt, heb je zelf schuld aan je ziekte. Dat sommige mensen daar moeilijk mee om kunnen gaan, wordt niet erkend. Maar lang niet iedereen heeft zijn gedrag altijd in de hand.”

Hekma signaleerde slechts fragmentatie. De grote taboes zijn verdwenen, maar elk kringetje heeft zijn eigen kleine taboes. Ook de homocore.

„Masturbatie is taboe. Je hoort nooit iemand zeggen: wat heb ik me toch lekker afgetrokken.”

Publicist Troetje Loewenthal: „Dát vind ik ook helemaal niet onprettig. Straks zitten we nog naar de persconferentie van de minister-president te kijken en dan zegt Kok opeens dat hij vanochtend zo lekker heeft gemasturbeerd.”

Wat vroeger taboe was, is nu een slaamproeje voor de burger. Op de commerciële televisie is elke avond een kermis van parenclubs, gang bangs en vuistneukende hardrockzangeressen te zien. Nu vrijwel alles mag, is geweld overgebleven als een van de laatste taboes, concludende het forum. Geweld is spannend, omdat de dader sociale uitsluiting riskeert. Niemand haalde zijn schouders op over de dood van Meindert Tjoelker.

Volgens Karin Spaink zijn er wel nieuwe taboes in de maak, berustend op sociale codes waar we ons nauwelijks van bewust zijn. „Wils-zwakke wordt een nieuw taboe. Iedereen moet voor zichzelf opkomen. Wie dat niet kan, moet naar een cursus.”

„Ook in het medische circuit wordt steeds meer verantwoordelijkheid bij het individu gelegd. Als je rookt of drinkt, heb je zelf schuld aan je ziekte. Dat sommige mensen daar moeilijk mee om kunnen gaan, wordt niet erkend. Maar lang niet iedereen heeft zijn gedrag altijd in de hand.”

Hekma signaleerde slechts fragmentatie. De grote taboes zijn verdwenen, maar elk kringetje heeft zijn eigen kleine taboes. Ook de homocore.

„Masturbatie is taboe. Je hoort nooit iemand zeggen: wat heb ik me toch lekker afgetrokken.”

Publicist Troetje Loewenthal: „Dát vind ik ook helemaal niet onprettig. Straks zitten we nog naar de persconferentie van de minister-president te kijken en dan zegt Kok opeens dat hij vanochtend zo lekker heeft gemasturbeerd.”

„Wat is goede smaak? Op die manier mag er geen klap meer in de openbare ruimte.”

Het D66-kamerlid B. Dittich kon zich de discussie over publieke seks wel voorstellen. „Veel mensen vinden dat de emancipatie van homoseksuelen is bereikt”, stelde hij in de Gay Krant.

„Ze zeggen: doe dus nu maar

Wat vroeger taboe was, is nu een slaamproeje voor de burger. Op de commerciële televisie is elke avond een kermis van parenclubs, gang bangs en vuistneukende hardrockzangeressen te zien. Nu vrijwel alles mag, is geweld overgebleven als een van de laatste taboes, concludende het forum. Geweld is spannend, omdat de dader sociale uitsluiting riskeert. Niemand haalde zijn schouders op over de dood van Meindert Tjoelker.

Volgens Karin Spaink zijn er wel nieuwe taboes in de maak, berustend op sociale codes waar we ons nauwelijks van bewust zijn. „Wils-zwakke wordt een nieuw taboe. Iedereen moet voor zichzelf opkomen. Wie dat niet kan, moet naar een cursus.”

„Ook in het medische circuit wordt steeds meer verantwoordelijkheid bij het individu gelegd. Als je rookt of drinkt, heb je zelf schuld aan je ziekte. Dat sommige mensen daar moeilijk mee om kunnen gaan, wordt niet erkend. Maar lang niet iedereen heeft zijn gedrag altijd in de hand.”

Hekma signaleerde slechts fragmentatie. De grote taboes zijn verdwenen, maar elk kringetje heeft zijn eigen kleine taboes. Ook de homocore.

„Masturbatie is taboe. Je hoort nooit iemand zeggen: wat heb ik me toch lekker afgetrokken.”

Publicist Troetje Loewenthal: „Dát vind ik ook helemaal niet onprettig. Straks zitten we nog naar de persconferentie van de minister-president te kijken en dan zegt Kok opeens dat hij vanochtend zo lekker heeft gemasturbeerd.”

„Wat is goede smaak? Op die manier mag er geen klap meer in de openbare ruimte.”

Het D66-kamerlid B. Dittich kon zich de discussie over publieke seks wel voorstellen. „Veel mensen vinden dat de emancipatie van homoseksuelen is bereikt”, stelde hij in de Gay Krant.

„Ze zeggen: doe dus nu maar

Kamerleden leren in VS hoe opsporing niet moet

Geweld is een van de laatste taboes, nu bijna alles mag